

Interjú Sebestyén Jánossal

1991. július 23-tól – 1992. decemberig

Interjúkészítő: Garay Gábor

Az interjú az 1956-os Magyar Forradalom Történetének

Dokumentációs és Kutatóintézete

Oral History Archívum részére készült

Az interjú sorszáma: 356.

K.: Interjút szeretnék Önnel folytatni, és ez nyilván a születéstől a mai napig vonatkozna. Először nyilván a szülői házról, ha szabadna kérdezősködnöm, és utána neveltetésről, az iskolákról, pályaválasztásról és így tovább.

V.: Kérlek szépen, 1911-ben születtem, vagyis az idén tavasszal voltam 80 éves. A szüleim értelmiségi család volt, apám jogász, pontosabban ügyvéd volt, anyám háztartásbeli. Az apám a háború előtt indította el az ügyvédi irodáját. A háború aztán közbeszólt, ő bevonult katonának, és kisebb-nagyobb megszakításokkal, ilyen sebesülés, ez meg amaz, lényegében 1914–15 és 1918 között katona volt, és harci szolgálatot teljesített. Közben aztán mindenféle nehézségek közé került, anyagi nehézségek közé került, és ezért a háború után valami újrakezdés, az meglehetősen nehéz dolog volt. Az elemi iskola befejezése után 1921-ben gimnáziumba kerültem, a Munkácsy utcában levő Kölcsey Ferenc Gimnáziumba jártam.

K.: Ez a VII. kerület?

V.: VI. kerület. Szóval oda jártam 8 esztendeig, ott érettségiztem. Az iskola, a gimnázium nekem igen könnyen ment, a végeredmény, az érettségi tiszta kitűnő volt. A gimnáziumi tanulmányaim alatt igen jó, úgy kell érteni, hogy kiváló és gyengébb tanári karral volt dolgom. Két tanárt szeretnék kiemelni a gimnáziumból. Az egyik dr. Kallós Ede, aki az osztályfőnököm volt nyolc évig, és ő ilyen klasszikafileológus volt, tehát latin, görög stb. Egy óriási széleskörű műveltséggel rendelkező valaki, azonkívül egy kiváló humanista is volt, és én attól borzasztó sok mindent tanultam, annak ellenére, hogy sose volt hajlandóságom, hogy az ő pályáját folytassam. De az az egész, általános klasszikus kultúra, amit ő képviselt, az rám igazából nagy hatással volt. A másik

K.: Bocsánat, hogy közbeszóllok. Tehát ő nemcsak szigorúan a saját szakmájában

V.: Ne, nem, nem, és én azonkívül vele, hogy mondjam, amennyiben tanár és diák között ilyen, ha tetszik, akkor baráti kapcsolat volt, de az én részemről nagy tiszteletadással,

és utána, azután további kapcsolat, az érettségi után további kapcsolatban voltunk egészen az ő – sajnos – elég korai haláláig. Ő igen nagy hatással volt rám. A másik tanárom nekem matematikát tanított, de igazából fizikus volt, úgy hívták, hogy dr. Novobáczky Károly. És ő a háború után akadémiai rendes tag is lett. Igen kiváló fizikus volt, bár engem matematikára tanított. És hát részben ezért is volt az, hogy a gimnáziumban engem elsősorban a matematika és a fizika érdekelt. Meg kell mondani, hogy már az övele aló kapcsolat előtt is, de ő ezt megerősítette.

K.: Tehát ilyen szempontból a pályaválasztásban is közvetve...

V.: Nem egészen. Tudniillik a pályaválasztásom, ha a hajlandóságomat kérdezi, én 1929-ben érettségiztem. Ha a hajlandóságomat kérdezi, akkor én a leginkább csillagász szerettem volna lenni. Abból viszont abban az időben nem lehet megélni, nem lehetett elhelyezkedni. Mára se nagyon, de mindenestre mégis sokkal jobban, mint abban az időben. Ez teljesen kiesett. A másik, ami iránt a korábbiakban még érdeklődtem, elég széles érdeklődési köröm volt, az a földrajztudomány volt, ebben sem lehetett olyan nagyon elhelyezkedni abban az időben. És ezért végül is elég kézenfekvő volt, hogy a műszaki pályát választottam, amelyik a természettudományok széles körétől egyáltalában nem fekszik messze, sőt a tudomány eredményeit használja föl a gyakorlatban, mégis azonban egy gyakorlati lehetőségeket nyújtott. Tehát a Budapesti Műszaki Egyetemre, még akkor József nádor Műszaki, nem: Műegyetem, nem műszaki egyetemnek, Műegyetemnek hívták, ott annak a gépész-, illetőleg villamosmérnöki karára, azért mondom, hogy illetőleg, mert a villamosmérnöki kar a gépészmérnöki karon belül volt, külön szakként működött. Arra iratkoztam be, illetőleg arra vettem föl. A műszaki érdeklődésem inkább, ha nem is azt mondom, hogy elméleti–elvi, semmi esetre sem, mondjuk, valami technikus szintű gyakorlati érdeklődés volt, ami ilyen kézi munkával, kézügyességgel, vagy ilyesmivel párosult. Annak ellenére, hogy – hogy mondjam – a kisdíák koromban kezdődött például Magyarországon a rádiózás. Hogy mondjam, én talán negyedikes diák voltam, negyedik gimnazista, az annyit jelent, mint ma a 8. általános, hát negyedik gimnazista koromban, akkor csináltam az első rádiót, amit, hogy mondjam, a boltban lehetett alkatrészeket kapni, és összefuseráltam, és azzal az első évben vettem már a budapesti rádióadást.

K.: Tehát volt érzéke hozzá.

V.: Igen, de nem ez volt a jellemző, inkább ilyen elméleti, elvi kérdésekkel foglalkoztam műszaki vonalon is. Az egyetem, a műszaki egyetem borzasztó sok munkával jár, talán az orvosi kar, ez mára is így van, talán az orvosi kar az, amelyiket hozzá lehet hasonlítani munka szempontjából, tehát az orvosi fakultások, amiket hozzá lehet hasonlítani.

Hát jogász, bölcsész, mit tudom én, ezek az egyetemi fakultások, az agrárral nem nagyon tudok mit kezdeni, mert nem ismerem, hát azok a közelébe sem jönnek, az embernek dolgozni kell, terhelésben

K.: Óraszámában ...

V.: Óraszámában is, és egyáltalán munkában is. Az egyetemi éveim alatt azután ilyen, hogy mondjam, nem a konkrét szakmával való érdeklődési köröm bizonyos mértékig tovább bővült, mindenekelőtt a zenével. Én magam soha életemben igazából semmiféle hangszeren nem játszottam, megpróbáltam gyerekkoromban zongorázni, de egyrészt a folyamatos gyakorlást, az utáltam, másrészt aztán anyagi lehetőségeim sem voltak, úgyhogy igazából semmi ilyen zenei, konkrét zenei gyakorlatom nem volt, ezzel szemben amikor valahogy így közel kerültem a zenéhez, ilyen diák-, egyetemista koromban, akkor így spontán egy csomó zenei elméleti alapismeretet, zenetörténetet is tanultam, és rengeteget jártam operába és hangversenyre, amennyiben az anyagi körülményeim megengedték. Abban az időben, azt hiszem, máig is úgy van, az Operának a harmadik emeleti oldalkarzata, az valami iszonyú olcsó dolog volt.

K.: Sőt, be is lehet lógni még ma is.

V.: Iszonyú olcsó dolog volt. Onnan látni semmit nem lehetett, de hallani igen. És minden szezonban nekem oda operabérletem volt, még fiatal gyerekkoromban is elég sokáig.

K.: Tehát zenei érdeklődés. Ez talán az édesanyjától? Mert ő róla nem nagyon beszélt, említette, hogy értelmiségi ...

V.: ... háztartásbeli, de nem volt külön foglalkozása

K.: És felsőfokú végzettsége?

V.: Nem volt. Ilyen leányiskola, líceum vagy ilyesmi. Akkor leánygimnázium még abban az időben, azt hiszem, még nem volt, vagy nemigen volt. Egyébként is ő vidéki volt. Ezeket a bizonyos gyakorlati, műszaki ismereteket úgy igyekeztem megszerezni, hogy minden egyetemi félévben más-más gyárba mentem el munkásként dolgozni.

K.: Munkásként?

V.: Igen, munkásként. Kezdtem egy vasöntődében, a Ganz Vagonygyárban, és azután, miután villamosmérnöknek készültem, egy ilyen villamosgépgyárban tekercselőműhelyben dolgoztam, azután az Újpesti Villamoserőműben. Szóval, ahogy mentem a tanulmányaimban előre mindenütt azért igyekeztem valamit hozzákeríteni.

K.: Értem. De ez nem a Műegyetemnek az akciója volt? A saját érdeklődése?

V.: Akkoriban ilyen figura nem volt, hogy elhelyezni.

K.: Nyári gyakorlat.

V.: A maximum az volt, amit a műszaki egyetem a diákokkal praktikus oldalról, mondjuk, ismereteket bővített, hogy kéthetenként, háromhetenként, havonta egy-egy gyárlátogatást beiktattak a tanrendbe, és Budapesten vagy így a környező vidéken egy-egy gyárlátogatásra. Akkor megmutatták, átvezettek a gyáron, és a gyárnak a mérnökei bemutatták a gyárat. Ez volt a maximum, amit gyakorlatban a Műegyetem akkor nyújtott. A műegyetemi múltam, hát ott sokkal nagyobb volt a konkurencia, úgy értem, hogy

K.: Jófejű hallgatók?

V.: Jófejű hallgatók, hát volt ilyen is meg olyan is, de akinek jó bizománya volt, azt simán mindenhová minden további nélkül fölvettek, tehát ottan igen jó gárda volt lényegesen kisebb létszámmal, mint ahogy most. Emlékszem rá, hogy a gépészmérnöki karra az összes ilyen szak, villamosmérnök, agrármérnök stb., stb., általános gépészmérnök, erre a gépészmérnöki karra akkor, amikor engem a Műegyetemre fölvettek, az 1929 volt, 120 elsőévest vettek föl erre a karra. 120-at. Mára a tízszeresét, vagy többet, nem tudom pontosan, mennyit, de jóval többet, talán a hússzorosát is. Nem egy karra, mert azok már külön-külön karok, ugye a villamoskar, meg a gépészmérnöki kar, pláne az agrár, az egy külön egyetem és így tovább. És abból 1934-ben, tehát öt év múlva, mert akkor az volt az első öt éves tanfolyam, harmincan végeztünk időre, 1934-ben, százhuszból.

K.: A többi kibukott?

V.: A fele kibukott, a másik fele pedig később végzett.

K.: Ja, hogy nem tudta

V.: Nem tudta öt év alatt.

K.: Hadd kérdezzem meg itt is, mint a gimnáziumnál, hogy voltak-e olyan átütő tanáregyéniések?

V.: Hogyne!

K.: Ha erről beszélne egy keveset!

V.: Kérem szépen, két fizika professzorom volt, mind a kettő a maga idejében országos híré ember volt. Az egyiket Pitmann Ferencnek hívták.

K.: Fitman?

V.: Wittmann.

K.: Wittmann, dupla vével?

V.: Wittmann Ferencnek hívták. Ő speciel Magyarországon meghonosította azt a valamit, amit úgy hívnak, hogy műszaki fizika. Érdekes módon az utód, Pogány Béla műegyetemi tanár, engem a Wittmann az utolsó évfolyamaként tanított fizikára, aki az első évfolyam volt, hogy mondjam, hogy fizikát tanultam önála. Az egy egész más fizika volt,

amit a Pogány Béla átvett, aki elméleti fizikus volt. Ez egy gyakorlati, műszaki típusú, a Pogány Béla egy teljesen elméleti fizikus, aki a táblán vezetett le mindent, és semmi egyéb praktikus dolgot, még csak nem is szólt róla. Tehát homlokegyenest ellenkező. De mind a kettő kiváló egyéniség volt.

K.: Azt hiszem, hogy ennek ismerem a fiát, Pogány Örs, azt hiszem.

V.: Nem tudom.

K.: Talán az a Pogány Béla, akinek a fia szintén jó fizikus, matematikus, de ez csak elképzelés.

V.: Azután igen nagy hatással volt rám a közgazdászprofesszor, a Heller Farkas.

K.: Ja, az a híres ...

V.: Nem, nem, nem, annak semmi köze nincs hozzá. A Heller Farkas valóban egy híres professzor volt, a magyar közgazdaságnak az egyik atyja.

K.: Igen, igen.

V.: A Heller-forgónak a Heller László, az egy mérnök volt, egy gépészmérnök volt, a Heller Farkasnál 30 évvel fiatalabb. Szóval nem azonos.

K.: És Ön melyiket ismerte?

V.: Engem a Heller Farkas professzor tanított, aki akkor már egy idős ember volt, de mondom, az volt a magyar közgazdaságtannak az egyik atyja. Mára is az ő könyvét, mint klasszikus közgazdaságtant ismerik el, tanítják.

K.: Igen, mások is említették, Simonyi professzor is, nagy szeretettel, illetve tisztelettel mondta. Sőt, azt hiszem, külön diplomamunkát adott le a Heller Farkasnál, mert ő közgazdász ...

V.: Akkor az annyit jelent, hogy közgazdasági mérnöki tanulmányokat is végzett.

K.: Igen.

V.: Mert normál akár gépész, akár építőmérnök, akármilyen szakon, illetőleg karon nem volt semmiféle ilyen diplomamunka, ő valószínűleg közgazdasági.

K.: Ő külön azt is elvégezte.

V.: Nekem arra sem időm, sem lehetőségem nem volt.

K.: Igen, de mindenesetre megemlítette, mint nagy tanár egyéniséget.

V.: Igen. És még nagyon sokan mások is voltak. Igen nagy hatással volt rám, és azután később a háború után, hogy mondjam, össze is találkoztunk, a Verebély László. Az a nagy Verebély családnak volt a mérnöktagja, és ő a magyar vasút villamosításban, hogy mondjam, a mestere a Kandó Kálmán volt, aki a magyar vasút villamosításnak az atyja, ez pápája volt. A Verbélyi László, az volt az első segítsége. Aztán műegyetemi tanár lett, és elsősorban

villamosenergia-problémákkal foglalkozott, és azt tanított. És az is nagy hatással volt rám. Talán többet nem említenék. De volt egy sor igen kitűnő professzorom, és aztán voltak természetesen gyengébbek is. 1934-ben végeztem, és akkor talán, mondjuk, nem a legmélyebb pontján volt a gazdasági válság. A világválság, az egy kicsit kezdett úgy, mondjuk, enyhülni. A világválság 1929-ben kezdődött, és olyan 31–32-ben érte el a mélypontját, azután egy kicsit enyhült, a magyar válság egy 1930–31-ben kezdődött, és akkor még 34-ben igazából nem enyhült. Elhelyezkedni borzasztó nehéz volt. Akkor voltak azok a viszonyok, hogy állástalan diplomások, hogy mondjam, újságkihordástól kezdve fizikai munkán keresztül minden csudát kaptak, esetleg írni munkát, hasonló dolgokat. De megélhetésről szó sem volt. Én egy kollégámmal együtt a villamosmérnöki oklevél megszerzése után ugyanabba az újpesti erőműbe, amiben munkásként mint gyakornok.

K.: Nyári gyakornok.

V.: Előző évben elhelyezkedtünk, abba jelentkeztem, hogy nem tudnának-e valamilyen módon beállítani. Erre azt mondotta nekem az újpesti erőmű telepvezető mérnöke, hogy abban az esetben, ha én letagadom, hogy diplomám van, akkor beállít ugyanolyan műegyetemista gyakornoknak, de senkinek ne áruljam el, hogy diplomám van, mert ahhoz öneki joga nincsen. És akkor beállított ilyen gyakornoknak, ez volt 34. nyáron. És nekem egy ismerősöm azt mondta, hogy ő ismeri annak a trösztnek a vezérigazgatóját, amelyik tröszt az újpesti erőműnek igazából tulajdonosa. És majd megpróbálja annál elintézni, hogy véglegesítsenek. Ezt olyan sikeresen csinálta, hogy amikor, hogy mondjam, beszélt ennek az érdekében, 24 órán belül úgy rúgtak ki, hogy a lábam nem érte a földet, mert a vezérigazgató megtudta, hogy én ott letagadtam a diplomámat, azonnal kirúgott. Ez volt 1934. ősszel. Amikor igazából se állásom, se lakásom nem volt, mert így a szülői házból akkor én már elköltöztem.

K.: Hol volt a szülői ház?

V.: Itt, Pesten. A szülői házat úgy értem, hogy a szüleim lakása. Elköltöztem. Mint mondtam, az apám a háború után nem tudott igazából újrakezdeni, aztán végül is gyakorlatilag feladta az ügyvédi praxist is, és egyre rosszabb anyagi körülmények között voltak. Úgyhogy nagyjából én az egyetemi tanulmányaim vége felé, meg amit tudtam így óraadással, meg ilyesmivel keresni, hát nagyjából abból éltem.

K.: És még Ön segített az édesapjának? Anyagilag?

V.: Nem, örültem, ha a sajátomat. Apámmal más okból sem értettük meg egymást, és ezért én elköltöztem, ilyen albérleti megoldással.

K.: Elnézést, itt már egy kicsit tovább mentünk az egyetemen. Azt azért hadd kérdezzem meg Sebestyén úrtól, hogy mégis a műegyetem évei alatt hogy érezte magát, milyen volt akkor műegyetemistának lenni?

V.: Hogy hogy éreztem magam, arra ugye elég nehéz válaszolni. Az a szubjektív körülményektől függ. Ha arról van szó, vagy arról volna szó, hogy mondjuk, az akkori műegyetemi oktatási rend, az oktatás színvonala, és mondjuk, a mai oktatási rend és színvonal összehasonlítása, arról tudnék beszélni.

K.: Igen, valóban az előző szubjektív volt, de az objektív dolgok még jobban érdekelnek, mert igen sokat változott azóta a műegyetem, és Ön elég régen járt a műegyetemre. És erről a korszakról nagyon kevés információm van.

V.: Kérem szépen, a, én 5 évig jártam ide a műegyetemre. Az akkori oktatást mai szemmel én jónak is és gyengének is ítélem, egyszerre. A jó az volt, hogy megkövetelték az embertől az ismeretek elsajátítását, az egész bizonyos mértékig német oktatási módszerre alapult, és nem, teszem azt, egy franciára, ami ennél sokkal lazább, vagy pláne egy angolszászra, amelyik még sokkal lazább. Ahol viszont a diáknak kell olyan rátermettnek lenni, hogy ő elsajátítja mindazt a lehetőséget, amit ott nyújtanak. Itten az egyetemen lehetőség, itten a Műszaki Egyetemen lehetőségeket is nyújtottak, de meg is követelték az embertől, tehát ez egy stricht(?) német rendszerű valami volt.

K.: Tehát 29-től 34-ig terjedő időszakról beszél?

V.: Igen. Na most, azt a lehetőséget, a fejlődésre, amire nem kellett modern műszerezettség, modern berendezés, azt nyújtották.

K.: 34-ig terjedő időszakról beszélünk. Hogy főként német mintára.

V.: Ez a német oktatási módszer.

K.: Tehát nem minta.

V.: Német oktatási módszer, ahol nyújtják a diáknak azt, amit nyújtania kell, és megkövetelik tőle. Ellentétben az angolszászsal, ahol nyújtják, és a diáktól függ, hogy ő azt veszi vagy nem, és a vizsgán eldől, hogy vette-e vagy nem.

K.: Igen, értem.

V.: Ez egy más káposzta. Az egy liberálisabb felfogás. De, mondom, itt a német minta, oktatási minta volt, német oktatási szellem is volt bizonyos mértékig, hogy nyújtották és megkövetelték. Mit nyújtottak? Az elméleti részt jól nyújtották, a gyakorlati részre, tehát műszerezettség, felszereltség stb., hihetetlenül elavult volt, egyes kis kivételektől eltekintve.

K.: Akkor is?

V.: Nem akkor is. A mostani ahhoz képest, a mostani elavultság ahhoz képest sokkal kevésbé, persze azóta a technika haladása meggyorsult, de akkoriban, kérem szépen, a műszerezettség, ez a 30-as évek első fele, amiről beszélek, az I. világháború előtti műszerezettség volt nagyon sok esetben, vagy legalábbis az, amihez a diákokat hozzáengedték. Lehetséges és valószínű, hogy nemcsak azok voltak, de a diákok nem is értek hozzá. És ez volt nemcsak a műszerek világában ottan, hanem pl. a gépműhelyben, a gépgyártási technológia elsajátításánál, és így tovább, ugyanez volt a helyzet. A professzorok közül mondtam egy pár olyat, aki modern, nagy tudású, a diákokra nagy hatással volt. De tudok olyat is mondani, talán azt éppen azért, mert egy kicsit negatív példa, elnézést kérek, a nevet nem mondom, de pl. olyan technológiai, gépgyártástechnológiai ismereteket közölt, ami nem az első világháború előtti, hanem inkább a múlt század végi technológia.

K.: Tehát ilyen is volt?

V.: Ilyen is volt. De mindenesetre a professzoroknak a többsége, kis jóakarattal azt mondhatnám, hogy a 2/3-része jó, nagyon jó, de legalábbis elfogadható.

K.: Most a képzésben valami lényeges.

V.: Mindenféle, a saját ismereteiben, a képzésben, amit a diákoknak nyújtott, ahogy a diákokkal törődtek.

K.: Most lát valamilyen nagy eltérést, nyilván, ezt most nem érzékeli ennyire, mert nem ott dolgozott a Műegyetemen, de mégis, amit tud, az akkori műegyetem és a későbbi Műegyetem között volt-e valami nagy változás.

V.: Hát a képzésnek a felfogása és célja, az adódott a tömeges képzés, tehát a nagy létszámok felé, noha máma is arról van szó, és egyre azon keseregnek a különböző szakfolyóiratok meg újságok...

K.: Meg maguk a szakemberek is...

V.: Maguk a szakemberek is, hogy lényegesen több képzett ember kellene, mérnök kellene. Hát akkor az az egyetlen műszaki egyetem volt az országban, máma azért mégis több van, ugye, a miskolci, a veszprémi és így tovább, nem említsem az agráregyetemeteket. Máma egész más a helyzet, mint akkor volt. És ha nehéz egyszeriben megítélni, mondjuk, egy bizonyos számmal, ha tetszik, karakterizálni valami olyan nívót, az akkori műegyetemi oktatás és a jelenlegi műegyetemi oktatás között, hogy az sokkal jobb volt, vagy sokkal rosszabb volt, más volt. Más volt.

K.: Igen. Akkor így fogalmaznék: van-e annak az időszaknak olyan jellege, amit érdemes lenne még ma is csinálni az egyetemnek, tehát egy olyan tanulni való abból az

időszakból? Ami a Műegyetemre akkoriban jellemző volt, és ma nem jellemző. Esetleg van-e olyan?

V.: Kérem szépen, van egy nagyon karakterisztikus dolog, amelyik ellen, hogy mondjam, az 50-es évek óta igyekeztem legalábbis szót emelni, vagy a hangomat hallatni, pl. a Budapesti Műszaki Egyetemen én elég hosszú ideig, legalább 15 esztendeig egyetemi tanácstag is volt, az egyetemi tanácsnak a tagja, noha én soha nem oktattam a Műegyetemen(?). Éppen úgy nincs tehetségem és nincs érzékem ilyen diákokkal való érintkezés és oktatás és előadáshoz, mint ahogy a publicitáshoz sincs érzékem. Tehát én nem oktattam, de, mondjuk, mint a gyakorlatban műszaki fejlesztési politikával foglalkozó valaki azért hát ilyen értelemben az akkori, nem a diákkorombeli, hanem, mit tudom én, a 60-as, 70-es években, akkor voltam egyetemi tanácstag, az akkori egyetem irányítása úgy értékelt és meg is hallgatott, teljesen eredménytelenül az én oldalamról számítva. Tudniillik, én azt mondtam nekik, hogy Magyarország kis ország lévén, nem lehet egy széles spektrumban teljesen specializált szakembereket képezni, mert egy kis országnak a viszonylag kis ipara vagy szolgáltatása, mert ugye oda is nagyon sok mérnök kell, egyszerűen nem képes ezeket úgy fölvenni, hogy azok igen mélyen, igen szűk spektrumban legyenek kiképezve, tehát egy széles, általános alapot kell adni, és a speciális szakképzést a munkahelyen, a munkával párhuzamosan kell saját magának elsajátítani. A diákokat széles alapon kell oktatni, és meg kell tanítani, hogy hogyan tanuljanak saját maguktól, ne csak, hogy milyen módszerrel, hanem megértsék azt, hogy nekik tanulni kell. És hogyha egy másik állásba kerülnek, akkor azt kell megtanulniuk. Tehát egy kis országban ezt lehet csinálni. Egy nagy országban, ahol sok tízmillió vagy százmillió vagy annál sokkal több polgár él, az egy más káposzta, ott sokkal mélyebben lehet ezeket a szakembereket, mert akkor még mindig megvan a lehetőségük a saját mély szakmájukban elhelyezkedni. Na most, a háború előtti műszaki egyetem, tehát ahová én jártam, az egy széles alapképzést adott, és nagyon kevés igazából szakképzést, aminek nemcsak az volt az oka, hogy ők azt nem tartották fontosnak, hanem a is volt, hogy nem is voltak arra fölkészülve. De mindenesetre ez a diákok számára egy olyan kedvező dolog volt, hogy ők megtanultak tanulni, tudták, hogy nekik tanulni kell, és egy széles alapképzést kaptak. A széles alapképzés nemcsak természettudományi és műszaki alapképzés volt, hanem közgazdasági és jogi alapképzés volt, mert igenis a mérnökök nagy részének mind a kettőre ezen kívül még szükségük van a műszaki alapképzésen kívül. Én nagyon sok jogot tanultam ott az egyetemen, és soha nem bántam meg máig.

K.: És közgazdaságtant is?

V.: És közgazdaságtant.

K.: Heller Farkas is közgazdaságtan-professzor volt.

V.: Igen. Na most, a magyar műegyetemen az 50-es években bizonyos mértékig az akkori ilyen, hogy mondjam, másolási hajlam következtében a mélyen specializált és rendkívül sok részletkérdésbe belebonyolódó, de egyáltalában nem széles alapokon nyugvó szovjet képzést vették alapul, amelyik egy 200–250 milliós népre volt alapozva, és nem egy 10 milliósra.

K.: Ugye ezek nem konvertálhatók, ezek a speciális képzések.

V.: Nemcsak hogy nem konvertálhatók, hanem a gyorsuló műszaki fejlődés és színvonal, gyorsan emelkedő színvonal következtében rendkívül gyorsan elavulnak. Tehát ha ezt valaki saját maga állandóan, folyamatosan nem képezi magát, akkor az, amit a műszaki egyetemen így megtanul, az neki, majdnem azt mondhatnám, egy darabig segít, utána pedig lebéklyózza és visszafogja, mintha kötéllel lekötne. Nem ez kell a magyar műszaki egyetemen. Ezt, kérem szépen, én elmondtam az 50-es években, 60-as években, a 70-es éveken, volt, amikor lesöpörtek az asztalról, volt, amikor szóban elfogadták, soha meg nem valósították. Ennek az oka bizonyos mértékig a műszaki egyetem belsejéből is fakadt, olyan módon, hogy mindenki saját magának, aki egy kicsit tehetséges volt, magának egy tanszéket próbált kreálni, amikor az megvolt, annak megvédte, mint egy sündisznóállásban, megvédte...

K.: Az ideológiát

V.: És ilyen módon tucatjai keletkeztek az olyan tanszékeknek, amelyiket a mérnöktovábbképzőn kellett volna felhasználni.

K.: Igen. Tehát nem egy alapképzés, hanem egy nagyon speciális.

V.: Így van. Tehát abban az időben a széles alap volt, és a mostani időben pedig eleinte ideológiailag sem fogadták el, később ideológiailag elfogadták, gyakorlatilag soha nem valósították meg.

K.: Igen. Tehát ez mint egy követendő dolog lett volna, de ez nem valósult meg.

V.: Hogy jelen pillanatban hogy van a műszaki egyetemeken, ezt nem tudnám megmondani, hogy ebben a tekintetben hogy van. Most, biztos, hogy elvileg mindenki a széles alapú képzés mellett van, de hogy gyakorlatilag a sündisznóváraknak a felbomlása, a tüskéknek a letörése végbe ment-e, vagy egyáltalában megkezdődött-e, abban egyáltalában nem vagyok biztos.

K.: Attól tartok, hogy ez teljes mértékig így van.

V.: Akkor most az egyetemi, akkori, két háború közötti szituációnak a vázolása, ábrázolása után, akkor térjünk vissza az én mérnöki munkám, műszaki mérnöki munkám kezdetére. 1934 nyarán végeztem, akkor már egy kicsit a világválságból éppen kezdett

kilábalni a világ is, Magyarország még kevésbé, nagyon nagy volt a munkanélküliség, nagyon nehéz volt elhelyezkedni. Nekem nagy szerencsém volt, mert egy viszonylag rövid munkahelykeresés után, egy véletlen folytán sikerült elhelyezkedni, mint mérnök egy viszonylag kis gépgyárban. Úgy értem a viszonylagot, hogy az akkori viszonyok között

(1. kazetta, második oldala)

V.: Szóval viszonylag kis létszám volt, de akkori körülmények között az egy középüzem volt. És a gyár részben a nevéből is következően részben gépgyártással, részben pedig különböző fémtömegcikkék előállításával foglalkozott. Szóval a gépgyártásnak volt egy olyan része, amely villamos gépekből, ilyen speciális villamos gépekből és villamosmotorokból állt. És miután a villamostagozatot végeztem, örültem, hogy ilyen helyre sikerült elhelyezkedni. A körülmények kissé, hogy mondjam, furcsák, s az akkori viszonyokhoz képest, az akkori viszonyok között is bizonyos mértékig ilyen extravagánsnak mondhatók voltak, mert a gyárban alkalmazott műszaki, a műszaki igazgató egy résztulajdonos volt, azonkívül műszaki akkor nem volt. És én mint kezdő, elsőállásos, nekem az volt, azt képelték el, hogy az lesz a dolgom, hogy én a villamosmotorok, -gépek gyártásával foglalkozó osztályt vezetem, és a műhelyt is vezetem. Ez a mai viszonyok között elég nehezen elképzelhető szituáció. Érdekes talán, és az akkori viszonyokra jellemző, hogy miért nem volt ilyen ember, lehetetlen, hogy mérnök nélkül egy ilyen gyár menjen.

K.: Igen, ez is, meg az is, hogy viszonylag kezdő szakemberként ilyen jelentős.

V.: Ez azért volt, mert az én elődöm, aki egy jó nevű villamosmérnök volt, annak körülbelül ötszörös fizetése volt, mint amivel engem fölvettek. Tehát annak fölmondtak, kirakták avval, hogy amúgy is tudják az emberek, akik ott dolgoznak, a művezetők, a munkások amúgy is tudják, hogy mit kell csinálni, fölösleges ott egy mérnök. Hát ez volt az, hogy mondjam, a részvénytársaság igazából tulajdonosainak, akik ott a gyárban végeredményben vezetők voltak, véleménye.

K.: Tetszik emlékezni véletlenül a nevükre?

V.: Nem szívesen mondom én nevet, neveket. A gyárnak a nevét megmondom, úgy hívták, hogy Egyesült Gép- és Fémárugyarak Részvénytársasága. Ennek az én elődömnek, ennek, akit mondtam, jó nevű villamosmérnök volt, annak felmondtak, azután kiderült, hogy ez az elképzelés, hogy úgy is tudják, hogy mit kell csinálni, minek oda mérnök, ez ugye nem nagyon ment. És akkor őt alkalmazták esetenként mint tanácsadó, tehát amikor számításokat kellett csinálni, akkor ő ilyen eseti tanácsadó volt.

K.: És Ön ezt akkor tudta csak meg?

V.: Mikor beléptem.

K.: Hogy ez a módszer az előző vezetővel, vagy nyíltan meg is mondták a tulajdonosok?

V.: Nem, nem mondtak az égvilágon semmit. Nyíltan azt mondták, hogy holnapután jöjjenek be, és kezdjem el a munkát. Hogy mit kell elkezdni, azt nekem kellett kisütnöm, azt nekem kellett kisütnöm.

K.: És az utólag derült ki, hogy közben

V.: Az utólag derült ki. Na most, ez borzasztó nehéz is volt, az egész, mert nekem kellett kisütnöm, hogy ott mit kell csinálni, kezdve azt, hogy a konstrukciós rajzoknak a területén rendet kell teremteni, a műhelyben, amelyik egy kezdő mérnöknek a felügyelete alatt kellett, hogy menjen, én magam is kvázi inas voltam ott, és ez sem volt könnyű, oda beilleszkedni.

K.: Tehát saját maga is bizonyos munkafolyamatokat kellett, hogy csináljon?

V.: Nem, azt nem kellett csinálnom, később voltak olyan szituációk, amikor a próbaállomáson nekem kellett dolgoznom, vagy nekem is kellett dolgoznom.

K.: Elnézést, ez onnan jutott eszembe, hogy említette, hogy mérnökhallgatóként fizikai munkát végzett.

V.: Igen. De az azért volt, hogy megfelelő praxist szerezzek. Noha nekem bizonyos mértékig ez azért volt szerencsém, mert kénytelen voltam, adott szituációban szerencsés, mert kénytelen voltam bedolgozni magamat olyan ismeretekbe, amit az egyetemen egyáltalában nem oktattak. A magyar egyetemeken ugyanis gyakorlatot nagyon minimálisat oktattak. Ott elsősorban elméletet, egyéb ismereteket, nagyon sok jogi ismeretet, közgazdasági ismeretet, ami kell egy mérnöknek, mert különben az nem mérnök. A mérnök akkor mérnök, hogyha a műszaki tudása is megvan, amelynek természettudományos alapja van, de azt mindig konkrét gazdasági cél érdekében használja fel, és nem általános, mit tudom én, tudományos cél érdekében. Tehát a magyar műegyetemen az oktatás ilyen szempontból rendben volt, megfelelő képzést kapott az ember. De a gyakorlati, a praktikus élet, a műhelytechnológia, annak a fogásai és így tovább, arra majdnem semmi gondot nem fordítottak, azt tehát az embernek a praxisból, a praxisban kellett megtanulni. Na most, amit mondtam, hogy szerencsém volt, azért volt szerencsém, mert nagyon hamar jó viszonyban lettem, tiszteltem ezt az én elődömet, aki ott ilyen szakértői, alkalmi szakértői munkát végzett, sokat tanultam tőle. Sokat tanultam egyébként attól a résztulajdonos-igazgatótól is, aki az egyetlen diplomás mérnök volt rajtam kívül, a gyárban, mert annak ugyan elméleti képzettsége nem volt valami

nagyon megalapozott, ezzel szemben praktikus, a műhelypraktikumtól kezdve az üzleti életben a praktikumig, az a kisujjában volt, és hogy mondjam, nagyon jól és nagyon ízesen tudta előadni az ismereteket. És úgy, hogy megkívánta az embertől a munkát, megmondta, hogy mit kell nagyjából csinálni. Ez már akkor volt, amikor kialakult bennem, hogy mi az én munkaköröm, és akkor elmondtam, mert addig nem mondott senki semmit, őt is beleértve. Őtőle nagyon sok praktikumot tanultam, és nagyon sok olyan ismeretet, amit egyébként sokkal nehezebben lehetett volna összeszedni. Na most, a műhelyvezetéshez részben az egyetemen sem kaptam ilyen praktikus ismereteket, más lehetőségem nem volt, azt az utat választottam, hogy a műhelyben dolgozó régi szakemberekkel, munkásokkal kezdve, villamos szakmunkásoktól, a fémmegmunkáló, esztergályos stb., szerelő, ezekkel mindegyikkel külön beszéltem, megmondtam, hogy nézze, maga énnálam sokkal többet tud azon a területen, amin dolgozik, én viszont többet tanultam azon a területen, amit maga kevésbé ismer, ketten együtt tudunk dolgozni, akkor biztos, hogy előbbre jutunk. És ilyen alapon közeledtem mindegyikhez. És majdnem mindegyiknél sikerült is egy ilyen közeli kontaktust teremteni, amely kontaktus azért az volt, hogy én hallgattam az ő tanácsaikra, ők pedig végrehajtották azt, amit velük megkonzultálva végül is elhatároztam. És ilyen módon sikerült ezt a nehéz periódust áthidalni.

K.: Ezt a kezdeti periódust?

V.: Ezt a kezdeti periódust. Körülbelül úgy egy másfél-két évig tartott.

K.: Ebben nekem a legkülönösebb az a fajta, hogy mondjam, együttműködés, ami a volt mérnök és Ön között volt, ahhoz nagyon jó pszichológiai érzéssel kellett Önnek rendelkeznie, mert másképpen nem tudom elképzelni, hogy azért az illetővel eléggé embertelenül bánt a gyár, a gyárnak a vezetői.

V.: Igen.

K.: És ennek ellenére egy ilyen szituációban az ember jogos dühös lenne a másakra.

V.: Ő lényegében nyitott egy ilyen egyszemélyes tanácsadó irodát.

K.: Szóval nem halt éhen.

V.: Nem, nem. Nem ment neki rosszul, azt nem tudom megítélni, hogy rosszabbul ment-e, vagy jobban ment, amikor ott volt, gyanítom, hogy kevésbé jól ment. De azért mint tanácsadó mérnök jó neve volt a szakmában, megfelelő megélhetést tudott biztosítani magának meg a családjának. A jó viszony kialakulásának az volt az oka, hogy amiből ő szakértő volt, abban már szakértősködött ott, tehát tanácsadó-mérnökösködött ott, abban a területben én tanultam tőle, de nem ártottam be magam, és nem akartam azt elvenni, tekintettel arra, hogy nagyon sok minden olyan dolog volt, ami nem volt ellátva, lefedve

mérnöki munkával, és őneki ahhoz pl. az egész műhelykérdéshez lényegesen kisebb érdeklődése és érzéke volt akkor is, amikor ott volt, még amikor ott volt.

K.: Tehát ez lett volna a titka ennek az együttműködésnek?

V.: Is.

K.: Illetve olyan emberi

V.: Olyan emberi tulajdonságai is voltak, tehát énnaám jóval idősebb.

K.: Mert mindentől függetlenül én ezt nagyon embertelennek tartom már a vezetők részéről.

V.: Hát, kérlek szépen, hogy mondjam, mindennapos dolog volt.

K.: Akkoriban ez általános volt?

V.: Kérem szépen, nem mondható nagyon okos dolognak, hogy a részvénytársaság igazgatója és vezérigazgatója, aki egyben tulajdonosa is, az hosszú praxis után úgy gondolja, hogy a gyár műszaki munka nélkül is meglehet, mert a munkások úgy is tudják, hogy mit kell csináljanak. Nem mondható valami nagyon bölcs dolognak, de mégis ez volt. És aztán kiderült, hogy ez így nem megy. Szóval egy olyan másfél-két év múlva, amikor már ebbe elég jól bedolgoztam magam, akkor megismerve a konkurenciát, a piacot, megismerve azokat a gyártmányokat, magyar és külföldi gyártmányokat, amik ezen a területen itt voltak, arra a meggyőződésre jutottam, hogy itt teljesen át kell alakítani a konstrukcióját az általunk gyártott gépeknek, mert azok már meglehetősen kiöregedtek. És javaslatot tettem arra, hogy én megpróbálok nekiállni, és ezt a konstrukció-modernizálást megcsinálni. És rám hagyták. És hogy mondjam, elég sok kínlódás után, de azért a dolog sikerrel járt, egy új sorozatot sikerült kialakítani, és ezt azután ezzel az elődömmel, ezzel a kollegával együtt, ő végezte a számítási részt, én végeztem a konstrukciós részt, a műhelytechnológiai részt, és jól, hogy mondjam, fölfrissítettük ezt az egész szektort.

K.: Megkérdezném azt, hogy ebben a gyárban, említette volt, hogy a szakemberekkel jó kapcsolatot teremtett mint kezdő mérnök, ezek szerint ott főként szakmunkások voltak. Milyen konstrukciója volt a munkaerőnek?

V.: Egy olyan gyár volt, ahol lényegében a tulajdonosok egy kicsit ilyen szatócsszelleműek voltak.

K.: Igen? Ez alatt mit ért?

V.: Ez alatt azt kell érteni, hogy fölvásároltak kisüzemeket, és azokat így beolvasztották, azért volt ez egyesült. Tehát fölvásároltak a legkülönbözőbb dolgokat az idők folyamán, én nem tudom visszakövetni, hogy a 20-as években ez hogy alakult, de ott voltak villamos gépek, voltak ilyen különböző tömegcikkék, amiket gyártottak, voltak húsboltoknak,

mészárosoknak, üzletekbe, áruházakba jég szekrények, később azután kompresszoros berendezések, szóval jég szekrényeket gyártottak még a 20-as években, akkor voltak olyan berendezések, amelyeket ilyen kórházi mosodákba, szanitárius berendezésekbe készítettek, a legkülönbözőfélék. És mindig hozzávásároltak, vagy hozzátettek különböző egyéb dolgokat is. Úgyhogy az nagyon sok lábon álló. Ahová én elsősorban dolgoztam, az a villamosrész volt, amelyikhez a leginkább műszaki ismeretek voltak, tehát mérnök nélkül az nem ment, az összes többi sokkal inkább ment anélkül, azok inkább ilyen kisüzemek voltak, amiket beolvasztottak egy középüzembe. De ennek semmi érdekessége nincs.

K.: Talán az, hogy akkoriban egy ilyen kétszáz fős üzem hogy nézett ki munkaerő szempontjából.

V.: Ezt nem mondhatom, hogy akkoriban hogy nézett ki, mert különbözők voltak. Ilyen is volt sok.

K.: Az Ön munkahelye most például, említette, hogy szóval rájött, hogy egy új konstrukció szükséges.

V.: Igen, az egész sorozat. Mert egy villamos-gépgyártást, azt bizonyos sorozatban kell csinálni, az egész sorozatot újra kellett konstruálni.

K.: Ennek volt munkaerővonzata is? Hogy egy bizonyos, hogy mondjam, netalántán el kellett bocsátani embereket és így tovább.

V.: Nem.

K.: De, gondolom, a vezetők azért örültek ennek, hogy egy új konstrukció, vagy támogatólag álltak az ön javaslati mellé.

V.: A támogatás maximum az volt, hogy tudomásul vették, hogy ne azt a kifejezést használjam, hogy eltűrték. Tehát tudomásul vették. Egyéb támogatások, most mit mondjak erre?

K.: Mennyi volt az Ön fizetése?

V.: Pengő, 80 pengővel, hát az a megélhetési létminimumnak egy cirka a 60%-a, a létminimumnak.

K.: Ez már annál a munkahelynél volt?

V.: Igen.

K.: Nagyon kevés.

V.: Hát azért mondom! Három havi próbaidőre alkalmaztak, és akkor három hónap után azt mondták, hogy itt maradhat. Mondom, kérem, azt mondták, hogy akkor majd kapok tisztességes bért. Azt mondtuk? Végül azt mondtam, hogy akkor köszönöm szépen, veszem a kalapomat. Jó, akkor legyen 120. De az is a létminimum volt.

K.: A 120?

V.: Igen. Az is a létminimum volt. És így ezzel kezdtem dolgozni ott, és minden egyes alkalommal foggal-körömmel kellett minden 20 pengő fizetésemelésért küzdeni, pedig akkor én már, hogy mondjam, jó viszonyban voltam velük olyan értelemben, hogy megbecsültek...

K.: Sok ilyen dolog lehetett akkoriban, gondolom, nemcsak ezek.

V.: Igen.

K.: Két évre rá volt, vagy másfél évre rá, hogy az Ön javaslatait elfogadták végül is a rekonstrukcióra, nem rekonstrukcióra, új konstrukciók kidolgozására.

V.: Igen.

K.: És mi lett ennek a sorsa?

V.: Amíg ott voltam, az állandóan fejlődött tovább, és azt gyártottuk. Ez az egy munkaköröm, hogy a gyár a válság után kezdett jobban prosperálni, ez a munkaköröm tovább nőtt, fejlődött, szélesedett. És azután, amikor volt 1938-ban ez a hadi program, fegyverkezési programmal kezdődött, akkor lényegében a gyárban a legjobban, viszonylag a legjobban felszerelt műhely az, amelyik hozzám tartozott, odakerültek ezek, a gyár is részesedett ebből, elsősorban ilyen tüzérségi lőszermegmunkálás volt.

K.: Tehát voltak fegyverek is?

V.: Fegyverek nem, lőszermegmunkálás, fémmegmunkálás, aztán azt csinálták Csepelen.

K.: Ja, ingen, a Weiss Manfréd.

V.: A Weiss Manfrédnél. Mi annak kvázi az alvállalkozói voltunk. Hogy ezt hogyan szervezték meg, hogyan, fölmenték így az egész ipart, és akkor ezt valahogy kiosztották, ezeket a szerepeket, azt én nem tudom, ahhoz én túlságosan ilyen műhelyember voltam, ez nem az én reszortom volt. Tény az, hogy kénytelen voltam akkor abba is beletanulni. Azután voltak egyéb, ugyancsak ezzel a hadi programmal kapcsolatos dolgok, például légvédelmi szirénákat gyártottunk, ilyen nagy, nem a kicsiket, ilyen nagy légvédelmi szirénákat, amiket nagy középületeknek a tetejére alkalmaztak, tehát ezeket. És azt mind szintén lényegében az én konstrukcióm alapján csinálták. Hát, bizonyos mértékig, vagy ha tetszik, akkor nem bizonyos mértékig ez volt az oka, hogy sikerült megúsznom mindenféle bevonulás, katonaság stb. nélkül a háborút. Tehát hadiüzemmé nyilvánították, amikor aztán ezek a hadfelszerelési katonai megrendelésekben a gyár részt vett, belépett, vagy bevonták, nem tudom megállapítani, és szabályosan fölmentettek a katonai szolgálat alól, amire soha nem voltam kiképezve, mert egy alkalommal, talán lehettem 21 éves, 22 éves, a 30-as évek első felében,

akkor voltam sorozáson, akkor nem találtak alkalmasnak, aminek fölöttébb örültem. Úgyhogy én soha katonai kiképzést nem kaptam.

K.: Szóval ebben nem volt semmiféle segítség vagy valami, ismerősök, hanem egyszerűen szó szerint nem találták Önt alkalmasnak?

V.: Nem találtak alkalmasnak. Tehát fizikai állapotom miatt, megkérdezték, hogy akarok-e katona lenni, vagy nem, diplomatikusan azt válaszoltam, hogy a sorozóbizottság kell hogy eldöntse. Mert ha azt mondom, hogy akarok lenni, akkor bevisznek, ha azt mondom, hogy nem akarok lenni, akkor éppenhogy bevisznek.

K.: Igen...

V.: Erre azt mondták, hogy kérem szépen, katonai szolgálatra untauglich.

K.: Untauglich, ez az alkalmatlan?

V.: Igen. Na hát ilyen módon nem voltam kiképezve, ettől függetlenül is a hadiüzemben föl voltam mentve, és ezt a felmentést mindig meghosszabbították, most már nem emlékszem rá, hogy évente, félévente, vagy háromhavonta, azt hiszem, a végén talán háromhavonta. Ez egészen háború végéig így volt. Szóval ebben a szituációban, amit mondtam, ilyen konstrukciós munkát, műhelyirányító, műhelyvezető munkát végeztem, de az én dolgom volt az is, hogy a vevőkkel a műszaki kérdéseket kitárgyaljam, esetleg a helyszínen. De az én kollégám, akit mondtam, egyre inkább az is tevékenykedett. Úgyhogy végeredményben, én abban az állásban, ahol végeredményben több mint tíz esztendő töltem el, én azt hiszem, hogy egy tízesztendő átlagos praxishoz ha mérem azokat az ismereteket, amiket összeszedtem, az sokkal szélesebb körű volt, mint általában egy fiatal, kezdő mérnök összeszedhet, talán kevésbé mély, de mindenesetre egy széles körű valami.

A gyár, ahol dolgoztam, ezen a hadiüzemi, tehát katonai programon kívül is gyarapodott profilban, így pl. ilyen ipari hűtőgépek(?) gyártását kezdte meg, megint lényegében az volt, amit mindig is csináltak, hogy ilyen kisebb, kis középüzemeket fölvasárolt, beolvasztott, és fölvette azt a profilt. Voltak olyanok, amelyeket aztán persze abbahagyott, a konjunktúra, részben a háborús körülmények nem kedveztek. Bizonyos dolgokat abbahagyott, bizonyos dolgokat fölvelt. Ilyen volt pl. ez az egész hűtőgépgyártás, iparihűtőgép-gyártás, ilyen volt az, hogy ilyen húsipari üzemeknek a fölszerelését is elkezdtük, hát kvázi élelmiszeriparigép-gyárszerű, arra felé ment. Nekem annyi közöm volt hozzá, hogy ezeket akkoriban már lényegében villamosítva kellett előállítani, szállítani, konstruálni, én abban szerepeltem, tehát én végül is a villamosgépgyártásban egyrészt, másrészt ezekben a hadi fölszerelési dolgoknak a gyártásában, kész konstrukciókat kaptunk, kivéve a szirénát, amit például mi szerkesztettünk. Lényegében ez volt a műszaki tartalma az

ottani munkámnak, mint mondtam, ilyen széles spektrumban, sokkal kevésbé mélyen, mint szerettem volna. Én inkább szerettem volna ilyen tudományos kutatói pályára menni, de akkor abból nemigen lehetett megélni. Ilyen módon érkeztünk el, vagy érkeztem el az ostromhoz, a háború végéhez, amit óriási szerencsével sikerült végeredményben ép bőrrel megúsznom.

K.: Hogyan óriási? Miért?

V.: Abban az időben az ember olyan szituációkba került, hogy másodperceken múlt, vagy a szerencsén múlt, másodperceken és a szerencsén múlt az élete, és nem egyszer, hanem többször. De hát ez nem tartozik ide. Szóval az ostrom után a gyár nagyon sokat szenvedett, közel volt a Nyugati pályaudvar, és bombázás, ostrom, szóval...

K.: Ott laktam 38 és 40 valahány között pont a Nyugatival szemben, később Marx tér...

V.: Berlini tér. Ez kijebb volt, kijebb volt, mint a Lehel tér valamivel, és az lényegében a Nyugati pályaudvar külső része volt. A háború után, illetőleg az ostrom után, akkor megpróbáltuk megindítani az üzemet, ami azonban hát, hogy mondjam, akkor különböző okoknál fogva igen nehezen ment volna. És én pedig már elvesztettem ottan a műszaki érdeklődésemet, és azt gondoltam, hogy most már ezután tovább kellene menni, ha nem lett volna közben háború, már régen tovább mentem volna, máshová, ami műszakilag jobban érdekelt volna. De örültem, hogy itt megúsztam a dolgot. De mondjuk, a megindításhoz, az elindításhoz, az emberek összeszedéséhez egy-két hónapra bementem, azután miután láttam, hogy a szituáció olyan, hogy itten egyhamar nem nagyon lehet boldogulni, úgy gondoltam okosnak, hogy ha olyan helyen jelentkezem munkára, ahol éppen szükség van mégpedig azonnal hatállyal.

Tehát ott tartottam, hogy úgy gondoltam, hogy többet tudok használni, és hasznosabban tudok tevékenykedni ott, ahol azonnali műszaki munkára van szükség. És azért itt jelentkeztem munkára, a Budapesti Elektromos Műveknél. Ott föl is vettek, mindjárt be is léptem. Ottan ugye a háborús károknak a fölszámolása és az újbóli üzembe helyezés, bekapcsolás stb., az volt akkor a fő tevékenysége, tehát egy rekonstrukció, újjáépítés, ez volt a fő tevékenysége. Én ott egy osztálynak az osztályvezető-helyettese lettem, és amíg ott voltam önáluk állásban, addig ott is maradtam, az osztályt úgy hívták, hogy Alállomások Osztálya, és lényegében a budapesti nagyfeszültségű kábelhálózat és annak a csomópontjai, ezek az ún. alállomások tartoztak hozzá, azoknak a rendbehozatala, kiépítése stb. Ott is szerencsém volt, mert egy igen nagy tudású, a Ganz gyárnak egy speciális nagy tudású mérnöke volt, aki oda ugyancsak teljesen hasonló okoknál fogva átlépett, az volt az osztályvezető, Pálos Ferencnek hívták, attól is meglehetősen sokat tanultam.

K.: Tehát ő egy jó szakember volt?

V.: Kiváló szakember országos viszonylatban. Én ott körülbelül másfél-két esztendeig voltam, állományban és munkában, de olyan módon, hogy a munkának egy részét máshol, ilyen, hogy mondjam, honorárium nélküli másodállásban végeztem, tehát ott is elvégeztem a munkámat, és másodállásban máshol is. Az Elektromos Műveknél a munkám lényegéről már beszéltem. Ottan háborús rekonstrukció, háborús károk rekonstrukciója, bizonyos megkezdett munkáknak a befejezése, és az egész üzemeltetés biztonságossá tétele volt a feladata az osztálynak amit tisztességgel elvégzett. Nekem az aktivitásom, akkor én a 30-as évek első felében jártam, az aktivitásomat azonban ez nem elégítette ki olyan értelemben, hogy még maradt további tevékenységre időm. És 945-ben, akkor az ilyen, hogy mondjam, az aktivitásomat a mérnök és technikus szakszervezetnek a megalapításával, megszervezésével, kiépítésével foglaltam le. Miért pont a szakszervezet? Azért, mert én 1936 óta, tehát röviddel utána, hogy munkába elhelyezkedtem, azóta szakszervezeti tag voltam, mégpedig úgy hívták, hogy a magánalkalmazottak szövetsége, Magánalkalmazottak Országos Szövetsége, röviden a MOSZ. Az volt egy értelmiségi szakszervezet, de nem igazi értelmiségi olyan értelemben, hogy máma ugye az értelmiségieket mondják, de aki ilyen magánalkalmazott mérnök volt, annak ott volt a helye, a szakszervezeti munka lehetősége.

K.: De mennyiben más volt az értelmiség?

V.: Ilyen, hogy pedagógus meg orvos stb. nem, tehát csak azok voltak ottan, akik ipari, esetleg kereskedelmi téren helyezkedtek el, és nem fizikai munkások.

K.: És sok tagot számlált ez a szervezet?

V.: Én nem tudom megmondani, de emlékezetem szerint ilyen 2-3 ezres nagyságrendű, nem emlékszem pontosan, nem tudom megmondani.

K.: És akkor ennek, mit tudom én, nyilván érdekvédelmi feladata volt, és az állástalanokat meg támogatta?

V.: Hát amennyire lehetséges volt, hát azért sokkal több állástalan volt, mint amennyi támogatás.

K.: És a tagdíj jelentős volt?

V.: Nem mondanám, szóval, mondjuk, elviselhető. Itten a később ismert politikusok közül a szakszervezetben, azt hiszem, a titkár vagy főtitkár, most már nem tudom, volt a Kéthly Anna, a később ismert politikusok közül.

K.: Ez egy jelentős személyiség volt.

V.: Nem tudom, én nagyon, hogy mondjam, olyan nagyon intenzív szakszervezeti munkát itten nem végeztem, inkább a természetbarát szakosztályban tevékenykedtem

elsősorban. De arról meg voltam győződve, hogy ha lehetséges volt, mert akkor nem volt lehetséges abban az időben olyan szakszervezeti kiépítés, fölépítés, amelyik így a műszaki embereket szedte volna össze. De a háború után akkor az lehetségesnek látszott. És akkor én 1945-ben elég intenzíven kezdtem a megalapításnál segítsen, és aztán a szervezésnél, fölépítésnél stb. ez volt az első konkrét szakmai értelmiségi szakszervezet Magyarországon. És aztán később, majd elmondom, bizonyos mértékig a konkrét munkából olyan értelemben kiestem, hogy más munkám lévén, más elfoglaltságom lévén nem tudtam már részt venni. Így a szélesebb körű vezetőségben végig részt vettem, és hát őszintén szólva nagyon sajnáltam, hogy végül is nem kapott elismerést a mérnökök és technikusok önálló szakszervezetének a szervezkedési jogosultsága, beolvastották a többi szakszervezetbe, ahol mindenütt teljesen mellékvágányra terelték, és ebből a mérnökszakszervezetből lett a mai METESZ. A mérnökszakszervezetet 1948-ban vagy 49-ben inkább megszüntették, és akkor megszervezték a Műszaki és Tudományos Egyesületek, és Természettudományos Egyesületek Szövetségét, ahová bevették a természettudományos egyesületeket, és akkor rengeteg műszaki egyesület is alakult. Tehát a METESZ volt a mérnökszakszervezetnek, ha nem is azt mondom, hogy a jogutóda, de ha tetszik, ilyen szellemi jogutóda.

(2. kazetta, első oldal)

V.: A jogosultságot megvonták tőle, mint szakszervezetet feloszlatták, és azt mondták, hogy a mérnököknek az érdekeit az egyes szakmai szakszervezetek képviselik, akik aztán sajnos nem képviselték. Érdekes volt, hogy ez volt az egyetlen értelmiségi szakszervezet, mondom, abban az időben, 45 és 48-49 között. És ott az akkori koalíciós pártok mindegyikéből ebbe az értelmiségi szakszervezetbe, a koalíciós pártok mindegyikéből ott részt vettek tevékenyen, a vezetésben is, a tagok között is, mérnökök és technikusok. És hát több-kevesebb vitával, veszekedéssel ment, mert Magyarországon anélkül nem megy, azt hiszem, hogy máshogy sem. De egész jól ki lehetett jönni, és én szerintem az a mérnökszakszervezet nagyon jól prosperált, és sokkal jobb lett volna a mérnöktársadalomnak is, a műszaki munkának, sőt az egész műszaki fejlesztésnek is, ha ezt nem verik szét annakidején.

K.: Ez minek volt köszönhető, hogy szétverték?

V.: az, hogy a szakszervezeti szervezkedés akkor szakmák szerint, ez a szovjet minta, tehát szakmák szerint: vegyipari, bányászati, kohászati, mit tudom én, vasas, élelmiszeripari és így tovább, és így tovább. És akkor ott mindenki, akár segédmunkás volt, akár igazgató volt, vagy mérnök volt, vagy könyvelő volt, mindenki abban a szakszervezetben volt.

K.: Csupán azért, mert hasonló témakörben dolgozott?

V.: Csak azért.

K.: És akkor nyilván kevésbé voltak egymással közös nevezőn, illetve közös érdekük?

V.: Ott a mérnökök meg a technikusok mindenütt erős kisebbségben voltak. Igazából annak az érdekeit a szakszervezetek nem nagyon képviselték. Úgyhogy ezért.

K.: Ez ellen volt valami, aki ezt a folyamatot látta, ez ellen volt valami hadakozás?

V.: Azt már nem nagyon tudom, mert én csak 45-ben vettem ennek a szervezésében, és mondjuk, az akkori érdekképviselői, inkább a műszakiaknak, mondjuk, az érdeklődés felkeltésében az akkor nagyon nehezen meginduló, úgynevezett újjáépítés iránt, ugye, és a továbbfejlesztés iránt. Engem ez érdekelt.

K.: Én értem, és el tudom képzelni, hogy erős, érdekes, szellemi, pezsgő élet folyt ebben a szakszervezetben. De épp ezt kérdezem, hogy mivel ez jó volt a tagok többségének, legalábbis ön szerint, hogy akkor ez a folyamat hogyan történhetett, vagy hogy történt?

V.: Mondom, hogy én akkor már nem vettem részt.

K.: Ja, hogy amikor ez megváltozott, akkor...

V.: Ez 48–49-ben.

K.: Bocsanat, igen. Akkor ön már nem volt ott?

V.: Akkor én már egész máshol voltam. De a szakszervezetben továbbra is vezetőségi tag voltam, de ezt nem tudom megmondani, mert ebben a munkában tevékenyen én már nem vettem részt.

K.: Igen, értem.

V.: Tehát 45-ben elsősorban evvel foglalkoztam a Fővárosi Elektromos Műveknél végzett munka mellett, és 46-ban, akkor viszont egy egész más természetű dologgal. Részben azok a kollegák, akikkel a mérnök-technikus szakszervezetet még 45-ben alapítottuk, azok megkerestek, 45-ről 46-ra, akkor dühöngött az infláció a legerősebben, 45-ről 46-ra, hogy itten megalakul, meg kell alakítani Magyarországon egy a jóvátételi szállításokat szervező, finanszírozó és intéző hivatal, úgynevezett Jóvátételi Hivatal, és hogy én menjek oda dolgozni. Mondtam, hogy azt nem.

K.: mi az, hogy jóvátételi? Mi lett volna a jóvátétel?

V.: Jóvátétel?

K.: Igen.

V.: Hát, a háborús jóvátételt mint vesztes országnak fizetni kellett.

K.: Ja, igen, igen.

V.: A háborús jóvátételnek, ez lényegében, mondjuk, fegyverszüneti diktátum, aztán később, ha jól tudom, a békeszerződésbe is belekerült. Hát ez egy diktátum volt, amit ugye a győztesek a legyőzötteknek. Magyarországra, emlékszem még a számokra, 300 millió békebeli, tehát 1938-as dollár értékű szállítást kellett, ha jól emlékszem rá, öt év alatt teljesíteni a Szovjetunióknak, 100 millió dollár értéket Jugoszláviának.

K.: Jugoszláviának?

V.: Nem, 70 millió dollár értéket Jugoszláviának, és 30 millió dollár értéket Csehszlovákiának. Különösen ez a csehszlovák dolog piszkált, ugye Jugoszláviát a németek megrohanták, mi is bizonyos mértékig segítettünk ottan, muszáj volt segíteni. De az volt a helyzet, hogy tényleg egy győztes ország. De hogy Csehszlovákiából hogyan lett győztes ország, amikor annak az egyik része, Szlovákia ugye, direkt úgy, mint Magyarország a végén, az ottani rezsim teljesen a németek oldalára állt. Hogy az ördögbe lett az, az egy külön érdekesség. És annak is kellett fizetni. Ha én annak a mai értékét veszem dollárban, akkor keveset mondom, hogy a hússzorosa a mai érték, de lehet, hogy többszöröse, nem tudom megmondani.

K.: Szóval ilyen hatalmas összeget!

V.: Persze. Ha 1938-as áron volt ez a, amely 1938-as árat akkor, hát hogy mondjam, az alkuban, tehát ott olyan áralku volt, hogy mi mennyit ér, hát a partnereinknek kész dokumentumaik voltak, és a magyaroknak pedig majdnem semmi.

K.: És ezeket mind ki kellett fizetni?

V.: Nem fizetni, szállítani!

K.: Szállítani, igen, szállítani árban.

V.: Na most, a szövetséges ellenőrző bizottság követelte egy magyar hivatal fölállítását, mert a jóvátételt a fegyverszünetről kezdve meg kellett volna indítani, és az igazából 1945-ben, majdnem azt mondhatnám, hogy el sem kezdődött annak a megszervezése. Engem természetesen, mint mérnököt, ennek a, ha tetszik, hivatalos része, vagy ha tetszik, a gazdasági része abszolút nem érdekelt, ezzel szemben az, amit az én kollégáim mondtak, illetve javasoltak, ez már sokkal jobban érdekelt volna. Az pedig az volt, hogy az ipart valamilyen módon meg kellett indítani, mert 1945-ben a romeltakarítás megberendezések, amik megmaradtak, amit nem vittek el nyugatra, keletre, nem pusztult el a háborúban, annak a helyreállítása, az mint program még csak valahogy ment, ugye ezt finanszírozta az a világrekord méretű infláció, amivel tömték ezeket a gyárakat.

K.: Igen, emlékszem már rá én is, milliárd pengő.

V.: Mondom, a világtörténelemben sehol ilyen méretű infláció nem volt, mint Magyarországon ... De az ipar igazából nem mozgott, nem indult meg a jótételi szállítások, morzsáktól eltekintve, nem indultak meg. Az valamilyen módon meg kellett szervezni. És a megszervezés annyit jelentett, hogy az ipart lendületbe kellett hozni, amelyiknek azután természetesen, a termelésnek az egyik része ment csak erre, és a nagyobbik része, a sokkal nagyobbik része nem erre ment, vagy nem erre kellett hogy menjen, de megindulás nélkül se a kisebbik rész, se a nagyobbik rész nem volt előteremthető. Engem tehát az érdekelt, hogy ennek a munkának volt egy olyan műszaki része, amelyik a gyárak megindítását célozta. Tehát lényegében azt, hogy mire van szüksége az iparnak, akár behozott nyersanyagra, akár berendezésre, akár egyéb vonatkozásban, akár kapcsolatfölvételre, amin lehet valamit segíteni, amivel ezt a folyamatot be lehet indítani. Tehát énnekem ilyen feladatomban voltam. Na most, én ezt állásban nem vállaltam, hanem szakértőként vállaltam.

K.: Tehát ilyen tanácsadó, szakértő?

V.: Annál több, mint tanácsadó, mert konkrétan bekapcsolódtam ottan a munkába, a munkahelyem, az Elektromos Műveknek az egyetértésével, amely állást ottan, vagyis munkahelyet megtartottam és elláttam, de a munka, ha tetszik, másodállásban voltam ott, olyan módon, hogy engem az Elektromos Művek fizetett. Tehát, hogy mondjam, tiszteletbeli, honoris causa, tiszteletbeli

K.: Ön honoráriumot nem kapott a szakértéséért?

V.: Nem.

K.: Semmiféle anyagi jutalmat?

V.: És hogy ha kaptam volna, akkor az egy fél kiló zsír lett volna.

K.: Igen, inflációs idő, igen.

V.: Az semmit az égvilágon nem. De 1946-ban evvel foglalkoztam, és ez nagyon érdekelt, hogy hogy lehet azon segíteni, hogy a teljesen dermedt állapotban levő iparnak legalábbis tolmácsolni lehessen a kívánságait, és segíteni neki, hogy hozzájuthasson. És ott megint azt a módszert választottam, ami, egyébként más módszert nem lehetett volna ésszerűen választani, hogy ott azokkal a műszaki vezetőkkel, akik itten a jótételben érdekelt gyárakban voltak. Ugye a jótétel gyártmányspektrum szerint úgy nézett ki, hogy abban a legnagyobb volument kitevő szovjet jótételben, abban elsősorban a közlekedési infrastruktúrának berendezései, mégpedig a gép- és acélipari berendezései, tehát vasúti gördülőanyag, mozdony, tehervagon, később személyvagon, hajók, úszódaruk, uszályok, úszódaruk, nemcsak uszályok, teherhajók, ha jól emlékszem rá, azután vasúti sín, tehát minden olyan, ami lényegében az elpusztított, a háború által elpusztított közlekedési

infrastruktúrához tartozott, elsősorban ezek mentek. De mentek szerszámgépek is, szovjet jóvátételbe. Kicsit gondolkoztam, hogy mi az ördög, hídszerkezet volt, az is a közlekedési infrastruktúrához kellett, hogy ilyen vasszerkezetek, azután váltók például, rengeteg váltó.

K.: Szóval ilyen közlekedési váltó?

V.: Hát vasúti váltók. Szóval voltaképpen ezek voltak azok, most azok a gyárak, a magyar gyárak, azok voltak a legnagyobb gépgyárak és acélművek, amelyek ezeket. Azokkal voltam én összeköttetésben.

K.: Amelyek ezeket gyártották?

V.: Ezeket kellett volna hogy gyártsák. És a pénzt az inflációból adta az állam, az állam gazdasági szervei, ugye. De a pénz egyedül, nem lehetett a pénzzel csak boldogulni. A legkülönbözőbb dolgokra volt szükségük. Most azoknak, ha tetszik, műszaki segítése, ezeknek a szükségleteknek az összeállítása, alátámasztása, koordinációja, és ennek alapján a gyár valódi funkciójának, a gyárak valódi funkciójának a megindítása, az egy rendkívül érdekes műszaki munka volt, és ezért vállalkoztam erre. Tehát ilyen értelemben vettem át, vagy vettem részt ebben a munkában. Ennek kapcsán én ott, ezekben az üzemekben, ezek a legnagyobb üzemek voltak, amik Magyarországon akkor léteztek.

K.: Gondolom, a Weiss Manfréd.

V.: A Weiss Manfréd, az úgynevezett MÁVAG, de a MÁVAG a rövidítése a Magyar Állami Vasművek és Gépgyárak, ugye az a MÁVAG, annak a rövidítése. Voltak a Ganz-gyárak. Olyan, hogy Ganz Mávag tíz évvel később létezett, vagy a jó isten tudja, mert akkor a Ganz Vagongyár és a MÁVAG budapesti gépgyára, azok egymás mellett voltak területileg, azokat összevonták, egyesítették, és abból lett a Ganz Mávag. Annak idején a Ganz Részvénytársaságnak három fő gyára volt, volt a vagongyára a Kőbányai úton, a villamossági gyára, amelyet teljesen elpusztította az ostrom, és ugyanazon a helyen épült föl itt a Lövőház utcában, a Marcibányi tér mellett, és a hajógyár, az úgynevezett Ganz Danubius, amit jelenleg megint Ganz Danubiusnak hívják, egy darabig úgy hívták, hogy nem darugyár, mi is most?

K.: Magyar hajó- és Darugyár.

V.: Igen. Na, ez volt egy vállalat, ez volt a nagy részvénytársaság, ugye. A Csepel Autógyárat mondtuk, a MÁVAG-ot mondtuk, akkor volt a mai RÁBA, amelyik akkor csak Győrben volt, és az egy nagy középgyár volt, inkább nagy középgyár volt, a 38-as fegyverkezési programmal, ezzel a Darányi-programmal akkor óriási

K.: Milyen programmal, elnézést?

V.: Darányi.

K.: Darányi?

V.: Darányi volt a miniszterelnök, 38-ban, aki meghirdette ezt a programot, a Darányi Kálmán. Akkor nőtt nagyon nagyra, és azután a háború alatt, a bombázások alatt majdnem teljesen elpusztult, és ami még, mondjuk, használható berendezés volt, azt viszont a németek elvitték, kivitték. Tehát maga a gyár, mint szervezet, az egy nagy szervezet volt, és ez nagy erő volt. Tehát elsősorban ezekkel volt akkoriban dolgom. És ottan a legkiválóbb műszaki vezetőkkel volt módomban megismerkedni és kapcsolatot fölvenni, a későbbi munkahelyeimen is még inkább. Nehezen tudom megkülönböztetni most már, hogy abban az időben ezt még a jóvátételi hivatali szakértősködésem vagy pedig a későbbi más, úgynevezett Nehézipari Központ, majd erre később rátérek, az ottani tevékenységem idejében ismerkedtem-e meg és kerültem kapcsolatba ezekkel az igen kitűnő műszaki szakemberekkel, tehát melyikkel előbb, és melyikkel később, azt ma már nagyon nehezen tudom megmondani. De egy pár nevet talán el tudok mondani, hogy kik azok, akikkel kapcsolatban voltam. Hát a Ganz gyárnál a Jendrasik Györggyel, aki a vezérigazgatója volt.

K.: Ez a híres föltaláló, ugye?

V.: Igen.

K.: Jendrasik, valami híres konstrukciója volt.

V.: A vasúti vontatómotor konstrukciója volt, egy mozdonymotor konstrukciója volt, ami igen jó nevű volt, így világszerte is jó nevű volt az ő szabadalma. És amikor végeredményben teljesen fölöslegesen ráíjesztettek és elüldözték Magyarországról.

K.: Ez mikor történt?

V.: Ez 48-ban, 49-ben, igen, 49-ben.

K.: A Rákosi-éra, vagy ezt nem lehet tudni?

V.: Ő attól félt, hogy őt, mint ilyen régi vezetőt elküldik, esetleg elszedik a szabadalmait. Én nem tudom, akkor mindenki csodálkozott, hogy miért nem maradt itt, mert nem volt olyan, hogy ellene valamilyen eljárás vagy per, vagy nem tudom micsoda. Egyszerűen egy külföldi útról már nem tért vissza. És én véletlenül találkoztam vele, pár év múlva, azt hiszem, találkoztunk egy zürichi szállodában, és akkor megkérdeztem, hogy hát mi volt annak az oka, mindenki csodálkozott, hogy nem jött vissza. Azt mondta, hogy féltem. Mitől? Azt mondta, hogy nem tudja, mitől, de féltem.

K.: Családi vagy egyéb okok miatt?

V.: Nem, nem. Valamiért félt, valamiért félt. Úgy látszik, hogy neki ilyen túl érzékeny... egy nagyon szenzibilis embernek nézett ki, és lehet, hogy nem tud dolgozni olyan légkörben, amikor okkal, ok nélkül félni kell. Na jó, szóval Jendrasik György, akkor a Ganz Villamosságának a főnöke volt a Ratkovszki Ferenc, szintén akadémikus volt később. Ő

egyébként érdekes módon ilyen máig nem volt, ez az Elektromos Műveknek is a vezérigazgatója volt, megtartva a Ganz Villamossági vezérigazgatói helyét is. Őrá azt mondták, hogy ő volt a “villamos-pápa” Magyarországon. Ővele kerültem kapcsolatba. Akkor a Korbuly Jánossal, aki a műszaki igazgatója volt a Weiss Manfrédnak.

K.: Annak a “nagy” Korbulynek a...

V.: Az annak az öccse volt, a Korbuly Károly, de a Korbuly János volt a műszaki ember, a Korbuly Károly pedig a gazdasági szervező ember volt.

K.: Az egész Korbuly dinasztia, azt hiszem, a Weiss Manfrédnál dolgozott.

V.: Igen, a Korbuly János, az volt a műszaki ember, az volt a műszaki igazgatója a Csepel Műveknek. Akkor volt, kiváló kohász volt, a magyar kohászatnak egy tekintélyes vezetője, a Petmayer(?) Alfréd, az volt a Rimának a vezérigazgatója, műszaki igazgatója.

K.: Rima?

V.: Rima, az a Rimamurány–Salgótarjáni Vasmű Rt, az a mai Ózdi Kohászati Üzemek, Ózdi Kohászati Üzemek, ahhoz tartozott a borsodnádasi és salgótarjáni, tehát ez a három együtt képezte a Rimát. És a Rimának leányvállalata, tehát nagymértékben tulajdonosa volt ez a bizonyos Magyar Vagon- és Gépgyár, a RÁBA, a RÁBÁ-nak az őse, a győri. A Korbuly Jánosról beszéltem, akkor az akkori

K.: Elnézést, ő is egy kiváló szakember, már a Korbuly János?

V.: A Korbuly János, az egy nagyon jó.

K.: Mert a Korbuly családról nagyon sok jót hallottam szakmai körökben.

V.: Az egy nagyon jó szakember volt, a Korbuly János. De annak egy ilyen, hogy mondjam, nem azt mondom, hogy beosztotta, de, mondjuk, hogy egy társvezető volt ott, műszaki vezető, a Marosházi Ödön, aki a csepeli gyáraknak akkor, vagy a Korbuly Jánosnak a helyettese volt, azután az utóda lett, most már azt nem tudnám megmondani. És akkor még egy csomót tudnék mondani. A Magyar Vagon- és Gépgyárban, vagyis a RÁBÁ-ban akkor a Pattantyús Imre volt az izé, aki szintén, a Pattantyús dinasztia

K.: Aki akadémikus...

V.: Az a bátyja volt neki, az a Pattantyús Géza volt.

K.: Igen, a műszaki egyetemen.

V.: Az engem tanított is még az egyetemen. Ez a Pattantyús Imre annak az öccse volt, és az volt a mérnök-vezérigazgató a Magyar Vagon- és Gépgyárban. Szóval ilyen emberek voltak, akikkel így ebben a dologban, tehát lényegében az újraindításnak, a lendületbe hozatalnak a dolgában, és aztán azoknak a, rengeteg emberrel megismerkedtem. És az én dolgom az volt, elsősorban az volt, hogy igyekezzek ezt az indítást elősegíteni, és a

kívánságaikat, tehát ami reális kívánság volt, szóvá tenni, intézni. Ez a magyar ipar megismerésére egy igen kiváló alkalom.

K.: Ki az, aki ezeket a feladatokat adta önnek? Vagy honnan kapta? Maga a kormány, az akkori kormánytól?

V.: Kérem szépen, a kormány megcsinálta 45 végén, 46 elején ezt a Jóvátételi Hivatalt, amelyiknek az elnöke egy kisgazdapárti politikus volt, ha jól emlékszem, egy jogász, Erős Jánosnak hívták. De az főképpen a dolognak a politikai részével, a szövetséges ellenőrző bizottsággal meg az egyes országokkal való tárgyalásokkal foglalkozott. Ugye a dologhoz abszolút nem értett. És egy néhány ember, aki ottan csinálta ezt a Jóvátételi Hivatal műszaki részét, akik engem a mérnök-szakszervezetből ismertek, és azok bevontak, hát azok voltak elsősorban azok, akik, mondjuk, ezt a műszaki részével foglalkoztak, de ezzel a feladattal, amit mondtam, főképp én foglalkoztam. És az, hogy ki adta ezt a feladatot, az közös megegyezéssel ment, nem tudom megmondani.

K.: És ez miből állt lényegében, ez a feladatkör, tehát ez a koordináció?

V.: A feladatkör abból állt, hogy mindent, tehát ami a műszaki probléma fölvetődött, hogy ezeket a jóvátételi feladatokat a gyárak el tudják végezni, hát ez a gyáraknak érdeke volt, mert a Jóvátételi Hivatal, az állam egy nagy megrendelő volt. A gyáraknak érdeke volt. A szövetséges ellenőrző bizottság ugye préselte a kormányt az ízére, a jóvátételre. És a kormánynak is érdeke volt, mert

K.: Fölmutasson eredményt, gondolom.

V.: Fölmutasson eredményt, meg hogy az ország gazdaság elkezdjen gurulni, elkezdjen dolgozni. Tehát most annak a legszükségesebb műszaki problémáinak megoldására volt nekem és néhány kollégámnak gondunk.

K.: Ez egy óriási feladat. Erre mennyire volt Önnek eszköze, hogy ezt a feladatot, eszközei arra és lehetőségei, hogy a feladatát minél jobban el tudja látni?

V.: Ugyanúgy minimális eszköz állt az ember rendelkezésére, mint ahogy azoknak, akik az iparban tevékenykedtek, az egyes gyárakat próbálták életre kelteni, az oknak is minimális eszközüik volt. A maihoz ezeket nem lehet mérni.

K.: Milyen erőkre? Milyen anyagi bázisra?

V.: Az anyagi bázis az volt, az inflációs bankóprés, az volt az anyagi bázisunk, mert ottan ami szükség volt, akkor meggyorsították a bankóprést.

K.: Milyen segítségre számíthatott? Gondolom, nemcsak egyedül csinálták a szakértői részt, de azért, gondolom, sok emberrel együtt dolgoztak.

V.: Nem olyan sokkal.

K.: Nem?

V.: Nem.

K.: Néhánnyal?

V.: Egy meglehetősen kis létszámú intézmény volt, amelyiknek egyrészt a három igénylővel, tehát ugye a szovjet, a jugoszláv és a csehszlovák igények, a csehszlovák igények még abban az időben ki sem alakultak. A jugoszláv igények viszont egyáltalában nem ilyesmik voltak. Az egy teljesen elpusztított ország volt, és ott a legkülönbözőbb, lényegében életfontosságú olyan cikkek, kórház-felszereléstől kezdve, mit tudom én, injekciós ampullák meg ilyesmik kerültek bele a jóvátételbe. Nem azt mondom, hogy ez tette ki a túlnyomó részt, de egyáltalában nem az a karakter volt, és nem is úgy volt előkészítve, mint ahogy a szovjet igények elő voltak készítve.

K.: Ezt akartam kérdezni. Mert tetszett beszélni, hogy a csehszlovák igények lényegében még embrionális állapotban voltak, a jugoszláv igények majdnem hogy a létfenntartásra

V.: Egy csomó árura volt szükség.

K.: A szovjet igények milyen jellegűek voltak?

V.: Azok, amiket mondtam.

K.: Amiket eddig felsorolt?

V.: Amiket elmondtam. Lényegében ezek voltak, de a magyar viszonyokhoz képest igen nagy mennyiségben. Emlékszem rá, hogy a gőzmozdonyból, ugye rengeteg gőzmozdony ment meg ilyen vasúti teherkocsi, ilyen négy tengelyű ércszállító, meg terményszállító teherkocsi, amelyeket billenteni lehetett. Ezek mind amerikai konstrukciók voltak, amiket ők a háború alatt átvettek, megkaptak stb., és ők ideadták azután a rajzokat, és ennek a gyártását és szállítását kívánták meg. A mozdonyra viszont a magyar mozdonytípust, az akkor legmodernebb magyar mozdonyt, gőzmozdonyt...

K.: Ez melyik?

V.: Úgy hívták, 424-es.

K.: Ja, az a híres.

V.: Igen. És azt kellett, de igen nagy mennyiségben, sok száz, hát Magyarországon borzasztó nagy szám volt, sok száz mozdonyt szállítani belőle.

K.: És ezeket az igényeket mennyire tudtuk mi teljesíteni?

V.: Hát, arról volt szó, hát, mindegyik gyár igyekezett, csak ez nem volt, az nem volt, amaz nem volt. Most nem arról volt szó, hogy anyagbeszerzési nehézségek, hanem hogy egyáltalában azokkal olyan műszaki körülményeket teremteni, hogy ők dolgozni tudjanak.

Tehát mindegyik dolgozott volna magától. És annak a fogadása, megbeszélése, hogyan lehet a “jusson is, maradjon is” elv alapján a dolgokat valahogy elősegíteni, annak a továbbítása, kikövetelése a megfelelő hatóságoknál, ez volt a fő feladat. Tehát az egy olyan komplex műszaki feladat volt, amelyiknek az eredménye az ipar működési lehetőségeinek bővítése, a megindítás bővítése. Ez volt az egésznek a lényege.

V.: Összefoglalva ... a Jóvátételi Hivatalban ilyen módon, ilyen feladattal dolgoztam mint szakértő, külső alkalmazott. És ennek folyamán módomban volt megismerni a fontosabb magyar vállalatok közül azokat, amelyek a jóvátételi szállításokban a saját profiljuk folytán be voltak kapcsolva. És, mint mondtam, ezek közül a legfontosabb a magyar gépgyárak és az acélművek voltak.

K.: Ez időben mikor is volt?

V.: Ez időben 1946-ban, 45 végétől, inkább 46 elejétől volt, és a stabilizáció utánig tartott, voltaképpen ez a munka. Mert a stabilizáció 1946 augusztusában a forint bevezetésével.

K.: A forint bevezetése.

V.: A forintot bevezették. És a fizetési eszköz, a pénz stabilizációja egy azonos fogalom. A forint bevezetésével ugye az infláció gyakorlatilag megszűnt, és a finanszírozása ezeknek a gyáraknak ezért már problémát adott, ami nem az én területem volt, és nem foglalkoztam vele, csak így említem. De mindenesetre a megindulás után, az ipar megindulása után következett be az infláció megszűnése, a stabilizáció, és ezért ebben a munkában, az ipar munkalehetőségeiben és körülményeiben egyáltalában nem okozott negatív jellegű megrázkódtatást. Én akkor mint lényegében ilyen feladattal megbízott szakértő, én ezt a munkámat kb. befejezettek vagy rövid időn belül befejezendőnek láttam és tekintettem. És ez volt az oka annak, hogy 1946. őszén, akkor elfogadtam egy olyan munkalehetőséget, amelyik logikusan erre a munkára, ebben a munkában szerzett tapasztalatra épült föl. 1946 őszén történt ugyanis, hogy több nagyüzemet, tehát több nagy vállalatot, nagy iparvállalatot, mindegyike voltaképpen nem egy-egy gyáregység, hanem egy komplexum volt, ezt állami kezelésbe vették. Ezek közül egy volt állami tulajdonban, és négy részvénytársaság, tehát priváttőke-tulajdonban volt. És ezeket egy törvénnyel állami kezelésbe vették. Erre az állami kezelésre létrehozott akkor a koalíciós kormány egy szervezetet, amelyet Nehézipari Központnak neveztek, röviden NIK-nek, a rövidítése NIK. Ez 1946 őszén történt. És oda hívtak engem műszaki főosztályvezetőnek. És én ezt elfogadtam oly módon, hogy akkor az Elektromos Művektől, ahol nekem állásom volt, amint említettem, az

Elektromos Művektől kiléptem, ide átléptem, és a Jóvátételi Hivatalban megszüntettem a szakértői tevékenységet.

K.: Bocsánat. Ezt ön szüntette meg, vagy pedig egyáltalán nem volt szükség arra a munkára?

V.: Kérem szépen, ha tovább folytatjuk, akkor az fog kiderülni, hogy lényegében ennek az öt nagyvállalatnak, vagy ha tetszik, konszernnek, a jóvátételi szállítások nagy mértékben ennek a feladata volt. És ilyen értelemben a jóvátételi szállításokkal valami törődésem, valami közöm, műszaki oldalról természetesen, továbbra is volt, de ez nem közvetlenül azt a tevékenységet jelentette, hanem, ha tetszik, egy magasabb szinten jelentette annak a folytatását.

K.: Hogy melyik volt ez az 5 nagyvállalat, ezt...?

V.: Hát a Csepeli Weiss Manfréd és annak a számos vállalata, ami a tulajdonát képezte, kereskedelmi vállalatok és a legkülönbözőbb, a Weiss Manfréd tulajdonában levő más vállalatok is, konzervgyár, ilyesmi. Azután a Ganz, amelyik három fő részből és három fő gyárból állott, a törzsgyára volt a Kőbányai úton, a Ganz Vagon- és Gépgyár, a másik kettő pedig a Ganz Danubius Hajógyár, a mostani angyalföldi, Újpest határában levő hajógyár, és a harmadik pedig a Ganz Villamossági Művek, amelyik a Lövház utcában van Budán. Ez volt a három fő része, és annak is voltak különböző kisebb-nagyobb vállalatai a tulajdonában. Ez volt a második. A harmadik a Rimamurány–Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság, röviden Rima volt, ez a két nagy magyar kohászati üzem közül a privát kézben levő volt, ennek a fő üzeme Ózdon volt, két kisebb üzeme pedig Salgótarjában és Borsodnádason. Borsodnádason a lemezgyár volt, Salgótarjában különböző ilyen félkész árukat, szóval kohászati továbbmunkálást csináltak, és Ózdon volt lényegében a kohászati üzem.

2. kazetta, 2. oldala

V.: Ózdon a durvalemezgyártás volt, tehát vaslemezek gyártása, Borsodnádason pedig a finomlemezgyártás. Tehát ez volt a harmadik nagyvállalat. A negyedik nagyvállalat részben, ha jól tudom, akkor éppen a Rimának a résztulajdona és más tulajdonosokkal együtt a mai RÁBA-gyár, akkor úgy hívták, hogy Magyar Vagon- és Gépgyár. És ennek a székhelye és a fő üzemei, azok Győrben voltak, és volt másutt is, de azok nem voltak jelentősek. Ez az öt vállalat közül a legkisebb. Az ötödik vállalat már eleve állami tulajdonban volt, amint a neve is mutatja, Magyar Állami Vasművek és Gépgyárak, és ennek a törzsgyára a Ganz-gyár mellett volt a Kőbányai úton. Valaha ez a Magyar Államvasútnak, a MÁV-nak volt a

gépgyára, mozdonyokat és részben vagonokat csináltak, de főképp mozdonyokat benne. És aztán a MÁV-tól átkerült ide, amikor ezt, ha jól tudom, az első világháború után csinálták ezt az állami vas-, acél- és gépgyárat, részvénytársaságot, amelyik állami tulajdonban volt. A kohászati főüzeme Diósgyőrben volt, ahol nagyon régi kohászkodás volt, és ott azt mindig terjesztették, modernizálták, és végül a háború alatt a magyar kohászatnak az ötvözött acélgyártásra és ilyen értelemben tehát gépgyártásra, alapanyag- és fegyverkezési alapanyagok, ezek a művek csinálták. Volt ennek még ott Diósgyőrben, Diósgyőrtől nem messze ugyancsak a háború alatt keletkezett, második világháború alatt keletkezett további gyára is, amely ma a Diósgyőri, ha jól tudom: Gépgyár nevet viseli, amely különvált aztán a kohászati üzemtől. Hát ez az öt nagyvállalat volt az, amelyik állami kezelésbe vétetett 1946. ősszel, és erre alakult ez a Nehézipari Központ. Nekem a feladatom az volt, hogy itt a háborús pusztításokat, amelyeknek lényegében a romeltakarítás, újrafelépítés, gépek rendbehozatala stb. tevékenységek, az már 145, de főként 1946-ban végbement, ezt egy további szanálási munka kövesse, ami az én feladatom volt ebből, az az, hogy a technológiai fegyelem helyreállítása, a legfontosabb épületek befejezése, javításának, rekonstrukciójának a befejezése, és a legfontosabb hiányzó, a termeléshez, az üzembenntartáshoz, továbbfejlesztéshez szükséges olyan technikai berendezéseket, amelyeket a háború elpusztított, vagy kelet vagy nyugatra elvittek, ezeket valamilyen módon pótolni hazai erőkből, importból, lehetőleg a legkisebb költséggel a legfontosabb dolgokat, úgy, hogy ütőképes legyen az egész konstrukció. Azonkívül a termelést természetesen meg kellett emelni, nemcsak azért, mert a belső és a bizonyos mértékig jelentkező külső piacoknak erre szükségük volt, hanem azért is, mert az akkor stabilizálódó magyar gazdaság, ugye, amelyik a forint-stabilizáció után nem akarván újra egy második inflációba sodródni, nagyon óvatosan kellett hogy bánjon a pénzzel, mert a gazdaság tartósan nem bírta volna ezeknek a nagyüzemeknek a deficitjét, a folyamatos ráfizetését. Tehát a Nehézipari Központnak a termelés emelésével is utat kellett törni a gazdálkodás egyensúlyba hozatalához, amelyik 1947-re, tehát viszonylag rövid idő alatt kb. sikerült is. Tehát 1947 második felétől kezdve ezek a nagyvállalatok nagyjából és egészéből megálltak a saját lábukon, ami nem azt jelentette, hogy nem volt állami megrendelés, de a megrendelés, szállítás versenyképes áron volt, ilyen üzletkötéseknek az alapján volt, és ilyen értelemben a Nehézipari Központ és a hozzá tartozó, a kezelésébe tartozó gyárak, hogy úgy mondjam, megtették a feladatuknak a zömét jelentős deficit-eltüntetését.

K.: Elnézést, megkérdezhetném, hogy kikkel dolgozott együtt más területeken? Mert ön ennek csak a műszaki részével foglalkozott.

V.: A műszaki részben én azt tudnám mindenekelőtt megmondani, hogy a műszaki részben kik voltak azok

K.: Ja, a többiekkel nem nagyon volt kapcsolata?

V.: Tessék?

K.: A többiekkel nem nagyon volt kapcsolata?

V.: Azt nem mondom, hogy nem olyan nagyon, de azokra kevésbé emlékszem. Ezekre

K.: Ezekre úgy vissza tetszik emlékezni.

V.: ..., akik ott részben vagy egészben, tehát részállásban vagy teljes állásban voltak, azok olyan nevek voltak, mint hát két akademikust mondok, Zsil... László és Lévai András, akik később akadémiai rendes tagok lettek, és a magyar tudományos műszaki életnek a megbecsült, kimagasló emberei. Vagy Hajós György, aki nem volt akadémikus, de szintén egy igen kitűnő

K.: Az a geométer?

V.: Nem.

K.: Volt egy híres tanár, matematika szakos.

V.: Nem, egy gépészmérnök volt, aki ma is aktív, pedig már idős ember. Aktív alatt azt értem, hogy a saját szakmájában még dolgozik. Tehát a fő feladat itten a technológiai fegyelemnek és rendnek a helyreállítása, amit természetesen nem a központ csinált, hanem a központ kezdeményezett, és a helyi erővel történő végrehajtás volt az, amelyik ennek az útja volt. De hát ott rengeteg központi teendő is volt. Az előbb azt kérdezte, hogy kik voltak akkor a...

K.: Munkatársai.

V.: Mondjuk, akik ezt az egészet vezették, ezt a központot.

K.: Igen.

V.: Volt egy Mályi József nevű, azt hiszem, hogy nem volt műszaki ember, az volt a vezérigazgató, a helyettes vezérigazgató volt a Karádi Gyula, aki mérnök volt, azután különböző egyéb nem műszaki főosztályok, nem érdemes ezeket elmondani, a nevét, nem is mindegyikére emlékszem.

K.: Csak akikre tetszik emlékezni.

V.: Nem is mindegyikére emlékszem. Nekem nem teljesen szimpatikus volt az a metódus, ahogy a gyárakból különböző, tehát abból az öt nagyüzemből különböző dolgokat centralizáltak, vagy központosított engedélyhez kötötték, nézetem szerint ez néha már a nevetségességig ment. Hogy ennek mi volt az eredete, azt én nem tudnám megmondani. Azok a kollegák, akik itt a műszaki részekkel foglalkoztak, azok ilyesmit általában nem csináltak.

Tehát ott kint a gyárban foglalkozó dolgozó vezető műszakiakkal inkább kollegiális viszonyt igyekeztek kialakítani, és azoknak olyan segítséget nyújtani, beleértve a segítségbe a koordinációt is, olyan segítséget nyújtani, amivel viszont ők a központi célkitűzést, tehát a technológiai fegyelemnek a megszilárdítását, helyreállítását és megszilárdítását, azt a gyáron belül ... Megmondom, hogy az itten ilyen, akkor igen modern külföldi technológiának a bevezetését, licencvásárlásokat is kezdeményeztünk. És csak két példát tudok erre mondani, vagy mondanék erre: az egyik a golyóscsapágy-gyártásnak az alapjait, a lehetőségét megteremtő golyógyártási licencia és berendezés vásárlása volt, amit az akkor a világban vezető golyóscsapágy gyártól, a svéd SKF-től vásároltunk; a másik pedig a teherautógyártásnak Csepelen való meghonosítása céljából az osztrák Steier cégtől a Steier teherautómotor és alváz és teljes teherautó-konstrukcióját vásároltuk meg. És az volt az egész magyar járműiparnak a háború után, mondjuk, a kezdete.

K.: Ez állami költségvetésből volt, ennek a fizetése?

V.: Az állam támogatta ezeket a licencvásárlásokat, de ezek részben, az állami támogatás mellett, ezeknek a gyáraknak a saját pénzéből volt.

K.: Mert, gondolom, ezek elég drága dolgok voltak.

V.: Én csak példákat mondtam, nem ez volt az egyetlen domináns, én csak azt mondtam, hogy igyekeztünk ilyen irányba vinni a fejlesztési dolgokat. 1948 tavaszán, akkor egy újabb lépés következett be ezeknél a 100 főnél nagyobb, alkalmazottat, több alkalmazottat foglalkoztató gyáraknak az államosítása. És egyben azt is jelentette, hogy a Nehézipari Központ gyárai, amelyek csak állami kezelésbe vétettek, az egy MÁVAG-ot kivéve, ugye, amelyik eredetileg is állami vagyonban volt, ezek is államosítottak, a másik négy nagyvállalat, és azonkívül valamennyi magyar iparvállalat, amelynek 100 főnél több alkalmazottja volt. És ekkor már lehetett látni, hogy itt az fog történni, hogy ez az állami kezelésbe vételre alakult szervezet még abban az esztendőben, tehát 1948-ban, bizonyos, hogy át fogja adni a feladatát és helyét valamiféle más ipari organizációnak, ugye, amelyikbe az összes többi közép- és egészen, hát 100 fő, az már mondjuk, nehezen nevezhető kisüzemnek, de a közép- és a középnél nagyobb, de nem ilyen egész nagy gyárak tartoztak bele. És ez volt azután az iparnak az olyan értelmű átszervezése, az akkor már államosított iparnak az olyan értelmű átszervezése, hogy az egészet, ez szovjet mintára volt, hogy az egészet az Ipari Minisztérium alá rendelték, és az Ipari Minisztériumban iparigazgatóságokat szerveztek ezeknek a vitelére, tehát ezeknek az irányítására, és még az iparigazgatóságok és a vállalatok közé több esetben ilyen középírányító szerveket is iktattak, szerveztek. Ezek a középírányító szervek aránylag elég gyorsan eltűntek, mert egy ilyen kis országban, mint

Magyarország nem lehet egy ilyen túlméretezett organizációt csinálni, azt senki nem győzi eltartani, és nincs szükség rá. Ez nem egy óriási területű ország, ide ilyesmi nem kell. Úgyhogy ezek aránylag elég gyorsan meg is szűntek.

K.: Ilyen volt a textilipar területén például a Dutext például, Dunántúli Textil...?

V.: Azt nem tudom, hogy ...

K.: A nehézipar területén nem tudom, hogy volt.

V.: A nehézipar területén volt egy úgynevezett Kohászati Központ, volt egy úgynevezett Gépipari Központ.

K.: Tehát ezek nem minisztérium, de a nagyvállalatnál meg nagyobb, vagy több vállalatnak...

V.: Több vállalatnak így az összefogására.

K.: Ezek fél év alatt, egy év alatt már?

V.: Ha jól emlékszem rá, 1948 végén, 49 elején alakultak ezek meg, és azt hiszem, hogy egy évnél, két évnél biztos nem éltek tovább.

K.: Már akkor látszott, hogy nem életképesek?

V.: Nem szükséges. Nem szükségesek. Ilyen több lépcsős hierarchikus vezetésre egy ilyen kis országnak, egy ilyen viszonylag kis iparral rendelkező viszonylag kis országnak nincsen szüksége. Na most, én közben 1948 nyarán át kellett vegyem a Nehézipari Központnak a vezetését, ami egy ideiglenes dolog volt, mert a vezérigazgató, akit mondtam, ez a Mályi József, őszintén szólva nem tudom, hogy hová került onnan, ha jól emlékszem rá, akkor abban az időben betegeskedett, nem tudom, hogy hová került, a helyettese, Karádi Gyula, őt viszont elvitték, azt hiszem, hogy államtitkárnak a Közlekedési Minisztériumba. És akkor én, mint akkor műszaki főosztályvezető, már úgy hívtak, hogy műszaki igazgató, de lényegében ugyanazt a tevékenységet csináltam, én kaptam megbízást.

K.: Tehát rangban, beosztásban viszonylag legközelebb álló

V.: Én kaptam erre megbízást. Akkor én volt a helyettes vezérigazgató, de a vezérigazgató nem tevékenykedett. Na hát, ez néhány hónapig tartott, mert akkor ez a Nehézipari Központ, mint mondtam, részben beolvadt az Ipari Minisztériumba, részben pedig átalakult ilyen ipari központokká, amik mint többször mondtam, később azután újra átszervezték őket, és akkor az Ipari Minisztériumnak az iparigazgatóságáivá alakultak, vagy pedig egyáltalában megszüntették őket. Na, akkor énnekem, mint a Nehézipari Központ akkori megbízott vezetőjének be kellett volna mennem a minisztériumba, amire semmi kedvem nem volt, mert én a miniszteriális munkától és egy ilyen, a valóságos termeléstől és műszaki munkától elszakítottan éreztem az egészet, és ezért nem akartam bemenni. És egy

átmeneti idő után azután kaptam egy olyan feladatot, amit viszont elvállaltam. De a Dunai Vasműnek a felépítése, a beruházásának a megszervezése volt, amely feladat egészen az első kohászati egység üzembe helyezéséig szót. Ezt a feladatot 1949 tavaszán kaptam, és egészen 1953 végéig, 53 őszéig csináltam, voltam ott. És utána kerültem azután a villamos energia és az energia-szektor vezetésére, amit majd később részletezek. Ennek a vasműnek a gondolata nem akkor keletkezett. Az nem ebben a bizonyos, sokat emlegetett “vas és acél országa” stb. idejében keletkezett, hanem már a 30-as évek végén az említett MÁVAG, tehát az Állami Vas- és Gépgyárak a kormánynak a megbízásából foglalkozott egy új vasmű telepítésével valahol a Duna mentén azért, hogy a fuvar, akár a nyersanyagfuvar oda, akár a készáru fuvar tovább, ne úgy menjen, mint a meglévő magyar kohászati üzemeknél, Ózdnál, Diósgyőrnél, hogy minden vasúton, hanem a Duna mentén, ahol könnyebben, az volt az elképzelésük, könnyebben és olcsóbban vízi úton lehet a szükséges nyersanyagokat oda vinni, és a készáru elvinni. Már a háború előtt, és különösen a háború alatt igen részletes vizsgálatok folytak erre vonatkozólag. És voltak is elképzelések. Ha jól tudom, akkor valahol a Szigetköz–Csallóköz vidékén, hát inkább a Szigetközben természetesen, mert ez a magyar oldal, de Győr tájékán, de pontos elhatározás a háborús körülmények folytán azért nem történtek. A háború után újra felvetődött ennek a vasműnek a megépítése azon egyszerű oknál fogva, mert Magyarországon az egész kohászat, beleértve még a két nagyüzemet, mellett a csepeli acélművet is, ahol egy csonka, nem teljes vertikumú kohászat működött, ott ugye nagy olvasztóüzem nem volt, ott volt acélmű, és aztán hengermű a vertikumban. Na most, valamennyi magyar kohászati üzemet, ha összevetem, áttekinttem, akkor azt az eredményt kaptam, hogy a túlnyomó rész ilyen síneket, gerendákat, drótot, huzalt, ilyen ún. profiláru gyártottak, és lemezt pedig keveset, és nemcsak hogy keveset, hanem nem is megfelelő nagyságút, és nem is megfelelő minőségűt. Holott a technika már a 30-as évektől kezdve és a háborús időszakon keresztül még sokkal inkább, és a 40-es évek vége felé pedig rendkívül erőteljesen abba az irányba fejlődött, hogy rohamosan megnőtt a kohászat által ún. lapos árunak nevezett acélfajtáknak a szükséglete, majdnem teljesen elfoglalták, akár a gépgyártást veszem, akár az építkezést, akár bármely más fogyasztó szektort veszem, majdnem teljesen elfoglalták a kohászati profilnak, a kohászati gyártásnak, mondhatnám, hogy a döntő részét. És Magyarország ebben volt a legkisebb. Tehát a magyar kohászat ebben volt a legkisebb. Ezért igazuk volt azoknak, akik már eleve, amint mondtam, a 30-as évek végétől kezdve egy nagy lemezgyár fölállítással foglalkoztak, akkor jól látták a fejlődést, és ezt a fejlődést a háború csak meggyorsította. Tehát a magyar kohászat olyan értelemben csonka volt, hogy egy lemezgyártást kellett volna csinálni, hát most vagy ebbe a két kohászati üzembe, amelyiknek mindegyike 100 esztendő

múltra tekintett vissza, és magán hordozta annak az összes nehézségeit, hogy ilyen lassan, nem szervesen erre épült, lassan fejlődött, és ezért az elrendezése, a közlekedése rendkívül nehézkes volt. Tehát feltétlenül szükség volt egy ilyen új üzemre. Ez volt a mai Dunai Vasmű. Ennek a Duna mellé való telepítése, az már, mint mondtam, régebben elhatározott cél volt. És egyébként mindenki egyetértett vele. Megkezdődött a vizsgálat. Akkor én még nem voltam ott, ennél a munkánál. Megkezdődött a vizsgálat a helyszínek a kiválasztására, és akkor a Mohácstól északra fekvő helyet, lényegében a mohácsi csatatérnek a helye, azt találták a legalkalmasabbnak. És ezért el is határozták, a kormány elhatározta, hogy Mohácsra fogja telepíteni ezt a vasművet. Úgy is hívták abban az időben, a 40-es évek végén, a “mohácsi monstrum”. És énnekem a megbízásom még arra szólt. Közben azonban a, történt ez a jugoszláv “kiközösítés”, és ezért én

K.: Tehát a láncos kutya?

V.: A láncos kutya.

K.: Ez az időszak?

V.: Igen. És miután ez a határtól valami 12–15 kilométerre feküdt, itt a politikai vonal, hogy azt most itthon találták ki, vagy pedig máshol találták ki, én nem tudom megmondani, azt mondotta, hogy nem lehet a határ mentén, nem lehet a határ mellett telepíteni egy ilyen nagy beruházást, mert oda, mit tudom én, ágyúval be lehet löni stb. Én ugye nem értek semmit a haditechnikához, de azért egy újságolvasó embernek, aki megérte a második világháborút, Pesten, az ostromot, azért azt tudom, hogy nemcsak ágyú van a világon, repülő és rakéta, annak teljesen mindegy, hogy az mostan 100 kilométerre északabbra, vagy 200 kilométerrel északabbra van. De akkor ez volt a helyzet. És a telepítési helyet kétségbe vonták annak ellenére, hogy 1949-ben az előkészületeket már megkezdték. Az előkészület sokból nem állt, abból, hogy a Mohács városának az akkori legészakibb részén, amelyik ehhez közel esett, itten néhány lakóháztömböt és annak a megfelelő közműveit kiépítettük, és amit aztán Mohács városa fölhasznált, amikor is az egész vasművet áttelepítették a fővároshoz 70 kilométerre, Dunapentelére.

K.: Tehát olyan nagy kár nem érte Mohácsot? Sőt, éppen hogy csak ...

V.: Semmi kár nem érte, mert, mondom, ami 2–300 lakás készült ottan, tehát egy pár háztömb és a hozzá való csatornázás stb. A gyár területén semmiféle munkák nem voltak. Na, hát ez a Duna Vasmű-telepítés átkerült a főváros közelébe. És itt kezdődött meg azután 1950. nyár végén a beruházási munka. Nekem az volt a feladatom, amit 1949-ben kaptam, hogy egy Nehézipari Beruházási Vállalatnak nevezett szervezetet, amely a beruházást irányította, műszakilag előkészítette, finanszírozta, szervezte olyan értelemben, hogy ott, akinek dolga

volt, márpedig ott lényegében minden gazdasági szervezetnek, szektornak dolga volt, akinek dolga volt, annak az odatelepítését, a beruházással való törődését szintén meg kellett szervezni, tehát ez egy ilyen nagyon komplex tevékenység volt.

(3. kazetta, 1. oldala)

K.: A Dunai Vasműről beszéltünk a múlt alkalommal is, a mohácsi mű.

V.: Ott hagytuk abba, hogy ez a tevékenység nagyon komplex tevékenység volt. Miben állt ez a komplexitás? Három fő formát tudok aláhúzni, említeni; az egyik a műszaki kérdések, a másik az egész, igen nagy arányú beruházásnak a megszervezése, külön beleértve, hogy olyan vállalatok, amelyek persze nem a Nehézipari Beruházási Vállalathoz tartoztak, hanem csak azzal szerződtek, amelyek az építkezés, az egész beruházás kivitelezését, tervezését végezték, a berendezések gyártását, azokba egy sor meglévő vállalat dolgozott bele, de a leglényegesebb vállalatok, különös ami az építkezést és tervezést illeti, azokat újonnan akkor gründoltak, akkor szervezték meg. Tehát voltaképpen ez a komplexitásnak a második csoportja, hogy ezeket a vállalatokat gyorsan talpra kellett állítani, amely nem az én feladatomból volt, vagy nem ennek a Nehézipari Beruházási Vállalatnak a feladata volt, de a forgalmazása, az ahhoz való hozzásegítés, megfelelő eszközök előteremtésében való segítség és az egésznek egy ilyen koordinálása, az viszont az én feladatomból volt. A harmadik feladat, az a helyszínen, tehát Dunapentelén, a későbbi Dunaújvárosban, a helyszínen a munkáknak a koordinálása. Eleinte néhány ezer, majd tízezrekben, egy-két tízezerben számolható ember települt oda, túlnyomórészt a dolgozók, kisebb részt, egész kis részt, különösen eleinte hozzátartozók. Tehát azoknak az ellátásának a megszervezése, közlekedés megszervezése, minden infrastruktúra, ideiglenes infrastruktúra előteremtése, és az egésznek a helyszínen való bizonyos rendezése, az szintén a beruházási vállalatnak a feladata volt. Ez tehát egy helyszíni munka volt.

K.: És személy szerint az Öné?

V.: Ez személy szerint az én akkor helyettesem, aki később a vasmű vezérigazgatója lett 25 esztendeig, Borovszky Ambrus csinálta.

K.: Ezeket a személyzeti

V.: Ez nem személyzeti munka, hanem ez a helyszíni koordinálás, az építővállalatok, a szerelővállalatok stb. valamennyi kérdésének a helyszíni összekoordinálása. Ő azt csinálta. Én viszont Pesten dolgoztam, ott volt egy viszonylag kis stábja ennek a Nehézipari Beruházási

Vállalatnak, amely a másik két említett területen tevékenykedett, a helyszínen viszont, ahogy mint mondtam, a helyettesem, Borovszky Ambrus.

Először talán beszélnék valamit a műszaki részéről, ami egy igen nagy feladat volt. Maga a gyártó berendezések, a technológia és ahogy mondták akkor, a generáltervezés, tehát az összefogó tervezés, avval a Szovjet Kohászati Tervező Intézet lett megbízva, mert ez egy közös szovjet–magyar erőfeszítés volt, ennek a vasműnek a fölépítése, oly módon, hogy ez nem közös vállalat volt természetesen, hanem magyar megbízás alapján a fő tervezést és a technológiai berendezéseknek a szállítását a szovjet fél végezte.

K.: Volt ennek egy külön neve esetleg, ennek a beruházásnak? Külön neve.

V.: Hogy értve? A Dunai Vasmű építése. Nem értem a kérdést.

K.: Azért, mert ha nem is külföldi vállalattal, szovjet vállalattal, hanem nyilván a szovjet állammal volt szerződéses kapcsolat. De azt hittem, hogy volt valamilyen külön megnevezése ennek a nagy vállalkozásnak.

V.: A kérdést azért nem értem, mert természetesen ez egy államközi, ez egy nagy objektum, tehát ennek a szállítása, most mindegy, hogy terveknek, vagy berendezéseknek, vagy szakembereknek a szállítása, ennek a szállítása először egy államközi egyezményben került lerögzítésre, azután pedig természetesen ún. magánjogi szerződéseket kellett erre kötni a megfelelő külkereskedelmi vállalatokon keresztül, magyar és szovjet külkereskedelmi vállalatokon keresztül. Azt hiszem, hogy most túl részletes volna, ha én minden vállalatot megneveznék.

K.: Persze, csak azt hittem, hogy volt ennek egy külön neve.

V.: a megnevezése a Dunai Vasmű fölépítésében való magyar megbízás arra, amit mondtam, és a szovjet fővállalkozás arra, amit mondtam, de ez nem az egész vasműre volt, hanem annak a részére, amit ők csináltak. Tehát elmondtam azt, hogy a szovjet szállította a kohászati technológiai berendezéseknek a zömét, a technológiai terveket és egy ún. generáltervezést, generálművezetést, amelyik az egésznek egy technikai áttekintését jelentette. Az építés, a szerelés, a nem technológiai, egy nagy kohászati üzemnek rengeteg nem kohászati technológiai berendezése is van. Az egész infrastruktúra, a vízellátás, a csatornázás, gőz és gázzal való ellátás, az erőmű épült a vasmű mellé, egy tűzállótéglagyár épült a vasmű mellé, egy nagy gépészeti szervizüzem, ami fölért egy közepes gépgyárral, az épült meg, sőt, az épült meg elsőnek. És így tovább. Tehát ezek mind magyar tervezésű és magyar kivitelezésű, magyar szállítású berendezések voltak, és az egész építkezést is magyar fél végezte, beleértve a gyáron belüli építkezést és magát a gyártelepet kiszolgáló infrastruktúrát, vasútépítést, útépítést és így tovább, továbbá a mellette épült várost, amelyik párhuzamosan

épült magával a gyárral, mert Dunapentele község egy néhány ezer fős nagyközség volt. Tehát az a gyár területétől ugye kb. 6–8 km távolságban. Több tízezer ember lakóhelyét meg kellett csinálni, meg kellett teremteni. Tehát lényegében egy új várost kellett építeni. Ez mind magyar tervezés, kivitelezés és így tovább. A beruházási vállalatnak magával a várossal is kellett tehát, nemcsak a gyár, a gyáron belüli technikai részeket kellett, arról kellett gondoskodni, hanem a melléje települt városnak a fölépítéséről, sőt, ha tetszik, az egész városi organizáció funkcióját, először a beruházási vállalat végezte. És amikor sor került arra, hogy azt már önálló településsé nyilvánítsák, akkor kapott ugye egy tanácselnököt, egy tanácsot, attól kezdve aztán egyre inkább befolyt a vele összefüggő kérdéseknek az intézésébe. De addig, magának ennek a beruházási vállalatnak kellett erről is gondoskodnia. Tehát a három fő feladat, amit mondtam, a műszaki kérdések, újonnan gründolt, újonnan alapított vállalatoknak a gyors aktivizálása és azoknak az összehangolása, és a helyszíni kérdéseknek a folyamatos koordinálása – ez a három feladat volt a Nehézipari Beruházási Vállalatnak.

Először akkor a műszaki kérdésekről beszélnék. Maga a technológia, amit a szovjet tervezőintézet javasolt, maga a technológia és a technológiai berendezések, amiket terveztek és aztán szállítottak, azok lényegében a 30-as évek végének, 40-es évek elejének amerikai technológiája alapján készültek. Ők nagyon szoros összeköttetésben voltak a háború alatt az amerikai kohászattal, sok kohászati berendezést vásároltak, és lényegében az egész technológiát, az akkori technológiát átvették, és abból származott az, amit aztán minékünk is ajánlottak, terveztek és berendezést szállítottak. A technológia az akkori magyar kohászati technológiához és a meglevő kohászati üzemeknek a tényleges berendezési műszaki színvonalához képest igen korszerű volt, természetesen azóta eltelt ugye 40 esztendő. Ma olyan, hogy még elfogadható, de ma már azt természetesen korszerűtlennek lehet mondani. Ezzel szemben nagyon sok korszerűsítés történt folyamatosan azóta is a Dunai Vasműben. Úgyhogy ma is a magyar kohászati üzemek közül, mondjuk a legmagasabb műszaki színvonalú.

Mi volt akkor a műszaki területen a fő teendő? Először is valamicskével magának a beruházásnak a megindulása előtt, de csak nagyon valamicskével megalakult a Magyar Kohászati Tervezőintézet, amelyikből később azután a KGMTI lett, a Kohó-Gépipari Minisztérium Tervezőirodája, vagy Tervezőintézete, ez volt a KGMTI. Hogy a mai aktuális neve micsoda, azt nem tudnám megmondani. Tehát a kohászattal kezdődött, és aztán gépipari technológiai tervezés is hozzájuk tartozott. Lényegében ilyen azelőtt nem volt, tehát ez a semmiből alakult meg. Ez meg kellett csinálni. Ennek a tervezőintézetnek azután még egy sor

nagy, akkor már létező ilyen műszaki tervezővállalattal vagy tervezőintézettel volt azután szerződése. Ők voltak a fővállalkozók és a többiek az alvállalkozók. Az erőművek, az összes föld alatti létesítményt, az egész közlekedési, szállítási hálózatot stb., ezt mind magyar tervezők végezték és csinálták.

K.: Elnézést, hogy így közbeszólok. Tehát az orosz félnek tulajdonképpen csak nyersanyag-szállítási feladatai voltak, szóval a munkában nem nagyon ...

V.: Az nem nyersanyag volt, gépi berendezés.

K.: Tehát lényegében tervezés, orosz tervezés nem volt?

V.: Dehogynem! A tervezésnek, minden ilyen tervezésnek, egy nagy mű tervezésének három fő részét különböztetjük meg: 1. ún., ahogy ők mondták, generálplán, tehát általános terv, ugye, egy generálterv; azután amikor az jóvá van hagyva, akkor annak a részleteit, az egyes üzemeket, egy acélműben, egy nagy olvasztóműben, egy erőműben stb., tehát ami ezeknek a részeit illeti, akkor azt úgy hívják, hogy műszaki tervezés, önekik ez volt, és a magyar gyakorlat szintén átvette; a műszaki tervezést, a műszaki terveket a generálplán, általános tervezés keretében azokat megcsinálják, beleértve az egészen a részletrajzokig, a kivitelezés vagy a gyártási részletrajzokig terjed ez a második fázis, ez a műszaki tervezés. A harmadik fázis pedig a részletrajz, akár építési részletrajzok, akár a berendezések gyártásához szükséges részletrajzok. Na most, a generálplánt a szovjet tervezőintézet vezetésével, magyar besegítéssel és részvétellel, az ő irányításukkal, az ő vezetésükkel készült. Azután széles körben, először ott kint, azután itt Magyarországon meg lett vitatva, a jóváhagyás után folytatták azután a tervezést. Az egyes üzemegységeknek a műszaki tervezését részben ők csinálták, de voltak olyan üzemegységek, amiket már említettem, például az erőmű, például a hőállótéglagyár, például a vízellátó művek stb., ezeket pedig ők egyáltalában nem, hanem a magyarok csinálták ennek a generáltervnek a keretében, ők legfőljebb azt megkonzultálták, és jóváhagyták oly módon, hogy az beleillik a generáltervnek a keretébe. Tehát minél tovább mentünk a tervezésben, annál nagyobb részt csináltak a magyar tervezők. És az építési terveket ugyebár teljesen, tehát úgy a gyárban, mint a városban az építési terveket, ezeket teljesen a magyar tervezőintézetben csinálták. Egyébként a városba ők egyáltalában nem szóltak bele, nem is volt benne a vállalkozásban, az egy magyar ügy volt, ők legfőljebb megtörtént velük az a konzultáció, hogy a város mekkora legyen, mert az végeredményben összefüggött azzal, hogy milyen munkaerőt igényel az egész kombinát, annak a területe, tehát a főbb területi kiosztás meg lett velük konzultálva, de nem ők csinálták, nem ők tervezték.

K.: Annak a tervezése tulajdonképpen Sebestyén úrhoz tartozott, vagy az a bizonyos helyettes, akiről beszélt?

V.: Egyikünkhöz sem. Hát azok önálló tervezőirodák voltak, az Iparterv csinálta, Ipari Építéstervező Intézet, röviden az Iparterv, az csinálta a technológiai berendezések egy részének a tervezését, az építési terveit, a Városterv, a VÁTI, az csinálta magának a Dunaújvárosnak az egész tervezését. Tehát minden tervezőintézet, amelyik abban az időben, már a 40-es évek végén, illetőleg 50-es évek elején, mert akkor kezdődött ez a munka, akkor Magyarországon már fölállt, létezett, meg volt szervezve, kb. mindegyik részt ebben. Ezt nem a beruházási vállalat. A beruházási vállalat volt a megrendelő, az építtető, és a koordináló. És volt olyan – mondjuk – felhatalmazása a kormányzat részéről, amely a szükséges koordinációra terjedt ki. És abban az esetben, és kiterjedt arra, hogy az egyes, akár országos, akár helyi hatóságokkal, intézményekkel való tárgyalásra, és abban az esetben, ha itten elakadás, nehézség történik, abban az esetben el lehetett menni valamelyik kormányzati szervhez segítségért. Ez volt a fölépülése az egésznek.

K.: Hadd kérdezzem meg, hogy a két fajta együttműködő, együttműködésből, mert a szovjet fél is besegített meg a magyar fél is, volt-e valamilyen akadályoztatás, súrlódás, vita, nézeteltérés?

V.: Vita mindig volt. Egyrészt szakmai viták voltak, a szakmai vita alatt értem azt, hogy az ő általános terveiket itten, az itteni kohászati szakértők és egyéb szakértők opponálták, úgy értem, hogy megbírálták, megkonzultálták, akkor kifejlődött egy bizonyos vita, és akkor a konszenzus, a megegyezés alapján folyt tovább a tervezés. Tehát ilyen viták, a szakmai viták alatt azt értem, hogy alaposan megtárgyalták-e és megvitatták-e a tartalmát, arra azt mondom, hogy igen. De olyan, mit tudom én, veszekedések vagy vitatkozások, amelyek miatt leállt volna az egész, ilyen nem.

K.: Ilyenre gondoltam, hogy parancsszóra, vagy az erősebb jogán valamilyen dologban egyszerűen a szovjet fél...

V.: Nem volt ilyen. Az akkori, ottani partnerek, tehát a Szovjet Kohászati Tervezőintézet azon az alapálláson volt, hogy ők műszaki felelősséggel a generáltervezést elvégzik, de csak azoknak a konszenzusával, akik egyrészt egy magyar részről, mint megrendelők szerepelnek, másrészt, akik mint üzemeltetők fognak szerepelni, és bevonva a többi magyar műszaki szakértőt is. Tehát ilyen konszenzusra való törekvés volt.

K.: Értem, tehát szakmai viták voltak, de ez természetes is, mert ez nyilván minden munkahelyen előfordul, de ilyen fajta előre eldöntés vagy valamilyen irányba való határozott befolyásolás a szovjet fél részéről nem volt.

V.: Egy ilyen előre eldöntést mondtam, azt már a múltkor említettem, az a helységnek a kiválasztása.

K.: Igen, ez a politikai helyzet, a jugoszláv

V.: Igen, a helyszín kiválasztása, Dunapentele melletti, mondjuk, enyhén túlzással azt mondhatnám, hogy magas fennsík, szóval magasabban fekvő, mert a Duna átlagos vízszintjétől számítva ez 50–60 méter magasságban feküdt. Ez annyit jelent, hogy oda mindent föl kellett szállítani, nemcsak az építkezésnél, ami a Dunán érkezett, és ami a Dunáról elment, akkor az üzemeltetés alkalmával is mindent föl kellett szállítani. A vizet olyan magasságig kellett hozni. A kohászathoz rengeteg víz kell. És a vizet olyan magasságig fel kellett emelni. Maga a talaj egy elég gyenge minőségű lösztalaj volt, ami borzasztóan megdrágította az építkezést, mert a lösz egy átkozott dolog, amilyen jó a lösz a mezőgazdasági művelésre, olyan rossz az építkezésre.

K.: Mert ez beomlik, ugye?

V.: Beomlik, ha vizet kap, akkor ez összeroskad. Addig viszont kitűnően áll. De ha vizet kap, akkor összeroskad. Én ezt nem részletezem, mert nagyon hosszan tartana, hogy a lösztalajon való építkezés rendkívül drága. Azonkívül viszont a lösztalajon megvalósított építkezések üzemeltetése is rendkívül drága, mert folyamatosan, egész élettartamuk alatt vigyázni kell arra, hogy onnan víz ne szökjön meg, csatornából kiömlés ne történjék és így tovább, mert rögtön maga után vonja a megszökés helyén a talajnak az összeomlását. Tehát az egy rendkívül drága dolog volt, és azért ez a magyar műszakiaknak a véleményével egyáltalában nem egyezett. Ez volt, ha tetszik, egy politikai indíttatású felső döntés volt, amelyikre a beruházás koordinátora és kivitelezője és a mű üzemeltetői rákényszerültek.

K.: Még Önnek is más volt a véleménye. Tehát az volt a véleménye, hogy jobb lett volna, ha Mohácson megépítenék?

V.: Kérem szépen, nekem az volt a véleményem, hogy műszakilag és gazdaságilag ott jobb lett volna. És nem volt véleményem arról, azt már a múltkor mondtam, a határtól 12 km-re lehet egy ilyen nagy ipartelep csinálni, vagy nem lehet. Nem volt véleményem.

K.: Ez katonapolitikai dolog...

V.: Oda lehet-e löni, hát rakéták akkor még nem voltak, de ágyúval oda lehet-e löni, vagy repülőgéppel két perc alatt oda lehet érni, a másikhoz csak negyed óra alatt vagy fél óra alatt lehet odaérni. Én ehhez nem értettem. Ma sem értek.

K.: Tehát műszaki szempontból, meg egy csomó más szempontból ...

V.: Műszaki és gazdasági szempontból egyértelműen ez hátrányos. Talán egy szempontból kevésbé volt hátrányos, hogy az ország szélén való fekvés, az ország vérkeringésébe való bekapcsolódás szempontjából azért az nem egy kedvező fekvés. Most függetlenül a jugoszláv–magyar akkori problémától, függetlenül. De ez csak abban az

esetben, ez a kedvezőtlen fekvés csak abban az esetben semlegesítődik, ha a határok, úgy, ahogy máma Nyugat-Európában, a határok többnyire, már csak azt mondhatom, szimbolikusak, gazdasági, közlekedési stb. szempontból.

K.: Más helyszín nem merült fel a magyar részről, esetleg javaslat egy másik helyszínre. Jó, katonapolitikai szempontokba nem szóltak bele, viszont ugye elég hamar láthatták ezt a magaslati különbséget, a talajnak a kedvezőtlen hatását. Esetleg aminél ezek a negatív hatások nem érvényesülnek, fölmerült-e más helyszín esetleg ennek az építkezésnek a lefolytatására? Csak kérdezem, mint laikus, mert nem tudom.

V.: Nagyon gondosan végigvizsgálták a tervezők a Duna egész folyását, a jobb partot ugyanúgy, mint a bal partot. Akkor még az volt az egyik korlátjuk, hogy Budapesttől legalább 100 km távolságba kell elmenni, tehát 100 km belül ne feködjön.

K.: Miért? A szennyezés miatt?

V.: Én ezt nem tudom.

K.: De nem a környezetszennyezés?

V.: A környezetszennyezés a 40-es évek végén, az 50-es évek elején nem azt mondom, hogy egyáltalában nem jött számításba, de nem volt olyan döntő fontosságú. Nyilván ilyen megfontolások is voltak benne, meg az is, hogy nem akarják a budapesti, később budapesti agglomerációnak nevezett, Budapest környéki túlsúlyát, ipari túlsúlyát az országon belül tovább növelni. A munkaerő-felszívás a mezőgazdaságból nyilvánvalóan fölszabaduló, előre láthatóan fölszabaduló munkaerő felszívása, volt ilyen megfontolás. Én ezt pontosan nem tudom. De az biztos, hogy nagyon gondosan végignézték a Duna egész folyását. És Budapesttől délre még másik két területet is találtak, amelyiket egyiket sem találtak eléggé megfelelőnek. Az egyik az a terület, ahol most a paksi atomerőmű van. Azt azért nem találták, nagyon sok tekintetben megfelelt, de azért nem találták megfelelőnek, mert egy ilyen vasműnek összehasonlíthatatlanul nagyobb terület és összehasonlíthatatlanul nagyobb anyagforgalma van, be- és kimenő anyagforgalma van, mint egy atomerőműnek. Tehát az túl kis terület volt ahhoz, hogy ezt meg lehessen csinálni. Tehát ottan már azt lehetett mondani, hogy a technológia és a gazdasági működés rovására ment volna. Egy másikat találtak Szekszárdtól északra, Sióagárd környékén, amelyik azonban a Dunától is elég nagy távolságra volt, a vízellátás is még sokkal többre került volna, sokkal kisebb volt a viszonylag kevés földmunkát igénylő terület, amit ott a vasmű és a város, bár a városnak valószínűleg Szekszárd közelsége miatt kisebbre épült volna, de a terület egyértelműen kevésbé volt jó, mint Dunapentele. Viszont a dunapenteleket a magyar tervezők meg sem nézték, mert az belül volt a 100 km-en. Tehát ők meg sem nézték. Ők csak Dunaföldvártól délre kezdték megnézni.

K.: Ez érdekes.

V.: Hát azért nem nézték meg, mert a 100 km-es határ ki volt jelölve, azon belül ne menjünk.

K.: De hogy lett akkor mégis?

V.: Azért, mert amikor a szovjet tervezők is azt mondták, hogy ők sem találnak más helyet, erre azt mondták, hogy nézzék meg a 100 km-en belül, de csak nekik mondták. És akkor ők megnézték a 100 km-en belül, és akkor rögtön lehetett látni, hogy itt van egy olyan hely, amelyiket bizonyos kompromisszumokkal ki lehet választani. A magyar tervezőknek ezt az engedményt az akkori kormányzat nem adta meg.

K.: Tehát bár nem tökéletes, azért viszonylag a legjobb terület volt.

V.: Viszonylag, a több rossz terület közül ez a legkevésbé rossz.

K.: Nyilván olyasmi nem is merülhetett fel, hogy a folyón kívülre?

V.: A folyó másik oldala viszont erősen, ha a keleti partját nézem a Dunának, az nagy árvíz esetén, az sokkal alacsonyabb, tehát nagy árvíz esetén az veszélyeztetettebb volt. És ott sem találtak olyat, amelyik, olyan területet, amelyik megfelelő lett volna.

Na, akkor most folytatjuk a műszaki kérdést.

K.: Elnézést, hogy megszakítottam a gondolatmenetet, de érdekelt engem a helyszín kijelölése.

V.: Igen. A műszaki tervezés, amint mondtam, ennek az újonnan alakult kohászati tervezőintézetnek dolga volt, aki, ahhoz képest, hogy röviddel azelőtt alakult, és ez volt az első igazán nagy munkája, ahhoz képest igen jól csinálta a dolgait. Mert lényegében annak is három feladata volt. Egyrészt ő maga is tervezett dolgokat, másrészt tervezési alvállalkozókat, más tervezőintézeteket koordinált, megrendelte a tervezést, amint mondtam, a kiszolgáló berendezéseknek, a melléküzemeknek a tervezését. És az egyik fő tevékenysége pedig: adaptálta a szovjet terveket. Adaptálás is azt jelenti, nem azt jelentette, hogy magyarra lefordította, hanem a magyar viszonyokra, a magyar szabványokra átültette, természetesen a szovjet tervezőkkel való konzultáció alapján. Tehát az egy igen fontos tevékenység volt, hogy ő azokat a terveket magyarra adaptálta. Tehát nem egyszerűen csak átrajzolta és magyar feliratokkal látta el. A műszaki munkának a tervezésen és a technológia kiválasztásánál túlmenően rengeteg egyéb teendői is voltak, és egy nagy beruházásnál vannak ma is. Az a műszaki gárda, amelyik kis létszámú, de igen jól képzett műszaki gárda volt, amelyik a Nehézipari Beruházási Vállalatnál összeállt, az a műszaki gárda végezte el. Mint mondtam, a második ilyen tevékenysége vagy feladata volt a beruházási vállalatnak és nekem mint ún. beruházási megbízottnak, a beruházási megbízottnak volt az a szerepe, hogy tárgyaljon a

különböző állami szervekkel, vállalatokkal, helyi hatóságokkal, koordinálja azokat, és menjen a kormányhoz, forduljon a kormányzathoz akkor, ha segítség kell, ha elakad és így tovább. Ez volt a beruházási megbízott szerepe. És természetesen időszakosan jelentést kellett tenni az egésznek az előrehaladásáról. Itt az volt a helyzet, hogy a fő tevékenysége ennek a területnek az volt, hogy a beruházásban tevékenyen részt vevő vállalatok nagy része, amelyek a legfontosabb munkákat végezte, az mind új vállalat, akkor szerveződő új vállalat volt. Új vállalat volt az építésügyi Minisztériumnak az a vállalata, amelyik a város egész építkezését és a gyárnak a föld feletti építményeit, tehát nem a föld alatti infrastrukturális hálózatát, hanem föld feletti építményeit kivitelezte. Ezt dunapentelei székhellyel, dunaújvárosi székhellyel egy akkor frissen alakult vállalat volt igen kitűnő műszaki emberek is kerültek oda. Érdekes módon annak a műszaki igazgatója, akkor főmérnöknek nevezték a műszaki igazgatót, az egy asszony volt, egy építész, akinek a szakmában akkor már egy igen kitűnő neve volt. Úgy hívták, hogy Wolf Johanna. És az egy olyan nagy tudású és rendkívül jó áttekintőképességű, a szakmában közismert valaki volt, én egy kicsit eleinte féltem egy női műszaki vezetőtől, amelyik az egész építkezés fő terhére, a kivitelezési főmérnöke. És olyan értelemben kellemesen csalódtam, hogy nagyon hamar be kellett látnom, hogy erre semmiféle alapom nincs. A másik fő kivitelező a közlekedési minisztériumnak a helyi mélyépítő vállalata volt, amit szintén teljesen újonnan akkor szerveztek meg, és szintén dunaújvárosi székhellyel volt ott ez a középvezető garnitúra. És a vezető garnitúrából is jó néhányan, ezek szintén igen kitűnő, a szakmában elismert szakemberek voltak. Tehát az, hogy sikerült a két kivitelező minisztériumot arra a belátásra bírni, hogy ha itt új vállalatok gründolnak, akkor legalább ne új emberekkel kísérletezzenek, hanem elismert és nagy tekintélyű szakemberekkel, ez sikerült, és ezért a két vállalat nagyon gyorsan talpra állt. Magába a kivitelezésbe azután egy csomó más infrastrukturális probléma is bejött, kereskedelmet kellett, vendéglátóipart kellett oda vinni.

K.: Tehát az infrastruktúra kialakítása.

V.: Azt ki kellett alakítani, ugye, az magától nem ment oda. Az is a beruházási vállalatnak a dolga volt, ezt fölvetni mint problémát, szorgalmazni, helyet csinálni nekik, összehozni a többiekkel. Szóval el lehet képzelni, hogy az milyen komplikált valami volt.

K.: Ez előre meg volt tervezve, vagy ez menet közben alakult?

V.: Ez előre át volt gondolva. Hát az, hogy meg lett volna tervezve, nem volt arra idő, hogy ezt mind le lehetett volna írni papírra. Előre át volt gondolva, többé-kevésbé papírra vetve, és állandóan a történéseknek megfelelően vagy a szükségleteknek megfelelően kellett

menet közben, rugalmasan végezni a feladatokat. A harmadik fő probléma, ugye, amit mondtam, az a helyszínhez volt kötve, hogy ennek a rengeteg, részben újonnan alakult vállalatnak az egymással való összekoordinálása, az ott föllépő súrlódások, mert itt aztán természetesen

(3. kazetta, 2. oldal)

V.: Másrészt sok problémát hozott felszínre és azokat nap mint nap meg kellett oldani, mert a folyamatosan növekvő dolgozói létszám ott lent, ott hosszúidő nem volt arra, hogy annak az ellátását, legyen az az ellátás kereskedelmi ellátás vagy egészségügyi ellátás, vagy kulturális ellátás vagy bármi más, közlekedés, és így tovább, lakáslehetőségek, ideiglenes lakáslehetőségeknek az építése. Tehát az nem volt lehetséges, az nem volt elképzelhető, hogy ott hosszabb ideig egy-egy ilyen problémát az ember úgy hagyjon, hogy majd csak megoldódik valahogy. Azt hiszem, hogy ezt nem kell magyarázni különlegesen. A helyszíni problémák tehát nőttek-nőttek, de az én helyettesem, akit említettem Borovszky Ambrus, akinek az eredeti mestersége öntőmester, vasöntőmester volt a Ganz Hajógyárban, a Ganz Danubiusban, ő ott dolgozott és ott tanult(?). Aztán különböző feladatokat kapott, még mielőtt oda került a Vasműhöz, én ezt már pontosan nem tudom megmondani. De ott nagyon gyorsan feltalálta magát, gyors észjárású, higgadt ember volt, nagyon józan, az emberek érdekével törődő, humánus érzésű valaki volt, én szerintem igen jól végezte az ottani feladatát.

K.: Bizonyos százalékában így voltak ezek a munkáskáderek, hogy beváltak.

V.: Ő egy nagyon bevált valaki volt, azért, mert – mondom – olyan emberi tulajdonságai voltak, azonkívül nem egy ilyen habozó valaki, hanem megfontoltan, de határozott valaki. Meghallgatott mindent, mindenkit, hallgatott ő olyanokra, akiket ő becsült, akik nála abban a kérdésben képzetebbek és többet tudtak, és azután pedig eldöntötte a dolgokat.

K.: Ő még él?

V.: Igen. Egészen a nyugdíjazásáig ő volt, 1953-tól, nem is tudom, mikor ment nyugdíjba, valamikor a 70-es évek végén, 80-as évek elején, addig vezérigazgató volt a Dunai Vasműben, azt hiszem, a 70-es évek végén. Azután pedig megválasztották a Vasas szakszervezet elnökének. És ha jól emlékszem rá, akkor három vagy négy évvel ezelőttig ő aktív elnök volt a Vasas Szakszervezetben. De most is ott lakik Dunaújvárosban.

K.: Tehát ő bevált ilyen szempontból, jó képességű ember volt.

V.: Igen. Ez volt tehát a Nehézipari Beruházási Vállalatnak a feladata. És azt a határidőt kapta, hogy 1953-ig, az építkezés 1950 őszen kezdődött, 1950 őszen, és 53-ban üzembe kellett helyezni, az volt a feladat, az első kohászati üzemet. Ez 1954. februárban meg is történt.

K.: Tehát egyéves?

V.: Nem egyéves, az nem volt egy év, még fél éves sem. 53 második felében kellett volna, és ez 1954 elején meg is történt. Ugye ott az építkezésen volt egy, az akkori túlfeszített és túlzott beruházási program következtében, az első ötéves tervnek a menete összeroppant 1953-ban, és akkor be kellett látni azt, hogy ez így nem megy tovább, akkor jött a Nagy Imre-kormány, az első Nagy Imre-kormány. És akkor szerintem teljesen helyesen, bár az a vasmű nem valami jó hírű volt, de az összes nagy beruházások, folyamatban levő nagy beruházások átmenetileg lefékeződtek, volt, amelyiket leállítottak, volt, amelyiket teljesen lefékeztek, a vasművet ennél a hajszolt tempónál valamivel kisebb ütemben, de a vasmű beruházása folytatódott. És azért mondom, hogy az a késés, az a későbbi beindulás, pár hónappal később volt, az bizonyos mértékig ennek is a következménye volt, de semmi olyan különösebb bajt vagy nehézséget nem okozott.

K.: Ezt szerettem volna kérdezni, hogy ez a vasmű nem teljesen határidőre lett meg, ez esetleg a vezetőséget kényelmetlenül érintette.

V.: Nem, nem.

K.: A másik, ha már erről beszélünk, maguk az állami vezetők, gondolok a Rákosira és közvetlen környezetére, leutaztak-e egy ilyen kiemelt építkezése, szóval leutaztak-e, vagy hajszolták-e az embereket, hogy még gyorsabb ütemben csinálják, mert elég gyakori voltak abban az időben ezek.

V.: A Rákosi az én emlékezetem szerint akkor volt először és utoljára ott, amikor a beindítása történt az első nagy olvasztónak, tehát 54 első negyedében.

K.: Az már a Nagy Imre-kormány megalakulása után?

V.: Igen. A Nagy Imre is ott volt a beindításon és Rákosi is ott volt.

K.: Én azt olvastam, hogy fél évenként leutazott, de ezek szerint nem.

V.: Többször volt lent, és például a vasmű helyének, tehát telepítési helyének a kijelölésében ő mondta ki a döntő szót, Gerő Ernő. Ő többször volt lent. Nem valami nagyon sokszor, de leutazott talán egyszer egy évben. És magának a helyszínnek a kijelölésében ő nagyon aktívan részt vett. Ha jól tudom, engem se előtte, se utána nem avattak ebbe be, ha jól tudom, akkor ő mondotta személyesen a szovjet tervezőknek azt, hogy keressenek helyet 100 km-en belül. Bizonyos mértékig a többi ilyen párt és állami funkcionárius is járt ottan.

K.: Vass Zoltán nem volt?

V.: Vass Zoltán volt többször. Kádár János is volt, de őt nem az építkezés érdekelte, hanem inkább az embereknek, az ott dolgozóknak az ellátása, a város alakulása, ilyesmivel foglalkozott.

K.: Lehetséges, hogy ő ezzel meg is volt bízva, és azért érdeklődött?

V.: Ezt nem lehetett tudni.

K.: Ha már említette a Vass Zoltánt, azt nagyon sok interjúalanyom meg egyáltalában az emberek többsége, ő volt egyike a legpozitívabb figuráknak a Rákosi környezetében, tehát ő sokszor úgy lépett közbe deus ex machina alapján, hogy az elrontott dolgokat részben megoldotta, vagy legalábbis csökkentette a negatív hatásokat. Elképzelhető ez, volt-e erre példa, most erről jutott eszembe, mert Vass Zoltánt nagyon sokan említették?

V.: Kérem szépen, én említettem azt, hogy nekem mint a beruházási vállalat vezetőjének és ún. beruházási megbízottnak az volt a dolgom, jogom és kötelességem az volt, hogy a koordinációt elvégezzem, és ugyancsak az volt, hogy a kormányzathoz forduljak, ha segítség kell, vagy elakadok, akkor Vass Zoltán volt az első, akihez – ha tetszik – első fokon hozzá fordultam, amikor már máshol nem tudtam boldogulni, és akkor ő annak idején, ha jól emlékszem rá, tervhivatali elnök volt, neki megvolt egy ilyen bizonyos lehetősége, pouvoirja meg anyagi lehetősége is, hogy segítsen. Tehát ő volt az első, akihez fordultam. És ha valamilyen módon a dolog még akkor sem ment, akkor Gerőhöz. Ez a kettő volt, akihez lehetett menni. És akkor majdnem, mondhatnám, még a túlnyomó része a panaszoknak vagy a kéréseknek, amennyiben az jogos volt, és én nagyon igyekeztem arra vigyázni, hogy csak jogos kérésekkel vagy javaslatokkal menjek oda, akkor azt többé-kevésbé elintézték.

K.: Gerőről nagyon érdekes dolgokat hallottam. Nagyon sok rosszat mondanak róla, meg akkoriban is mondtak róla, de például voltak érdemei műszaki területen. Műszakilag megbecsült ember volt. Pl. most utólag felderítették, hogy a Bős–Nagymaros, ha nem is erről van szó, de ugyanarról a témáról, ő valahogy úgy nyilatkozott, hogy ne legyen ilyen jellegű vízmű...

V.: A Gerőnek, ha jól tudom, semmiféle műszaki képzettsége nem volt. Semmi. Ezzel szemben egy nagyon praktikus érzéke és természetes esze volt, és műszaki érzéke volt. Az a csodálatos dolog, hogy semmi műszaki képzettsége

K.: Ő nem végzett mérnök volt?

V.: Én szerintem nem, nem tudom, nem ismerem az ő életrajzát vagy életútját, de én szerintem semmiféle műszaki képzettsége nem volt. Ezzel szemben ő mégis fölfogta, és jól fogta föl a dolgoknak még a műszaki lényegét is, vagy legalábbis azokban a dolgokban,

amelyek a vasművel kapcsolatosan fölmerültek. Ott nem arról volt szó, hogy műszaki problémák eldöntésére vagy megtárgyalására, hanem hogy mire van szükség, miért van szükség, miért így, és miért nem máshogy csináljuk a dolgokat. Ha azt az ember műszaki, gazdasági indokolással megmagyarázta és alátámasztotta, akkor megértette, és vitatkozott is, de a vitatkozásnak a lefolyásából az ember érezte, hogy ezt ő megérti, és a legtöbb esetben meg is lehetett győzni. Borzasztó, hogy egy zárkózott és rideg ember volt, aki nagyon

K.: aki nagyon kellemetlen modorú volt.

V.: Nem mondhatnám. Ilyen rideg. A rideg és a kellemetlen nem ugyanaz. Semmi szubjektivitást nem lehetett benne fölfedezni. Szóval a kellemetlen, mondjuk, olyan, hogy pökhendi volt, vagy durva volt, vagy goromba volt, ilyen soha nem fordult elő. De rideg volt. Semmifajta szubjektivitást nem lehetett látni, semmi érzést nem lehetett nála találni.

K.: Ha már említette, hogy Nagy Imre is jelen volt 54-ben a látogatáson. Nagy Imre hogyan fogadta a vasműnek a felépítését, hogy emlékszik?

V.: Énnekem vele ilyen személyi kapcsolatam, tehát hogy berendelt volna, vagy én elmentem volna hozzá, ilyen nem volt vele, mert – ha jól értettem – ő nem ezt, hanem a magasabb szintű, ahogy ők mondták, magaspolitika érdekelte és azzal foglalkozott elsősorban. És ami a gazdaságból az ő ismereteihez rendkívül közel állt, elsősorban az agrárgazdaság volt.

K.: Mégis minek volt köszönhető ez a látogatás?

V.: Az avatóünnepélynek ő volt a kormány részéről a díszvendége, a párt részéről meg Rákosi. Azt ők határozták el, hogy ki megy oda le, nem a meghívótól függött.

V.: Voltaképpen volt nekem egy olyan, vagy ha tetszik: a Nehézipari Beruházási Vállalatnak volt egy olyan funkciója, negyedik funkciója is a három elmondotton kívül, amelyik igazából nagyjából az első funkcióba, a műszaki funkcióba illett bele. Ez pedig a szovjet tervezés és a szovjet szállítások, gépi berendezés-szállításoknak a kitérgyalása, a szerződések megkötése, az árak kitérgyalása és így tovább. Ez az illetékes külkereskedelmi vállalatnak, akkor egy illetékes külkereskedelmi vállalat volt, a Nikex. A Nikex, amelynek

K.: Ez minek a rövidítése?

V.: Nehézipari Export–Import, tehát ez volt a Nikex. Ha emlékszik rá, akkor a Nehézipari Központ, ez volt a kezelője ezeknek az öt legnagyobb magyar gépgyártó és kohászati vállalatnak, konszernnek, a Nehézipari Központ, ahol én 1946-tól 1948 végéig voltam, ez alakította a Nikexet, és a NIK kezdőbetű erre irányul. Végeredményben ez nehézipari külkereskedelmi vállalat volt. Ennek a vezérigazgatója Incze Jenő volt, aki később azután, 57 után, a Külkereskedelmi Minisztériumot vezette sok esztendeig. Ő a Ganz gyárban

volt, a Ganz Vagonyárban volt kereskedelmi igazgató. Egy kitűnően képzett kereskedő és mérnök. Tehát mérnöki oklevéllel rendelkezett, egy kitűnő műszaki kereskedő volt, rendkívül sokat tanultunk tőle. A Nikex-szel együtt a Nehézipari Beruházási Vállalat és a Nikex volt az, amelyik ezeket a tárgyalásokat ottan kint Moszkvában folytatta. És ez egy nagyon időt igénylő és nagyon sok mindenféle információt megkövetelő, már információ birtokában levést megkövetelő funkció volt, amelyet – én úgy érzem – olyan értelemben sikeresen végzett a Nehézipari Beruházási Vállalat, hogy végig jó viszonyban voltunk a szállítókkal. Betartották az általános ígéreteiket, megfelelő, többé-kevésbé, nem volt minden 100%-ig megfelelő, többé-kevésbé megfelelő szakértőket ültettek le a magyar tervezőkkel, magyar szakértőkkel, többé-kevésbé megfelelő szakembereket küldtek ki ide konzultánsnak. Úgyhogy egy elég jó kapcsolat alakult ki, ami hivatalos kapcsolat volt, formális kapcsolat volt, de mindig pozitív előjelű, és mindig segíteni akarást tanúsított. Ez egy fontos funkció volt.

K.: Ennek a koordinálásával volt Ön megbízva?

V.: Ezeknek a tárgyalásoknak, majdnem azt mondhatnám, ha nem is elejétől végig, de a tárgyalásoknak a zömét és a befejezését én csináltam és én írtam alá.

K.: Ez eredeti orosz nyelven történt?

V.: Orosz nyelven. Én egy büdös szót oroszul nem tudtam, csak úgy rám ragadt. A Kohászati Tervezőintézet igazgatója, egy Hámor Mihály nevű mérnök volt, és annak ilyen furcsa életútja volt, hogy sok évig az Egyesült Államokban volt mérnök a 20-as években, a 30-as évek elején. Az első szovjet öt éves tervnek az alkalmával ők egy csomó amerikai mérnököt ők szerződtettek, és ő emigráns magyar létére szintén leszerződött oda, azután ott is maradt, a háború alatt is ott volt, és ki is telepítették Szibériába, Szibériában, a jó isten tudja, elég hányatott dolga volt, erről nem sokat beszélt. Viszont angolul és oroszul kitűnően, remekül tudott. És én övele jártam ki. Aki funkcionálisan, az állásától fogva és az orosz nyelvtudásából kifolyólag

K.: Tehát egészítette a szakmai tudást és a tolmácsolást.

V.: Igen. De a végén a tolmácsolás oly módon ment, hogy én annyi mindenféle rám ragadt, én soha nem tanultam oroszul, de annyi mindenféle rám ragadt, hogy a tárgyalásnak az orosz nyelvű szövegét többé-kevésbé tudtam követni, csak magyarról oroszra, semmit nem tudtam mondani, azt ő fordította. Ez lényegében kifogástalan volt.

K.: Értem, tehát még ez is feladata volt méghozzá egy

V.: Ez egy nagyon időt igénylő és meglehetősen sok fölkészülést, előkészületet, szóval sok munkát igénylő valami volt. Ez nem annyit jelent, hogy ketten jártunk csak ki, mert a mi szakembereink meg a vasmű üzemeltető jövőendő szakemberei is részben velünk voltak,

részben mi elintéztük azt, arra is kötöttünk szerződést, hogy a műszaki vezetőktől kezdve a szakmunkásokig oda kint az eleven szovjet kohászati üzemekben, amelyeknek a berendezése hasonló volt, némileg hasonló volt ahhoz, amit minékünk szállítottak, ott sokan kiképzést kaptak, ilyen módon a szakembereknek egy része már úgy jött, már úgy történt maga a vasműnek az indítása is, hogy önekik nem minden vadonatúj volt, hanem egy beiskolázott társaság.

K.: Tehát kvázi küldöttségek utaztak? Nemcsak Önök ketten, hanem ...

V.: Az nem azonos valami volt, hanem a mi irányításunkkal szakértői tárgyalások folytak, és ezek csinálták meg a szerződéseket, készítették elő és vitatták meg ott kint a műszaki kérdéseket. És ez, amit mondtam, egyike azoknak volt, amit a szerződésen belül a szovjetből mint műszaki alátámasztás, akkor mindig mindent segítségnek neveztek, hát ez nem egy segítség, hanem ismeretvásárlás, betanítás, ismeretvásárlás, tehát beiskolázás. Ez egy szolgáltatás, amit a magyar fél megfizetett. Ez a két dolog nem azonos dolog, egyik a másikkal a következménye és

K.: Függvénye, persze, nem azonos súlyú dolgok, de mégis több embernek volt kapcsolata a szovjet féllal.

V.: Én 1953. IV. negyedévig voltam ott, tehát látható, hogy egy negyedévvél előbb, mint amikor az ünnepélyes beindítása történt az első kohászati üzemnek. Ez alatt az idő alatt azonban, 1953 előtt a vasmű már funkcionált, csak nem a kohászati üzemei. Először megindult az ún. rezsiüzeme, tehát a javító-szerelő üzeme, amit mondtam, hogy egy közepese gépgyár nagyságrendű volt. Az 1951-ben, tehát az építkezés első éve után közvetlenül már megindult. A második üzeme, ami megindult, az a tűzállótéglagyár volt, mert részben az ott gyártott tűzálló téglából lépültek fel a kohászati kemencék. Persze elsősorban azok a részei, amelyek a kevésbé kitett dolgok voltak, mert a többit azért a régi, begyakorlott üzemektől vásároltuk. De mindenesetre az megindult. Megindult az erőmű(?) az 1952 vagy 53 elején, és a szolgáltatóüzemek, a szállítási üzem, a szolgáltatóüzemek, vízmű stb., ezek a részei megindultak, az alatt az idő alatt, amíg mi ott voltunk.

Hogyan kerültem el onnan? Talán a következő alkalommal.

V.: 1953 júniusában, mint ismeretes, Nagy Imre vette át a kormány vezetését. Az ő programjának, céljainak, célkitűzéseinek az a része, hogy ami a gazdaságot illeti, a magyar gazdaságot illeti, az jóval kevésbé volt mostanáig is analizálva, tárgyalva a magyar sajtóban és más helyeken, legalábbis jóval kisebb nyilvánosságot kapott, mint az ő politikai célú tevékenysége 1953-ban, ami természetesen nem baj, de mert a gazdasági irányú célkitűzései az ő politikai célkitűzéseit és tevékenységét természetesen alátámasztották. De azért mégis

jobban kellett volna eddig is, vagy kell a jövőben ezzel a kérdéssel foglalkozni. A fő célkitűzése, közvetlen célkitűzése, én szerintem nagyon helyesen, az volt, hogy a rendkívül túlfeszített és nem is egyszer még tovább feszített első öt éves tervnek ezt a túlfeszítettségét oldani próbálta oly módon, hogy az oldás ne teljes elengedés, fejtelenség, lazaság felé csapjon át, hanem egy meggondolt, alapos, olyan kurzus felé, amelyet az ország gazdasági ereje és akkori általános nemzetközi elhelyezkedése jobban kibírt volna. Tehát eszerint próbálta átirányítani vagy átirányíttatni a gazdaság fejlesztését. Ebből következik, most visszatérek a Dunai Vasmű beruházására, az következik, hogy ott egy olyan fékezést vettek tervbe, szerintem helyesen, ami az előbb említett többszörös túlfeszítést elkerülve, ha tetszik, abbahagyva, azonban a már elért ütemet nem erőszakosan lefékezve, egy természetes lassulással egy olyan tempót igyekezett fölvenni, amelyiket az ország elbírt, vagy sokkal inkább elbírt, és amelyik káros, romboló hatással, szóval túlfékezés romboló hatásával azonban nem bírt. Ez egy nagyon alapos megfontolás, mégpedig műszaki és gazdasági együttes komplex megfontolást igényel, tehát a beruházás szempontjából. Mindenekelőtt azt kellett volna tudni, amit viszont csak nagyon nagy közelítőleg lehetett megtudni, hogy milyen erőfeszítést bír ki az ország abból a szempontból, hogy erre a beruházásra mennyit lehet a továbbiakban 1953 folyamán, azután folytatólagosan 1954-ben fordítani, az milyen ütemezést tesz lehetővé, hogyan lehet és hogyan kell a különböző részberuházások vagy beruházásrészek között olyan differenciálást, olyan különbséget tenni, hogy valóban a legfontosabbakat vigyük előre erőteljesebben, és a többit pedig amit lehet, azt toljuk későbbre, amikor már az egészel jobban tisztában lehet lenni. Ez nem egyedül és kizárólag tervezés, tehát műszaki tervezés és építkezés kérdése, hanem a berendezések gyártásának, sőt importjának a kérdése, mert, amint mondtam, technológiai berendezések egy részét a Szovjetunióból vettük és kisebb részét más országokból importáltuk. Tehát az egészet olyan módon kellett áttekinteni és olyan stratégiát kialakítani, hogy se magának a beruházásnak, se pedig a beszállító gazdaság egyensúlyára ne legyen káros befolyással, vagy minimális befolyással legyen. De az ország lehetőségéhez hozzáilleszkedjék.

1953 nyarán főképp ezzel foglalkoztunk, és sikerült végül is egy olyan lassítást keresztülvinni, amely elkerülte a zökkenőket, elkerülte a zűrzavart, nagy általánosságban persze, helyi nehézségek és helyi részletzökkenők teljesen elkerülhetetlenek egy ilyen óriási komplexumnál, nem volt lehetséges ezeknek az elkerülése. De azért a nagy általánosságban nem okozott sem 53 folyamán, sem pedig tudomásom szerint, akkor én nem voltam ott, 1954-ben nagyobb, különösebb nehézséget.

Az 53. második felére kitűzött első kohászati üzem üzembe helyezése, az a nagyolvasztó lett volna, az természetesen nem volt lehetséges. Zárójelben mondom, hogy én szerintem országos szempontból nem is lett volna okvetlenül szükséges.

K.: Már úgy egyáltalában?

V.: Hogy azt okvetlenül 1953 második felében üzembe helyeztessék. Ez 1954. február végére csúszott el, ami néztem szerint, mai nézetem szerint is egyáltalában nem jelentett valami rettentő nagy időbeli elcsúszást. Ezt csak jellemzésül mondom, hogy mit jelentett ez a lassítás. Maga a rendelkezésre bocsátott és rendelkezésre álló beruházási összegeknek a csökkenése, abszolút csökkenése ennél jóval jelentősebb volt. De sikerült valahogy úgy megfogni és úgy átalakítani az összes résztvevő, a beruházásban részt vevő kivitelező vállalatoknak a szoros együttműködésével és egyetértésével, ami saját jól felfogott érdekükben is szükséges volt, sikerült, mondom, olyan módon ezt a zökkenőt áthidalni, hogy ebben az első üzembe helyezési periódusban, az első üzembe helyezési terminus nem lényeges csúszással megtörtént, ami nem annyira a gazdasági oldala miatt volt nézetem szerint fontos, hanem amiatt, hogy ilyen rendkívüli munkával és erőfeszítéssel összeszervezett beruházási, kivitelezési apparátust össze lehetett valamilyen módon mégis tartani, és nem történt ilyen értelemben nagyobb népgazdasági kár.

Amint mondtam, 1953 nyara és ősze ennek az érdekében folyó munkával telt el. Az országban azonban a túlfeszített első öt éves tervnek különböző egyéb káros jelenségei is mutatkoztak. Egyik, sőt azt mondhatnám, hogy a legpregnansabb szembetűnő káros jelenség volt a villamosenergia-rendszer lényegében összeomlott. Ezt a szót manapság divatos használni, és manapság minden öt percenként összeomlik, olyan is, amelyik csak átmeneti nehézségekkel küzd, ez manapság egy divatos zsurnaliszta kifejezés, és sajnos nem gondolják meg, hogy egy ilyen túlzás használata mit is jelenthet, mert ez lényegében káros és hamis képeket és képzeteket állít fel az emberek egy részében. Akkor azonban, 1953 őszén a villamosenergia-rendszer, amelyik, ha tetszik, azt is szokták akkor sokszor zsurnaliszta módon mondani, hogy a villamosenergia-rendszer az ország érhálózata, vérkeringése, idegrendszere, valami ilyesmihez hasonlítják, hát ha az összeomlik valóban egy kommunis...szuson keresztül, akkor az egy életveszélyes dolog. Aki akkor már olyan módon életben volt, hogy legalábbis fogalma volt arról, hogy mégis mi történik az országban, az láthatta azt, hogy teljesen rapszodikus módon 1953. október–novemberben, teljesen rapszodikus módon az ország egyes részei, néha az egész ország áramhiány miatt leállt, bejelentés nélkül kikapcsolódott az áramszolgáltatás, vagy kikapcsolták, az akkor nagyon primitív és gyenge lábon álló országos energiahálózat minduntalan szétesett. A fogyasztás és

a villamosenergia-termelési lehetőség egyensúlya egyáltalában nem volt meg, márpedig a villamosenergia-termelés egy olyan dolog, most nem akarok ebbe részletesen belemenni, de olyan dolog, hogy ott pillanatnyi hiány nem lehetséges, mert abban a pillanatban a rendszer szétesik, az áramszolgáltatás megszűnik hirtelen. A villamos energia egy olyan valami, ami pillanatokra sem raktározható. Tehát annak mindig meg kell lenni a pillanatnyi szükséglettel szemben, az ennél nagyobb a pillanatnyi rendelkezésre állásnak. Kérem szépen, ez katasztrofális helyzetbe sodorta akkor az egész gazdasági életet. És ennek következtében valamit kellett csinálni.

Én 53 őszén, már nem emlékszem pontosan a terminusra, kaptam egy telefont, hogy azonnal keressem fel az akkori nehézipari minisztert, akit Hidas Istvánnak hívtak, aki röviden közölte velem, hogy valamilyen módon valahol valakik azt javaslatot vagy gondolatot adták neki, hogy próbáljon engem rábeszélni arra, hogy én vegyem át ezt a tevékenységet és a villamosenergia-rendszer gyors rendbe hozatalát, mert különben katasztrofális helyzetnek és télnek néz elébe az ország.

K.: Ennyire általánosan? Tehát nem nevetek mondott? Kb. így mondta, hogy valakik ajánlották?

V.: Abban az időben az volt a helyzet, hogy az embernek az ilyen, hogy mondjam, hogy kinek volt az az ötlete, kinek jutott eszébe stb., hogy úgy mondjam, nem volt divatos az embernek az orrára kötni, és ha az ember megkérdezte, akkor lehet, hogy mondtak valamit, lehet, hogy nem mondtak valamit, mindenesetre jó néven, azt hiszem, nem vették.

K.: Tehát Ön...

V.: Én nem emlékszem erre ilyen pontosan.

K.: Így zajlottak a dolgok. Csak azért kérdezem, hogy ennyire általános. Tetszett-e érdeklődni

V.: Én ezt

*

(4. kazetta, 1. oldala)

V.: Arra kérdésemre, hogy mondana-e konkrétabbat, hogy ez alatt mit ért, akkor azt válaszolta, hogy a Nehézipari Minisztérium... lényegében a keletkezés óta van egy olyan munkahely, amelyiket úgy hívnak, hogy energiaügyi miniszterhelyettes. És ez azóta sem volt betöltve. És én lennék az első, aki ezt betölti, és ebben a minőségben hozzám tartozna az általános energiagazdálkodás és a villamos energia ipar, és ebben a minőségben kellene a

budapesti energiaszolgáltatást rövid időn belül talpra állítani és rendbe hozni. A kérdés az, hogy vállalom-e ezt, vagy nem. Erre én azt mondtam, hogy nem vállalom, nem azért, mint hogyha a feladat, a műszaki feladat nem érdekelne, de ez egy olyan hely, amelyikre én valószínűleg nem vagyok alkalmas, mert egy erősebb vagy erősebben politikai beállítottságú műszaki poszt, és én arra sem alkalmas nem vagyok, sem nem értek hozzá, azonkívül a minisztériumi munkát, amennyire távolról ismerem, nem kívánom, és voltaképpen már volt egy olyan időszak, amikor, néhány évvel ezelőtt, amikor engem ilyen minisztériumi munkára vittek volna, akartak volna tartósabban bevinni, és azt sem vállaltam.

K.: Ezt tetszett már említeni...

V.: Erre ő azt mondta, kérem, ez nem politikai munka, hanem gazdasági munka, műszaki munka, sőt elsősorban műszaki munka, és politikusnak ott van ő, mondta, énnekem ezzel a kérdéssel nem kell foglalkoznom. Akkor még mindig kicsit részleteztem, hogy semmiféle ilyen nemcsak politikai, hanem reprezentatív dolgokat, megnyitni valamit, gyűlést tartani, beszélni, én ezt nem vállalom, mert én ehhez nem értek, nem tudom csinálni. Körülbelül összefoglalva azt mondtam, hogy utálok. És erre azt mondta, hogy magának itt mérnöknek kell lenni, a többit én elintézem. Egy ilyen dölyfös(?) természetű ember volt, a Hidas István, de ezt az ígéretét, amíg én ott voltam, 1957-ig, betartotta. Nekem erre nem volt semmiféle szükségem, ilyen munkára, ilyet nem bízott rám.

K.: Tehát ami nem mérnöki munka?

V.: Igen, ami nem mérnöki.

K.: Tehát tartotta a szavát ebben az esetben.

V.: Tartotta a szavát, igen. Egyébként zárójelben mondom, hogy jellemző a minisztérium és – ha tetszik – bizonyos mértékig a gazdaságvezetésnek is az energiaproblémával, azonban a villamosenergia-problémával való viszonyára, ahogy helytelenül szokták mondani, szembenállására, az a tény, hogy egy ilyen fontos posztot, amelyik végeredményben egy felelős vezetői poszt az egész energetika rendben levéséért és rendbe hozataláért két vagy három év óta, mióta ez a minisztérium megalakult, eszük ágában sem volt betölteni, mert az nem igaz, hogy ezalatt nem találtak volna megfelelő vagy többé-kevésbé megfelelő embert. Eszük ágában nem volt betölteni. Én voltam az első, aki ezt betöltöttem.

K.: Ez valóban igaz volt, amit ő mondott, hogy ez a poszt nem volt betöltve.

V.: Nem volt betöltve addig.

K.: Érdekes, tényleg. Ez ilyen reprezentációval sem járt, amit ő ígért, hogy nemcsak, hogy nem politikai

V.: Éntőlem nem kívánták.

K.: Érdekelne, hogy viszonylag magas fizetésű állás volt, vagy akkoriban nem volt lényeges differencia a bérek között.

V.: Igen, lényegi differenciák nem voltak, és pláne hosszú ideig az volt, utána még évtizedekig az volt, hogy az államigazgatásban dolgozók, akármilyen magas poszton voltak, kevesebbet kerestek, mintha közvetlenül gazdaságin. Tehát az államigazgatásban egy miniszterhelyettes vagy egy főosztályvezető jóval kevesebbet keresett általában, mint a hozzá beosztott vállalatigazgató, közvetlen vállalat vagy trösztigazgató stb. Ez általában így volt abban az időben. Úgyhogy énnekem az pénzbe is került, amikor oda bevittek, tekintettel arra, hogy a jövedelmem kevesebb volt, mint a Nehézipari beruházási Vállalatnál.

K.: De akkor mégis mivel, tudta önt erre rábeszélni?

V.: az, hogy a feladat szóval, miután az én képzettségem ehhez sokkal közelebb állt, mint ahhoz a feladathoz, amit addig csináltam

K.: A Dunai Vasműben?

V.: Igen. És miután annakidején, amikor azt elvállaltam, akkor is úgy vállaltam el, azt a megindítást vállaltam el, azt a megbízást, és nem, hogy mondjam, az üzembe helyezés után. És a megindítás szemmel látható és kézzel fogható közelségbe került, engem ez a feladat érdekelt, ez a képzettségemnek megfelelt, valamint beláttam azt, hogy jelen pillanatban ez most abszolút döntő fontosságú. A munkát elvállalva, utána az első dolgom az volt, hogy igyekeztem a régi munkámat, az addigi munkámat rendben átadni a kijelölt utódomnak, aki addig a helyettesem volt. Attól fogva azután ő lett a beruházási vállalat, illetőleg az akkor már megalakult Dunai Vasmű vezérigazgatója, a Borovszky Ambrus, aki egy eredetileg vasöntő művezető volt a Ganz Danubiusban. Egy jó vezetőkészségű, jó áttekintő képességű és erélyes ember, akinek azonkívül még olyan jó tulajdonságai is voltak, hogy könnyen tudott kapcsolatot teremteni igen széles körben az emberekkel, az emberek általában szerették. Nagyon nagy munkabírási ember volt. Úgyhogy én aztán, mikor ő kapta a vezetésre a megbízást, neki kellett átadni a dolgokat, akkor én annak örültem, mert megfelelő kezekben láttam letéve a munkának a folytatását.

K.: Volt ebben valami szerepe, ön ajánlotta ezt a vezetői képességű embert?

V.: Ha jól emlékszem rá, én teljesen természetesnek vettem, hogy oda nem kívülről hoznak valami ejtőernyőst. Mert olyan óriási helyismeret, helyzetismeret, azután emberi kapcsolat és mindennek a birtoklása, a kiépítése volt ehhez ott szükséges, ami ott adottság volt, az ember, akiről szó volt, az mindenféleképpen megfelelő volt, eszembe se jutott az, hogy föltételezzem, hogy az, aki ott van és adottsága van hozzá, ne az legyen. Én ezt adott

situációnak éreztem. Nehéz dolog volt. Nehéz dolog volt a szovjet szállításoknak bizonyos mértékig, hogy úgy mondjam, a lassítása, kis mértékű lefékezése. Nem azért, mint hogyha azok nagyon megelőzték volna a határidőket, néhány hónappal korábbi indítás és annak a megfelelő folytatásaképpen tartani kellett, hanem azért, mert ott a megkötött szerződések után ezeket beépítették a tervekbe, akkor ott mindenféle tervmódosításokat kellett csinálni, amit nagyon nem szerettek. Alapjában véve annak, hogy a határidőt, ha nem is lehetett előrelátni pontosan mennyivel, ugye a határidők tolódnak, ők egyáltalában nem nagyon bántódtak miatta, nem is mondom, hogy szemmel láthatóan örültek neki, de mindenesetre meg lehetett velük egyezni. Ezzel eltelt 1953 ősze, amíg ezt így rendbe lehetett hozni. Én addig tehát ki voltam nézve, ki voltam jelölve erre a másik feladatra, de effektíve csak 53 novemberében vettem át a munkahelyet, amikor azok a nehézségek, amiket az előbb már elmondottam

K.: Ez a villamosrendszer

V.: Igen, a villamosenergia-rendszer összeomlása. Ez még súlyosabb jelenségeket mutatott, és egyáltalában nem látszott pillanatnyilag, hogy ezt hogyan lehet, valamilyen módon rendbe hozni. Amikor én a munkakört átvettem, akkor a legelső teendő az volt, a legelső dologom az volt, hogy egyrészt megkerestem, összehívtam nem valami népgyűlésre, hanem egymás után sorozatosan azokat, akik az iparágban vagy dolgoztak, vagy pozíciót viseltek, szakmai tekintélyük volt. Azokat, akik az egyetemen nevet szereztek ebben a tekintetben. Az akadémia tagjait, doktorait, akiktől itt tanácsot lehetett kérni és kapni. Ők elsősorban műszaki vonalon, és másodsorban gazdasági vonalon tevékenykedőket. Azért helyeztem a műszaki vonalra a súlyt, mert voltaképpen a lehetőség vagy a nem lehetőség volt a fölmerült probléma. Mert az, hogy bármi áron az áramszolgáltatást folyamatossá kellett tenni és rendet kellett teremteni, a bármi áron természetesen adódott, mert az akkor helyzet mérhetetlenül nagyobb károkat okozott, mint bármi áron való helyre állítása a rendnek került volna. Tehát én mindenkinek megkérdeztem a véleményét, és ezek közül voltak olyanok, akiknek igen sokat adtam a véleményére, részben az addigi ismeretei, praxisa alapján, híre alapján, meg ismertem is nagyon sok embert.

K.: Esetleg említene néhányat ezek közül?

V.: Kérem szépen, ilyen volt mindenekelőtt Ratkovszki Ferenc, aki az akadémiának tagja volt, és a Ganz Villamossági gyárnak a vezérigazgatója volt akkor. Hosszú ideig, még a háború alatt betöltötte ugyanezt a posztot, és egyben a legnagyobb akkori magyar áramszolgáltató egységnek, a Fővárosi Elektromos Műveknek is egyben a vezérigazgatója volt. Különleges kormányzati engedéllyel lehetett csak e két posztot egyszerre betölteni. Őneki, őt úgy ismerték Magyarországon, hogy ő az elektromos pápa. Aszerint is viselkedett,

oly értelemben, hogy amit ő mondott, azt ő csalhatatlannak tartotta, úgy, ahogy a pápa vallási tekintetben, egyházi tekintetben csalhatatlan, hát ő csalhatatlannak tartotta magát.

K.: Ő él még?

V.: Nem. 1965-ben halt meg. Én az ő véleményére sokat adtam, vitatkoztam vele, és éreztem, hogy ő nemcsak fölülről lefelé kezel, ami a korkülönbség meg a tapasztalat meg az egész emberi beállítottsága következtében egyáltalában nem lett volna csodálatos, hanem partnernek, vitapartnernek is elfogad, és bizonyos mértékig nekem a saját önbizalmamat erősítette. Egy másik ilyen valaki volt a Hajdú Elemér, aki azóta szintén meghalt, aki akkor, az akkoriban alakulóban levő ún. erőműtröszt, amelyik a villamos erőműveket fogta össze, villamos erőmű vállalatokat fogta össze, ennek az erőműtrösztnek volt a műszaki igazgatója. Azelőtt a Fővárosi Elektromos Műveknél volt magas műszaki beosztásban.

K.: Tehát is régi szakember, 45 előtti?

V.: Igen. És ugyancsak ezek közé számított a Verebély László professzor, akinek én is tanítványa voltam a Műegyetemen, aki az erőművek tanszék, villamos erőművek tanszéknek volt a tanszékvezető professzora, és akire én mint régi diákja is felnéztem, de azonkívül egy igen értelmes és józan ember volt, és éppen ezért nagyon sokat hallgattam a véleményére. Mondhatnék egy csomót.

K.: Azt hiszem, hogy az ő nevét tetszett is említeni az egyetemi tanulmányoknál.

V.: Lehet, most már nem emlékszem rá.

K.: Mondta, hogy kiváló tanár volt.

V.: Igen.

K.: Szóval akadémikusokkal is tartotta a kapcsolatot akkor.

V.: Igen.

K.: Csupa szakemberrel?

V.: Igen. De nemcsak az ilyen elméleti szakemberekkel, hanem a gyakorlati szakemberekkel, hát a Hajdú Elemér is gyakorlati szakember volt. De volt egy csomó más is. Ezekkel én megtárgyaltam a dolgot, hogy mi a véleményük, hogyan lehetne ezt a helyzetet a lehető legrövidebb időn belül valamilyen akcióval helyre állítani. És néhány hét alatt az a meggyőződés kristályosodott ki belőlem, egy borzasztó egyszerű dolog, hogy ha nincs elég kenyér, akkor jegyre kell adni sajnos a kenyeret, ami nem nagyon jó dolog, de még mindig jobb, mint hogyha, jobb, mint hogyha az egyiknek jut egy fél mázsa, egy tucat másíknak pedig semmi.

K.: Ez átültetve hogy volt?

V.: Ez átültetve azt jelentette, hogy miután a villamos energia nem megfogható valami, a villamos energiára vételezési menetrendet kell minden fogyasztónak adni, vételezési menetrendet, amit ő köteles betartani. Tehát ez a kenyérjegy. A vételezési menetrend egész napra, vagy – ha tetszik – egész hétre szól, és a napnak a kritikus szakaszaiban, amikor az ún. csúcsidezőszak van, amikor a villamos energia a közlekedésre fordított, az iparra fordított, a lakosság használatára fordított energia összegeződik, és van a napi csúcs, ami Magyarországon általában a sötétség beállta idején van az őszi, téli és a tavaszi, kora tavaszi időben, nyáron ez sokkal enyhébb és sokkal kisebb, és gyakran nyáron a délelőtti igénybevétel, ami főként ipari igénybevétel, az eléri, adott esetben még meg is haladja az esti csúcsot, de ez a ritkábbik eset. Itt azonban ősszel voltunk, tél előtt álltunk, éppen a csúcsidezőre kellett vigyázni, és azt kellett mondani, hogy aki pedig ezt a vételezési menetrendet nem tartja, azt minden további nélkül joga van a villamos energiát szolgáltató vállalatoknak kidobni a hálózathoz, lekapcsolni. És esetleg egy figyelmeztetés, vagy két figyelmeztetés után, de jogában áll lekapcsolni.

K.: Erre volt is példa?

V.: Majd rátérek.

K.: Elnézést.

V.: Ez voltaképpen egy kényszerű kenyérjegy volt. Na most, a különbség az, hogy a kenyérjegy beváltását a kenyeret árusító boltokban effektíve meg lehet csinálni, akinek nincs kenyérjegye, az nem kap, akinek van kenyérjegye és van kenyér és jó az elosztás stb., az megkapja a magáét. De mi van a villamos energiával, amelyiknél a fogyasztó és az áramszolgáltató össze van kapcsolva, és hogyha a fogyasztó ezt túllépi, ezt az öneki szolgáltatott kenyérjegyet, tehát az olyan, mint hogyha a fogyasztó vágná és nem a boltos segéd vágná a kenyeret, és osztaná el magának, mi van akkor. Ezt csak önfegyelmel és egy ilyen rendkívül szigorú drén(?)szerű fenyegető fegyelemlétszerrel lehet elérni, hogy ez a jegyre való villamosenergia-osztogatás, ez a gyakorlatban keresztülvihető legyen. Nekem ez a meggyőződésem kristályosodott ki. Sokan voltak, akik ezt mondták, hogy ezt kell csinálni, pillanatnyilag más mód nincsen. És ezzel párhuzamosan a legszigorúbban végig kell vizsgálni az egész erőműrendszert abból a szempontból, hogy a karbantartások, a javítások ne összevissza, hanem tervszerűen legyenek, egy tisztességesen kezelt erőműrendszerrel ugye a javítások tavasszal elkezdődnek, tehát akkor, amikor a villamos energiára kevésbé van szükség, tavasszal elkezdődnek, menetrendszerűen nyáron folytatódnak, és őszre be kell hogy fejeződjének. Télen viszont olyan karbantartás, amelyik előre, tervszerűen be van tervezve,

lehetőleg elkerülendő olyan mértékben, amilyen mértékben a rendszernek föl nem használandó tartaléka is van, ami a magyar rendszernél akkor egyáltalában nem létezett.

K.: Ennek mi az oka, ennek a téli?

V.: Télen sokkal több energia szükséges, mint nyáron. Ennek következtében télen mindennek készen kell állni, és télen nem szabad karbantartással foglalkozni, csak abban az esetben, ha valami elromlik, meghibásodik, akkor is olyan ütöképesen és olyan gyorsan kell az egészet kezelni és megjavítani, hogy a lehető legrövidebb idő alatt újra üzembe tudjon kerülni és biztosítani tudjon. Ez egy igen nagy stratégiai előkészítést és komoly taktikai figyelmet kívánó hadjárat, amit úgy neveznek, hogy egy villamosenergia-rendszer üzemeltetése.

K.: Ez egy komoly koncepció. De ezek szerint ez azelőtt nem volt meg.

V.: Kérem szépen, azt, hogy ez azelőtt nem volt meg, túlzás mondani. Hanem azt, hogy nem volt tisztességesen megszervezve, konzekvensen keresztülvéve, és minden szakember tudta, hogy ezt így kell csinálni. Csak éppen olyan, hogy mondjam, se erő nem volt rá, se centrális intézkedés és számonkérés, tehát olyan, amikor a lovaknak a gyepő a nyakuk köré van dobva. Nem arról volt szó, hogy erre akkor jöttek volna rá, vagy jöttünk volna rá, mint egy isteni szikrára.

K.: A szakemberek ezt tudták!

V.: Persze hogy tudták. Amióta villamosenergia-szolgáltatás van, és az olyan módon van, hogy nemcsak egy villamosenergia-erőmű, egy-egy villamos erőmű és a környező vidéket ellátja, saját hálózat, hanem kiépülőben van, mint ahogy akkor kiépülőben volt, egy országos hálózat, ahová az egyes erőművek bedolgoztak, tehát akkor egy országos rendszer, egy országos hálózat, ami még fontosabb lesz, mint ha egy-egy erőmű és a környező fogyasztók léteztek, mint ahogy a háború előtt volt, a két háború között volt, akkor is, ezt kicsiben ugyanúgy meg kell csinálni, de amikor országos rendszer van, akkor még fontosabb. Erre akarok visszatérni, hogy azon a poszton, amire engem oda raktak, azon a poszton éveken keresztül nem volt senki, annak lett volna a dolga, ha valaki ott lett volna, hogy erre egy perc alatt rájöjjön, és akkor erre rátegye a munkájának a súlyát, és addig le nem szálljon róla, amíg ez tisztességesen, alaposan megszervezve nincs. Többek között ez is lett volna az illetőnek a dolga. Amint mondtam, ezzel a szakemberek nem túlnyomó része, hanem mindegyike egyetértett, hogy sine qua non, ezt meg kell csinálni. Két dolog azonban továbbra is vitatott volt. Az egyik dolog az, hogy elégséges-e, vagy legalábbis pillanatnyilag elégséges-e, és ilyen módon rendbe lehet-e hozni, hogyha ezt sikerül keresztülvinni ezt a kenyérjegyre adott villamos energiát, ezt a gazdálkodást. Ez az egyik vitatott kérdés volt. A másik, hogy

egyáltalában sikerülhet-e egy ilyen villamosenergia-ellátási és -szolgáltatási anarchia mellett, továbbá a mellett a nemtörődomség mellett, amivel számolni kellett a fogyasztóknál, sikerül-e egyáltalában egy ilyen valamit keresztülvinni, vagy pedig ez már eleve lehetetlen és kudarcra van ítélve. Az, hogy ez elegendő-e ezen a pillanatnyi átsegítésen, arra vonatkozólag a szakértők túlnyomó része úgy gondolta, hogy egyrészt valószínűleg elegendő, másrészt fölhívták a figyelmet arra, hogy pillanatnyilag úgy sem lehet mást csinálni. Tehát más további segítség, mert semmiféle külföldi segítséget erre vonatkozólag kapni nem lehetett, Magyarországnak egyetlenegy külföldi összeköttetése volt akkor: egy csehszlovák–magyar vezeték, amelyik valahol Vácnál lépett be, az volt az első ilyen nemzetközi vezeték. A csehszlovák energiarendszer, ha nem is ilyen rosszul, mint a magyar, ilyen rosszul állt, de ugyancsak nem állt valami nagyon jól, és hogy onnan kisegítést kapjunk, teljesen reménytelen helyzet volt, mert még azt sem szolgáltatták, amire szerződésileg kötelezve lettek volna.

K.: Ennek mi volt az ára?

V.: Minden országban akkor, szomszédos országban ugyanaz volt a helyzet, tervek túlfeszítése stb., és sajnos ugyanúgy, a nem is olyan mértékben, de ugyanúgy elhanyagolták az egész energetikai problémát, a villamosenergetikai problémát, ahogy nálunk. Azt lehet mondani, hogy a szocialista gazdálkodású országoknak a gazdálkodási hibái és tévedéseik, majdnem azt mondhatnám, hogy járványszerűen azonosak voltak, és majdnem minden országban többé-kevésbé előfordultak. Csehszlovákiában ugyanúgy előfordult. A többi országgal semmiféle összeköttetés nem volt.

K.: Tehát a szovjetekkel sem?

V.: Semmi. A mondott szakértők, akiknek a véleményére én sokat adtam, azok közül Ratkovszkival sokat vitatkoztam ezen, aki egy ilyen, a nagy tudása mellett, egy roppant cinikus és szkeptikus valaki volt, és azt mondta, hogy ez egy nagyon fegyelmezett vételezési, tehát fogyasztói magatartást követel meg, nagyon fegyelmezett. Magyarországon ilyen nagyon fegyelmezett magatartást megkövetelni, az egy utópia, soha ilyen nem lesz, tehát ez az egész dolog teoretikusan keresztülvihető, gyakorlatilag azonban nem lesz sikeres.

K.: És igaza lett?

V.: Nem lett igaza.

K.: Ez a fogyasztói magatartás, ez most nem a lakók, ez közületek.

V.: Majd mindjárt rétek. Az akkori magyar fogyasztás, ami egyébként világszerte egy bizonyos gazdasági pozícióban levő országnál világszerte, egy-egy országnál világszerte többé-kevésbé hasonló, hát a fogyasztási szerkezet úgy nézett ki, hogy a legtöbb villamos energiát és a legnagyobb ún. villamosteljesítményt az ipari fogyasztók vették összesen fel. A

lakossági fogyasztás, az ennél összességében jóval kisebb volt, azonban a pillanatnyi csúcs szempontjából, tehát a pillanatnyi terhelés szempontjából, általában alkonyatkor és az alkonyat beállta után néhány óráig, tehát az ún. esti csúcsideőben, akkor igen jelentős, az ipari fogyasztáshoz mérten is. A lakossági. De csak akkor. Egyébként nem. A közlekedésnél pedig az a helyzet, meg az ilyen közüzemeknél, közüzemek alatt értem az ilyen infrastrukturális fogyasztást is, legyen az iskola, legyen kórház, legyen az hivatal, akár micsoda, ott szintén az a helyzet, hogy takarékoskodni, takarékoskodni kell, de azért a helyzet az, hogy többé-kevésbé, ha azt akarjuk, hogy az országnak az élete, gazdasági, kulturális stb. életvitel ne zavartassék, akkor ezeknek, milliányi fogyasztónak parancsolni, menetrendet adni, az voltaképpen irreális dolog. Tehát a fogyasztás az ipari fogyasztásnál kell megfogni, a menetrendet az ipari fogyasztásnál kell keresztülvinni, ami a lakossági és kommunális fogyasztást, beleértve a közlekedés villamosenergia-fogyasztását is, ami lényegében akkor, miután a vasút-villamosítás még gyerekcipőben járt, lényegében a városi, fővárosi és vidéki városi villamosközlekedés adta. Voltaképpen azt sem lehet a fogyasztásban korlátozni. Tehát mindenkinek meg kell magyarázni, beleértve a lakosságot is, hogy a saját érdekében próbáljon fegyelmezett lenni, fegyelmezetten fogyasztani, de kényszermenetrendet az iparnak, az ipari vállalatoknak kell adni. És az ipari vállalatoknál is voltaképpen a középüzemeknek és a nagyüzemeknek, az akkor még meglehetősen nagy számú kisüzemeknek nem lehet, nem is kell és nem is olyan nagyon befolyásolja az egészet. Ezt a helyzetjelentést gyorsan írásba foglalva beterjesztette a minisztérium a kormánynak, és azt mondotta, hogy ezzel az egyetlen lehetőséggel lehet próbálkozni, de itt mindenféle úton-módon, ami a kormánynak rendelkezésére áll, beleértve a helyi hatóságokat, ha jól emlékszem, akkor már tanácsoknak nevezték a helyi közigazgatást, megyei, városi meg községi tanács, ezeknek a révén is meg a minisztériumokhoz tartozó iparok, ipari üzemeknek a vezetése révén is meg kell, el kell érni azt, hogy egyrészt egy önmérséklet és önfegyelem, egy önbelátás következményeképpen mérsékeljék a menetrendre, a saját menetrendjükre a fogyasztásukat, másrészt megfenyegetni őket avval, és ha ezt a fenyegetést semmibe véve bizonyíthatóan túllépik a fogyasztást, akkor kizárni őket a hálózathoz.

K.: Tehát lekapcsolni?

V.: Lekapcsolni őket. Tehát ha ezt nem sikerül megcsinálni, akkor a villamosenergia-szolgáltatást pillanatnyilag rendbe hozni nem lehet. Ezt olyan nagy nyomatékkal terjesztettük elő, a dolgot láthatóan vagy vélhetőleg megértették és elfogadták. És akkor fölmerült az a kérdés, hogy vajon lesz-e elég belátó képessége az iparvezetőknek, lesz-e elég ereje, hogy ezt keresztülvigyék, lesz-e elég belátó képessége a lakosságnak, hogy az önkéntes korlátozást

legalábbis a tél folyamán, addig, amíg a rendkívüli nehézségek vannak, addig önkéntesen keresztülvigyék, továbbá az akkor igen nagy karbantartási elmaradást az erőműveknél be lehet-e hozni viszonylag rövid idő alatt, beleértve azt, hogy karácsony és egyáltalában az ünnepek alatt is megfeszített erővel dolgoznak, oda besegítenek azok az ipari üzemek, amelyek a karbantartásban számítanak vagy tudnak segíteni stb. Ilyen módon kitűztük 1954. február 15-re a menetrendszerű fogyasztás bevezetését, tehát a kenyérjegyet, és aki azt nem tartja be, az nem kap kenyeret, tehát kizárják a fogyasztásból. És kérem szépen, azoknak lett igazuk, akik bíztak abban, hogy egy ilyen súlyos helyzetből azért mégis a lakosságnak, az ipari üzemeknek, egyáltalában a gazdasági élet és azok vezetőinek a belátására, intelligenciájára apelláltak, tehát arra alapozva azoknak lett igazuk, mert 1954. február 15-e után, a kenyérjegy után, egyetlen alkalommal a rendszer szét nem esett, mert teljesítményhiány nem volt. Tehát nem az, hogy megritkult, egyetlen alkalommal a rendszer szét nem esett.

K.: És akkor megbüntetni sem kellett senkit?

V.: Nem kellett senkit kizárni.

K.: És ez a lakosságra is érvényes?

V.: A lakosságra is olyan értelemben érvényes volt, hogy ott senkivel nem volt az, hogy nem volt szabad, mint a Ceausescuék néhány évvel ezelőtt Romániában csinálták, összesen egy vagy két lámpát volt szabad égetni, ilyen cirkusz Magyarországon soha nem volt, soha nem vezettük be, annál is inkább, mert ennek értelme nincs, ez komoly teljesítménycsökkentést, tehát fogyasztáscsökkentést nem jelent, ez inkább egy lelki terror. Tehát nekünk eszünk ágában sem volt ilyet bevezetni, csak a lakosságot arra kértük, hogy saját maga fegyelmezze magát. Nem lehet megítélni, akkor sem lehetett megítélni, hogy ez milyen mértékben csökkentette az összefogyasztást, mert sem akkor, sem most semmiféle rendszerben ezt külön mérni nem lehet, erre csak következtetni lehet.

K.: Fejlett ipari államokban sem?

V.: Vannak olyan körzetek, ahol túlnyomórészt, majdnem kizárólag csak lakossági fogyasztás van, ezeket mi külön megfigyeltük, de ez olyan, mint egy közvélemény-kutatás, hogy nem 10 millió embert kérdeznek meg, hanem 2000-et, vagy ha jó a közvélemény-kutatás, akkor 5000-et.

K.: Tehát az egyéni összteljesítményt sem lehet mérni?

V.: Azt hogyan lehetne mérni, az természetes, de hogy azon belül a

V.: Meghallgatva a fölvételnek ezt a legutolsó részét, úgy látom, hogy valamit pontosabban kell mondanom, ami az én számomra, hogy mondjam, egy teljesen természetes dolog, de a kívülállónak, a szakmában nem járatos számára azért esetleg félreértésre adhat okot. Amit nem lehet mérni, és általában a villamosenergia-rendszerek sem abban az időben, sem most, sem a legfejlettebb országokban, se a mienkhez hasonló fejlettségű országokban a pillanatnyi terhelést, és azért korrigálok most, mert én a terhelés helyett néha fogyasztást mondtam, a pillanatnyi terhelést, amit kilowattban vagy ezer kilowattban, vagyis megawattban szoktak mérni, tehát a pillanatnyi terhelést nem lehet így különválasztva lakosságra, iparra, közlekedésre, kommunális szervekre stb. mérni, mert arra, ennek a mérésére, ilyen szétválasztására a rendszer nincs berendezve, drága lenne és felesleges. Természetesen a fogyasztást, ami nem a pillanatnyi teljesítményt, villamosteljesítményt jelenti, hanem az energia időbeni fogyasztását, időbe integrált fogyasztását, amit kilowatt-órában mérnek, vagy megawatt-órában mérnek, azt természetesen lehet mérni, hiszen azt kell megfizetni, azt számlázzák, elsősorban azt számlázzák. Zárójelben mondom, vannak olyan rendszerek, ahol elsősorban a kilowatt-órát számlázzák, de bizonyos korlátozás van, vagy ha nem korlátozás, akkor bizonyos külön számlarész van a pillanatnyi terhelés, illetve annak az esetleges túllépésére is. Zárójelben. Amit tehát lehet mérni, az a kilowatt-órában való villamosenergia-fogyasztás utólag, ezt lehet mérni, ezt össze lehet adni, ha lakossági fogyasztás, össze is adják, a magyar statisztikában is évtizedek óta, a villamosenergia-szolgáltatás kezdete óta, ezek így össze voltak adva. A pillanatnyi teljesítményproblémát, tehát a villamos terhelésnél külön lakosságra, kommunális szervekre, iparra, mezőgazdaságra, azt nem lehet mérni, mert ennek semmi értelme nincs. Műszakilag és gazdaságilag semmi értelme nincs. Az csak ilyen vész helyzetben lett volna hasznos. Nem tudom, idáig érhető-e?

V.: Érhető. Bár ennél is érdekelné, hogy elvileg lehetne-e ezt mérni.

V.: Természetesen lehetne. Csak ahhoz egy teljesen más berendezkedés, egy rendkívül drága berendezkedés kellene, aminek semmiféle pozitív, ilyen vész helyzetbeli alkalmaktól eltekintve, nincsen. Nincs rá szükség. A villamosenergia-rendszer normális üzemvitelében, normatív fogyasztás, normális villamos energia rendelkezésre állás esetén ilyenre nincs szükség. Ezért nincs szükség arra, hogy egy rendkívül drága, nem egy-egy berendezéssel, hanem összeköttetésekkel rendkívül drága összeköttetésekkel ilyen mérésére berendezés nincs. Tehát ezt én pontosítólak szerettem volna elmondani. Ami, mondom, nekem természetes, mert ebben benne éltem.

K.: De nyilván a laikusok számára ez nem ...

V.: Nem világos, nem biztos, hogy világos.

K.: Számomra továbbra is izgalmas és érdekes kérdés, és azt hiszem, ezt még nem tettem fel önnek, hogy minek tulajdonítja azt, hogy végül is ez a program teljes mértékben sikerült, és mind a lakosság, mind a közületek számára ez a túllépés, ez az energia-túllépés nem következett be?

V.: Én azt hiszem, ezzel megint nem foglalkoztam külön, miért nem tartozott az én szakterületem közé, én azt reméltem, és joggal reméltem, mert így volt, hogy még egyszer ilyen helyzet nem következik be. Tehát visszatérve, azt hiszem, hogy azért nem következett be, azért volt fegyelmezett a fogyasztás, mert a lakosság, az ipari üzemek, tehát minden fogyasztó röviddel azelőtt jelentős időtartam alatt saját bőrén, saját kárán, keservesen tapasztalhatta, hogy mit jelent az, hogyha a villamosenergia-ellátás elégtelen. Ezért, régebben is, a háború alatt szerzett tapasztalata alapján, ugye úgy gondolkodott, hogy jobb, ha szerényebben, kevesebbet, de biztonságosan fogyasztok, a ha kenyérjegy, minthogyha kevésbé takarékosan, vagy kevésbé szerényen és bizonytalanságban vagyok. A villamos energia a modern élethez, bármelyik szakaszához, bármelyik részéhez oly mértékben szükséges, hogy azt egy pillanatig sem nélkülözheti a modern életet élő ember. És ezt látta be a lakosság, ezt látták be a gazdasági egységek, és mindenki, aki fogyasztó volt. Ezért volt az, hogy tényleg akkor az országban egy ilyen egységes hozzáállás, ahogy akkor divatos volt mondani, egységes hozzáállás volt az egészhez, hogy próbáljuk meg. Szerencsére a túllépés nem következett be, és ilyen értelemben hiteles maradt a villamosenergetikus szakembereknek az a szava, hogy ebben az esetben biztonságos ellátást, kevesebb, szerényebb, de biztonságos ellátást lehet biztosítani. Miután a rendszer többet nem esett szét, energiaszolgáltatás-kimaradás nem volt, ezért elhitték, és továbbra is sikerült folytatni. Nem tudom, ez kielégít magyarázat?

K.: Nagyjából igen, mert feltehetően, én, csak laikusként úgy gondolnám, hogy akkoriban sokkal igénytelenebb is volt a fogyasztó.

V.: Természetesen

K.: Nem sokkal a háború után vagyunk, és sokkal igénytelenebb volt, mint a mai lakosság.

V.: Természetesen. De akkor a rendszer kiépítettsége is ennek megfelelően szerény és kicsi volt a maihoz képest. És nem voltak nemzetközi összeköttetések(?). Majd erre később, a nemzetközi összeköttetésekre, visszatérek.

K.: Ezzel kapcsolatban szerettem volna még megkérdezni azt, hogy egész véletlenül volt-e arra kitékintése Önnek, hogy a környező országokban hasonló problémák voltak-e?

V.: Tudomásom szerint voltak hasonló problémák, de én azt most már nem tudnám, pláne nem mennyiséggel, pontos helymegadással, ilyesmivel fölidézni, úgyhogy inkább ezt hagyjuk.

K.: Igen, természetesen.

V.: Tehát ott tartok, hogy 1954 kora tavaszára olyan helyzet állt elő, a villamosenergia-iparban, hogy – ha tetszik – a 40 fok feletti láz megszűnt, és ezért most már el lehetett kezdeni a beteg lábadozásával és gyógyításával foglalkozni. A következő programszakaszban elsősorban a villamosenergia-rendszernek egy, a modern időkben kívánatos országos hálózattá való továbbépítését, mert addig azért már megkezdődött, csak távolról sem volt, inkább a kezdetén volt, nem is a közepén, és pláne különösképpen nem a végén. Tehát ennek a villamosenergia-rendszernek, az országos rendszernek a kiépítése, ez volt akkor, 1954 és 55-ben a program. A kiépítésnek a fő fázisai azok voltak, hogy egyrészt rendbe sikerült hozni a meglévő erőműveket folytatni többé-kevésbé eredményesen a már megkezdett szerény számú és teljesítményű beruházásokat, megszervezni, amit már egyszer, azt hiszem, hogy szó volt róla, az erőművek és az erőművekhez tartozó legfontosabb társberendezéseknek az éves karbantartását oly módon, hogy az nyári, kis igénybevételű időszakra összpontosuljon, és télre, tehát a tél kezdetére, az őszi időszakra, tehát a csúcsidezőkora az akkor teljes mértékben rendben legyen. Ezt szintén sikerült megszervezni. Ennek a részleteibe talán nem mennék bele.

K.: Igen, ezt már tetszett mondani.

V.: A másik része, az országos hálózat kiépítésének azt, hogy az országos összekötő nagyfeszültségű távvezetékrendszert, annak a kiépítését és rendbe hozatalát tovább folytattuk, és az egészre, egységként kezelve, az egészre megszerveztünk egy sor olyan üzemeltető és karbantartó műszaki intézményt, kezdve a hírközléstől, tehát az, hogy az egész rendszernek saját hírközlése nem a telefonhálózaton, nem az országos telefonhálózaton, hanem saját hírközlése legyen, mert pillanatnyi cselekvésekre van a pillanatnyi tapasztalatok alapján szükség, egész odáig, hogy a mozgó és mozgékony speciális karbantartó egységek és karbantartó szervek, szervezetek legyen. Mind egy nagy szervezőmunkának a követelménye és eredménye volt. És azt lehet mondani, hogy ez alatt a két év alatt igen nagy ütemben sikerült ezeknek a lényegében hiányosságoknak, mert ez az országos villamosenergia-rendszer kiépítésének az elhatározása időpontjában kellett volna, vagy azt megelőzően kellett volna, vagy első lépésként kellett volna ezeket megcsinálni. Csak éppen nem történt meg az elmondottak miatt.

A villamosenergia-szolgáltató rendszerhez természetesen hozzátartoznak a szolgáltatóvállalatok. Tehát Budapesten a volt Fővárosi Elektromos Művek, vidéken pedig ilyen nagy regionális hálózatok, Észak-Magyarország, Észak-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Tisza-környék stb. Abban az időben öt nagy ilyen és a budapesti a hatodik nagy szolgáltató, ellátó vállalatnak ugyancsak a belső kiépítése és az üzemeltetés folytonosságának a fenntartásához szükséges intézmények és berendezések, felszereléseknek a beszerzése és szolgálatba helyezése, ez ugyancsak párhuzamosan történt. Ez hozzátartozik a villamos energia kulturált szolgáltatásának a kiépítéséhez. Tehát ez volt a 54-es és 55-ös feladat, továbbá az, hogy akkorra már a világon mindenütt a regionális, tehát országon belüli régiókból áttérve az országos ellátásra, fölmerült a szüksége, már nem abban az időben, hanem régebben a nemzetközi összeköttetéseknek a kiépítésére, két okból is. Az egyik az, hogy olyan területekről, ahol villamos energia viszonylag bőségben, vagy – ha tetszik – a pillanatnyi szükséglethez képest nagyobb lehetőségek szerint áll rendelkezésre, olyan helyekre, viszont ahol ez szerényebben van meg, és akik szívesen behoznának, importálnának más országból villamos energiát, ezek ezeket a nemzetközi összeköttetéseken keresztül tudják ezt megcsinálni. A villamos energia távolságra való szállításának megvannak a műszaki, gazdasági és bizonyos mértékig a fizikai akadályai oly értelemben, hogy a távolság növekedésével a költségek nem arányosan növekednek, hanem annál jobban, hanem annál erősebb ütemben növekednek. A műszaki és ismételten fizikai nehézségek nagy távolságú villamosenergia-átvitel esetén szintén, ha a villamosenergia-átvitel feszültségét emeljük, az egyrészt a berendezéseket drágítja, másrészt annak is megvannak a maga műszaki és fizikai korlátai, de akkor nagyobb teljesítményt lehet átvinni nagyobb távolságra. Ezért a korábban alkalmazott ilyen villamosenergia-átviteli, nagyfeszültségű vezetékek egyre magasabb feszültségszinten kerültek kivitelezésre és használatba. De ennek is megvoltak és megvannak a felső korlátai, mert egy bizonyos feszültségi szint után oly mértékű a drágulás, oly mértékű a biztos üzemeltetésnek a szükséges követelményei, ami szintén egy drágulást jelent, és oly mértékűek a veszteségek, annyira romlik a hatásfok, hogy nem érdemes avval foglalkozni. Abban az időben viszont ez még erős növekedésben volt.

Tehát visszatérve: fölmerült az a kérdés, hogy környező országokkal vagy a nem túl távol fekvő országokkal való villamoshálózatot, összeköttetést ki kellene építeni.

K.: Akkor kezdődött ez?

V.: Akkor. Addig semmiféle nemzetközi villamosenergia-vezetékünk nem volt, távvezetékünk nem volt, egy kivételével, az egy csehszlovák vezeték volt, amelyik Szlovákiából vezetett Budapest felé, tehát Magyarországra, és amely talán 1950-ben vagy 51-

ben megkötött ilyen magyar–csehszlovák alumíniumipari és energetikai együttműködésnek volt az egyik eredménye. Akkor mi Csehszlovákiából bizonyos mennyiségű villamos energiát vásároltunk, erre építették ki ezt a távvezetékét. A csehszlovákoktól vásároltunk egy erőművet is, rengeteg bajunk volt vele, ez volt az inotai erőmű. És cserében volt egy alumíniumipari egyezmény, amelyben mi alumíniumot, tömbalumíniumot, alumíniumtermékeket és még bizonyos mennyiségű timföldet is szállítottunk Csehszlovákiának. Tehát ennek a keretében épült egy nem túl erős, első nemzetközi távvezeték, Magyarországon addig semmi nem volt.

K.: És ez is csak 51-től?

V.: Ez 53-ban került üzembe. És bizonyos mértékben, kis mértékben ennek az üzembizonytalan, késése és üzembizonytalansága is hozzájárult az 53. őszi katasztrófális helyzethez.

K.: Ja, hogy ez nem teljes biztonságú

V.: Nem volt teljes üzembiztonságú, részben azért, mert az előbbi kérdésre válaszolva, a csehszlovákoknak is, azok se dúskáltak a villamos energiában, és ha valahová nem tudtak szolgáltatni, akkor mi nem az utolsó sorban álltunk, hanem az első sorban azok között, akiknek kevesebbet szolgáltattak. Na most, a környező országokat vizsgálva, abban az időben a déli szomszédunkkal akkor még olyan volt a viszony, amilyen ismeretes, 48 után alakult, Jugoszláviában az volt a helyzet, hogy ott egy meglehetősen nagy mennyiségű vízi energia volt potenciálisan kiépíthető, effektíve csak kis mértékben volt kiépítve. De mindenesetre onnan el lehetett képzelni abban az időben valamiféle vízi energia, kiépítés utáni vízienergia-importot, vagy legalábbis együttműködést. Addig azonban a mondott időpontig, 1953–54-ig ez nem volt lehetséges, csak nyilván 55 után. Ausztriával ugyancsak fölmerült az a kérdés, hogy összeköttetést létesítsünk, mert nekik ugyancsak akkor, ez változó volt az évek vagy évtizedek folyamán, akkor bizonyos mértékben vízi energiából származó energia, potenciális villamosenergia-feleslegük volt. A potenciális alatt azt értem, hogy nem volt teljes mértékben kiépítve, tehát nem volt lényegesen nagyobb energiabázisunk kiépítve, mint a saját szükségletük, de ők erre a gondolatra már berendezkedtek, mert ők régebben is exportáltak villamos energiát az NSZK felé, és egy kooperációjuk volt Svájc felé és Olaszország felé is. Tehát fölmerült az, hogy akkor az osztrákokkal is létesítsünk egy ilyen energia-összeköttetést. A csehszlovákokkal már volt egy. Később, kb. 1955–56-ban merült föl először az a gondolat, hogy a KGST-országok villamosenergia-rendszerét a távlatban egyesíteni, de először távvezetéseket kiépíteni a szomszédos országok között. Magyarországnak három ilyen szomszédja volt, a Csehszlovákiát már említettem, a Szovjetunióval semmiféle összeköttetésünk addig nem volt.

K.: Ezt akartam kérdezni. Hogy nem a Szovjetuniót proponálták?

V.: A Szovjetunió, hogy mondjam, vezérelte, vezényelte a KGST-együtműködést, tehát nyilvánvaló, hogy az órészükről merült föl a dolog, vagy legalábbis ők nem álltak különösebben szemben negatívan. Romániával pedig abszolút semmiféle összeköttetésünk nem volt. Egyébként a románoknak, annak ellenére, hogy energetikailag, össz-energiahordozók szempontjából mindig a jobban ellátott országok közé tartozott, villamos energia vonatkozásában még sokkal jobban el voltak maradva akkor is, és ez folytatódott egészen a mai napig is, ahhoz képest, ahogy a szükséglet növekedett.

K.: Ez a villamos energia mindig vízierőművek...

V.: Nem, nem, én a vízierőművet Jugoszlávia szempontjából említettem meg Ausztria szempontjából említettem. Csehszlovákiában vízi energia a miénknél természetesen több volt, mert Magyarország a Kárpát-medence közepén fekszik, hát a miénknél természetesen több volt, de csak egy csekély százaléka volt az ő energia-szükségletüknek, a kiépíthető vízi erőmű. És a Szovjetunióba ugye nehéz volt akkor átlátni, egyáltalában a szovjet rendszert, villamosenergia-rendszer nem volt, hanem csak az egyes, a mi nagyságrendünkhöz képest rendkívül nagy vidékeknek volt ilyen önálló rendszere egymástól függetlenül. Az sokkal később következett, amikor a Szovjetunióban célul tűzték ki és megpróbálták kivitelezni a Szovjetunió nagy részét, nem teljes részét, behálózó országos hálózatot.

A nemzetközi összeköttetésnek tehát fölmerültek, és 1956-ban, akkor került sor Jugoszláviával egy ilyen nagyfeszültségű összeköttetés kitárgyalására, megállapodásra, azt hiszem, csak később került sor, és ugyancsak akkor Ausztriával, 1956-ban kezdődött.

K.: Ez még október előtt?

V.: Október előtt, persze. De effektíve a nemzetközi vezetékek kiépítése csak később kezdődött.

K.: Ez általában világviszonylatban is így volt? Még a fejlett ipari államokban is akkor kezdték kiépíteni a nemzetközit?

V.: Ott a 40-es évek végén, az 50-es évek elején. Ott, Nyugat-Európában akkor épültek ki ezek a nagy összekötő távvezetékek, és akkor született meg a nyugat-európai együtműködő rendszer.

K.: Tehát nem olyan rettentő nagy lemaradással kezdődött az ún. szocialista országokban ugyanez kiépülni.

V.: Az, kérem szépen, lehetett egy olyan, ha azt veszem, hogy ez mikorra tudott volna, tehát a KGST-országokban mikorra tudott volna egy egységes rendszer kiépülni, aztán tény ki is épült később, azt mondhatom, hogy olyan tíz év körüli differencia lett volna. De ez Nyugat-

Európában sem jelentett egy teljes integrációt, mert ott is először Olaszország, Svájc, Franciaország, Benelux államok, szóval ezek voltak, és Angliának, miután tenger választja el, az együttműködése máig is a nyugat-európai rendszerrel szemben máig sem valami nagyon erős. A skandináv hálózat, ahol rendkívül nagy mértékű vízenergia áll rendelkezésre, elsősorban Norvégiában, az önmagában épült, és nem volt, ha jól tudom, ma sincs olyan nagy teljesítményű rendszer, de akkor semmiféle összeköttetés nem volt, tehát ott sem volt egy nagy nyugat-európai integráció.

K.: Tehát mondjuk, a skandináv országokban fejlett volt ugyan, de Nyugat-Európa egészéhez nem nagyon csatlakozott?

V.: Nem, azok messze vannak onnan, és ott is tenger van köztük.

Tehát ezek voltak azok a munkák, amelyek a villamos energia egyensúlyi helyzet, szerény egyensúlyi helyzet beállása után közvetlenül elindultak és nagy ütemben folytak. Az 1953. őszi rendszer-összeomlás, rendszer-összeomlások tanulságaképpen nem ilyen teljes mértékben negligáló magatartást tanúsított az országos gazdaságvezetés, Országos Tervhivatal stb., de azért, ha arra gondolunk, hogy az ilyen helyzetek megisméltlődésének a bekövetkezésétől mindenképpen meg kell óvni magunkat, akkor azt mondhattam volna, hogy ennél bőkezűbben kellett volna az energetikára gondolni. De nem lehet panaszkodni, mert végeredményben ha nem is valami túl kényelmesen és nem is valami gyorsan, de azért a rendszer fölépítését, kiépítését, a legsúlyosabb hiányok pótlását ezekre az évekre meg lehetett oldani.

K.: Ez 53–56 között, vagy 57 között?

V.: Igen. Utána megint volt egy bizonyos visszaesés, amire majd visszatérek, de azután foggal-körömmel a villamos energia felelős vezetése azért mindig megkapta, ha nem is olyan mértékben, ahogy arra szükség lett volna, de mindig megkapta azt, hogy az orrát a víz fölött tudja tartani.

Az én munkakörömhöz, ha arra visszatérek, a villamosenergia-rendszer összeomlásának a hülye kifejezést használjak, megisméltlődésének az elkerülése és a legsúlyosabb helyzetből való kikászálódás után elindult ilyen felépítés mint munkakör, ezen túlmenően volt egy ilyen általános energetikai, energiapolitikai feladatom, mint a Nehézipari Minisztérium, mint energiaügyi minisztériumnak az egyik fontos feladata, ami odáig, addig az ideig, amíg én oda nem kerültem, egyáltalában a legminimálisabb figyelmet sem kapott a minisztériumban.

K.: Lényegében be sem volt töltve?

V.: Amint mondtam, az állás nem volt betöltve, de a minisztériumnak azok a szükséges szakszervei, azoknak a szintén szükséges intézmények, tehát külső intézményekkel való alátámasztása stb., az szintén nem volt sem átgondolva, sem kiépítve, úgyhogy az energiapolitikáról, energiagazdálkodásról, energiaracionalizálásról addig az ideig tulajdonképpen senki nem foglalkozott Magyarországon, országos szempontból.

K.: Ez milyen időre tehető? Meddig?

V.: 54 előtti időben. Nekem az volt a feladatom, hogy akkor a villamos energián túlmenően, a villamos energia problémáján túlmenően evvel a kérdéssel foglalkozzak. Itt is ezt a módszert követtem, amit a villamos energia katasztrofális helyzeténél már elmondtam, hogy azokat a szakembereket, akik ebben jártassággal, névvel, tekintéllyel bírtak, azokat megkérdeztem. A villamos energia rendbehozatalánál említett neveken kívül akkor még meg kell említenem itten két egyetemi professzort, aki akadémikus is volt, az egyik Heller László professzor, és a másik pedig Lévai András professzor volt. De számos más szakember is volt, akik eben a körben, ezen a területen dolgozva, egymástól elszigetelten, képes volt országos méretekben gondolkodni, megfelelő külföldi országokról információja is volt. Csak effektíve ilyen feladatot nem kaptak meg, ilyen feladattal, mint mondtam, nem merült föl, a szükségesség az országban nem merült föl.

K.: És Ön összehívta ezeket?

V.: Egyenként beszélgettem velük, csoportosan összehívtam, és ilyenkor próbáltuk megfogni ennek a kérdésnek aztán a gyakorlati megvalósítását, a gyakorlati realizálását, hogy milyen utat kell követni, milyen szervezettel, milyen anyagi áldozatok és milyen anyagi eredmények várhatók. Itt mindenekelőtt az energiapolitikához, annak a kialakításához fel kellett mérni az ország várható, mégpedig nemcsak a legközelebbi időben várható, hanem egy kicsit távolabbra tekintve várható energiaszükségletét. Most nem villamos energiáról van szó, hanem összenergiáról. Tehát összenergia alatt értem mindazt, ami az egész iparhoz szükséges, fém, kocsz, olaj, ami a közlekedéshez szükséges, olajpárlat, gáz, alternatív energialehetőség, a lakosság szükséglete, az infrastruktúra szükséglete és így tovább. Most ezt értem, nem a villamos energiát, azt is, de azt ennek a keretében. Kidolgoztuk az energiaszükségletet 1975-ig.

K.: 55-ben?

V.: 55-ben. 1975-ig. Én megmondom, hogy én az energiavonalon, tehát ebben az állásban én 1957 elejéig dolgoztam, amikor aztán az OMFB-hez kerültem, akkor is az OMFB részéről foglalkoztam energia, energetikai kérdésekkel ilyen műszaki-politikai szempontból. Tehát utána is a legfőbb kérdésekkel, energiapolitikai, műszaki politikai kérdésekkel tisztában

voltam. Ezért mondom azt, hogy követni tudtam azt, hogy az az 1955-ös összehajrási szükséglet megbecsülése milyen pontos volt 1975-re. Tehát követni tudtam. És nyugodtan mondhatom, hogy néhány százalék eltéréssel bejött, a tényleges, 1975-ben országosan mért energia, összehajrási-fogyasztás és azon belül a villamosenergia-fogyasztás is. Ez nem a mi érdemünk volt, hanem a világon akkor már kialakult ilyen előbecslési, előszámítási módszerek alapján gondosan véghez vitt, meglehetősen aprólékos munka, amely végeredményben jól kiadta a 20 éven át várható összehajrási-szükséglet-emelkedést.

K.: Ez nagyon érdekes dolog. De azt hadd kérdezzem meg, hogy akit tetszett említeni, ezt a sok szakértőt, neves embert, hogy ezek voltak a közvetlen munkatársai is, vagy pedig ők csak ilyen külső szakértők voltak a munkában, mint szereplők?

V.: Is-is. Inkább nevet mondok. Lévai András a műegyetemen ennek a professzora volt, a Lévai András a villamosenergia-iparhoz tartozó erőműtervező vállalatnak volt az igazgatója, egy személyben. És az erőműtervező vállalat nemcsak effektíve az erőműveknek a kalorikus és villamos részét tervezte meg, hanem az egész erőműrendszerrel is foglalkozott, meg az országos hálózattal is foglalkozott, és ilyen értelemben természetesen foglalkozott a villamos energia, a várható villamosenergia-szükséglettel, és miután az bele volt ágyazva az összehajrási-szükségletbe, avval is foglalkozott. A másik akadémikus, akit említettem, Heller László, aki neves, nagyhírű föltaláló is volt, az ugyancsak a Nehézipari Minisztériumhoz tartozó ún. Hőtervnek, amelyik igazából egy olyan tervezőintézet volt, amelyik nem villamos energiával, hanem mindenféle más energiafelhasználó, -hasznosító, -transzformáló berendezések és telepek tervezésével foglalkozott. Ennek ő volt a műszaki igazgatója.

K.: Végül is a kérdésem úgy szólna, hogy az Ön közvetlen munkatársai, műszaki munkatársai kik voltak. Esetleg ha neveket mondana, akikkel a legközvetlenebbül együtt dolgozott! Illetve ezeket a terveket kidolgozta, ezt a 20 évest.

V.: Már úgy tetszik érteni, hogy aki ott, ilyen közigazgatási vezető tisztviselő volt a minisztériumon belül, vagy nem egészen értem a kérdést.

K.: Persze, mert ezek a feladatok, úgy látszik, nem kizárólag a közvetlen környezetére korlátozódtak, ugye?

V.: A minisztérium ilyen értelemben egy szervező bázis volt, amely egy sor külső intézettel, intézménnyel dolgoztatott.

K.: Tehát nem annyira az érdekes, hogy a minisztériumban kik voltak a közvetlen környezetében, hanem egy-egy feladatra kik álltak föl, egy-egy feladat megoldására, ugye így tetszik

(5. kazetta, 1. oldala)

K.: A közvetlen munkatársai iránt érdeklődnek, akik ezekben, pl. a 20 éves előtervezésben együttműködtek önnel. Többes számot tetszett említeni, nyilván nem egyedül csinálta ezeket a munkákat.

V.: Bent a minisztériumban volt egy villamosenergia-iparigazgatóság, akkor minden minisztériumnál volt ilyen ún. igazgatóság, volt egy villamosenergiaipar-igazgatóság, annak a vezetője volt Erőss László, a helyettese, műszaki helyettese volt Kerényi Ödön, aki később azután a Magyar Villamosműveknek volt a műszaki vezérigazgatója. Nagyon sokat foglalkozott ezzel a kérdéssel egy ottani ott dolgozó kollégám, Gádor Endre, aki ezekben a dolgokban szintén egy ilyen nagy tekintélyű valaki volt. Nem a minisztériumban volt alkalmazva, de nagyon sokat bent dolgozott és segített, Szendi Károly akadémikus, az Erőtervben volt osztályvezető. Aztán Vajtha Miklós dr., aki a Vegyi Kutatóintézetben volt, ha jól emlékszem rá, főosztályvezető. Szepesi Endre, szintén a vegyi kutatóintézetből. És még sokan mások. Ezek közül, akiket most említettem, azt hiszem, hogy a Kerényi Ödönön és a Lévai Andrásón kívül már nem élnek.

K.: Persze, idősebb emberek voltak.

V.: Hogy mondjam, nálam általában fiatalabbak ... valamicskét két évvel idősebb. Tehát ott tartottam, hogy általános energiagazdálkodás, ez az energiaszükséglet megbecsülésével kezdődik. És ez 20 évvel később igazolódott, hogy elég sikeresen történt ez a szükséglet-megbecsülés. Akkor egész másképpen állt az országnak az energiaellátása, mint ma. Az ország teljesen szükségletének túlnyomó részben a szén szolgáltatja az energiát, mégpedig a belföldi széntermelés. Külföldi import elsősorban Csehszlovákiából, Lengyelországból és valami a Szovjetunióból, főként a viszonylag kis mennyiségű és jó minőségű és kokszolható szén, ami a kohászathoz volt szükséges, erre redukálódott. Az olajimport viszonylag kevés volt, olajvezetékeknek még a létesítése sem merült föl abban az időben. Tehát mindent tengelyen kellett, vagy a Dunán hajókon szállítani, ami a borzasztó költséges és keserves dolog volt. Gáznak, földgáznak pedig se Magyarországon, se a környező országokban, Romániát kivéve, ahol Erdélyben nagy mennyiségű gázmező volt, már az első világháború alatt tárták fel, és azóta is a románok gazdagok voltak földgázban, máshol még a környéken földgáz-előfordulást nem fedeztek fel, beleértve Magyarországot is.

K.: De a Szovjetunióban sem?

V.: Az is csak később kezdődött, és az sok ezer kilométerre volt. Ezek a vezetékek a 60-as években születtek meg mint tervek, és a 70-es években vitelezték ki.

K.: Szóval az egy későbbi?

V.: Egy jóval későbbi.

K.: A távolság miatt?

V.: Olajvezeték sem volt, és gázvezeték sem volt. Hogy a Szovjetunióban a gázelőfordulásokat vagy azok közül ezeket az óriás gázelőfordulásokat, elsőt, másodikat, hogy azt mikor fedezték fel, azt én nem tudom megmondani, de akkor erről még szó sem volt. És ilyen alternatív energiaforrások, amiről ma is sokat beszélnek, de akkor még ugyanúgy nem voltak, mint ahogy ma sincs, jelentéktelen.

K.: Micsodák ezek?

V.: Alternatív energia?

K.: Igen.

V.: Napenergia, geotermikus energia, bioenergia, szélenergia, tengervíz mozgásából származó energia, tehát mindaz, ami nem szén, olaj, tehát ún. fosszilis energia, tehát ami nem ásványi kincsből van. És ami lényegében nem, vagy minimálisan szennyezi a környezetet. Ez sajnos, ilyen energiaforrás jelentékeny mennyiségben a világon ma sincs.

K.: Hadd kérdezzem meg itt, nem teljesen szigorúan az Ön életrajzához tartozik, de mint energiaügyi szakértő, bennem mindig fölmerült, hogy esetleg az ilyen különböző egyéb alternatív energiaforrások föltárása talán azért ment ilyen lassan, mert az olajmultik lényegében tetszés szerint akarják majd saját maguk megkaparintva a jogokat később kiterjeszteni. Ebben a laikus elképzelésben van valami igazságmag, vagy pedig tényleg laikus?

V.: Semmi igazságmag nincs.

K.: Értem.

V.: Az, hogy ők szeretnék vagy nem szeretnék, az az ő dolguk. Én nem erre vonatkoztatom, hogy ez igaz, vagy nem igaz. Hanem arra vonatkoztatom, hogy ma nincs meg a műszaki, és hozzátehetem: a fizikai lehetősége annak, hogy a jelenlegi energiefajtákon túlmenő alternatív energiahordozókat és energiefajtákat gazdaságosan, megfelelő mennyiségben elő lehessen teremteni. Nem mondom, hogy előállítani, mert ez fizikai lehetetlenség, tehát energiefajtákat elő lehet teremteni és reálisan föl lehet használni, gazdaságosan – ilyen nincs. Sem megfelelő mennyiségben, sem pedig gazdaságosan, máig sincs. És nem azért, mert X vagy Y vagy Z szervezet ezt nem akarja, mert magának akarja megsütni a peccenyét, hát azért, mert nincs meg a műszaki és fizikai lehetőség ma még erre. Az elmondott energiefajtákon kívül, amiket az előbb említettem, ma hozzájárul még az atomenergia, mégpedig az atomenergiának, hogy úgy mondjam, a legkevésbé gazdaságos és

hozzátehetem, hogy kívánatos változata, a maghasadáson alapuló atomenergia villamosenergia-célra vagy egyéb célokra való felhasználása. Ennél sokkal kívánatosabb volna, ami ma még sehol sincsen, a fúziós energia, tehát amely lényegesen kisebb környezetkárosítással dolgozhat, ha majd egyszer lesz, vagy minden valószínűség szerint fog tudni dolgozni, majd ha egyszer lesz. De e pillanatban még mindig nem tartunk ott, és belátható ideig nem fogunk ott tartani, hogy azt gyakorlatilag hasznosítani lehessen.

K.: Ez megint nemcsak magyar probléma, hanem általános?

V.: Sehol a világon.

V.: visszatérek ahhoz, amit itt kérdés-felelet folyamán, illetőleg ennek a beszüremkedése miatt abbahagytam, hogy tudniillik az én akkori feladatomban, a villamosenergia-rendszer rendbehozatalán kívül a másik része volt egy országos energiapolitika kialakítása, és annak az első lépcsője a valószínű energiaszükségletnek a megbecsülése, és az abból levonható konzekvenciák. Mint mondtam, az energiaszükséglet megbecsülését sikeresen elvégeztük, ez kb. 56-ra készült el. És említettem azt is, hogy később, utólag, hosszú idő múlva meglehetősen pontosnak bizonyult ez a becslés. A következő lépés akkor az lett volna, hogy az energiaszükséglet ellátása belföldről, illetőleg külföldről, az milyen módon volna lehetséges, annak melyik módja volna az ország számára a legkedvezőbb, legjobb hatásfokú, legjobb hatékonyság, és akkor célszerű volna azt megjelölve erre törekedni. Ez természetesen a gazdasági tervekkel, akkor ugye még készültek ilyen rövidtávú, középtávú és távlati gazdasági tervek az ország gazdaságára vonatkoztatva, ezekkel a gazdasági tervekkel összhangban kellett, vagy kellett volna készíteni az energiapolitika főbb stratégiai elképzeléseit. Erre azonban az országban, hát a gazdasági vezetésben és a tervekészítésben nem sok pozitív véleményt találhatott az ember. Talán pontosabban úgy lehetne mondani, hogy nagy érdeklődést ez a probléma nem váltott ki, holott már akkor már nem is kellett olyan nagy jóstehetség ahhoz, hogy az ember az energiaszükséglet megbecsülése és az energiahordozók saját lehetőségei és a környező országok lehetőségeinek a fölmérése után arra a meggyőződésre jusson, hogy ez előbb-utóbb az ország egyik legkeményebb gazdasági problémájává válik. Erre, mint mondtam, nem volt, nem találtam, nem találtunk nagyobb érdeklődést. Azt lehet mondani, hogy az evvel való foglalkozást, hogy mondjam, tolerálták, de valami komolyabb érdeklődés, hogy evvel akkor már foglalkozni kellene, ilyen érdeklődés nem található.

K.: Elnézést, hogy közbeszóllok. Minek tulajdonítható ez tulajdonképpen, hogy ilyen fontos problémát nem ismertek fel?

V.: Kérem szépen, ez több dolognak tulajdonítható. Majd ha az OMF-beli tevékenységre és az OMF munkájára rátérek, akkor talán kicsit karakterisztikusabban tudok arról beszélni, ha kicsit nagyképűbben mondanám: arra rámutatni, hogy a technika követelményeinek, a technika haladásának a problémáival az ország gazdasági vezetése és azon keresztül az ország politikai vezetése, azt mondhatnám, hogy valójában nem sokat törődött, szóban igen, mindig elismerték ennek a fontosságát, de amikor arról volt szó, hogy ennek konzekvenciái is vannak, nemcsak olyan konzekvenciákat értek, hogy rá kell fordítani erre anyagilag, és mindig többet és többet kell ráfordítani, aminek megvan az oka, nem az, hogy a mérnökök szórják a pénzt, nem hogy a tudósok szórják a pénzt, ennek egyéb objektív okai vannak, akkor értetlenségbe ütközött az ember, vagy még annál is rosszabbra, az érdektelenségbe. Az érdektelenség azért rosszabb, mert akkor meg sem lehet győzni valakit, nem lehet győzködni valakit, ha abszolút nem érdekli az, amiről szó van, az értetlenségnél mindig van egy kis remény, hátha mégis meg tudom győzni őt. Akkor az érdektelenségbe ütközött az ember. Az, hogy mi lesz öt év múlva, tíz év múlva, hogyan fogjuk az energetikai problémákat megoldani, és hogy ez lefékezi, sőt megfojthatja az ország gazdasági életét, és ezen keresztül az ország egész életét, arra igazából komoly visszhang nem érkezett, komoly olyan fórum, amely evvel hajlandó, illetőleg képes lett volna foglalkozni, ilyen fórumot nem lehetett találni. Ezért érdekes módon az első alkalom, mikor erre valamilyen felsőbb visszhang egyáltalában mutatkozott, az 1957 elején volt, amikor ott a gazdaság megállása és bizonyos mértékig részleges összeomlása után elsősorban a szakértői és tudományos körök megpróbálták egy kollektív kiértékelést és egy kollektív programot, felemelkedési programot összeállítani. Ez 1957 elején, kora tavaszán történt. És meglehetősen nagy érdeklődést kiváltó, meglehetősen széles körben folyó ilyen szakértői munka folyt az országban. És ennek a keretében volt egy olyan reakció tapasztalható, amelyik az iránt a kérdés iránt különösebb érdeklődést mutatott. Megjegyzem, hogy az egész akkori szakértői munka, mely, mondom, meglehetősen széles körben folyt, az egész szakértői munka valahogy 1957 folyamán elapadt, vagy érdektelenségbe, a felsőbb vezetési érdektelensége miatt apadt el, ezt én már nem tudom megmondani, mert én 1957 közepétől kezdve külszolgálatban voltam, amire rá fogok még térni, nem voltam Magyarországon.

Tehát ott tartottam, hogy a második része a munkámnak, az energiapolitika és az azzal összefüggő energiagazdálkodás, mégis az energiagazdálkodásnak a célja az volt, hogy a rendelkezésre álló belföldi és külföldi energiamennyiséget és energiafajtákat a lehető leghatékonyabban igyekszünk az országban elosztani és felhasználni, és erre egy ilyen országos áttekintést és ennek az elősegítésére egy országos programot kellett volna csinálni.

Ez el is kezdődött, sőt nagy vonalakban el is készült, de a realizálására, megvalósítására azután az októberi forradalom következtében már nem került sor, legalábbis abban az időben nem került sor. Ez sokkal későbbre halasztódott.

K.: Tekintettel arra, hogy az 56-os forradalom ebben a munkakörben érte a Sebestyén urat, szeretném, ha néhány mondatban kitérne arra, hogy az 56-os forradalmat hogyan élte át, akkoriban hogyan gondolkodott erről, és esetleg most hogyan látja az 56-os forradalmi eseményeket.

V.: A villamosenergia-rendszer volt, annak a zavartalan működése volt a feladatnak az egyik, azt mondhatnám: a sürgősebb és a fontosabb része, amiről itten beszéltünk. Az október 23-án a villamosenergia-rendszer a következő napokban nem esett szét, mindenki, tehát az erőművek, tehát az elosztó hálózat, az egész villamosenergiaipar a feladatát, kötelességét teljesítve igyekezett az országban a villamos áram-szolgáltatást fenntartani, annál is inkább, mert mindenki meg volt győződve arról, hogy semmi esetre sem szabad olyan állapotoknak bekövetkezni, mint amire még akkor nem olyan nagyon régmúltban az embernek az emlékei megvoltak, 1944–45-ös harcok idején, Budapest ostroma idején, hogy mit jelentett a villamos energia hiánya. A villamos energia hiánya azonnal jelenti a vízhiányt, azonnal jelenti az egészségügyi ellátásnak az összeomlását és még egy egész sor más mindenfélét, nem említve természetesen az ipari termelést stb. Tehát voltaképpen az ország gazdasági és társadalmi életének ez olyan, mint az embernek a levegő. A levegő az ember életéhez olyan módon tartozik, hogy percekig sem bírja ki. És ugyanez a helyzet az ország életével kapcsolatosan ma, a XX. században a villamos energia estében. Ezt a villamosenergia-rendszernek az akkori vezetéstől kezdve minden dolgozója erről oly mértékben meg volt győződve, anélkül, hogy arra valami előzetes tanácskozást, népgyűlést, a jó isten tudja micsodát tartottunk volna, mindenki oly mértékben meg volt győződve, hogy az egész akkori cselekedete, majdnem azt mondhatnám, hogy az életvitele ennek a szolgálatában állott. És ilyen értelemben és ilyen módon sikerült is az egész forradalmi időszak alatt, az utána következő belső küzdelmek és belső harcok alatt a villamosenergia-szolgáltatást zavartalanul fenntartani. Tehát a fogyasztók, elsősorban a lakosság helyi apró kiesésektől kezdve, kiesésektől eltekintve azt vette észre, hogy a villamosenergia-szolgáltatás zavartalanul folyik az egész országban. És annak következtében, mondom, egy sor más ellátás is, amihez elengedhetetlen a villamos energia. A központja az országos rendszernek, ilyen technikai központja, diszpécserközpontja az Országos Teherelosztóban volt, amely itt a budai várban az Ybl utcában volt akkor. Ma ott van a Levéltár mellett egy épületben. És a villamosenergia-rendszer vezető műszaki emberei minden előzetes előkészítés nélkül ott

megjelentek munkára, és ott tanácskozták meg, hogy mit kellene csinálni, hogy kellene csinálni, az információs összeköttetés, a hírközlési összeköttetés túlnyomórészt nem a postai vonalakon keresztül, hanem a saját vonalainkon keresztül sikeresen folyt, és ezért ott pontos és állandó, naprakész képet lehetett kapni a villamosenergia-rendszer állapotáról és az országban a szolgáltatás eseményeiről. Az volt a helyzet, hogy a rendszer erőműveinek volt általában egy bizonyos tüzelőanyag-készlete. Akkor túlnyomórészt, vagy majdnem kizárólag szénnel üzemeltek, tehát szénnel üzemeltek az erőműveink. Ez széntartalékot jelentett, ami nem véletlenül volt, hanem a téli szezonra a villamosenergia-rendszer eleve már tervszerűen fölkészült. Úgyhogy ebben az időszakban, szeptember, október, novemberre, akkor volt a széntartaléknak az éves csúcsa, mert attól fogva azután a téli hónapokban a fogyasztás, a szénfogyasztás valamivel több volt, mint a beérkezés, legalábbis a tartalékokból erről gondoskodtunk. Tehát volt akkor az erőműrendszernek némi tartaléka.

K.: Tetszik rá emlékezni, hogy hány napos?

V.: Nem. Átlagos évnél akkor természetesen több volt. Volt akkor némi tartaléka, de ez a tartalék, ez csak olyan mérvű volt, hogy ha átmenetileg néhány napig vagy néhány hétig valamivel kevesebb vagy egyes esetekben jelentősen kevesebb szén érkezik be, mint amennyire szükség lett volna, akkor azt le lehetett fogyasztani. De olyan mértékű tartalék sem elképzelhető nem volt, sem gyakorlatilag, technikailag nem lehetett volna kivitelezni, hogy minden beérkezés nélkül egyedül csak a fogyasztással hónapokra, hetekre, hónapokra elegendő lett, vagy lehetett volna. Ilyenre semmiféle energiarendszer a világon nem készülhet fel, mert ez olyan drága fölhalmozást és beruházást igényel. És hogyha egy gazdaság általában üzemben van, életben van, akkor ilyen esetek nem következhetnek be. Itt azonban ez egy különleges vészhelyzet volt, és nekünk a feladatunknak azt tekintettük, hogy ebben a vészhelyzetben is hogy lehet az energia rendszer fennmaradását és így az energiaszolgáltatást biztosítani. Minden erőmű, vagy a legtöbb erőmű mellett közvetlenül a közelében volt egy bánya vagy több bánya, amelyik azt az erőművet kiszolgálta. Az erőművezetés és a bányák vezetése általában szoros kapcsolatban volt egymással anélkül is, hogy ilyen állapot következett volna be, mint szállító, mint vevő, mint fogyasztó szoros kapcsolatban voltunk egymással. Mi azt igyekeztünk az erőmű vezetőinek, vagy kik ottan akkor a vezetést ideiglenes átvették, volt egyes helyeken, ahol a vezetés megmaradt, máshelyeken ilyen különböző tanácsok, műszaki tanácsok voltak azok, amelyek a drót túlsó oldalán jelentkeztek. Azokat igyekeztünk meggyőzni arról, és nem volt nehéz őket meggyőzni arról, hogy a működést fenn kell tartani, és hogy annak az érdekében győzzék meg a bányákat, a bányászokat is arról, hogy a minimális ellátást az erőművek részére azért biztosítsák még

akkor is, hogyha a bányában vagy sztrájk, vagy részletes sztrájk volt, vagy egyszerűen csak nem tudott teljes kapacitással működni, mert nem jöttek be az emberek és így tovább. Ez elég sikeresen ment, úgyhogy a bányák többé-kevésbé biztosították azt a minimális szükségletet, ami az erőművek számára az életben tartáshoz feltétlenül szükséges volt. És ez a minimális szükséglet, ez jóval kisebb volt, mint addig a normális munka idején szükséges villamosenergia-fogyasztáshoz, még abban az időben szükséges volt szénmennyiségből. Azért, mert a villamosenergia-fogyasztás is visszaesett. Emlékezetem szerint kb. a felére, úgy durván a felére annak, ami október 23-a előtt volt.

K.: A forradalom ideje alatt inkább a fogyasztás?

V.: A fogyasztás gyorsan visszaesett, mert az üzemek sem mentek, tehát az ipari fogyasztás aránylag minimális volt. Úgy emlékszem, hogy az összországos fogyasztás visszaesett kb. a felére. Akkor azért nemcsak a máról, a holnapról, hanem a holnaputánról is szó lévén, egyetlen külföldi összeköttetésünket, ami, mondtam, Csehszlovákia elé egy nagyfeszültségű vezeték volt, ami nem túl nagy áteresztő képességű volt, azért ezt szerettük volna nemcsak fönntartani a villamosenergia-vételezést, hanem, ha lehet, amennyire a vezeték kapacitása megengedte volna, emelését is. Ezt azonban telefonon elintézni nem lehetett.

K.: Miért?

V.: Nem lehetett, mert nem adtak megfelelő választ, sőt semmilyen választ adtak, kitérő választ adtak, azt mondták, hogy nem tőlük függ, hanem Prágától és így tovább. Azonkívül nekik is energiagondjaik vannak. Mi tudtuk azt, hogy Csehszlovákiában valóban voltak energiagondok. Természetesen a miénkkel nem összehasonlítható mértékűek, mert egyrészt Csehszlovákia akkor még, mondom, minden szénen alapult, Csehszlovákia szén tekintetében sokkal jobban volt ellátva, sokkal nagyobb volt a vagyona, ma is nagyobb a vagyona, mint Magyarországnak, sokkal jobb minőségű szénrel volt ellátva. Azonkívül voltak bizonyos nem túl konkrét és nem túl biztos adataink arról, hogy Csehszlovákiából az NDK-ba is megy át vezeték, vagy jön át vezeték, tehát villamosenergiavezeték-összeköttetésük valamilyenfajta van, és Lengyelországgal is valamilyenfajta van. Tehát kézenfekvő volt az, hogy őtőlük valamilyen segítséget kérjünk, még akkor is, hogyha tudtuk, hogy olyan országos hálózat, amelyiknek a segítségével az NDK-ból, a Lengyelországból közvetlen Magyarországra, Csehszlovákián át tranzitálva nagyobb mennyiségű villamos energiát szállítani nem lehet, ilyen hálózat nem létezett technikailag, azonban lehetséges volt, lett volna az, hogy bizonyos határvidékeken ott a két ország közelében inkább onnan ellátni, tehát csehszlovák határvidékeket, és a csehszlovákokat arra rávenni, hogy nekünk adjanak kisegítésképpen addig, amíg a saját ellátási állapotaink nem normalizálódnak, addig adjanak

több villamos energiát. Ezt azonban elintézni telefonon nem lehetett, tekintettel arra, hogy ott csak az ottani, helyi, még azt sem mondhatom, hogy a helyi fölső vezetéssel, hanem a helyi technikai vezetéssel lehetett telefonon érintkezni, akik mindig arra hivatkoztak, hogy ebben nem ők döntenek, hanem följebb, a villamosenergia-rendszer ottani vezetői vagy akármilyen kormány szerv. Ezért kb. egy hét elteltével olyan helyzet kezdett kialakulni, mert a munka itthon nem indult meg, a széntermelés minimális volt, széntartalékaink, erőművi széntartalékaink kezdtek fogyóban lenni, ezért itt olyan határozat született, azzal a kollektívával, lényegében a villamosenergia-rendszer vezetőinek a kollektívájával, hogy itt menjen ki egy delegáció nagyon sürgősen Csehszlovákiába, és ha szükséges, akkor Lengyelországba és az NDK-ba, és próbáljon biztosítani a jövőre előre tekintve katasztrófahelyzet esetén, hogy valamilyen módon mégis több energiát lehessen onnan vételezni. Az volt a vélekedés, hogy ezt két emberre bízzák, az egyik volt, az általam már említett Hajdú Elemér, aki az Erőműtrösztnek volt akkor az igazgatója, a vezetője, a másik pedig én. Erre vonatkozóan a minisztérium, a Nehézipari Minisztérium, akkor aktuálisan éppen hogy hívták, azt nem tudom, de akkor úgy hívták, hogy Bánya- és Energiaügyi Minisztérium, és akkor éppen néhány hónapja leválasztották, de ugyanabban az épületben székelt a Vegyipari Minisztérium. Azelőtt ez a két minisztérium együtt létezett, együtt képezte a Nehézipari Minisztériumot. Akkor pillanatnyilag így állt a helyzet.

K.: Ki volt ott akkor a miniszter?

V.: A bánya-energia minisztériumban a Czottner Sándor volt a miniszter, és egészen a Hegedüs-kormány bukásáig, illetőleg amíg aztán a Nagy Imre-kormány átvette az irányítást. Hogy akkor egyáltalában volt-e bánya- és energia-szakminiszter, vagy csak megbízott vezető volt, azt nem tudom megmondani, mert én úgyszólván majdnem minden időmet ottan abban a teherelosztóban töltöttem el. Egyébként október 25-én a minisztériumi szobámat szétlőtték az épületet körülvevő tankok. Közvetlen közelből...

K.: És ön bent volt a szoba?

V.: Hogy mondjam? Három perccel előbb még bent voltam. Három perccel előbb még bent voltam. De amikor aztán ottan elkezdődött egy ilyen, ez 25-én volt, az elkezdődött egy ilyen lövöldözés, akkor mindenki, a tíz évvel azelőtt beidegződött reflexek alapján lement az óvóhelyre, ilyen légópince vagy ilyesmi volt, kazánházba, mégis a földszintre, és ez volt voltaképpen a szerencse, mert az épület a Markó utcában egy nagy, négyszögletes, egy egész háztömb volt ez az épület, egy óriási épület volt. És ott mind a négy oldalon szovjet tankok álltak körben, tehát körülvették azt, nem az épület tiszteletére, azt hiszem, hogy ott a

parlament közelében, mert ez az Alkotmány utcára is nyílt, tehát a Parlament közelében volt, talán amiatt. Nem az Alkotmány utcára, hanem a Markó utcára.

K.: Ennek a hivatalos neve volt a Villamos energia Teherelosztó vagy?

V.: Igen.

K.: Ahol ön dolgozott?

V.: Á, nem, ez a minisztérium.

K.: Ja, ez maga a minisztérium.

V.: Ez maga a minisztérium volt. Én azt mondtam, hogy azért is, mert a fő feladatunknak akkor azt éreztük, hogy a villamosenergia-szolgáltatást mindenáron fönntartsuk azokban az időkben, azokban a napokban. Azt nem a minisztérium épületéből, ott semmit nem lehetett csinálni, hanem az Országos Teherelosztóból irányítottuk.

(5. kazetta, 2. oldala)

V.: Tehát az Országos Terherelosztóból lehetett csak intézni, oda futottak be a hírközlési összeköttetések is, ott volt az egész villamosenergia-fogyasztási és ellátási lehetőségekről pontos kép, az erőművekkel, minden erőművek onnan volt az összeköttetés, tehát voltaképpen a munka azokban a napokban, a munka súlypontja oda tevődött át. Ezt alátámasztottam azzal, hogy egyébként október 25-én a minisztérium épületét és különösképpen néhány szobáját, köztük az én szobámat is tökéletesen szétlőtték, úgyhogy be se lehetett menni.

K.: Ezek szerint az első két nap még ott tetszett dolgozni, és akkor volt ez a dolog, hogy?

V.: Az első két nap, hát 23-án, akkor tört ki a forradalom. 24-én, akkor a harcok miatt én nem mentem be. Nem lehetett tudni, hogy mi a helyzet, hogy mi van. Én 24-én nem mentem be. 25-én már ott voltam. És amint mondtam, teljesen véletlenül, a szobával együtt engem is eltalálhattak volna.

K.: Igen, igen.

V.: Ott tartottam, hogy a minisztérium vezetése abban az időszakban személy szerint hogyan volt és hogyan történt, ezt én nehezen tudom megmondani, mert nem oda jártam be, hanem amint mondtam az Ybl utcába.

K.: Ami a Várban volt.

V.: Igen. Én azt hiszem, biztos nem vagyok benne, hogy az első Nagy Imre-kormányban ezeknek a szakminisztériumoknak, egyébként túlságosan elaprózott

szakminisztériumoknak nem is neveztek ki miniszteri rangú vezetőt, hanem valakit, valakiket megbíztak ennek a vezetésével. De erre nem esküszöm. Arra emlékszem ugye, hogy akkor a villamosenergia-rendszer vezetése helyesnek látta a jövő, a közeljövő biztosítása érdekében, hogyha mi ketten a Hajdú Elemérrel kimegyünk oda, és megpróbáljuk elérni esetleg – szükség esetén – a másik két ország fővárosában is, és megpróbáljuk azt elérni, hogy kvázi segítség címén, és kvázi humanitárius segítség címén adjanak több villamos energiát. Ezt a minisztériumnak az akkori gyakorlati vezetése tudomásul vette, és ilyen módon mi október 31-én elindultunk.

K.: Az egész csak azért kérdeztem, hogy esetleg miniszteri megbízásból tetszett-e Csehszlovákiából menni akkor.

V.: Hogy mondjam? Miniszteri engedéllyel és ilyenképpen megbízásból. De azt ki adta, arra most már nem emlékszem, arra én már nem emlékszem. Arra emlékszem, hogy akkor semmiféle írás természetesen nem volt, hanem beültünk egy kocsiba, tehát a minisztérium kocsijába, és elindultunk a határ felé Komáromnak.

K.: Ez időben kb., tetszik rá emlékezni, hogy mikor volt?

V.: 31-én.

K.: Ja, 31-én.

V.: 31-én valamikor reggel. És amint mondtam, azt akartuk elérni, hogy Csehszlovákiából mindenekelőtt, mert azzal volt összekötöttségünk, de a két szomszédos országnak a kvázi alátámasztásával, meg volt egy olyan elképzelésünk is, hogy a két országban könnyebben boldogulunk avval, hogy kérünk segítséget, és ők készek arra, hogy Csehszlovákia felé villamos energiát adjanak, akkor a csehszlovákokat is, akiknél sokkal nagyobb elzárkózást és nehézséget éreztünk ilyen messziről is, jobban rá lehet majd venni arra, hogy a másik két ország segítségét elfogadva azért ők is segítsenek nekünk.

K.: Melyik volt ez a másik két ország?

V.: Mint mondtam: NDK és Lengyelország.

K.: Ja, bocsánat, igen.

V.: A Szovjetunió ilyen szempontból azért még a gondolata sem jöhetett, mert semmiféle vezeték arrafelé nem vezetett, se kisfeszültségű, se nagyfeszültségű, se közepes vezeték arra nem vezetett.

K.: Ez a csehszlovák vezeték még ma is létezik?

V.: Sokkal magasabban feszültségen és sokkal nagyobb teljesítménnyel, de létezik.

K.: Tehát ma is létezik.

V.: Persze! Sőt! Most már Csehszlovákia felé több vezeték is van. Az volt az első. És az volt az egyetlen akkor létező, az egyetlen, külföldre menő vezeték. Kérem szépen, én most nem akarok, nem tartozik ide, a kissé kalandos utazásunkat elmondani. Tény az, hogy megérkeztünk végül is minden különösebb baj nélkül Prágába, és ott a villamosenergia-rendszer vezetésének, illetőleg az illetékes minisztérium vezetőinek előadtuk ezt a kérésünket, amit nem fogadtak valami nagyon kitörő örömmel, és természetesen. Most megint nem akarok, mi ott kb. két hetet töltöttünk, bár azt gondoltuk, hogy sokkal gyorsabban visszajövünk. De hát akkor következett november 4-e, ami határozatot is jelentett. Tehát Csehszlovákiából Magyarország felé kiutazni nem lehetett. Arra már nem emlékszem, hogy a csehek nem engedtek ki, vagy pedig az akkori határőrséget átvevő, vagy sok helyen átvevő szovjet erők nem engedek, ezt már nehezen tudnám megmondani. De tény az, hogy mi valamikor november 12-e és 14-e között, azt hiszem, inkább 14-e körül, akkor sikerült visszajönni, és különböző tanácsokra nem ugyanezen az útvonalon, hanem kerülővel, és Somoskőújfalunál, Salgótarján, Somoskőújfalu, arrafelé jöttünk át, ott akkor nem volt olyan csatazaj. Tehát a villamosenergia-rendszer, nagyjából tájékozódva voltunk, hogy az országban mi és hogyan folyik, és mi az ottani villamosenergia-rendszerrel azt a tanácsot kaptuk, hogy errefelé csendesebb a helyzet Magyarországon, tehát arrafelé jöjjünk haza. Közben azután valóban célszerűnek mutatkozott elmenni Berlinbe is, és Varsóba is segítségért, mindkét helyen megígérték a segítséget, és a csehszlovákoknál is nem könnyen, nagy nehezen eljutottunk addig, hogy ők hajlandók voltak, ha nem is sokkal emelni, de legalább fenntartani azt az energiaszolgáltatást, amit addig fenntartottunk. Mert eleinte arról volt szó, hogy még azt se tudják, vagy azt se akarják, ezt nem lehetett megkülönböztetni, fenntartani. De hát végül is fenntartották, és többé-kevésbé a legkritikusabb időszakban ez is jelentett a villamosenergia-rendszernek egy alátámasztást.

Tehát én november közepe felé tértem vissza a minisztériumi munkahelyemre, és ott elég erőteljesen megváltozott helyzetet találtam, ami nem tette lehetővé azt, hogy a munkát ahogy elképzeltem magamnak és ahogy szerettem volna, a munkának a szakmai részét belátható időn belül tovább lehessen folytatni.

K.: Személycsere vagy mi volt ennek az oka?

V.: Voltaképpen akkor, ha jól emlékszem, a Kádár-kormány, Kádár János volt a miniszterelnök, később váltotta őt föl Münnich Ferenc, azt hiszem, hogy abban az időben úgy volt, 1956 novemberében. Ott sem kerültek kinevezésre ilyen szakminiszterek, hanem megbízást kapott néhány ember az egyes minisztériumok vezetésére. Tehát ez ilyen megbízott irányító volt, ha tetszik, megbízott miniszter, nem kerültek kinevezésre. Czotner Sándor, aki,

mondottam, a Bánya-Energia Minisztériumban ő volt október 23-áig a kinevezett miniszter, ő kapott megbízást a Bánya-Energia Minisztérium és a Vegyipari Minisztérium, amelyik azelőtt egy egységes minisztérium volt, Nehézipari Minisztérium, ennek a vezetésére. És azért mondom, hogy megváltozott a helyzet, mert én vele személy szerint jó viszonyban voltam, de az ő egész elgondolását és a vezetési stílusát egyszerűen nem tudtam lenyelni, nem tudtam elviselni, nem tudtam vele együtt dolgozni. Az ő egész felfogása érdekes módon, ő nem volt bányászszakember, vagy nem abból az ágazatból jött, hanem kohász volt. Csepelen volt, a csepeli acélműben igen jó nevű és igen kitűnő martinázmester. Tehát ez volt az ő alapképzettsége. És hosszú ideig, éveken keresztül a bányászatnak, a szénbányászatnak volt ő ilyen-olyan minőségben a vezetője, és ezért ő saját szakállára elfelejtette, hogy ő nem született szénbányász, nem tanult szénbányász, és sovínisztább volt a legsovínisztább bányásznál is, márpedig a műszaki körökben az köztudomású, hogy a bányászok a saját szakmájukra vonatkozóan rendkívül sovíniszta felfogásúak.

K.: Ez úgy értendő, hogy az ő szakmájuk a legfontosabb?

V.: Az ő szakmájuk a legfontosabb, mindent oda kell adni, most nemcsak arról van szó, hogy a bányászatnak a jövedelme egy olyan nagy tevékenység végeredményben, amelyik állandó és folyamatos életveszéllyel jár, egy meglehetősen nagy százalék számára az ott foglalkoztatottaknak. Tehát én nem vitatom azt, hogy azoknak az ellátása, a javadalmazása különleges szempontok szerint, különleges megfontolást igényel, de az, hogy semmi mással nem foglalkozunk, minden más mellékes, tehát az a terület, amelyikre én még 1953-ban megbízást kaptam, az is ilyen értelemben mellékes, ezt én úgy éreztem, hogy a 953-as megbízatásom, illetőleg hogy én azt a megbízatást elfogadtam, annak a föltételei 1956 végére tökéletesen megváltoztak. És ezért, miután eredetileg sem rajongtam azért a gondolatért, hogy én valamilyen minisztériumban dolgozzam, pláne, mint minisztériumi vezető, ezért természetesen foglalkoztam egyre intenzívebben azzal a kérdéssel, hogy én ott befejezem a munkámat, és valami mást fogok csinálni. Miután, mondom, az alapfeltételek, amiket én kikötöttem, az alapföltételek tökéletesen megváltoztak, azok a személyek is, akik azokat a feltételeket biztosították.

K.: Tehát nemcsak a Czottner, hanem az Ön közvetlen munkatársai is kicserélődtek?

V.: Nem, azok nem.

K.: Mert azokkal jó volt a kapcsolata?

V.: Nekem jó volt a kapcsolatom, nem cserélődtek ki.

K.: Érdekes, hogy ez így megváltozott, hogy 56 előtt másmilyen volt egy kicsit, hagyta Önt rendesen, nem annyira

V.: Kérem szépen, amikor 56 közepén ezt a két minisztériumot szétválasztották, és akkor lett ez a Bánya-Energia Minisztérium, akkor lett a Czottner Sándor miniszterre kinevezve, az valamikor 56 augusztusban lehetett. Augusztus és október között nem sok idő telt el.

K.: Értem. Azt hittem, hogy már régebben volt. Világos. Tehát Ön akkoriban már az elmenés gondolatával foglalkozott.

V.: Mégpedig azért, mert úgy láttam, hogy egyrészt azok a feltételek, amiket én kértem, azok nem teljesülnek, másik részt azért, mert egyáltalában nem láttam semmiféle lehetőségét annak, hogy egy ilyen szellemű minisztériumi irányítás mellett, említettem, hogy az országban amúgy sem volt visszhangja ennek az egész energetikai problémának, és hogy annak ilyen döntő fontossága van, és pláne milyen döntő fontosságú lesz az ország egész gazdasági életére, és hogy ezzel intenzíven foglalkozni kell, erre semmiféle visszhang nem volt, hát egy olyan minisztériumi vezetés mellett, amelyik ezt még ennél is lejjebb értékelte, nem volt semmi értelme annak, hogy az ember ott maradjon, mert tisztességes munkát végezni teljesen kilátástalan.

És ezért 1957 elején, akkor kaptam egy olyan ajánlatot az akkor szintén nem kinevezett, hanem a minisztérium vezetésével megbízott külkereskedelmi minisztertől, aki történetesen Incze Jenő volt.

K.: Cz-vel írják a nevét?

V.: Igen. A Incze Jenő volt, akit én még egyszer, az elején említettem azok között a szakemberek között, akikkel még a Nehézipari Központban, mint gyári szakemberrel, annak a véleményére nagyon sokat adtam, sokat támaszkodtam rá, jó viszonyba, jó kollegiális viszonyba kerültünk. Incze Jenő akkor a Vagongyárnak volt a kereskedelmi igazgatója, a háború alatt is. Ő mérnök volt, de a Ganz-gyár túlnyomórészt exportteljesítményből élt, az exportigazgatónak rendkívül nagy és fontos szerepe volt. És Incze beszélt egy pár nyelvet, nagyon jó mérnök volt, jó kereskedő volt. Úgyhogy amikor őt ide kinevezték, a minisztérium élére, illetőleg megbízták a minisztérium vezetésével, akkor nagyon örültem, mert az volt a véleményem, hogy végre egy odavaló ember. A Incze Jenő engem 1957 elején megkeresett azzal, hogy itt meglehetősen kiürültek a Külkereskedelmi Minisztériumnak a külföldi képviseletei, szakszempontból, és ő egész másképpen szeretné azt újjá szervezni és rekonstruálni, és szeretne oda több helyet végzett, ilyen közgazdákat, részben mérnököket elküldeni azért, hogy általában a gazdasági vonalon, tehát a gazdasági fölépítés vonalán, és a műszaki fejlesztés vonalán minél több összeköttetést és tapasztalatot tudjunk szerezni. És arra gondolt, hogy én menjek el, szintén egy ilyen megüresedett hely volt, a frankfurti NSZK-

kirendeltség vezetésére. Az NSZK-val nekünk diplomáciai összeköttetésünk nem volt, a kirendeltség, a külkereskedelmi képviselő volt az egyetlen olyan hely, amelyiket hivatalos magyar helyként az NSZK kormánya elfogadott. És úgy gondolta, hogy ha én ezt vállalom, akkor azon a helyen jó alkalom nyílik arra, hogy az NSZK iparával, az ipar fölépítésével, az iparpolitikával egyrészt megismerkedjek, másrészt a technológiai transzferre vonatkozólag, aminek a fontosságát ő pontosan tudta, transzferre vonatkozó hidakat, kezdeti lépéseken keresztül igyekezve, azoknak a hidaknak a kiépítését lehetővé tenni. Tehát magyarul mondva, tanuljak és próbáljak kapcsolatokat építeni. Ez egy olyan feladat, amelyikben én nagyon nagy fantáziát láttam. És az, hogy akkor egyáltalán nem romokban heverő, hanem nagyon gyorsan újjáépülő német ipart az ember megismerheti, és ott ilyen műszaki és gazdasági összeköttetéseket kiépíthet, és ezt ilyen országos célok szolgálatába megpróbálja állítani, ezt én egy olyan szép feladatnak tartottam, hogy ezt elfogadtam. De akkor még fennmaradt az a kérdés, hogy hogy tudok onnan elmenni. Bementem a Czottner Sándorhoz, és elmondtam, hogy szeretnék változtatni, azt, hogy mi aligha fogunk tudni azzal a meglehetősen ellentétes szemléletbeli fölfogással együtt dolgozni, hogy megkönnyítsem az elmenetelemet, mindjárt vittem magammal négy vagy öt javaslatot, hogy kit lehet a helyemre oda tenni, vagy kit ajánlhatnék.

K.: Mit szólt ehhez Czottner?

V.: Czottner azt mondta, hogy gondoljam meg, nem egészen úgy van, ahogy én mondom, mert ő azért hagyná az energiaszakmát, hogy úgy mondjam, fejlődni meg dolgozni, mert ő annak a fontosságát átlátja. De ha én semmiképpen nem akarok ott maradni, akkor ő ezt tudomásul veszi. Az öt ember, akit én oda ajánlottam, az neki nem felel meg, ezért, azért meg amazért. Erre azt mondtam, hogy jó, akkor rövid idő múlva visszajövök, és hozok további javaslatokat. Hoztam is további javaslatokat.

K.: Ezek sem tetszettek?

V.: Nem jöttem rá, hogy miért nem tetszenek neki. Azért nem tetszett neki, aztán később rájöttem, azért nem tetszett neki, mert mindegyik mérnök képzettségű volt. És ő valahogyan, hogy mondjam, kicsit idegenkedett, ahogy akkor mondták: a nadrágos emberektől. Tehát azért nem tetszett neki. Miután erre akkor rájöttem, akkor ajánlottam neki egy olyan kollegát, aki az egyik erőműnek az igazgatója volt, és annak a képzettsége pedig ilyen erőműgépész-mester volt. Abban a pillanatban elfogadta. Egy nagyon derék, jóra való ember volt, de nem volt műszaki ember, ennek következtében a továbbiakat nem is úgy vitte, és Czottnerrel nagyszerűen ki is jöttek egymással.

K.: Hadd kérdezzem meg, hogy a Czottner attól tette függővé, hogy ön elmenjen, hogy ön elmehet onnan, hogy még mindenképpen kellett ön helyett valakit ajánlania?

V.: Ezt így határozottan nem mondta, de hogy úgy mondjam, a fölmentésemet akkor volt hajlandó benyújtani és javasolni, ha már van utódom, azzal esetleg hónapokat is el lehetett volna húzni, amit viszont nyilván a Külkereskedelmi Minisztérium nem óhajtott megvárni, hogy hónapokig vacilláljak, hogy elmehetek-e, vagy nem mehetek el. Még mielőtt befejezném a Nehézipari Minisztérium és utódainak végzett munkát, visszatérek arra, hogy 1957 elején részt vettem egy olyan lényegében társadalmi munkában, amelyikbe az ország gazdasági és egész jövőjéről és újjáépítéséről folyt a javaslatkészítés, helyzetelemzés és javaslatkészítés. És mint mondtam, ott hallottam először pozitív reakciót és ott tapasztaltam megértést avval kapcsolatban, hogy az energiaprobléma, az energiaellátás és Magyarországon a természeti adottságok következtében valóban létező energia szűke(?) milyen óriási jelentőségű és milyen gazdasági problémákat fog okozni a következő évtizedekben, erre vonatkozóan ott tapasztaltam először egy komoly megértést. Addig az 50-es évek közepén, akárhová próbáltam ezzel fordulni, jóindulatú bólogatáson kívül egyebet nem sikerült elérnem. Tehát az a helyzet, hogy végül is ez az egész munka, most nemcsak annak a műszaki vagy az ipari újjáépítésével kapcsolatos része, hanem, ha jól tudom, az egész része, az úgy valahogy elhalt, nem a résztvevők munkakészségének, vagy ha tetszik: lelkesedésének az elapadása folytán, hanem egyre kevésbé volt akkor fogadókészség tapasztalható ezekre a kb. olyan értelmű ilyen újszerű gondolatokra, az újszerűt egy kicsit idézőjelben mondom, mint amilyen gondolatok azután a 60-as évek végén, második felében folyt gazdasági reform előkészítése alkalmával újabb meghallgatást és újabb polgárjogot nyertek. Csak időközben elmúlt tíz esztendő, és azért nagy kár, hogy az alatt a tíz esztendő alatt ezek a dolgok, amelyeknek akkor 57 tavaszán megvoltak már nemcsak a gyökerei, hanem eléggé ilyen kidolgozott, kiforrott állapotban levő javaslatok, azok végül is nem találtak megoldást és megértést.

V.: Elmondottam már azt, hogy az 56-os forradalom és az utána következő saját teendőim, vagy teendőinknek a lezárása után, amelyek úgy foglalhatók talán össze, hogy az azelőtti 3–4 esztendő azon feladatát, hogy a magyar villamosenergia-rendszert egységes, működő, átütőképes rendszerre kovácsolódjék össze, és a továbbfejlesztése is megalapozódjék, ennek az október 23-a és 1956 vége közötti időszakban, amikor az országban a gazdasági élet megállt vagy csak pislákolott akkor a villamoserőmű-rendszer vizsgázott, és jól vizsgázott, olyan módon, hogy végig az energiaellátás zavartalan volt, és ilyen értelemben kézzel foghatóan bebizonyította azt, hogy az 1953-as krízisállapotból

sikerült kigyógyítani és a fejlődés útjára helyezni. Ez mint eredmény kétségtelenül tapasztalható volt. És akkor újra elénk szegeződött az a kérdés, saját magam által, nem más által, saját magam által, hogy hát akkor én a vállalt feladatomban a nagy részét elvégeztem, amit még nem végeztem el, az energiapolitika, az energiagazdálkodásnak a megalapozása és annak az intézményes rendszerbeli, fölfogásbeli kiépítése, és ha tetszik, akkor továbbplántálása így az ország gazdaságába, vagy gazdasági irányításába. Ez még hátralévő feladat volt, de az akkori helyzetben én ezt teljesen reménytelennek láttam, amit az előzőekben még az indokolásban is elmondottam, hogy melyek voltak azok a körülmények, azok az okok, amik miatt én úgy láttam, hogy a munkámat ott nem tudom folytatni, miután nem túlzottan nagy kedvvel és lelkesedéssel ültem be a minisztériumba dolgozni, semmiféleképpen nem esett nehezemre, amikor olyan ajánlatot kaptam, hogy más területre menjek, hogy akkor azt elfogadjam. Arról is beszéltem, hogy végül is az átmenetem oly értelemben sikerült, hogy a minisztériumból is hozzájárulással sikerült elmennem 1957 tavaszán.

K.: Tulajdonképpen az ajánlat honnan érkezett?

V.: Az ajánlat, szintén mondtam, a Incze Jenőnek, aki akkor a Külkereskedelmi Minisztérium vezetésével meg volt bízva, kinevezve nem volt, tehát a kormánynak nem volt tagja, később azután kinevezték külkereskedelmi miniszterré, Incze Jenőnek a meghívására, aki azt mondta, hogy megüresedett, illetőleg üresen van az NSZK-ban a magyar képviselő, ahol ez volt az egyetlen magyar képviselő, nemzetközi kereskedelmi kirendeltség, diplomáciai viszony nem volt, követség, konzulátus nem volt, ez az egyetlen hivatalos magyar képviselő ott. Ennek a vezetését vállalnám el, mert emellett, ennek a vezetése, irányítása mellett módosítom, alkalmam és egész biztos, hogy időm és kapacitásom volna arra, hogy a német ipart igyekezzem megismerni, az iparnak azokat az ágait, amelyek miránk nézve fontosak, nemcsak kereskedelmi összeköttetés szempontjából, hanem hogy mit lehet ottan tanulni, hogy lehetne tanulni, hogy lehetne összeköttetéseket kiépíteni műszaki szempontból. Ez volt az, amelyik az ő ajánlatában nagyon vonzónak hatott. Itt nem ipari kémkedésről lett volna szó, hanem olyan, az ipar kinti szervezetének, külső és belső szervezetének a megismerése, mi a különbség a miénk és az ottani között, mi az, amiben lehetne javítani, mi az, amiben szorosabb összeköttetéseket lehetne kezdeményezni, vagy kiépíteni. Tehát hogy lényegében nem így kimondva, de az volt a lényeg, hogy az a rendkívüli mértékű elzárkózás, ami az utolsó több mint tíz esztendőben a magyar ipar tekintetében effektíve fennállott, és ennek következtében nemcsak arról volt szó, hogy a világ elrohant mellettünk vagy előlünk, hanem arról is, hogy nincsen és nem volt megfelelő információnk

sem ezeknek a felgyorsult folyamatoknak a lényegéről. Hát éppen a normál külkereskedelmi misszió-vezetés mellett bizonyára volna lehetőségem, kapacitásom arra, hogy ezzel a dologgal foglalkozzak, és akkor személyesen, vele érintkezve, ha olyan dolgot látok, találok ott, amit érdemes megtanulni, javasolni, hogy itthon meghonosítsuk, technikai szempontból az egészet, és a vezetés itthoni irányítása szerint, akkor evvel foglakozzanak, és ilyen javaslatokat tegyek. Ez szép feladatnak és érdekes feladatnak látszott, és ezt elfogadtam.

K.: Egyébként volt ilyen ...

V.: Incze Jenőt megelőzően, mondtam, hogy Incze Jenőt még onnan ismertem, amikor a Ganz Vagongyárnak, tehát a Kőbányai úti Ganz-gyárnak volt a kereskedelmi igazgatója, mérnökember létére egy több nyelven kitűnően beszélő, nagyon jó kereskedő és nagyon jó alapképzettségű mérnök volt. Tehát ilyenszerű egyéniség a külkereskedelmi minisztériumban azelőtt nem volt vezető pozícióban. És ő egész másképp gondolkozott ottan, mint egy megelőző, ha tetszik: egy állami hivatalnok. Ő inkább úgy gondolkozott, mint egy tőkés vállalati menedzser, mert egész életében azt csinálta.

K.: A kérdései is erre utalnak. De én meg ezt szerettem volna kérdezni, hogy volt-e egyébként olyan jellegű dolog, ahol Ön látott javasolnivalót. Gondolom, volt némi nézni való Németországban.

V.: Oda még nem értem.

K.: Igen.

V.: Én még egyelőre a feladatról beszéltem, hogy milyen feladatot adott vagy kínált, és hogy én azt elfogadtam. A dolog lényegéről még nem beszéltem.

K.: Persze, én csak utaltam erre, hogy ez nagyon érdekes lenne, ha erről is tetszene példát hozni.

V.: Úgy gondolom, hogy itten a normál kereskedelmi, külkereskedelmi tevékenységről, amit az ottani misszió csinált, és ami kissé szét volt zilálva, amikor én 57 közepén kiutaztam. Annak az összeszedéséről és a munka lényegéről, azt hiszem, nem szükséges és nem is beszélnék róla, mert az alaptevékenység, alapfeladatom és alaptevékenységem volt. Viszont ennek az egész mostani beszélgetésnek a fő tárgya, vagy ha tetszik: a vezérfonala az én szakmai tevékenységem, műszaki tevékenységem volt. Tehát én csak erről beszélnék. Rendben van így?

K.: Ezt tetszik mindig mondani, hogy csak

V.: Másra én nem vállalkozom

K.: Nekem nyilvánvalóan be kell tartanom ezt a ...

V.: Másra én nem vállalkozom.

K.: Tehát ott tetszett tartani, hogy izgalmas kihívások voltak, szakmai kihívások lényegében.

V.: Igen. Mára úgy mondják, ilyen terminológiát akkor még nem használtak. Most egy kicsit gondolkodva, hogy hogy lehet ezt a kérdést megfogni és hogyan lehet viszonylag a legtöbb információra, tapasztalatra szert tenni, akkor

(6. kazetta, 1. oldal)

V.: ...amelyek ebben segítségemre lehetnek olyan értelemben, hogy elsősorban önáluk lehet olyan emberekre, olyan szálakra bukkanni, ahol ezt meg lehet érzékelni, meg lehet tapintani, lehet tanulmányozni. És ezért azt gondoltam, hogy ott, azokban az iparágakban és azoknál a vállalatoknál kezdeném ezt el, amelyek részben érdeklődnek a magyar piac után, oly értelemben, hogy állandó folyamatosan vagy most aktuálisan szállítanak a magyar piacra, vagy hagyományosan voltak és vannak magyarországi összeköttetések, vagy a jövőbeli piacépítés céljából szívesen vannak Magyarországgal kapcsolatai, akár régi kapcsolatok felelevenítése útján, akár pedig újaknak a kiépítése útján. Igyekeztem olyan értelmű összeköttetéseket is kezdeményezni, hogy ilyen magyar szakértőket fogadjanak, vagy az ő szakértőik menjenek el Magyarországra, ez utóbbi nehezebb volt az akkori politikai helyzetben. De magyar szakértőknek a fogadása ilyen tanulmányi szempontból, az sem volt könnyű, mindkét oldalról, Magyarországon se volt könnyű elérni, hogy kiutazási lehetőséget kapjanak, pénzt kapjanak, és ott sem volt könnyű elérni, hogy fogadják őket. De azért sikerült az ott eltöltött idő alatt ezt fokozódó mértékben, ezt a szakértői szintű összeköttetést elősegíteni. Gyorsan rájöttem arra, hogy az információknak ilyen sűrített megszerzési lehetősége a Németországban különösképpen abban az időben gyorsan fejlődő szakvásárok, szakkiállítások és szakmai kongresszusok, konferenciák nyújtottak ilyen lehetőséget, és igyekeztem hazafelé ezt közvetíteni. A Külkereskedelmi Minisztériumban az Incze Jenőn kívül, akkor nagyon finom vagyok, ha azt mondom, hogy minimális megértéssel, mert inkább azt kellett volna mondanom, hogy teljes rácsodálkozással, hogy egy vásár arra való, hogy eladjanak és vásároljanak, és a többiek meg sem értették, hogy itt miről van szó.

K.: Ennek az oka talán az érdekeltség hiánya volt magyar részről?

V.: Az érdekeltség hiánya, a szakemberek hiánya a minisztériumban, az, hogy a minisztérium a saját dolgának elsősorban és majdnem kizárólag az adás-vételt, tehát a kereskedelmet, a külkereskedelmet, annak a fejlesztését tekintette, és hogy annak milyen függése, összefüggése, összefonódása van a technikai színvonallal, ahhoz az ottani

vezetőknek és középvezetőknek úgyszólván semmiféle érzékük nem volt. Én olyan ellenvetéseket is kaptam, hogy kérem szépen, osszam be a saját időmet meg az ott dolgozó munkatársaknak az idejét, azok menjenek el ezekre a vásárokra, írjanak egy jelentést, aztán majd lesokszorosítják, és majd elküldik a mérnököknek. Ez egy ostoba és morbid állítás és javaslat volt, az rögtön megmutatja, hogy az illető olyan messze van a problémától, mint Makó Jeruzsálemtől. Mégis sikerült bizonyos, az előbb elmondott föltételeknek, körülményeknek az alapul vételével néhány szakmában elég jó összeköttetéseket kiépíteni. Elsősorban ezek a szakmák voltak: a gépgyártás, általában a gépgyártás, azután a kohászat, ahol elsősorban én a Magyarországon csak nyomokban létező ún. finomkohászatot, tehát a finomacél-áru, ötvöztaccél-áru gyártásának a kohászati alapjait értem, amelyekről nekem mindig az volt a meggyőződése, hogy egy kis országban, egy kis volumenű kohászatnak erre felé kell törekednie. És ehhez viszont a magyar kohászokat is bizonyos mértékig erről meg kellett volna győzni, de a magyar kohászati szakemberek krémje pontosan tudta, csak ennek a keresztülvitelére nem volt belsőleg lehetőség. Azután voltak összeköttetéseink, kiépülő összeköttetéseink a vegyiparban, miután én ahhoz abszolút nem értettem, és meglehetősen távol állt tőlem, ott valóban a szakértői összeköttetéseket igyekeztem kiépíteni. A vegyiparnak ezek az összeköttetéseik jellegzetesen azért épültek ki, mert a német vegyipar a magyar piacot a háború előtt is kvázi a sajátjának tekintette, a háború után is sokat szállított, viszonylag sokat, amennyit egyáltalában lehetett, és a jövőben is a piaci összeköttetéseket igyekeztek megőrizni és tovább építeni. És ezért ez a kezdeményezés a szorosabb összeköttetéssel részükről indult ki, és én igyekeztem ... a műszaki vonatkozásokban egy kicsit kormányozni.

K.: Elnézést, itt egy személyes vonatkozás. Lehet, hogy nem találkoztak, az édesapám az anilin Vegyianyagforgalmi Vállalatnál dolgozott, és tudom, hogy nagyon sokszor utazott ki Németországba, teát elég élénk volt az összeköttetése az Anilin gyár és a német gyárak között.

V.: Hogy mondjam, nem mindenki, aki Németországban járt, volt köteles a kereskedelmi missziót fölkeresni. Aki fölkereste, annak megvolt az oka, segítséget kért, vagy további időzést kért vagy valami ilyesmit, konzultációt. Azonkívül ez már több mint 30 esztendeje van, tehát meglehetősen sokan fordultak ott meg, nem emlékszem. De nem egyedi jelenség ez, mert amióta onnan hosszú idővel ezelőtt visszajöttem, igen sokszor találkoztam olyan kollégákkal is, akik emlékeztettek arra, hogy ők is jártak ott kint, sőt énvelem találkoztak, beszélünk, intéződött ez meg az meg amaz, vagy mi kezdeményeztünk, vagy mi

igyekeztünk nekik segíteni, és azért nem mindenkire emlékeztem, mert meglehetősen sokan jártak arra, a látogatás gyakran egy alkalommal volt, egy fél óráig vagy óráig vagy fél napra.

K.: Elvileg nem kizárt, hogy találkoztak.

V.: Meglehetősen igazolódott, legalábbis saját magam előtt az az érzésem, hogy itt a mi nemzeti jövedelmünk, vagy bruttó nemzeti termékünk, bármelyiket is veszem, azon belül az egy főre eső nemzeti jövedelem vagy bruttó nemzeti terméknek a kicsiny volta nem egyszerűen csak azért van, mert rosszak a termelőeszközeink, elavultak, kis termelékenységűek, hogy a konstrukciójuk nem jó, nem eléggé hatékony, esetleg a belső, üzemen belüli, gazdasági egységen belüli szervezetünk, hanem azért is, sőt azt mondhatnám, hogy legalább olyan mértékben azért is, mert a gazdasági életnek a szervezeti, gazdálkodó egységeken kívüli, tehát azokat összekötő infrastruktúrája rendkívül primitív, rendkívül elmaradott, vagy egyáltalában nem is létezik. Itt direkt nem mondtam azt, hogy infrastruktúra, mert az infrastruktúra alatt az emberek elsősorban termelői infrastruktúrára gondolnak, pláne ilyen vonatkozásban, ahogy mondom, hogy vízellátás, energiaellátás, telefon, közlekedés et cetera, nemcsak erről van szó. Hanem, hogy egy konkrét példát mondjak, amit mondtam, az ipar egy társasjáték, ahol az egyedek a gazdasági egységek, a vállalatok, a gyárak, ezt a társasjátékot úgy kell játszani, hogy annak a játékszabályait a lehető legpontosabban betartani, úgy, mint ahogy a sakknál nem lehet ez másfajta lépést tenni, mint ami a sakk játékszabályai szerint meg van engedve. Hogy mire gondolok? Arra gondolok, hogy ha két gazdasági egység, mondjuk, két vállalat, két iparvállalat, vagy egy ipari és egy kereskedelmi vállalat megállapodnak egymással, akkor azt a legszigorúbban be kell tartani, az időbeli ütemezés szempontjából, a fizetés szempontjából, a szállított minőség szempontjából és a még más ezerféle dolog. Magyarországon abban az időben különösen, és sajnos 30–35 esztendővel később, máma is, az a helyzet, hogy ez harmadrangú kérdés, harmadrangú kérdés, majd lesz valahogy. Ha egyszer–kétszer–háromszor ott nem tartja be egy vállalat a szavát, akkor gondolatban átrakják a komolytalan-skatulyába, és onnan nagyon nehéz visszamászni, és komolytalan-skatulyában levő vállalat lényegesen kevesebbet ér meggondolás szempontjából, és ha tetszik, akkor az üzleti összeköttetés szempontjából, mint egy olyan vállalat, amelyiknek a szavában 100%-ig meg lehet bízni. Ezt csak egy példának mondtam arra, hogy mit jelent ez az infrastruktúra. És nézetem szerint akkor jöttem arra kézzelfoghatóan rá, hogy ennek az infrastruktúrának a hiánya legalább annyit hátráltatja a magyar gazdaságot, és azon belül a magyar ipart, mint azoknak a nem korszerű technológiával fölszerelése vagy egyéb. Ezt is igyekeztem hazafelé közvetíteni és iniciálni. És onnan kintről megállapítani, hogy meddig jutott el, hogy egyáltalában valami sikeres meghallgató fülekre talált-e vagy nem talált. Az én

összekötötésem, amit mondtam, a később miniszterként is kinevezett Incze Jenő volt, aki ezt megértette, és igyekezett a maga részéről tovább vinni, de azért igazából öneki se volt Magyarországon olyan lehetősége és olyan súlya, mint amit az ismerete és a tudása alapján megérdemelt volna.

K.: Ő egyébként él még?

V.: Nem. Jóval idősebb volt, mint én. Azt gondolom, hogy ennek a részletei, mert ennek ezer részlete volt és van, ennek az ottani munkámnak. Mondom, hogy magát az ottani külkereskedelmi képviselői tevékenységemet mint misszióvezető nem említem, mert az normál tevékenység volt, hanem csak ezt hangsúlyozom, ami amellel volt.

K.: Érdekelne az ottani munkájának az időrendi beosztása.

V.: Hogy értve?

K.: Mennyire volt leterhelve, mik voltak a feladatai?

V.: Én nem tudom, hogy mennyire voltam leterhelve. Ez a kifejezés azért nem pontos, mert az ember egy ilyen helyen annyira van leterhelve, amennyi munkát magára vesz, amennyit nem a saját lelkiismerete, hanem a saját egyénisége szempontjából úgy érez, hogy meg kell csinálnia.

K.: Ez lehet még több, mint a szokványos...

V.: Én, kérlek szépen, a legkevesebbet, mondhatom, 12 órát dolgoztam naponta. Lehet, hogy azért, mert a munkamódszerem, munkabeosztásom nem volt jó, lehet, hogy azért, mert túl sokat vállaltam magamra, lehet, hogy azért, mert abban a munkakörben jártasságom nem lévén, igyekeztem azt behozni, minél több információt megszerezni. Lehet, hogy emiatt, de lehet, hogy amiatt, mert úgy gondoltam, ha egy ilyen munkát elvállaltam, egy ilyen munkát rám bízhatnak, akkor helyt is kell álljanak. Szóval én azt a figurát, amit aztán utána nagyon sokszor különböző helyeken tapasztaltam, hogy ez egy ilyen, majdnem azt mondhatnám, hogy egy sine ... dolog egy külkereskedelmi képviselőten dolgozni, azt én se saját magamon nem tapasztaltam, se pedig a hozzám tartozó kollégáknál nemigen tűrtem el.

K.: Tehát magával is meg a beosztottjaival is igen szigorú volt?

V.: Nem szigorú, hanem, hogy mondjam ... fegyelem ...

K.: Úgy értem, hogy eléggé magas igényekkel lépett fel.

V.: Igen. 2,5–3 esztendeig voltam ott kint. És ez alatt az idő alatt ez a megbízásos tevékenységem, amelyikről részletesebben beszéltem, ez nehezebben indult meg, de érzésem szerint olyan egy év leforgása alatt azért elindult, és egészen végig felfutóban volt, amikor is 1959 második felében kaptam egy olyan fölkérést Budapestről, amiről az említett főnököm, Incze Jenő is tudott, nem mondom, hogy egyet értett velem, hanem ha tetszik, rám bízta a

döntést. Kaptam egy olyan fölkérést, Kiss Árpádtól, aki akkor az Országos Tervhivatalnak az elnöke volt, hogy országos szempontból szükség volna a műszaki fejlesztés, a műszaki politika kérdéseivel foglalkozni, mert olyan szerv Magyarországon, amelyiknek ez volna a dolga, a fő gondja, a műszaki politika kidolgozása, annak a gazdaságpolitikával való összefüggéseinek a kimunkálása, a másik oldalról a tudománypolitikával is, a kutatópolitikával való összefüggéseinek, az ezzel való foglalkozás, hát ez volna a fő feladat. Ilyen szerv Magyarországon nincs, azelőtt sem volt, igazából egyszer elindult, és éppen Kiss Árpád lett vele megbízva 1956-ban, 56 nyarán, akkor őt bízták meg azzal a feladattal, amivel ő akart engem megbízni.

K.: Mikor volt ez?

V.: 1956 nyarán.

K.: Tehát még a forradalom előtt?

V.: Előtt, csak az ő előkészületei, aminek akkor nekilátott, az csak egy néhány hónapig tartott, még az előkészületeknél tartott, és akkor az akkori forradalmi helyzet és utána pedig a bekövetkezett állapotok teljesen elsöpörték a kérdésnek a fölvetését, és ilyen értelemben azt az elinduló még harmatgyenge szervezkedést is. Voltaképpen ő három évvel később érkezettnek látta azt az időt, hogy akkor újra ezt föllevenítse, és mikor addigra a Tervhivatalnak az elnöke volt, úgy képzelte el, hogy egy ilyen tervnek, egy kormányzati tervnek, kormányzati feladatokat ellátó szervnek, nem minisztériumnak, kormányzati feladatokat ellátó szervnek a kiépítésére kellene hogy sor kerüljön, és nem mondta, de érzékeltette azt, hogy ő a tervhivatali elnöksége mellett ennek is a fősó irányítója volna, annál is inkább, mert őneki egy nagyon erős meggyőződése volt, hogy a műszaki fejlesztés-politika és a gazdaságpolitika annyira összefonódó valami, és annyira egymástól függ, a függés kölcsönös. Tehát a műszaki politika nem a gazdaságpolitikának egy fiókja, egy része hanem az két különböző dolog, amelyiknek az egymástól való függése kölcsönös, a dominancia a gazdaságpolitikánál van. De nagyon jól megfogalmazta, most ezt két gondolatjel között mondom, nagyon jól megfogalmazta most, 30 évvel később Teller Ede, aki itt egy alkalommal, egy évvel ezelőtt, másfél évvel ezelőtt itt járván, előadást tartott erről, és erről azt mondta, hogy műszaki fejlesztéssel mindent megoldani nem lehet, gazdasági tekintetben, de műszaki fejlesztés nélkül semmit sem lehet gazdaságilag megoldani. Ezt nagyon jól megfogalmazta, és kb. Kiss Árpádnak ez volt az alapgondolata.

K.: Ez egy eredeti, saját gondolata volt Kiss Árpádnak?

V.: Azt én nem tudom, énfelem ő tolmácsolta ezt, és énvelem ő beszélt, amikor arról volt szó, hogy nem akarnék-e, mert most aktuális ennek az egésznek az átgondolása és

megszervezése, és nem akarnám-e ennek a megszervezését elvállalni. És utána mikor kialakult döntés hozódik rá, akkor annak a vezetésében részt venni. És érzékeltette, hogy ő lenne a vezetője, akkor még mint tervhivatali elnök úgy képzelte, hogy mind a két vonalon ő lenne a felelős.

K.: Esetleg annyiban érdekelt, hogy ő egy koncepciózus ember volt.

V.: Hogyne, persze. Szóval olyan értelemben is koncepciózus ember volt, hogy műszaki (telefon). Tehát mint mondtam, ő valóban egy koncepciózus ember volt, akár a műszaki problémákat tekintem, ott is egy előrelátó és általában világra orientált valaki volt, akár a gazdasági problémákat tekintem és a kettőnek az összefüggését. Teljesen más volt, kirítt az OT-nek az egész apparátusából, amely lényegében alig cserélődött ki. Az OT apparátusa azelőtt is és abban az időben is eléggé, néhány tiszteletre méltó kivételtől, vezetőktől, néhány vezetőtől és néhány főosztálytól eltekintve, az egy abszolút bürokrata szervezet volt. Most nem a belső fölépítését mondom csak, hanem elsősorban az egész gazdaságról és a tervezésről való fölfogását és gyakorlatát. És ez teljesen idegen volt a Kiss Árpádtól, ennek következtében a Kiss Árpád teljesen idegen volt az apparátustól, és az apparátus mindig is ellene volt, mert őneki egy bürokrata felfogású vezetőre volt inkább szüksége. Kiss Árpád egyszer arról beszélt, amikor már nem volt OT-elnök, és amikor az OMFB meg lett szervezve, hogy az OMFB szerencsére, a szerencsére alatt úgy tessék érteni, hogy ez az ő érdeme is volt, tehát az OMFB egy anti-Parkinson-szervezet, ami azt jelenti, hogy mentes a bürokráciától és a bürokratikus felfogástól. A kettőt mindig meg kell különböztetni egymástól, mert a bürokrácia a belső ügykezelés, felépítés, stb. jelenti, persze a gondolkodásra is kihat, de a kifelé menő kezelése a dolgoknak, a koncepciója, az is mentes volta bürokratikus felfogástól.

K.: Tehát egy pozitív figurája volt a

V.: Tervezésnek is és a gazdaságvezetésnek is, és ezt a pozitív figurát a Tervhivatal apparátusa kivetette magából. Tehát majd erre rá fogok térni. Még egy ilyen szervezet volt, a másik gazdasági fő szerv, vezető szerv az országban a Pénzügyminisztérium, amelyik szintén egy teljesen bürokratikus fölépítésű és fölfogású szervezet volt, valószínűleg ezt abból az időből örökölte, amikor a Pénzügyminisztériumnak a fő tevékenysége végeredményben a költségvetés összeállítása, a költségvetéssel kapcsolatos kérdéseknek az ügyvitele és a költségvetési elszámolás, ez volt a fő dolga. Ebben az időben már azonban a gazdaságvezetésnek, a gazdaságirányításnak, az állami gazdaságirányításnak a Tervhivatal mellett a másik oszlopa is volt. Később a két szervezet hol érezhetőbben, hol kevésbé érezhetően vagy burkoltan bizonyos mértékig rivalizált is egymással az elsőbbségért. De mind

a kettőben, a Pénzügyminisztériumnak is egy bürokrata felfogása volt, nemcsak a konkrét munkájáról, ami a költségvetéssel kapcsolatos, mert ottan, azt kell mondanom, hogy ott nem káros, sőt bizonyos mértékig szükséges is egy bürokrata, egy hivatalnoki, egy hierarchikus szemlélet és hierarchikus gyakorlat. De a gazdaságirányítás, abba ez nem jó, egy modern országban is egy modern gazdaságot irányítani nem lehet. Tehát visszaérek oda, hogy ezt a felkérést kaptam ilyen feltételek mellett Kiss Árpádtól. És akkor én, hogy mondjam, említettem azt, hogy a Tervhivatalban még ő előtte, még jóval ő előtte, a forradalom előtti Tervhivatalban szintén volt egy olyan szerv, amelyik a “műszaki fejlesztéssel” foglalkozott. Ennek a szervnek a vezetője egy értelmes, okos mérnök-közgazdász volt, aki azután a 60-as, 70-es években elméleti kérdésekkel foglalkozott, könyveket írt, és általában ismerték a nevét. Jánossy Ferencnek hívták.

K.: A közgazdász?

V.: Igen.

K.: A híres közgazdász?

V.: Igen.

K.: A Jánossy Lajosnak a testvére?

V.: Öccse, igen. Mert a Jánossy Ferenc mérnök is volt és közgazdász is volt. Ez 52–53-tól kezdve a Tervhivatalban dolgozott, és ottan a műszaki főosztálynak a vezetője lett. A műszaki főosztálynak pedig az volt a feladata, hogy ún. műszaki intézkedések tervét csinálja meg országosan, és csináltassa meg gazdasági egységekre, iparágakra vonatkozóan. Ez egy teljesen bürokrata felfogás és egy teljesen képtelen elképzelés volt, ez a műszaki intézkedések terve, mert azt követelte meg, hogy az éves tervből írja ki mindenki, szűrje ki, hogy mit kell csinálni az éves terv teljesítéséhez. Ugye voltak akkor kísérletek, hogy így mondjam, hosszabb távú tervek készítése, ötéves tervek készítése, de tudjuk, hogy az első ötéves terv módosításra, többszöri módosításra szorult, a második ötéves terv pedig, bár 1956-ban kellett volna, hogy elkezdődjék, az igazából úgy nem készült el, hogy az elkezdődhetett volna. Formálisan elkészült, de valójában nem készült el. Namost, ezeknek az éves terveknek, mert ugye távolabbi tervek nem voltak, ezeknek az éves terveknek, az volt a bürokrata elképzelés, hogy le kell szűrni, hogy milyen műszaki intézkedéseket kell csinálni az éves tervek teljesítéséért, előre kell gondolkodni a következő éves tervre, ami még nem volt meg, esetleg, maximum az utána következő éves tervre, és arra is le kell szűrni, hogy mit kell csinálni, azt be kell foglalni egy műszaki intézkedések tervébe, és akkor a tervezés elintézte a műszaki tervezést, az elintézni-t ugyancsak idézőjelben mondom, elintézte a műszaki fejlesztést. Ez egy teljesen bürokrata, képtelen elképzelés volt. A Jánossy Ferenc okos ember volt, és

pontosan tudta, hogy ennek az égvilágon semmi értelme, hosszú ideig megpróbálta győzködni a tervhivataliakat arról, hogy semmiféle értelme ennek az egésznek nincs, majd egy napon, ez a győzködés teljesen reménytelen volt, egy napon beállított a Tervhivatal akkori elnökéhez, akit Berei Andornak hívtak, és azt mondta, hogy hát ő lemond, és azt ajánlja az elnöknek, hogy ne csak az ő lemondását fogadja el, hanem oszlassa fel ezt a főosztályt, mert ennek az égvilágon semmi értelme nincs. Amire a Berei Andor, aki egy tipikus tervbürokrata felfogású ember volt, se az ő lemondását nem fogadta el, se a felfogását az egészről nem fogadta. Mire Jánossy Ferenc megjegyezte, most már nem tudom biztosan, hogy az ő jelenlétében vagy a többi kollégáinak mondván azt, hogy úgy látszik, hogy innen csak úgy lehet megszabadulni, ha az ember egy perzsaszőnyeget összecsavar, a hóna alá vág, és úgy viszi ki, hogy észrevegye a portás. Azért ezt nem csinálta meg, de tény az, hogy mégis végtére sikerült megszabadulnia ettől.

Én Kiss Árpádnak azt a kérdést tettem fel, hogy remélem, hogy nem valami ilyesmire, ha nem is erre pontosan, de valami ilyesmire gondol, mert akkor én erre nem vagyok kapható. Erre ő azt mondta, hogy teljesen másról van szó, és kb. elmondta azt, amit már az előbbieken előadtam, hogy mi az, amit ő szeretne.

Az elindulás úgy történt, hogy 1960-ban jöttem haza Frankfurtból, és rögtön elkezdtem ott a szervezkedést. A Kiss Árpád szervezett, illetőleg jóváhagyott egy műszaki titkárság című, elnöki műszaki titkárság című intézményt ott, amely voltaképpen az OMF előkészítő és szervező szervezete volt. És ez személyesen hozzátartozott, és annak én voltam a vezetője. Ez egy néhány főből állt, megfelelő segítő apparátussal, és teljesen idegen test volt a Tervhivatalban. Ezt azzal is kifejezték, hogy nem is a Tervhivatalban volt, a helyisége, hanem a Tervhivatalnak egy kihelyezett részlege volt, másutt kapott elhelyezést, közel a Tervhivatalhoz, de egy külön épületben, a Széchenyi rakparton, ott, ahol most és akkor is az Erőműtervező Intézet volt, abban az épületben. A Széchenyi rakpart az Akadémia után következik. Én kb. 1960 őszén már azt tudtam jelenteni a Kiss Árpádnak mint elnöknek, hogy az elképzelés készen van, és erről a megfelelő döntést kellene akkor meghozni, és azután szorgalmazni kellene a formális megalakulást.

(6. kazetta, 2. oldala)

V.: Kiss Árpád valóban megindította a szükséges lépéseket, azonban ellenállásba ütközött. Először a Tervhivatalon belül, azután a Pénzügyminisztériumban, és isten tudja még hol. Én nem tudom megállapítani, hol. De tény az, hogy egyszerűen nem volt képes arra, hogy

ezt a gondolatát, ami nyilvánvaló nem ő saját maga talált ki, hanem valahol valakikkel megbeszélte, nem volt képes arra, hogy ezt keresztülvigye, realizálja. Hogy azért-e, mert a műszaki fejlesztésnek a fontosságát ő belátta, de ezek a partnereinek fogalma nem volt róla, és nem is hitték el, vagy azért, mert ilyen bürokrata meggondolásból vagy felfogásból fölöslegesnek tartották az ezzel való állami kormányzati foglalkozást, vagy nem tartották jónak ezt az egészet, azt én nem tudom megállapítani. De tény az, hogy ezt keresztülvinni nem lehetett egy esztendőn keresztül. Pedig ennek nagyon sok támogatója volt a műszaki értelmiség köréből, maga az akkor, ha nem is csúcsszervnek, de ilyen átfogó szervnek számító METESZ és a METESZ egyesületei, azok erőteljesen támogatták. Természetesen oda se hallgatták rá.

K.: Tehát maga a mérnöktársadalom pozitívan állt hozzá?

V.: Az pozitívan állt hozzá, de arra se hallgattak. A megalakulás egyik napról a másikra történt. 1961 őszén teljesen magyar módra, olyan módon, hogy a Kiss Árpádot leváltották, aminek szintén nem tudom pontosan az előzményét, de nyilvánvaló, hogy az, hogy nem fért össze se az OT apparátusával, se az egész gazdasági irányítással, a kormányzati gazdaságirányítás többi elemével, tehát 1961 őszén, tehát a ... egy év múlva, leváltották máról holnapra az OT elnökének a pozíciójából, helyette Ajtai Miklós, aki az ő első helyettese volt, azt nevezték ki. És a Kiss Árpádot ugyanakkor kinevezték az OMFB elnökének, amelyik még meg sem konstituálódott. Tehát az OMFB nem született meg még, de elnöke már volt, és az hivatalos kinevezést kapott. Az OMFB csak 1962 tavaszán, elején született meg, akkor, amikor végül is a Minisztertanács határozatával megalakult, elfogadták a statútumát. Ez egy tipikus magyar mód.

Nehézségek voltak, mint említettem, a műszaki fejlesztésnek szoros kapcsolata van a gazdaságpolitikával és a gazdaságirányítással, de kapcsolata van, ugyancsak szoros kapcsolata van a tudománnyal, illetőleg a tudományos kutatással, mert hiszen azokat a műszaki ismereteket, amelyeket az országon belül alkalmaznak, alkalmazni kell akár az iparban, akár a mezőgazdaságban, akár a szolgáltatásokban, az infrastruktúrában, a gazdaság széles területein, sőt a társadalmi élet széles területien, mert a társadalmi élet jó részéhez mindenféle technikai eszközök kellene, ezeknek az ismereteit nem 100%-ig Magyarországon, egy kis országban, amelyik még ráadásul ugye nem az élvonalba tartozik, tehát egy kis országban nem lehet saját kutatásból leszámaztatni, hanem annak egy része olyan, amelyik itthon megszülető gondolatok, itthon megszülető tudományos eredményeknek a gyakorlati következménye, a nagy része valamilyen módon a határokon át kerül be a magyar gazdaság vérkeringésébe. Arról most ne beszéljünk, de én csak azért említettem azt, hogy azért

mindenesetre a műszaki fejlesztésnek a tudománnyal, a tudományos kutatással azért van szoros kapcsolata, mert ennek az eredményeit valósítja meg a gyakorlatban, a gyakorlati gazdasági életben. Az a műszaki fejlesztés, technológiafejlesztés az, amelyik a 2 között a kapcsolatot jelenti. Tehát a műszaki fejlesztés szoros kapcsolatban van a tudománnyal is. De itt Magyarországon az volt a másik nehézség emellett, amit már elmondottam, az volt a másik nehézség, hogy az Akadémián, ahol egyébként még a 40-es évek végén, az 50-es évek elején, amikor átszervezték az Akadémiát, akkor megalakult egy műszaki osztály, és azóta létezett és ma is létezik egy műszaki osztálya az Akadémiának, amelyik a műszaki tudományokkal foglalkozik. Igazából az Akadémia vezetőinek az volt a véleménye, és azt meglehetősen sokszor hangoztatták is, hogy műszaki tudomány mint ilyen egy nem létező fogalom, mert van természettudomány, van fizika, kémia, biológia stb., és ennek a gyakorlati alkalmazása már nem tudomány. Tehát műszaki tudomány, mint ilyen nem létezik. Igazi tudomány a természettudomány, vagy ha a műszaki fejlesztéshez ugye nemcsak természettudományok, hanem társadalomtudományi ismeretek és eredmények is szükségesek, akkor van társadalomtudomány ilyen-olyan-amolyan ágazata, de műszaki tudomány, ilyen nincsen. Ez az Akadémiának ki nem mondva, de az Akadémia vezetői között is elég elterjedt volt abban az időben, és még utána nagyon hosszú ideig is. Szerintem máma is bizonyos nyomai megvannak, de ez már nem tudatos, inkább erre az időre való atavisztikus visszafejlődés.

K.: Mi lehet ennek az oka?

V.: Ezt én nem tudom megmondani. Ezt nem tudom megmondani. Az én munkámmal az függött össze, hogy ilyen van, és erről igyekeztem, és mindenki igyekezett, azok is, akik a műszaki tudományos tagjai voltak az Akadémiának, a műszaki osztálynak a tagjai voltak, azok is igyekeztek meggyőzni az akadémikusokat azt a részét, amelyik ezt a nézetét vallotta, és nagyon hosszú viták voltak. És mondom, hogy ezek a félhangon, akkor sem nyilvánosan, hivatalosan képviselt nézetek, ezek félhangon tovább is folytak, azután elhalkultak, nekem az az érzésem, hogy igazából teljesen nem haltak ki, de máma általában nemigen lehet ezt így hallani. De ez mindenesetre ugyancsak megnehezítette az OMFB formális és szervezeti kialakítását, megalakulását, és hozzájárult ahhoz az esztendőskéséshez, amit, mondhatnám, hogy másfél esztendőskéséshez, ami mindjárt az OMFB születésekor így kialakult.

K.: Érdekelne, hogy milyen korszakok voltak az OMFB-ben, különböző korszakok. Milyen feladatai voltak az OMFB-nek? Ezek esetleg időben hogyan változtak és így tovább?

V.: Tehát az OMFB munkája igazából 1962-ben indult meg, és akkor egy kormányhatározattal történt meg a státútum elhatározása, az elnök jogkörének a

meghatározása, és ennek az alapján kezdődött meg a munka. A munkának, az induláskor a Kiss Árpád mint elnök volt, és én voltam a helyettese.

K.: Elnökhelyettes?

V.: Igen.

K.: Vagy általános elnökhelyettes?

V.: Az később volt. Az akkor volt, amikor a Kiss Árpád meghalt.

K.: Igen, értem, tehát elnökhelyettes volt.

V.: Én voltam a Kiss Árpádnak a helyettese, más elnökhelyettes nem volt. Voltaképpen abban az időszakban, az első néhány esztendőben a fő teendő az volt, hogy megállapítsuk, és így konszenzust alakítsunk ki a gazdasági és a tudományos vezetéssel az országban, megállapítsuk azt, hogy voltaképpen a műszaki fejlesztés mint nemzeti szintű tevékenység, annak milyen része az, amit az államnak kell csinálni, most egy akkori helyzetet és akkori felfogást tessék elképzelni, mert ugye akkor a vállalati szint állami tulajdonban volt, de azért úgy különböztették meg, hogy van egy állami szint, ami alatt úgy értették, hogy az valami kormányzati, vagy hanem közvetlenül kormányzati, akkor középírányítási szint, tehát van egy állami szint és van egy vállalati szint, amelyeknek a vállalatoknak, lényeges vállalatoknak a 100%-a ugyancsak állami tulajdonban volt, de azért ez a megkülönböztetés, amiről beszélek, ez fönnállt. Tehát arról volt szó, hogy meg kellett határozni és konszenzussal lehetőleg kialakítani azt, hogy mi a kormányzati teendő a műszaki fejlesztésben, a mi nem az OMFB teendője, mert a műszaki fejlesztésében, a mi felfogásunk szerint, voltaképpen mindenkinek teendője van, minden állami szervnek, minden minisztériumnak. Nemcsak a szakminisztériumnak, ilyen–olyan–amolyan szakminisztériumnak, agrárminisztériumnak, és így tovább, tehát nemcsak a szakminisztériumoknak, hanem pl. magának a pénzügyminisztériumnak, a Tervhivatalnak, akár a külügyminisztériumnak, a Külkereskedelmi Minisztériumnak és így tovább, tehát mindenkinek megvan a teendője, az egyiknek több, a másiknak kevesebb. És ennek a koordinációja és ennek a kezdeményezése és a kormány részéről való megbízás alapján ennek az áttekintése, direkt nem mondom azt a szerintem helytelen kifejezést, hogy összefogása vagy átfogása, tehát ennek az áttekintése, ez az OMFB-nek a feladata. És ez a fő feladata. Ebbe beleérttem a műszaki fejlesztési politikának a kialakítását is, amit akkor nem ilyen szóval, hanem inkább, vagy ilyen kifejezéssel, hanem inkább úgy határoztak meg, hogy a műszaki fejlesztés főbb irányainak a kialakítása. Ez igazából a műszakifejlesztés-politika, amit máma annak nevezhetnek, vagy technológiapolitikának is szokták nevezni. Tehát ez volt a fő teendője az OMFB-nek. Ennek mondjuk a legfőbb, eleinte a legfőbb útja az volt, hogy az egész helyzetet, tehát így az

országosan áttekintő kérdésektől kezdve az ágazati, alágazati kérdésekig át kell tekinteni, át kell világítani a helyzetet, ebben a minisztériumoknak rendkívül nagy szerepe van, mert az ágazati, alágazati kérdésekhez ők állnak közel, és át kell világítani és olyan tanulmányokat kell készíteni, koncepciókat kell készíteni, amelyekben a múlt áttekintése után egy jelenlegi helyzetképet ad, adja az összehasonlítást a világhoz képest, a világot akkor két részre, most műszaki fejlődés szempontjából, két részre kellett osztani, a szocialista országokra, a KGST-országokra, és a tőkés országokra, tehát a fejlett nyugati országokra. A fejlődő országok ilyen tekintetben nemigen jöttek tekintetbe, mert azoknál csak elvétve volt olyan, hogy olyan dolgok keletkeztek ott, álltak elő, amelyek így műszaki fejlesztés szempontjából aztán világszerte elterjedtek. Tehát erre a két részre kellett az áttekintést megcsinálni, és akkor annak a konzekvenciáit levonni, és amennyiben lehet, legalább a fő lépéseket kijelölni, ami mondjuk egy ideiglenes kijelölés volt, egy előzetes kijelölés volt, a fő tevékenységek tekintetében, mert azután ezeket a tanulmányokat időnként ugyancsak át kellett tekinteni, és egymással összehangolni, mert pláne azok a tanulmányok, amelyeknek bizonyos mértékig ágazati jellege volt, vagy alágazati jellege volt, azok után se a másik ágazatra vagy a tőlük távolabb álló területekre, se az ország teherbíró képességére nem voltak vagy nem tudtak tekintettel lenni, és azokat időnként össze kellett hangolni azért is, hogy az egész fejlődés, ajánlott fejlődés, ha tetszik, megfelelő arányokban, tehát arányos fejlődés is legyen, nemcsak az ország teherbíró képességéhez, gazdasági erejéhez szükséges módon, hanem egymással is megfelelő arányban álljon. Ezeket időnként meg kellett csinálni.

Ezeknek a tanulmányoknak és koncepcióknak a készítése a 60-as évek első felének az OMFB-nél a fő feladata volt, és ebben nagyon nagy kedvvel vett részt az akkori műszaki, és mondhatom: műszaki-gazdasági értelmiségnek a java, akiket fölkértünk rá. Ez egy, mi úgy szoktuk annak idején mondani, fizetett társadalmi munka volt, honorált társadalmi munka volt, inkább ez a jó kifejezés, mert nem a teljes ellenértékét tudtuk megfizetni, de honorálni tudtuk, és azért az jelentett valamit, szívesen csinálták. De a lényeges az, hogy nem a pénzért csinálták, hanem az, hogy egy ilyen munkában részt vettek. És ez a státútumban két dologgal volt alátámasztva, sőt három dologgal. Az egyik az, hogy nemcsak leírták a szerzők ezt az ő véleményüket, hanem utána meghívott szakközönség előtt meg is vitatták. A meghívott szakközönség megfelelőképpen, abban az időben megfelelőképpen lett kiválogatva, hogy minden szakmából, érintett szakmából, aki ahhoz a kérdéshez értett, neves ember volt, köztisztviselőben álló ember volt, ilyeneket hívtunk meg, azután meghívtuk a megfelelő szervezeteket, a nagyvállalatokat, akik szintén a saját ehhez értő szakértői műszaki vagy gazdasági szakemberüket küldték el. Tehát egy olyan körben meg lett vitatva, és azután lett

véglegesítve. Tehát a témabizottság, amelyet fölkértünk az elkészítésre, az a vita után kiegészítette vagy átírta, kiigazította ezt. Tehát ez egy olyan folyamatosan menő zsűrizés volt, amelyikre lehetőség szerint a kérdéshez, amennyire ismert volt, az országban a legjobb hozzáértőket hívtuk meg. És meg kell mondanom, hogy az is egy kedvelt, tehát ezek a viták is ilyen kedvelt találkozóhelyei voltak ezeknek a szakembereknek. És ez volt az egyik, tehát nyilvánosan, ilyen értelemben meghívott közönség előtt, nyilvánosan megvitatást nyertek, megbírálást nyertek.

A második, ami erre alátámasztás volt, az az, hogy a statútumba szó szerint be lett véve, és a kormányhatározatba is be lett véve, hogy akár a tanulmány kidolgozásában részt vevők, akár a vitán részt vevők szabadon, a saját véleményüket mondhatják el, és nem a főnökségük véleményét. Tehát szabadon képviselhetik a saját véleményüket. És nem köti őket semmiféle függelém. Ez benne volt a statútumban.

A harmadik pedig az volt, amelyik szintén ezt alátámasztotta, hogy az OMFB ebből, ezeknek a tanulmányoknak, vitáknak az alapján koncepcionális ajánlásokat készít, akár úgy, hogy az átdolgozott tanulmányt és annak a javaslatait, ajánlásait átteszi a Tervhivatalba, tehát ajánlásokat készít, és a tervező szervezetnek azt átadja. A tervező szervek voltak abban az időben, úgy értették, a vezető tervező szerv a Tervhivatal és a többi minisztérium, amelyik a tervekészítésben részt vesz. És a tervtől, a tervben ezeket az ajánlásokat figyelembe kell venni, ez nem annyit jelent, hogy 100%-ig csinálják, figyelembe kell venni, az ettől való lényeges eltérést pedig meg kell indokolni. Ilyen azelőtt nem volt, mert a Tervhivatal valami olyasmit, amit nem ő talál ki, nem kellett megindokolni, ez volt a tervjavaslat és kész. Ez ellen borzasztóan prüszköltek és borzasztóan tiltakoztak.

K.: ...?

V.: A tervhivataliak elsősorban, a tervhivataliak. A többiek kevésbé. A szakminisztériumok egyáltalában nem prüszköltek ellene, talán még a Pénzügyminisztérium támogatta, és volt egy-két támogatója még. De elsősorban a tervhivataliak. Az, hogy a tervezés szabadsága a fontos, és ilyen dolgokkal nem lehet megkötni. Ez valóban, hogy mondjam, jogilag, akkor jogérvényes jogszabály volt a kormányrendelet, tehát jogilag ez érvényben volt, de facto a Tervhivatal a lehető legritkábban alkalmazta, akár az éves terveknél, ott egyáltalában nem, de az ötéves tervek készítésénél is a lehető legritkábban alkalmazta, bármi, ami teljesen figyelmen kívül hagyta ezeket az ajánlásokat, bármit megindokolt volna avval, hogy ezt nem veszi figyelembe azért, mert – és megindokolta volna, hogy miért. De ez mindenesetre nagy kedvet adott és csinált azoknak, akik ebben a munkában

részt vettek. Tehát hogy ő a saját véleményét mondhatja el, és hogy ha ezt nem fogadják el, akkor meg is kell indokolni, hogy miért nem fogadják el, annak, aki nem fogadja el.

K.: Az előző korszakhoz képest ez biztos nagy fejlődés volt. De azért érdekelne, hogy ezek az OMFB által vállalt feladatok a végrehajtásban mennyire sérültek esetleg, tehát mennyire tudták ezt megvalósítani. Azt értem, hogy a szakma részéről lelkes hozzáállás volt, tehát a mérnöktársadalom élt ezekkel a jogokkal. Azt is értem, hogy ezek valóban fontos feladatok. De hogy ezek végrehajtásában adódtak-e problémák, voltak-e problémák? Tehát pl. jó, lehet szabadon elmondani véleményt, de azért tudjuk jól, hogy ezer szállal, láthatatlan szálakkal is meg vagyunk kötve, a főnökségtől és így tovább, tehát nem is biztos, hogy ezekkel éltek.

V.: Hát persze, hogy nem. Én soha nem állítottam, és nem állíthattam, hogy ez annyit jelentett, hogy valóban mindenki elmondta a saját véleményét, hogy a saját főnöksége őt nem presszionálta arra, hogy azt mondja, és így tovább. Én ezt soha nem állítottam. De ez mindenesetre egy olyan valami volt, ami egy kuriózum volt a magyar gazdasági életben. És ennek általában a szakkörökben sikere volt. Most, ha azt kérdezi, hogy az a mintegy 2 ezer vagy annál is több tanulmány, ami elkészült, nem akkor a hatvanas évek elején, hanem egészen mostanáig, az OMFB élete alatt, úgy circa 2000, 2000 egynéhány száz tanulmány készült egy 25–30 év alatt, tehát egyáltalában nem állítom, hogy azok mindegyike kifogástalan volt, az csak az ország egyetemes érdekeinek, és nem ágazati érdekeknek felelt volna meg, vagy éppen nem volt helyes irány, hanem helytelen irány volt, egyáltalán nem állítom. De azt merem állítani, mert általában az volt, nemcsak a nálunk dolgozó és a hozzánk vitára bejövő, rendszeres bejáró, vagy időnként egy-egy alkalommal bejövő szakembereknek a véleménye, hogy ezek a tanulmányok hasznos dolgok, még abban az esetben is, hogyha egyik-másikba nem kevés hiba csúszik, mert arra készíteti az embereket, hogy átgondolják, átfogóan átgondolják az ország egyéb ágazataival, gazdasági ágazataival, az ország helyzetével koordináltan igyekezzenek átgondolni a dolgokat. Tehát egy átgondolásra, meggondolásra készítetnek, akár csinálja valaki, akár olvassa és bírálja és vitatkozik rajta, és ez feltétlenül formálja a gondolkodásukat, és ilyen értelemben feltétlenül hasznos dolog, mert ha meghallja a másinak a véleményét, az ellenvéleményeket, és akkor tovább gondolkodik rajta. Tehát állítom, hogy a 60-as évek első felében az OMFB munkájának ez volt a zöme, állítom, hogy ez egy olyan tevékenység volt, amire akkor szükség volt, átvették azután később mások is, de igazából ez mindig ilyen, hogy mondjam, rövid életű gyakorlattá vált másutt, sok minisztériumban ugyancsak átvették, hogy csináltattak ilyen tanulmányokat, azután jött egy új miniszter vagy miniszterhelyettes, az fölöslegesnek tartotta, abbahagyták. Tehát

folyamatosan, végig az egész időszakon igazából az OMFB-ben készültek ezek a tanulmányok. De, mondom, mások is átvették, de mi ezt egyáltalában nem bántuk, mert egy idő múlva, eleinte nem vették át, eleinte senki nem csinálta, és akkor mi kénytelenek voltunk ágazati vonatkozású kérdésekkel is foglalkozni, sőt egy-egy munkatársunknak a kezdeményezésére és a saját vezetőségünknek a nem kellő ébersége vagy erélye miatt, igazából majdnem azt mondhatnám, hogy vállalati szintű, nagyvállalati szintű kérdésekkel is foglalkozott egyik-másik tanulmánya, ami szintén nem lett volna szükséges. Az ágazati kérdésekkel a minisztériumok vagy foglalkoztak, vagy nem, ezért különösen az elején nagyon sok ilyen ágazati jellegű tanulmány készült mi nálunk, mert mi nálunk a tanulmány készítésére mindig megvolt a kellő kapacitás, a kellő pénzellátás, és a mi ahhoz egyáltalában szükséges.

Akkor kaptuk az ellenvetést, kifogást, ha tetszik: vádat, hogy az OMFB részletekbe menően foglalkozik, tehát erről mondjuk le, ne csináljuk. Mi azt mondtuk, hogy nem csináljuk akkor, hogyha valaki foglalkozik vele, mi akkor megnézzük, átvesszük, a magunk szempontjai szerint fölhasználjuk, és csináljuk ezeket az átfogó, áttekintő, tényleg a nemzetgazdaság szintű kérdésekhez való tanulmányokat, koncepciókat, ezekkel akarunk igazából foglalkozni. De akkor aztán kiderült, hogy vagy kapunk erre alátámasztást, ilyen tanulmányokat, koncepciókat az ágazattól, vagy nem. Időszakosan kaptunk, időszakosan nem. Tehát mindegy. A lényeges az, hogy abban az időben ez volt az egyik, nemcsak az egyik, hanem talán a legfontosabb tevékenysége annak, amit mondtam, hogy válasszuk külön a műszaki fejlesztés nemzeti szintű munkamegosztásának a keretében, hogy mi az államnak, mi a kormánynak a teendője, és mi a vállalati szintnek a teendője.

K.: Szeretnék még itt egy-két kérdést föltenni. Ezek különböző jellegű kérdések, de ide az első időszakra vonatkoznak. Említette, hogy Kiss Árpád volt az elnök és Ön volt az elnökhelyettes. Mi volt a munkakör felosztása elnök és elnökhelyettes között?

V.: A munkakör fölosztása az volt, hogy a Kiss Árpád volt az, aki ezeket az egyeztetéseket, amit mondtam, hogy életfontosságú, tehát a gazdaságpolitikával való kapcsolódása a műszakifejlesztés-politikának, és a másik oldallal, a tudománypolitika, a kutatással való kapcsolódása, ő elsősorban ezekkel a kérdésekkel foglalkozott. Én pedig a tanulmánykészítéssel és a belső szervezetnek, a koordinátori rendszernek a belső fölépítésével. Mindjárt rátérek arra, hogy ez micsoda, mert ez nézetem szerint akkor is és azóta is az összehangolt műszakifejlesztés-politikai koncepció kialakításának az egyik szervezeti alapfeltétele. Itt arról van szó, tehát olyan kollégákat igyekeztünk ide megszerezni, akiknek a gyakorlati tapasztalata és az elméleti tudása megfelelő volt ahhoz, hogy egyrészt

egy nagy területet áttekintsen, másrészt hogy annak a területnek a kölcsönkapcsolódását az egész országos gazdaság területéhez szintén áttekintse és ismerje. Tehát öneki szakmailag egy nagy területet át kellett tekinteni, és kapcsolódni kellett tudni, a kapcsolódás annyit jelent, hogy az egymással való érintkezési felületeket, az egész gazdasági élettel, az egész ország gazdaságával való kapcsolódást, érintkezési felületeket is ismerni, vagy legalábbis érzékelni kellett. Olyan értelemben önekik Janus-arcuk kellett hogy legyen, tehát kétarcú kellett hogy legyen. Az egyik az ágazat felé, esetleg egy teljesen széles ágazat felé, sokfelé tagolt ágazat felé kellett fordulniuk, és azokkal jó összeköttetést, azoknak a műszaki-gazdasági vezető embereivel jó összeköttetést kellett tartani, kiépíteni, és ilyen értelemben közvetíteni az OMFB integráló munkája, áttekintő munkája számára ennek az ágazatnak a kívánságait, a szükségleteit, a lehetőségeit és így tovább. Tehát egyrészt az ő Janus-arcuk egyik oldala erre felé fordult, ilyen értelemben ők kvázi nem lobbistái, hanem, ha tetszik, nagykövetei voltak, lehettek, de nem, ők a nagykövetei voltak, lehettek ezeknek az ágazatoknak, de az egész szempontjából, az összesség szempontjából, másrészt viszont az ők közös kollektív működésük alakíthatta ki és alakította ki itten ezt az országos kormányzati műszaki-fejlesztési stratégiát. Tehát ezeknek a koordinátoroknak, ezeknek volt a legjelentősebb szerepük ennek a feladatnak az elvégzésében. És ide, mondom, olyan embereket választottunk ki, vagy igyekeztünk kiválasztani, mert természetesen mindig más az, ami a piacon található, és az, amelyik kívánatos volna, olyan embereket igyekeztünk kiválasztani, akik mindkét feladatnak eleget tudnak tenni, tehát olyan szakvonalbeli valakik, akik átfogó szemlélettel tud kollektív munkát is végezni. Nem minden, a gazdasági életnek minden ágára akartunk ide valakit beállítani, mert az rendkívül nagy és széles spektrumú lett volna, és nagyon szerteágazó, hanem azokra a legfontosabbakra, ahol a műszaki haladás a leggyorsabb, amelyik az ország egész gazdasági vagy társadalmi élete számára szintén a legfontosabb, ezekre igyekeztünk. Ez többé-kevésbé sikerült, de nem 100%-osan, több-kevésbé. És szerintem visszatekintve is egy jó garnitúrát tudtunk itt összeszedni, ahol távolról sem volt minden ágazat vagy pláne minden alágazat lefedve. Ezeknek a koordinátoroknak, akik rendszerint vagy egyedül, vagy egy segítséggel, vagy legföljebb két segítséggel dolgoztak itt, mert az alapelvünk az volt, hogy itten egy anti-Parkinson-szervezet lévén semmi esetre se menjünk föl a létszámmal, mert akkor az áttekinthetetlen, átfoghatatlan, és akkor a saját útját elkezdi járni, ami biztos, hogy nem azt a célt fogja megközelíteni, amit mi szeretnénk. Tehát itt ezért tudatosan és nagyon erősen kicsire tartottuk a létszámot. Ezzel szemben a koordinátornak és az egy-két segítőjének a szakmából, mégpedig kezdve az akadémikusoktól a kutatókon keresztül, a gyakorlati vállalati mérnökökig, konstruktőrökig, tervezőintézeti mérnökökig bárki közül lehetett,

főiskolai, egyetemi tanárokat, adjunktusokat, tanársegédeket, bárkit lehetett választani és választottak is. Tehát mindenki csinált magának ki nem mondottan, mindenkinek volt egy stábja, amelyik néha némelyiknek egy néhány tucat, némelyiknek esetleg néhány száz, attól függ, hogy mekkora terület volt, amelyikből mindig tudtak, sőt párhuzamosan tudtak megfelelő szakértőket, embereket fölkeríteni a munkára, vagy meghívni a vitákra. Ez volt, ez az elgondolás volt az egyik alapja az OMFB munkájának és szervezetének, és én ennek a kiépítésében fáradoztam.

*

7. kazetta, 1. oldal (felvétel ideje: 1991. december 12.)

V.: Tehát az OMFP külső szakértői garnitúrával végzett legfontosabb tevékenysége a helyzetfeltárás, helyzetelemzés, tanulmányozás, az abból eredő következtetések levonása és abból eredő koncepcionális gondolatok és átfogó koncepciók kialakítása. Röviden úgy neveztük, hogy a tanulmánykészítésnek a tevékenységi területe. Az OMFB eddigi léte alatt úgy durván azt mondhatnám, hogy olyan kétezer tanulmány és koncepció készült el, ami természetesen nem kétezer teljesen egymástól különböző témát jelent, mert hiszen az 1962-től kezdődően máig 30 év telt el körülbelül, tehát egy-egy ilyen nagy kérdést az idők során többször is fel kellene dolgozni, mert a külső, belső körülmények, azoknak az egymásra hatása az erősen változott, és azért akarva, nem akarva, tetszik, nem tetszik, többször fel kellett dolgozni ugyanazt a kérdést, amelyeknek már voltak azután olyan részei, amelyek a műszaki fejlődésből következően változtak mindig, voltak olyan részei, amelyek a gazdasági, belső és külső gazdasági követelmények és helyzetváltozások következtében változtak, meg hát olyanok, amelyeket azért kellett változtatni, mert valamelyik kezdeti, esetleg egy későbbi elgondolás végül is nem bizonyult helyesnek. Tehát minden esetre az a kétezer tanulmány az nem kétezer különböző témát jelentett, mert az olyan rettenetes elaprózottságot is vont volna maga után, ami semmi esetre sem volt és lehetett az OMFB-nek, mint országos áttekintő, átfogó szervnek a dolga. Ezeknek a tanulmányoknak a készítésében volt egy pár olyan újdonság, amely abban az időben hogy úgy mondjam, elég merész újdonságnak bizonyult. Ilyen az, hogy az OMFB-nek a statútumába, amelyet kormány hagyott jóvá és kormányrendelettel hoztak nyilvánosságra benne volt az is, nem tudom, hogy említettem-e már, hogy ott a külső és belső szakértők, de elsősorban a külső szakértőkre volt ez

vonatkoztatva, a saját véleményüket szabadon elmondhatták, teljesen függetlenül a főnökük véleményétől és ebben egy bizonyos, a kormány által elhatározott védelemet kaptak. Tehát nem lehetett őket kvázi felelősségre vonni, hát persze egy dörzsölt főnöknek számos más lehetőség áll rendelkezésre, hogy hogyan vegye előzetesen vagy utólagosan prés alá a hozzá beosztott szakembereket, de azért deklarálva azelőtt ilyen soha nem volt, hogy ott a saját véleményüket mondhatják el minden egyes vitában, akiket meghívtuk, a meghívó levélben ez benne volt. Automatikusan, vagy ha tetszik, sablonosan, de mindegyik meghívó levélben benne volt, hogy ő elmondhatja a saját véleményét ilyen és ilyen rendelet értelmében a munkahelyétől és a főnökétől függetlenül. Akkor ugyancsak az OMFB statútumába és ugyancsak kormányhatározattal megerősítve még egy olyan dolog volt bevonva, azelőtt soha nem volt, és erre nagyon prüszköltek a különböző ilyen gazdasági vezető szervek, főként a Tervhivatal prüszkolt rá, az volt, hogy az OMFB koncepcióját, amelynek megvolt a maga hogy úgy mondjam készítési, megvitatási, elemzési és jóváhagyási menetrendje, és ezeknek eleget téve az OMFB koncepcióját elküldte a Tervhivatalnak és más gazdasági szervnek, akkor abban az esetben, ha azt a tervezésnél, elsősorban a középtávú és a hosszú távú tervezésnél nem vették figyelembe, akkor azt a Tervhivatalnak és a többi tervkészítő szervnek meg kellett indokolni, hogy miért nem vette figyelembe. Ezt rendszeresen elszabotálták, vagy ha nagy nehezen valami indokolást beletettek, akkor egy olyan sablonos, semmitmondó mondatot írtak bele, ami igazából nem volt megindokolva, de azért itt is meg kell mondanom, hogy azelőtt ilyen soha nem volt, tehát az OMFB egy ilyen belső, egy ilyen ellenpontoszerű intézmény volt, kontrapunktszerű intézmény volt. Én másképp mondhatom, egy belső, nem hivatalos kritikus, opponens, ha tetszik, akkor ellenzéki bíráló álláspont volt, ahol nem az volt az indító ok, hogy mi itten ellenzékieskedjünk, meg bíráljunk, hanem volt egy olyan jog, hogy lehetett bírálni. És ez egy follióris pont volt, azért mondtuk mi azt a Kiss árpáddal mindig, hogy az OMFB az egy antiparkinson intézmény, most nemcsak arról volt szó, kezdetben egy minimális mancsafttal, egy minimális személyzeti létszámmal dolgoztunk, mert eleinte az OMFB mindenestől 80–90 főből állt, aztán később mentünk föl, talán a 70-es évek elejére már 120 főre segédszemélyzetestől és házmesterestől, mindenestől. Aztán a későbbi elnökök voltak, akiknek más felfogásuk volt az OMFB-ről, akik ezt azért jelentősebb földuzzasztották, a maximum volt körülbelül ennek a kétszerese.

K.: Már mint a hetvennek?

V.: Nem. Az már a 80-as években volt, hogy ennek a 120-nak a kétszerese.

K.: Ja, a 120-nak a kétszerese.

V.: Igen. Azt akarom mondani, hogy a tanulmányi készítési tevékenység volt az egyik gerince az OMFB tevékenységének, és mint mondtam, annak kimondottan ugyancsak a statútumba, ugyancsak a kormányhatározattal a fő célja az volt, hogy a gazdasági tervezést, népgazdasági tervezést a műszaki tartalmát adja meg, mégpedig komplexen, tehát nem egyes ágazatokra. Akkor a népgazdasági terv ágazatokra volt szétszabdalva, hanem komplexen, az egésznek az áttekintésében, az egész gazdasági életet kvázi egységesnek és egységes célúnak, a kölcsönös egymásra hatást rendkívül fontosnak tekintve, ez volt a feladat.

K.: Egyik fő célja ez volt a tanulmányoknak?

V.: Az OMFB-nek is az egyik fő célja az volt, hogy a gazdasági tervezésnek a belső műszaki tartalmát helyesen adja meg a Tervhivatal számára, mint nyersanyag, és azért volt az a rendelkezés, hogy ettől eltérni csak akkor lehet, ha megindokolják, hogy miért tértek el. Ez volt az alapgondolat.

K.: Ez egyébként gyakran történt?

V.: Hát persze. Abban ők már művészek voltak, hogy hogy lehet ettől úgy eltérni, hogy úgy csinálnak, mint hogyha figyelembe vették volna.

K.: Ez minden esetre nagyon ritka volt ebben a korban, hogy erre lehetőség volt, hogy a szerzők teljesen saját véleményüket mondhatják el.

V.: Igen. Erre lehetőség volt, de én ismételten mondom, valójában ha mondjuk nagyon durván meg akarom becsülni, akkor azt mondhatnám, hogy a külső munkatársainknak a fele úgy gondolkodott és úgy viselkedett, és úgy írt, hogy ezt figyelembe vette, a másik fele az, hogy mondjam, célszerűbbnek látta, ha nem egészen, ha fékezve úgy ír, vagy az igazgatójának a véleményét írja.

K.: Kvázi, mint egy belső cenzúra.

V.: Igen, de hát ez még mindig nagy eredmény volt ahhoz képest, ahogy a dolog azelőtt volt. Nem is említve még egy dolgot, hogy mi ezért a tevékenységért tiszteletdíjat fizettünk, amely távolról sem állt arányban azzal a szellemi munkával, amit ebbe a mi külső munkatársaink fektettek. De jól jött nekik, mert olyan jövedelem volt, amelyik kiegészítette, biztos, hogy az asszony tudott róla, meg ilyesmi, ugye. Ezek jól jöttek és bizonyos mértékig az akkori szűkös jövedelmi viszonyok között a vonzerőt is jelentette. A másik fontos tevékenység, amit kiépítettünk, azok a nemzetközi kapcsolatok voltak, még pedig mi próbálkoztunk a haladó, leghaladottabb technikát is elérni és ezért olyan országokkal, elsősorban Nyugat-Európára gondolok, majd jóval később, a későbbi években aztán Japánra, Amerikába nagyon keveset tudtunk volna elérni és azért nem is próbálkoztunk csak olyan amerikai vállalatokkal, akik, amelyek ők jöttek ide, mert Amerikában a hidegháború utáni

években, amikor azért kevésbé hidegháború, de azért volt, az volt, hogy ott a COCOM lista is volt, de a COCOM lista az mindenkire kvázi kötelező volt, Japánra, a nyugat-európai országokra, a közös piaci országokra, sőt a semleges országokra is többé-kevésbé el tudták intézni, hogy azok is betartsák. Nyomást gyakoroltak rájuk, politikai nyomást és el tudták intézni, hogy azok is betartsák, de nem erről akarok beszélni, hanem arról, hogy az Egyesült Államokban az amerikai cégekre vagy/és a külföldön dolgozó amerikai cégekre vagy cég-leányvállalatokra egy ennél szigorúbb előírás volt, még szigorúbb, mint az a bizonyos COCOM lista. Egy még szigorúbb előírás volt, és ezért nem volt reményteljes eset az, hogy mi itten a leghaladóbb technikát már a forrásánál, legtöbb esetben már a forrásánál, ami akkor ugye Amerikát jelentette, míg Japán föl nem jött és a nyugat-európai országok föl nem jöttek, följebb nem jöttek, ott fogjuk meg, de hát a mi számunkra, a mi technikai színvonalunk számára a nyugat-európai technika az magasan high-tech volt. Mindenesetre a nyugat-európai országokban kormányzati szervekkel is próbálkoztunk, nagy cégekkel, amelyeknek volt Magyarországon összeköttetésük és Magyarországon piacot gondoltak, vagy nagyon sokan voltak olyanok, akik itt Magyarországon keresztül más KGST-országok, elsősorban a szovjet piacra való bejutásra spekuláltak. Jogosan, nem jogosan, elképzelésük jó volt vagy nem volt jó, arról most ne beszéljünk, de ilyenek voltak. És mi ezeket próbáltuk ápolni, kiépíteni, megközelíteni.

K.: És ezt milyen eredménnyel?

V.: Nem elhanyagolható szerény, vagy közepes szerény eredmények voltak, elsősorban ilyen multinacionális vállalatokkal, akik hogy mondjam, szerettek volna Magyarországgal vagy Magyarországon keresztül, vagy régi hagyományaik voltak, háború előtti, háború utáni hagyományaik voltak ebben, ezekkel tartottunk, építettük ki a kapcsolatokat és ezzel főként én foglalkoztam és azután Kiss Árpád is, amennyire ideje és kapacitása, már tudniillik a sok egyéb kötelezettségei mellett, munkaráfordítási lehetősége futotta, ő is. Elsősorban mondjuk angol, azután NSZK vállalatokkal, multinacionális vállalatokkal tartottunk kapcsolatot, francia vonalon kormánysszervekkel is, angol vonalon is kormánysszervekkel, Ausztriában szintén kormánysszervekkel és olyan emberekkel, akiknek akkor akár az ottani magángazdaságban, akár úgy az állami irányításban jó szakmai nevük, csengésük volt, ilyen emberekkel is és azok jártak Pesten is nem egyszer. Hogy egy pár nevet említsek például abban az időben sokat emlegették a Krupp cégnek ugye lényegében a fő intéző, nem is tudom minek mondjam, mert ha azt mondom vezérigazgató, ennél sokkal több volt. Lényegében a Krupp az egy alapítványnak a tulajdonában volt és ez az ember volt az alapítvány fő-fő intézője, úgy hívták, hogy Berthold Beitz, még ma is él, egy idős ember, de akkor ez egy ilyen

nagy hatalom volt. Magyarországon nagyon sok kapcsolata volt egy másik nagy cégnek a tulajdonosának, ezt úgy hívták, hogy Otto Wolf von Amerungen. Ez volt a kelet-nyugati kereskedelemnek az NSZK-ban a keleti-nyugati kereskedelem, egy ilyen kvázi szövetség volt, annak az elnöke, akkor volt az összes kereskedelmi és iparkamarák felső szervének az elnöke és azonkívül pedig hát igen nagy vállalatnak a tulajdonosa. Akkor volt kapcsolatunk, én is voltam náluk, az Olivetti családdal, az olasz Olivetti cégnek a tulajdonosával, voltam is náluk meghívva és tárgyaltam velük. Itt járt az olasz, Olaszországban egy óriási állami ipari szektor van, nemcsak ipari, ipari, közlekedési, kereskedelmi stb., ez még a Mussolini-féle fasiszta időkből származik, amikor ők különböző okoknál fogva állami pénzekből nagyon sok beruházás-fejlesztést csináltak és ez állami kezekben volt, és utána, a háború után, amikor a fasiszta rendszer eltűnt, akkor ebből nagyon keveset reprivatizáltak vagy privatizáltak. És azért nagyon nagy része az olasz gazdaságnak a 60-as években és a legjobb tudomásom szerint, ha nem is akkor, de ma is nagyon jelentős része különböző állami kezekben van, amit azonban nem olyan módon csináltak, mint nálunk, ilyen bürokrata, hierarchikus vezetéssel, hanem ugyanúgy, mint a magángazdaság, ugyanazokkal a formulákkal, formációkkal, de a részvényeknek a többsége, vagy teljes egészében ilyen, ilyen állami szervezeteknek a tulajdonában volt, de megkövetelték tőle a magángazdaságnak a hatékonyságát. Nahát ebből egy óriási ilyen állami vállalatnak a vezetője, egy Mattei nevű ember, az az ottani állami olaj és olajfinomító vállalatnál kezdve, amelyiknek ő a vezetője volt, egy sor más dolog is a kezében volt, az ott egy nagy hatalom volt ez az ember, ez az ENI-nek volt a főnöke, és hogy mondjam, talán több mint gyanús körülmények között a vállalati repülőgéppel Milánó előtt szerencsétlenül járt, minden bizonnyal, hogy mondjam, megölték. Az járt itten Kiss Árpádnál is, egy szoros együttműködés volt kialakulóban, amikor őt megölték.

K.: Végül is az az üzlet, akkor ...?

V.: Nem üzlet volt, hanem egy kapcsolat. Az olaszok nagyon számítottak arra, hogy ők a háború előttinek egész más alapon keletkezett magyarországi befolyásukat újra kiépítik, más alapon, nem politikai, hanem gazdasági alapon és ez a Matteinek az elképzelése volt, amit ő megpróbált itten megvalósítani, elsősorban ilyen műszaki együttműködés formájában és mondom, hogy a dolgot menet közben kettészakította, kettétörte, hogy őt megölték. A halála után nem azt mondom, hogy nem lett belőle semmi, csak három emelettel alacsonyabban.

K.: Értem. Esetleg az angol kapcsolatról is tudna példát mondani? Mintha úgy emlékeznék, mintha az NSZK-nál még nagyobb intenzitással folyt az angolokkal való kapcsolatfelvétel?

V.: Itt járt, ugyancsak a Kiss Árpádnál ugyancsak a 60-as évek végén egy igen nagy befolyású valaki, aki akkor az akkor ellenzékben lévő munkáspártnak, tehát a Labour Party-nak a parlamenti vezetője és ha jól tudom, akkor elnöke volt, ezt pedig úgy hívták, hogy Watchbood Ben. Ez egy furcsa valaki volt, mert nagyon harcos Labour párti politikus volt, egy középkorú valaki, aki egyébként tipikus angol arisztokratának nézett ki, annak minden negatív tulajdonsága nélkül. És kiderült, hogy valóban egy angol arisztokrata volt, tehát neki vagy lord vagy ennél magasabb főnemesi rangja lett volna, de azt nem viselte, hogy lemondott-e róla vagy sem, azt én nem tudom, de úgy állt be a Labour párthoz és lett annak lényegében a vezetője. Azután ez a Watchbood Ben, mikor a Labour kormányra került, akkor ő, ha jól emlékszem, akkor az egyik nagyon fontos minisztériumnak a vezetője, tehát miniszter lett.

K.: Ez a Wilson idejében volt, nem?

V.: Azt hiszem, hogy a Wilson idejében. Ez is itt járt és emlékszem rá, hogy elég intenzíven volt egy ilyen angol kapcsolat, hivatalos kapcsolatnak a kiépítéséről szó, angliai ilyen multinacionális vállalatok, (angol eredetű székhelyű multinacionális vállalatokkal, az elsővel például a ICI-al, az óriási vegyipari konszernnel volt Magyarországnak, és nekünk, az OMFB-nek egy szerződésünk, ha jól tudom még a mai napig is annak a folytatása érvényben van.

K.: Ezekből a kapcsolatokból gondolom, ipari együttműködés is alakult ki? Tehát nemcsak a

V.: Persze. Én azért beszélek mindig a műszaki kapcsolatokról, mert én, illetve mi itt azzal foglalkoztunk, aztán az ipari kapcsolatokkal vagy a Külkereskedelmi Minisztérium, az Ipari Minisztérium az illetékes vállalatok, ezek együttesen foglalkoztak.

Mi ennek a technológiai kapcsolataival foglalkoztunk és igyekeztünk megközelíteni nem a saját magunk személyében, hanem mondjuk kicsit kinyitni a kaput a fejlett technika felé. Természetesen ugye a KGST országok között, a KGST kiépülésével, előbb-utóbb nemcsak kereskedelmi, nemcsak ilyen ipari és más gazdasági kapcsolatok épültek ki, hanem műszaki és tudományos kapcsolatok is és arra azután az OMFB volt hivatalosan kijelölve a kormány által, hogy mindenütt az OMFB-nek megfelelő vagy több, vagy más vagy hasonló felépítésű olyan szellemi, műszaki fejlesztéssel, tudományos kutatással és műszaki fejlesztéssel, innovációval, technológiapolitikával nagyon sokféle oldalról lehet ezt a kérdést megközelíteni, ezzel foglalkozó szervekkel kétoldalúan tartottuk a kapcsolatot és azután sokoldalúan. Ez rengeteg időt, rengeteg ilyen előkészületet vett igénybe, nagyon sok formalitást tartalmazott és nagyon sok vakvágányt is, azt, hogy semmi eredményt nem hozott,

azt nem mondhatnám, de távolról sem hozott annyit, mint amennyi a munka- vagy inkább az időráfordítás volt, mert egyrészt sokkal bürokratikusabb volt az együttműködés, sokkal formálisabb volt az együttműködés és az a technika, amihez itten hozzá lehetett férni, az a technika az a mienknél nem egy-két-három emelettel magasabb technika volt, hanem gyakran alacsonyabb, gyakran magasabb, de mindenesetre összemérhető volt. Tehát azonkívül a jellegzetessége, nem akarok erre kitérni, de jellegzetessége volt az például a technikai kapcsolatoknak, hogy valamikor a 60-as évek első feléből származott egy ún. szófiai elv. A szófiai elv a KGST-nek egy fő-fő irányító bizottságának a szófiai ülésén született ez az elv, amely azt mondta, hogy technikai segítség, tehát az együttműködés a technikában az egy segítség, kölcsönös segítség és annak nincs ára, az ingyen megy. Ez annyit jelent, hogy föl sem ismerték, hogy a technika, a modern technika a modern gazdasági életben mit jelent, hogy az egyre inkább egy olyan termelő erő, a modern technika, amely más termelő erőket, klasszikus termelő erőket helyettesít, technikával, ésszel helyettesíti az energiát, anyagot, beruházást, tőkét, minden isten nyilát, és ezért azt mondták, hogy azt ingyen kell átadni, ugye, ennek a belső maggondolata az, hogy ennek nincs értelme, mert azt szokták átadni ingyen, aminek nincs értéke, vagy annyi értéke van, hogy segíték a felebarátomon. Értéke annak van, amit meg lehet fogni, ami anyagból van. A szellemi munka eredményének, a szellemi vagyonnak nincs értéke, ez volt a szófiai elv, ami tökéletesen megakadályozta addig, amíg érvényben volt, és az olyan makacs volt, hogy azt nem lehetett agyonütni és nagy nehezen 10 évvel később, 15 évvel később azt lehetett elérni, hogy joga volt, ki-kinek joga volt a saját gondolataiért pénzt kérni, de aki nem akart pénzt kérni, az nem kért, aki azt mondta, én kérem, nem fizetek, tessék én nekem segítségként adni, akkor az is valamilyen módon érvényesítette, ha nem is teljesen az akaratát vagy ilyesmi, az egy agyonüthetetlen valami volt, amelyik teljesen megbénította a volt szocialista országok együttműködését, műszaki együttműködést, még akkor is, ha lett volna olyan terület, vagy lettek volna nagy számban olyan területek, ahol érdemes lett volna együttműködni. Ez is az OMFB-nek egy olyan feladat-komplexuma volt, amit nekünk kellett

K.: Tehát nemcsak a nyugati országok?

V.: Nem. A nyugati országokat hogy mondjam, mi döntöttünk el, mi gondoltuk meg, mi kezdeményeztük, ez viszont egy olyan dolog volt, amit meg kellett csinálni, amit a kormány kiszabott rá. A másikat azt többé-kevésbé tudomásul vették, egy kicsi túlzással azt mondhatnám, hogy eltűrték, elnézték, de az nem volt egy kimondott feladat.

K.: De gondolom azért ez az időben mind a két feladata az OMFB-nek jelentősen változhatott?

V.: Jelentősen változott. Voltak olyan vonalak is, és kormányservek is, amelyek például ezeket a nyugati kapcsolatokat nagyon erősen kritizálták és fölhánytorgatták, sőt, olyan módon is negatívan befolyásolták, hogy mindig keresték az ellenségnek, ahogy azelőtt mondogatták, a szőrös kezét. Hogy akar azokon a kapcsolatokon keresztül, hogyan akarja a magyar műszaki és gazdasági és esetleg tudományos életet föllazítani, meg befolyásolni, meg károsan befolyásolni stb. Állandóan ezt keresgették és ezért fokozott mértékben nehéz volt arra dolgozni.

K.: Ezek milyen szervek voltak?

V.: Mindazok a szervek voltak, akik azt hitték, hogy ő nekik ez a dolguk, itt találnak egész biztos ellenségeket. A Belügyminisztériumnak az ilyen meg olyan osztálya, még a legkevesebb bajunk volt a ...

K.: Tehát ezek lényegében gátolták az OMFB munkáját?

V.: Gátolták, azt nem mondhatom, hogy gátolták, fékeztek, a gátolás és a fékezés között azért különbség van. Fékeztek, rossz szemmel nézték, kritizálták és néha akadályozták.

K.: Az is előfordult, hogy egy-egy kapcsolatnak az elvágásában is segédkeztek, hogy a kapcsolat nem épüljön ki?

V.: Az is előfordult, hogy pereket indítottak egyes olyan emberek ellen, akik ezen a kapcsolaton dolgoztak. Az is előfordult. Ebben az időszakban, mondjuk a 60-as évek végéig terjedő időszakban, az ország gazdasági életében két olyan dolog volt, amelyet feltétlen meg kell említeni, mert a műszaki fejlődésre erősen hatott és az OMFB munkára is erősen hatott. Azon belül az én tevékenységemre és lehetőségeimre is erősen hatott. Az egyik az egy nagyon erősen negatív hatást gyakorló valami volt, a másik pedig egy pozitív valami volt. Időben a negatív hatást gyakorló valami volt előbb. Talán már említettem azt, hogy 1963-ban és talán 62-től 64-ig tartott ez a periódus, akkor itt az iparban, de nemcsak az iparban, hanem azután a kereskedelemben, a szolgáltatásokban is ezek a mamut vállalatok, amelyek ráadásul nagyon gyakran monopol helyzetben vagy relatíve monopol helyzetbe kerülő mamut vállalatok, mamut alatt idézőjelet tessék érteni, magyar viszonyban mamut vállalat nem egy IBM-hez képest mamut vállalat, de ez annyit jelent, hogy egy-egy ilyen nagyvállalatba tömörítettek kényszerűen egy egész iparágat, vagy ágazatot, egy fél iparágazatot és így tovább, és így tovább. Trösztösítés, nagyvállalatosítás, nem mindegyik tröszt volt, volt olyan, hogy nagyvállalat volt. Ennek az elvi alapja a KGST-ből származott, mégpedig a KGST akkor alakult, az ötvenes évek második felében, de igazából elkezdett 1960 után működni és a működésének a súlypontja, a zöme többek között az ún. szakosításban, vagy profilírozásban csúcsosodott ki. Ez azt jelentette ugye, hogy minden országban egy-egy ipari ágazatot, egy-

egy profilt olyan szolgáltatást, amelyik több országra vagy az egész KGST-re is kiterjedhetett, ezeket megpróbálták országok szerint, ahogy mondták ők: szakosítani úgy, hogy az egész KGST-t hallgatólagosan, mint egy egységes, gazdasági egységet vették és azt mondták, hogy majd a szakosodó az lehetőleg egy legyen, de ha nem egy, akkor legföljebb kettő, vagy uram bocsá' három, az majd mindenkit ellát, a többi álljon le és mindenki csak egy bizonyos dolgot, vagy néhány bizonyos dolgot, de aztán azzal az egész KGST-t lássa el.

K.: Ez egy örült monopolhelyzetet teremtett?

V.: Ez egy monopolhelyzetet teremtett nemzetközi vonalon is, monopolhelyzetet teremtett volna, de soha nem sikerült igazán, monopolhelyzetet teremtett volna nemzetközi vonalon is és ezt műszaki és gazdasági érvekkel azzal próbálták alátámasztani, hogy a modern ipar és így tovább, az a nagy termelési egységeket, a tömegtermelést preferálja, annak van előnye, afelé kell menni, ez a modern dolog. Ugyanakkor, amikor kezdett már kibontakozni a 60-as években az elektronika, az elektronika fejlődésével pedig pontosan az ellenkező irányba fejlődött a csúcstechnika, pontosabban mind a kettőből összetevődött szintézis felé fejlődött. Ugyanis ott a tömegtermelés ott valóban az alkatrészek, részegységek szabványosításának racionalizálásán keresztül azoknak a tömeges előállítására, de az egyedi, az egyéni és minden helyen, minden országban, minden klimatikus viszonyok különböző helyen változó, meg az ízléstől függő, meg egyéb körülményektől függő egyedi, egyéni kívánságok, legyenek azok természetes személyek, mint fogyasztók kívánságai, vagy beruházások által megkívánt dolgok, egyedi kívánságoknak eleget tenni azért, mert akkor az összgazdasági tevékenység, a komplex gazdasági tevékenység így fog egy racionalista összeredményt kihozni, e felé ment a technika. Annak a millió ága-boga, ennek a technikának csak az elektronika, az elektronikán alapuló automatizáció és számítástechnika stb. segítségével volt lehetséges. Ezt a technikai fejlődési irányt azok, akik a KGST-ben a tömegtermelést erőltették, és ezt a profilírozást, föl se ismerték, nem is jutott el a tudatukig, hogy ilyen van. Vagy ha fölismerték, akkor úgy néztek rá, mint a hegytetőről egy távoli síkságot, ugye. A megelőző 20–30 évnek a fordizmussal kezdődő ilyen tendenciái azt vették a legmodernebb követelménynek, holott a világ már egész másfelé ment. Ennek a meg gondolásnak, ennek a filozófiának, technikai filozófiának, technikai gazdasági filozófiának az eredménye volt az erőszakos profilírozás, ami a 60-as években elkezdődött és a 70-es években sem maradt vissza, csak miután annyi belső ellenállás volt az egyes országok részéről, akkor mindig lényegében enyhült, lényegében a kudarc felé sétált, de a külső látszatot, a profilírozás stb., szakosítás, azt azért fönntartották.

K.: Ha nem sikerült azért ez a folyamat

V.: Igazából nem sikerült.

K.: ... ez arra utal, hogy nagyobb volt a belső ellenállás?

V.: Én nem azt mondom, hogy úgy nem sikerült, hogy semmi nem sikerült, mert ennek például egy eredménye Magyarországon, hogy jó eredmény vagy rossz eredmény, e pillanatban sem olyan nagyon világos, az egész autóbuzsgyártás. Csak egy példát mondok. Ez a Rába és az Ikarus, meg a Csepel Autó. Ennek ez az egyik terméke volt, számos más figura is volt, amelynél nem volt a Magyarország számára akkor minden tekintetben előnytelen, de az egész KGST, az egész közösség számára egy abszolút előnytelen, mert egy maradi, egy túlhaladott nézet filozófiájából származó ilyen meg olyan javaslatok realizálódtak. Ez a filozófia, mint mondom, abból indult ki, hogy minden a nagyvállalat, a kisvállalatnak létjogosultsága nincs, nevetséges dolog egy nagyvállalati produktummal szemben, egy óriásvállalati produktummal szemben kis- és középvállalkozásokat, az csak elmaradott, csak drágábban tud termelni, és így tovább. Én nem akarom kifejteni részletesen ezt a filozófiát, de ezt hozta magával azt a bizonyos ilyen országos kampányt, ami 63 körül Magyarországon abban csúcsosodott ki, hogy az iparvállalatokat azokat összevonták, összeolvasztották adminisztratívra, mondván azt, hogy először adminisztratívra, azután odatesznek megfelelő vezetőket és azok majd meg fogják csinálni azt, hogy az adminisztratívából valóságos gazdasági, technikai összevonású óriásvállalatok fejlődjenek ki, – óriási termelékenységgel. Ez ritka esetekben és nagyon kis százalékban sikerült, nagy százalékban egy többlépcsős, lényegében a nagymértékben megőrizve az eddigi fölépítést, egy többlépcsős vezetés alakult ki, amelyikbe még jó, hogyha a

(7. kazetta, 2. oldal)

V.: még jó, hogyha azok az előnyök, amiket kétségtelenül el lehetett érni ezeknek a kisebb középvállalatoknak egy nagyvállalatba való beosztása, mellérendelése, vagy egymáshoz való közelítése során, kétségtelenül el lehetett érni, az ki tudta kompenzálni a sokkal bürokratikusabb soklépcsős vezetésnek a hátrányait, amelyik egy nagy vízfejet csinált, egy költséges vízfejet, egy borzasztó lassúságot, egy borzasztó konzervatív tohonyaságot például a műszaki fejlesztésben, nekünk egy csapás volt, mert az addig is nagyon lassú és alig valami érdekeltséggel meghajtott műszaki fejlesztés, ez még messzebbre került a soklépcsős irányítás mellett a gazdasági döntésektől és még kisebb volt, még kisebbnek bizonyult az érdekeltség hajtó ereje. Én ezt nem akarom részletezni. Ez a műszaki fejlesztésre vonatkozólag is egy csapás volt, holott a vitában állandóan azzal vigasztaltak, hogy a

legkülönbözőbb KGST-országokbeli tapasztalatok is azt mutatták, mondták, hogy ezek az előnyök ezek hamar győzedelmeskedtek az összes többi hátrányok fölött. Ez nálunk nem nagyon bizonyult be.

K.: De kik mondták? A politikusok?

V.: Igen, hogy mondjam, akik a KGST ilyen tendenciáit tolmácsolták a velük vitatkozók felé.

K.: Én gondolom, hogy a többi ún. szocialista országban is hasonló problémák voltak, illetve érdekelne, hogy a többi országban is volt-e OMFB-szerű képződmény?

V.: OMFB-szerű képződmények természetesen voltak. Volt olyan nagyon szélsőséges megoldások voltak, volt olyan, amelyikben például a Szovjetunióban ottan a tervhivatalhoz, az ottani tervhivatalhoz, a Gosztplanhoz hasonló elépítésű, egy rendkívül nagy hatalmú ilyen országos bizottság és központ alakult ki, amelyek teljesen centrálisan maga alá gyűrt a szovjet akadémián kívül lényegében minden tudományos kutatási és műszaki fejlesztési intézményt, jogot és pénzt. Ez az Állami Műszaki Fejlesztési Bizottság, ez nagyon hosszú időn keresztül ugyanolyan jogállása volt, mint a szovjet tervhivatalnak, amelyik lényegében vezérelte és vezényelte az ország gazdasági életét. Ez az egyik ilyen megoldás és például Csehszlovákiában ott minisztérium volt, és az NDK-ban szintén egy minisztérium volt, Tudományos Műszaki Fejlesztési Minisztérium.

K.: Ezek inkább pozitív szerepet képviseltek a műszaki fejlődésben, mint az OMFB, vagy pedig ettől eltérő?

V.: Ezt nem tudom megállapítani, mert én ezeket a kapcsolatokat soha nem tartottam, soha nem én foglalkoztam vele.

K.: De az OMFB-nek egyik feladata ez is volt?

V.: Igen. Nem én foglalkoztam vele, mindig más foglalkozott, nem én foglalkoztam vele.

K.: Tehát erről nem sokat tudna mondani?

V.: Nem sokat tudok mondani. Az biztos, hogy olyan nagyon valami pozitív tapasztalat vagy ismerettömeg onnan mifelénk nem áramlott.

K.: Őszintén szólva nem erre gondoltam, hanem tetszett mondani, hogy az OMFB tulajdonképpen egy ilyen szempontból pozitív szerepet képvisel, igyekezett képviselni, hogy ez a trösztösítés vagy nagyvállalatosítás ne úgy menjen végbe, hogy ez igen káros legyen.

V.: Nem tudtuk megakadályozni

K.: ... hát gondolom azért, ha ott is műszaki szakemberek voltak, az ottani OMFB-ben a többi KGST-országban, ott is azért valami hasonló ellenállás kellett hogy legyen.

V.: Nem emlékszem rá.

K.: Nem biztos, de szerettem volna rákérdezni.

V.: Nincs ismeretem erről.

K.: Értem. Kinek lenne erről?

V.: Nem tudom.

K.: Ki volt ezzel ott megbízva?

V.: Nem tudom.

K.: Akkor ezt hagyjuk ezt a témát.

V.: Aki az OMFB-ben ezekkel a KGST műszaki kapcsolatokkal foglalkozott, az elnöknek egyik, másik későbbi helyettese, ezek már nincsenek az élők sorában. Azokat nem lehet megkérdezni. Osztrovszki György, Kolos Richárd, Papp László. Nem tudom megmondani. A másik, ugyanebben az időszakban zajlott pozitív esemény a gazdasági reformnak az előkészítése, bevezetése és az első évei, ezek történtek 1970-ig, ezek voltak, ahol a gazdasági reform tervezői és főszereplői egész másként vélekedtek és néztek a műszaki fejlesztésre, mint ahogy azelőtt volt és akkor mi nagyon reménykedtünk, hogy itt egy föllendülés fog következni, amire aztán a 70-es évek első felének negatív reakciója az mindenféle ilyen reményt szétfűjt.

Az 1968-as gazdasági reformmal kapcsolatos reformproblémákat, változtatásokat, amit az addigi gazdasági irányítási vonal ennek a következtében ráhatást kapott, ezt én nem szeretném részletezni, mert nem ide tartozik. De az összefüggéseit a műszaki fejlesztéssel a jótékony vagy éppen fékező hatását azt azért szeretném elmondani, mert ez azért elég nagy mértékben meghatározta a műszaki fejlesztés lehetőségeit, irányát, a műszaki politika kibontakoztatásának a lehetőségeit a hatvanas évek végétől.

K.: Azt a folyamatot, ami lecsapódott az OMFB-n belül is?

V.: Is. De hát azért az OMFB munkája és a műszaki fejlesztés Magyarországon az nem azonos, az csak egy bizonyos, nagyon szoros viszonyban vannak oly módon, hogy az OMFB a magyarországi műszaki fejlesztésnek egy jelentős részét áttekinti, befolyásolja, esetleg végzi, koordinálja, egy részét csinálta és csinálja azóta is a dolgoknak. Ez különböző mértéken az idők folyamán ide és oda változott, de azért a két dolog nem azonos, az OMFB munkája és a magyarországi műszaki fejlesztés. Sőt! A magyarországi műszaki fejlesztés, azt hiszem, hogy erről már volt szó, munkamegosztásban végeztetik a konkrét gazdasági tevékenységet végző szervek, vállalkozások, vállalatok, a tudományos munkát végző és a tudományos eredményeket a gyakorlati felhasználás számára előkészítő szervek, másik nagy csoport, és végül az állami vagy közösségi szervezetekben végzendő műszaki fejlesztési munka

általában a műszaki politika és annak a gazdaságpolitikával való szoros kapcsolata, ez a harmadik csoport. A három főcsoporton kívül még van számos más mellékág is. Ez a Magyarországon végzett, végzendő műszaki fejlesztési munka, műszaki fejlesztési tevékenység. De ennek az OMFB, a konkrét végzést, ha tekintem, akkor abba a bizonyos állami közösségi szervek csoportjában tevékenykedik, részben saját maga, részben koordinálja másoknak a cselekedeteit, mindezt a kormány megbízásából és többé-kevésbé olyan körülményeket igyekszik teremteni, hogy azt a műszaki politika fő vonalába igyekezzék terelni. Tehát ez nem azt jelenti, ez soha nem volt még a tervlembontásos rendszerben sem, hogy itt valami centrális helyről végig kommandírozzák, vezényeljék a vállalati szférának is a műszaki fejlesztését, vagy a tudományos szférának a műszaki fejlesztés számára végzendő munkáját. Azt csak befolyásolta, igyekezett befolyásolni, terelni stb. A kettő nem azonos. Ezt valószínűleg többször is érintettük, említettük, de továbbra is szeretném leszögezni, mert ez egy alapvető kérdés, amivel az OMFB munkáját is jellemezni kell, saját fölfogásomat is csak így tudom jellemezni.

K.: Igen, most részletesebben tetszett mondani, mint az előbbiek folyamán.

V.: Azért mondom, hogy a műszaki fejlesztéssel való viszonyáról a gazdasági reformnak, arról mondhatnék egy néhány szót, de magáról a gazdasági reformról nem, mert az nem tartozik ide.

A gazdasági reform idején, tehát az előkészítés idejében és a reform bevezetésének és kibontakozásának az első 2–3 évében, tehát nagyjából olyan öt éves, 5–6 éves cikluson belül, azt mondhatnám, hogy a legtöbb megértés volt tapasztalható az elmúlt 35–40 esztendő alatt a műszaki fejlesztés problémái iránt, oly értelemben, hogy elfogadták azok, akik a reformot előkészítették és akik a reformot megtárgyalták és azután elkezdték, az elfogadása után, keresztülvinni, azok elfogadták a műszaki fejlesztésnek azt a felfogását, azt a szerepét, a gazdaságpolitikával való kapcsolatát, a tudománypolitikával, kutatópolitikával való kapcsolatát, amelyikről már több ízben szóltam. Ezt elfogadták, talán nem merem azt mondani, hogy a magukévá tették, de nem vitatták és a dokumentumokba és a cselekedetekben ez tapasztalható volt. Ennél többet én igazán nem kívánhatok, ez nagyon pozitív dolog.

K.: Ezt most akkor milyen évek?

V.: Ez az előkészítés kezdődött 1964 körül és ez körülbelül 1971-ig tartott. Akkor egy ilyen reakciója jött az egész gazdasági reformra egy ilyen balos fordulat, és erről a periódusról beszélek. Se előtte, se utána nem volt olyan időszak Magyarországon, amikor a

gazdaságirányítás, vagy akik a gazdaságirányítást szellemileg befolyásolták, azok ilyen megértőek és ilyen elfogadón álltak volna a műszaki fejlesztés problémáival szemben.

K.: Tulajdonképpen kikhez fűződik ez a progresszív gondolat?

V.: Az 1968-ban bevezetett gazdasági reformnak az előkészítése az Nyers Rezsőre volt annak idején bízva, ő akkor az MSZMP-ben gazdasági ügyekkel megbízott titkár volt és külön kapott egy ilyen megbízást erre a feladatra, és voltaképpen a gazdaság teendőinek a zöme is ennek a megtárgyalására, előkészítésére, elfogadtatására, bevezetésére irányult. Tehát az ő személyét kell ilyen értelemben elsőnek említeni. Volt egy olyan csapata, amelyik közvetlenül ezzel a kérdéssel foglalkozott, közvetlenül mellette dolgozott, ezt vezette Nagy Tamás közgazdász a Közgazdaságtudományi Egyetemnek a tanár és a helyettese volt Havas Péter, szintén közgazdász, aki fiatalabb ember volt abban az időben. Később azután a Beruházási Banknak és az Állami Fejlesztési Banknak volt a vezérigazgatója.

K.: Ezeket tetszene kiemelni?

V.: Ezeket említeném meg, akik végeredményben az egészet irányították és koordinálták. Ez egy ilyen meglehetősen széles társadalmi vonalon és nemcsak szűken az MSZMP belsejében folyó előkészítés volt, az irányítás onnan történt, amint mondtam, de a résztvevők elég széles társadalmi vonalon tevékenykedő emberek voltak, ahogy emlékszem rá, és ennek volt egy olyan albizottsága, amely a műszaki fejlesztés kérdéseivel és annak a tudományos kutatásával, mint a gazdaságpolitikával való kapcsolataival foglalkozott. Ezt bízták az OMFB-re és személy szerint rám. Én voltam tehát ennek a csoportnak, ennek az albizottságnak a vezetője, Kiss Árpád az elnöke. Ő abban a főbizottságban dolgozott, amelyet – mint mondtam – Nyers Rezső vezetett.

K.: Kik voltak a tagjai még ennek az albizottságnak?

V.: Annak olyan nagyságrendben változóan, 10–12–14 ember volt a tagja. Talán egy-két nevet mondanék. Jánossy Ferencet már említettem, a közgazdász Jánossy Ferencet, akkor Pikler Ferencet, aki a Rákosi-idők alatt le is volt csukva, előtte ő volt a villamos energia monopol-vállalatnak a vezetője, utána is a villamosenergia-iparban dolgozott. És a hatvanas évek első harmadában körülbelül, akkor az OMFB-hez jött és ott főosztályvezetői beosztásban az energiakérdések tartoztak hozzá. Egy nagyon jó áttekintőképeségű ember volt, ő volt a tagja, akkor emlékszem egy akadémikus egyetemi professzor, Gillemot László, ő egy igen nagy tudású, tekintélyű és nagy átfogóképességű ember volt, ő is tagja volt. Pártonkívüli volt. Akkor volt Böhm István, aki a Műszerügyi Kutató Intézetnek volt az igazgatója, volt Schäfer György, aki építész volt, és ha jól tudom, akkor az Építéstudományi Kutató Intézetnek volt, az Építéstudományi Intézetnek volt vagy az igazgatója, vagy a

műszaki igazgatója. És még mások. Nem akarom felsorolni, de nem is tudnám most már az összes embereket felsorolni.

K.: Az a lényeg, hogy kiváló szakértők lehettek akkor.

V.: Olyan, aki ezen a területen hasznos tanácsokat tudott adni, aki lehetőleg labdába tudott rúgni, és lehetőleg a kapu felé rúgta a labdát. Nem régiben egy más feladattal kapcsolatosan átnéztem annak az összefoglaló dokumentumnak, amit a gazdasági mechanizmus reformjáról kiadtak, annak a szövegét átnéztem, és különösen a VI. fejezetet, a műszaki fejlődés meggyorsítása címen, és mondhatom, hogy az ottani megállapításoknak az igen nagy része ma is érvényes, aktuális és abszolúte nem helytelen, amit korrigálni kell, az nem az egésznek a felfogása, hanem a közben teljesen megváltozott saját kül- és belső helyzetünk, a geopolitikai helyzetünk, a tulajdonviszonyokban megváltozott helyzetünk, ennek a figyelembevétele. De a műszaki fejlesztés politika és annak a kutatással és gazdaságpolitikával való kapcsolata, amely tulajdonképpen a kormányzati teendőknek adja a fő vázát, ez akkor is helyesen és ma is aktuálisan volt ebben a dokumentumban megörökítve. Ezt a közelmúltban újra tapasztalhattuk. Ismétlem, én nem szólnék akkor részletesen az 1968-as gazdasági reformnak a különböző dolgairól, a különböző változtatásairól, hanem talán arról tennék említést azokon kívül, amikről már ... formájában már beszéltünk, hogy mennyiben változott meg az OMFB helyzete, kapcsolatosan a műszaki fejlesztés szemléletének a gazdaságirányítással kapcsolatos ... megváltozásával, tehát mennyiben változott meg az OMFB-nek a szerepe az államigazgatásban és a gazdaságpolitikával való kapcsolatban.

K.: Jó lett volna magáról a folyamatról, úgy ahogy akkoriban tetszett látni, belelátni a kulisszatitkokba, tehát a gazdasági reformnak a mozgató rugóiba.

V.: Én kérem szépen úgy gondolom, hogy abban állapodtunk meg, hogy én a műszaki tevékenységemről beszélek.

K.: Igen, ez kétségtelen.

V.: Én abszolút nem vonom kétségbe, hogy önnek jogában áll bármilyen kérdést föltenni, de én erre mindig konzekvensen válaszolom, hogy én szeretek maradni annál a megállapodásnál, hogy én az én műszaki ténykedésemmel kapcsolatos dolgokról beszélek.

K.: Ezt akceptálom, hisz valóban ebben állapodtunk meg.

V.: Az OMFB-nek és ezzel kapcsolatosan a műszaki fejlesztés kormányzati tevékenységének az 1968-as reform kétségtelenül megerősítést, alátámasztást adott. Ez formálisan abban jutott kifejezésre, hogy Kiss Árpád nemcsak miniszteri rangban volt a kinevezése óta, azóta is miniszteri rangban volt, de az csak cím és beosztás, fizetés stb. azt jelentette. Azonban 1968-tól kezdve ő kormánytag volt, mégpedig olyan módon, hogy a

kormánytagoknak a száma és hogy ki a kormánytag, az az Alkotmánynak egyik paragrafusában volt benne és mikor változtak, akár a minisztériumokat szétválasztották, akár összevonták, akár nem, új minisztériumokat kreáltak, akár nem minisztériumi vezető kormánytag lett, ilyen is volt, például Kiss Árpád, akkor azt mind be kellett venni abba a bizonyos Alkotmány-paragrafusba és azt mindig meg kellett változtatni. Amikor ő 1968 elején kormánytag lett, akkor ezt ugyancsak keresztülvezették az Alkotmánynak azon a bizonyos paragrafusán. Tehát kormánytag lett. Beolvasztották az OMFB-be a kormánytag az addigi tudományos és felsőoktatási tanácsát. Ennek a rövidítése akkor TFT volt. Az egy néhány főből álló titkársága volt, és egy ilyen állami és társadalmi bizottság volt, de hivatalos kormányzati szervnek tekintették. Ha jól emlékszem rá, valamikor 1957-ben alakult, abban az időben, ezt már említettem, hogy külföldön dolgoztam és ezért ezekre a pontos terminusokra nem emlékszem. Ez nagyon közel állt a Tudományos és Felsőoktatási Tanács az Akadémiához, maga a neve és a feladatköre is. Nem tartozott az Akadémiához, de az Akadémia vezetőiből és akadémikusokból rekrutálódott ennek a bizottságnak, tanácsnak a vezetősége és a tagjainak a nagy része is. Ha jól emlékszem rá, akkor a titkárság, amiről említést tettem, az valamikor a székhelye szintén a Parlamentben volt, egészen biztos nem vagyok benne, de a titkárságnak a vezetője Kolosi Richárd volt és ő akkor, amikor ezt beolvasztották, akkor először bekerült az OMFB-be és ő lett azután Kiss Árpádnak a másik helyettese, addig csak én voltam. Ő lett a másik helyettes. Sajnos két év múlva autóbaleset áldozata lett és meghalt.

K.: Ne haragudjon, hogy megkérdezem, nagyon ritka esetben volt olyan, hogy esetleg nem természetes halállal halt meg. Nem volt-e szándékos a baleset?

V.: Kérem szépen, Leányfalun lakott nyáron, ő voltaképpen a Móricz Zsigmondnak a veje volt. És a Móricz-villában lakott, azt a Móricz Zsigmond leányai megörökölték, és az ő felesége az egyik Móricz-leány volt. És onnan járt be kocsival. Az OMFB kocsijával járt akkor, ugye. És minden valószínűség szerint Szentendre és Budapest között, közvetlen Szentendre határában koccant, vagy egy infarktust kapott, vagy elszédült és ilyen módon

K.: Kihagyás és

V.: Igen, ilyen módon történt a balesete. Ő azt nem élte túl, de az is lehet, hogy már akkor halott volt, mikor a baleset történt. Tehát ilyenről szó sem volt.

K.: Egyébként ezek mind jó minőségű emberek szintén?

V.: Igen. Nagyon fontos változás volt az OMFB és a műszaki fejlesztés kormányzati koordináló tevékenysége tekintetében, hogy 1968-tól kezdve pénz állt a rendelkezésre, amit az OMFB és a minisztériumok kaptak meg. Ez nem költségvetési pénz volt. Nem tudom,

hogy szó volt-e arról, hogy 1959–60 óta és a Pénzügyminisztérium iniciálására a vállalatoknál bevezette a műszaki fejlesztési alap című intézményt, amely azt jelentette, hogy a vállalatok a bevételüknek egy bizonyos százalékát azt a műszaki fejlesztési alapba tették. Ez a százalék központilag, a Pénzügyminisztérium rendeletében elő volt írva, differenciálva aszerint, hogy olyan tevékenységet folytatnak-e, amely nagyon költségesen innovatív tevékenység, mondjuk például a műszertechnika, híradástechnika, vagy olyan tevékenységet folytat, amelynek a technikai fejlesztése, fejlődése az az egész világon lassú, ha nem is stagnál, de nem jár nagy költségekkel, mondjuk a másik a téglagyártás. Az egyiknek egy viszonylag igen nagy százaléka volt, amit kötelezően a műszaki fejlesztési alapjukba saját alapjuk volt, oda voltak kötelesek tenni, a másik szélső esetben pedig csak egy elenyésző kis összeg. És ezt a különböző szakmák számára a Pénzügyminisztérium rendeletben előírta. Ez a műszaki fejlesztési alap, csak műszaki fejlesztés céljára költhette el a vállalat, ez egy ilyen paternista felfogású rendelkezése volt a Pénzügyminisztériumnak. Ezalatt azt értem, hogy a vállalatban, miután annak az érdekeltsége nem volt kellő intenzitású, a vállalatban önmagában nem bíztak, és ezért előírták, hogy többet vagy kevesebbet, a szükségletnek megfelelően, a szükséglet pedig a profiljuknak megfelelő volt, ennyit és ennyit kell költeni, a bevétel ennyi és ennyi százalékát kell költeni műszaki fejlesztés, műszaki kutatás, innováció, sok minden elő volt írva, szabadalom-bejelentés, szabadalomvásárlás, tanulmányutak és így tovább, ezekre a célokra. Ez volt 1959–60 óta és 68-ban azt vezették be, hogy a központi állami szervek, tehát minisztériumok és a műszaki fejlesztést koordináló OMFB számára ebből a vállalati műszaki fejlesztési alapokból centralizáltak egy bizonyos percentet, azért, hogy ugyancsak ugyanazokra a célokra, tehát műszaki fejlesztési célokra újra elosszák. Tehát ezt a vállalatok visszakapták, csak nem biztos, hogy ugyanaz a szakma, nem biztos, hogy ugyanaz a vállalat. Ez volt az, amellyel a Pénzügyminisztérium és a Tervhivatal elgondolása alapján a különböző ilyen műszaki fejlesztési célprogramokat finanszírozták, tehát a vállalatok által megtermelt saját pénzüket elvonták és ilyen célprogramok finanszírozására és más egyéb műszaki politikai szempontból fontos dolgokra ugyanerre a célra visszaadták. Ez egy újraelosztás volt, a paternista jelzöt azért ettem rá, mert ez végeredményben a kormányzati szerveknek a beavatkozását, a célirányos beavatkozását, legalábbis az volt a feltétel, hogy célirányos beavatkozását jelentette és azt, hogy enélkül nem bíznak abban, nem bíztak, hogy enélkül azok a szervek, amelyektől a pénzt elvonták és amelyekben az érdekében történt az átcsoportosítás, hogy ők megcsinálták volna, az érdekeltség hiánya miatt. Ez úgynevezett paternalista volt.

K.: Tehát valószínűleg nem is lett volna a vállalatoknak, mivel az érdekeltségi rendszerük nem volt meg.

V.: Ha az érdekeltségi rendszer nincs meg, az annyit jelent, hogy az érdekeltség megvan, csak valahogy nem jól funkcionál és akkor azt rendbe lehet hozni.

K.: De azért a két elgondolás között van némi különbség?

V.: Feltétlenül.

K.: Hát az 59–60 között volt ez a

V.: 59–60-tól kezdve volt vállalati műszaki fejlesztési alapképzés.

K.: De ez a pénz visszakerült ugyanazokhoz, nem?

V.: az a pénz el sem került. Az a pénz az ott volt a vállalatoknál, mert akkor az akkori fölfogás, például a Pénzügyminisztérium, amelyik ezt megcsinálta és rendeletben konstituálta, az volt a felfogása, hogy a műszaki fejlesztés országosan véve a vállalatoknál történik, tehát ha ott megoldja a műszaki fejlesztési alappal, hogy igenis, ennyit rá kell fordítani, akkor meg van oldva. Csak a Pénzügyminisztérium azt nem értette, ezt az előbb fejtegettem, hogy a műszaki fejlesztésnek az egy nagyon jelentős, de csak egy része, mert van műszaki politika, vannak olyan dolgok, amelyeket a különböző társadalmi, vagy társadalmasított, vagy központi szervek, vagy állami szervek, vagy azok is, vagy közösen a vállalatokkal művelnek és annak a finanszírozását is meg kell oldani. Az oldódott meg a műszaki fejlesztési alap részleges centralizációjával 1968-tól. Azzal elismerték azt is implicite, hogy az országos műszaki fejlesztésnek egy nagyon jelentős olyan része is van, amely nem a vállalatoknál iniciálódik, a vállalatoknál erre az érdekeltség csekélyebb annál, mint hogy ez megfelelőképpen menjen, azért centralizálták és visszaadták a vállalatoknak, csak nem biztos, hogy arra a célra, csak nem biztos, hogy ugyanannak a vállalatnak, de visszaadták, ez újraelosztás volt. Ez a vállalatoknál keletkezett műszaki fejlesztési alapnak durván az egyharmada volt, ami 1968-tól kezdve decentralizálódott.

K.: Ez is az akkori pénzügyminiszternek a nevéhez fűződik?

V.: Én már nem emlékszem arra, hogy ez kormányrendelet volt vagy nem, vagy a kormány megbízta a Pénzügyminisztériumot, de tény az, hogy azt hiszem, hogy kormányrendelet volt és a Pénzügyminisztérium adta a végrehajtási utasítást, hogy hogy kell a centralizálást csinálni, hová kerül, az milyen módon lesz felosztva.

K.: Úgy veszem észre, hogy az 1968-as változás egyfajta rugalmasabb műszaki politikát tett lehetővé?

V.: Sokkal. Például 1968-ig az összes olyan kutatóintézet is, amelyik csak innovációval műszaki fejlesztéssel foglalkozott, ipari kutatóintézet, az infrastrukturális

kutatóintézetek, közlekedés stb., stb., ezek mind költségvetésből kapták a pénzt, mint az akadémiai kutatóintézetek, mint az alaptudományi kutatóintézetek, költségvetésből kapták a pénzt. 68-tól kezdve a gazdasági reform alapján, ezek vállalatszerű gazdálkodásra tértek át, tehát megrendelésekből éltek. Feladatokból, megrendelésekből élek. Az állami szervek is kaptak feladatokat, éppen a centralizált műszaki fejlesztési alaprészből finanszírozva kaptak feladatokat, megrendeléseket és a vállalatok is, és abból, ami saját pénzük volt, kerestek, abból ő saját iniciatívájára is indítható, indíthatott kutatást műszaki fejlesztés céljából. Ez is egy ilyen jelentős változás volt a műszaki fejlesztés

(8. kazetta, 1. oldala)

V.: Jelentős változás volt a műszaki fejlesztés fontosságának, szerepének megismerése, felismerése mondhatnám, és a kapcsolatai, amit többször már említettem a kutatópolitikával, a gazdaságpolitikával, mint híd a tudományos eredmények és azoknak a gyakorlati felhasználása között. Ennek a kormányzati elismerésnek és hivatalos alátámasztása ennek a felfogásnak, ez kétségtelenül a gazdasági reform eredménye volt és ez lehetővé tette azt, hogy amit itten hosszadalmasabban elmondottam, ami az OMFB és a kormányzati műszaki politikának a feladata volt, hogy ezt jobban lehessen végezni, iniciálni és elfogadni, és végrehajtani és az azzal kapcsolatos koordinációt is jobban lehessen intézni, ez a gazdasági reformnak az eredménye volt. Tehát a legfontosabb eredménye az nem egy kézzel fogható ilyen, olyan szervezeti, beosztási változás, hanem a műszaki fejlesztés helye egy olyan világ közepette, amely ekkor vette a legnagyobb lendületet az úgynevezett második tudományos és ipari forradalomnak. A magyar reakció és csatlakozás ehhez, amelyik a világ lendületéhez képest azért erőtlenebb volt, mégis csak elindult, megtörtént és ez a 68-as reformnak volt tulajdonítható.

K.: Szeretném megkérdezni Sebestyén úrtól, az OMFB-nek ebben a második szakaszában, amelynek a kezdete egybeesett a gazdasági reform kezdetével, ebben változott-e az előző korszakhoz képest az OMFB belső célrendszere, esetleg az OMFB eszköztára, lehetőségei?

V.: Változott olyan módon, ahogy az előbb elmondtam. A legjelentősebb változás ebben az volt, és ez sajnos ismétlés, az volt, amit mondtam, hogy a műszaki fejlesztésnek a fontosságát elismerve Kiss Árpádot kormánytagnak tekintették, előléptették, tehát kormánytag lett. A másik pedig az, hogy a finanszírozási lehetőség megnyílásával az OMFB, de nemcsak az OMFB, hanem a gazdasági minisztériumok, amelyeknek a tevékenységébe a

saját területük áldozatai, műszaki fejlesztése is beletartozott, ezeknek is a központosított műszaki fejlesztési alapból rendelkezésükre állott olyan összeg, amit visszafolyatva azokhoz, akiktől azt behajtották, begyűjtötték és visszafolyatva olyan célok szolgálatába adták ki megbízás formájában, vagy egyéb formájában, joguk volt egyéb támogatás formájában is kiadni, a nagy részét megbízásba, mi legalábbis úgy adtuk ki, ez egy lényeges változás volt az addigiakhoz képest az OMFB-nél is. Viszont mindaz, amit elmondtam, az OMFB célkitűzései tekintetében, a születésétől kezdve, ami benne volt a statútumában, a statútum az ugye az az alapszabály, működési szabály, amit a kormány jóváhagyott és elrendelt, ebbe nem volt változás, ebben ez a gyarapodás volt. Azonkívül ugyanakkor odacsatolták az OMFB elnökének a személyes felügyelete alá a műszaki fejlesztés egyes speciális területekkel foglalkozó három állami, költségvetési intézményt, hivatalt, a Magyar Szabványügyi Hivatalt, az Országos Találmányi Hivatalt és az Országos Mérésügyi Hivatalt. Ezeket Kiss Árpád személyes felügyelete alá rendelték és azóta is, egész máig, az OMFB elnökének a felügyelete alatt állnak.

K.: Ennek mi volt a fontos értelme, hogy pont ezeket a hivatalokat?

V.: Ezek voltak azok az állami intézmények, hivatalok, most ebbe nem akarok részletesen belemenni, ezek voltak azok, amelyek lényegében a technológiapolitika, a műszaki fejlesztés egy-egy speciális részével, illetve annak állami feladataival foglalkoztak. Ilyen a szabványügy, ugye, ilyen a találmányügy, a szabadalommegadás, belföldi, külföldi szabadalmak és a Mérésügyi Hivatal, amely az egész mérésügyet, de nem akarok belemenni.

K.: Ez megmondom, hogy milyen szempontból érdekelne engem személy szerint, hogy esetleg ezeknek az intézményeknek a hozzácsatolása az OMFB-hez elegendő volt-e.

V.: Nem csatolták hozzá. Kiss Árpádnak az OMFB elnökének a felügyelete alá, a kormány megbízásából ő felügyelte, de nem csatolták hozzá az OMFB-hez és nem olvasztották be.

K.: Igen, úgy értem, hogy más intézmények fennhatóságát nem lett volna még inkább, hogy az OMFB fennhatóságát nem lett volna helyesebb még több intézményre kiterjeszteni? – így értettem.

V.: Nem tudok mást mondani, mint hogy itten semmiféle fennhatóságról nincs szó, és legkevésbé az OMFB-jéről. Az OMFB elnöke felügyelte ezeket a kormány megbízásából, a felügyeletnek a lényege nem az volt, hogy ott áll-e a portás a kapuban, hanem az volt, hogy az ő tevékenységük a kormányzati műszaki politikának, amit az OMFB gondozott, annak megfelelő-e vagy nem. Az OMFB foglalkozott távlati műszaki fejlesztési politikai alapcélok, kidolgozásával, abba belevette az ő közreműködésükkel ezeket a speciális műszaki fejlesztési

szektorokat is és összhangba hozta az országos műszaki fejlesztési célkitűzésekkel. Itt nem fennhatóság volt.

K.: Igen, rosszul fejeztem ki magam. Az OMFB elnökének a felügyeletét nem lehetett volna, vagy nem kellett volna jobban kiterjeszteni más területekre is?

V.: Kérem, ha arra gondol, hogy az OMFB-nek esetleg lehetősége lett volna, hogy javasolja, kérje, hogy kutatóintézetek, innovációs intézmények, vállalatok kerüljenek hozzá más minisztériumok felügyelete alól, azt mondhatom, hogy ilyen lehetősége lett volna, de mi ezt soha nem akartuk. Mi nem akartuk az ipari kutatóintézeteket például, vagy a Közlekedési Minisztériumnak avagy a hírközlésnek a kutatóintézeteit, hogy idecsatolják és hozzánk tartozzon.

K.: Miért nem akarták?

V.: Azért, mert az volt a véleményünk, hogy az ipari minisztériumoknak, akkor sajnos nem egy, hanem három vagy négy volt, az ipari minisztériumoknak például, vagy akár a mezőgazdasági minisztériumnak a különböző infrastrukturális területekkel foglalkozó minisztériumok, meg főhatóságoknak, annak a területnek az ágazati, területi műszaki fejlesztési politikája, az az ő tevékenységük és felelőségük körébe tartozik, és ezt őtőlük nem szabad elvenni. Eleve helytelennek tartottunk mindenféle túlcentralizációt és ez ellen küzdöttünk a legkülönbözőbb helyeken és a legkülönbözőbb vonatkozásokban. Mi ezt helyesnek tartottuk, az OMFB-t úgy ítéltük meg, azokkal a problémákkal kell foglalkozni, ami olyan átfogó, hogy egy-egy minisztériumnak nem tartozik egyiknek se a területébe, de ha tetszik, soknak tartozik a területére, ilyen átfogó kérdések, arra az OMFB-nek a kompetenciája elsősorban a minisztériumok koordinálása volt és voltak olyan kérdések is, amelyek vagy még nem tartoztak, túlságosan újak voltak esetleg a világban is, még nem tartoztak, vagy egy-egy minisztérium még nem ismerte föl, hogy ez inkább az ő felelőségébe tartozik. A műszaki fejlesztésnek számos olyan problémája van, amelyik olyan átfogó, hogy nem lehet egy-egy minisztérium skatulyájába beletenni. Ez volt az OMFB feladata. Ennek következtében az OMFB-hez nagyon kevés intézmény, intézet tartozott, speciálisan olyanok, amelyek ilyen átfogó kérdésekkel foglalkoztak. Például a belső anyagmozgatással, később azután általában a transzporttal és csomagolással foglalkozó ilyen inkább fejlesztő intézet, amely az Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet, röviden ACSI, ez valóban az OMFB felügyelete alá tartozott. Volt más is, nem sok ilyen, volt más is, most is van.

Amint mondtam 1968 után, a reform után ilyen változások történtek az OMFB helyzetében, a műszaki fejlesztésről vallott kormányzati felfogásban, a műszaki fejlesztés szerepének fontosságában, elismerésében a különböző kapcsolatainak, kapcsolódási

pontjainak és felületeinek a felismerésében. Ezeknek a kibontakozása és a normális hétköznapi állami gazdaságirányításba való beillesztése az kezdődött meg 1968-cal. A reformfolyamat első 2–3 évének a tapasztalatai után az a vezérkar, amely a reform előkészítését is csinálta, arra készült, hogy tapasztalatok alapján áttekinti az egészet, tehát az elhatározott és bevezetett intézkedéseket, tapasztalatokat és nekilát egy korrekciónak, vagy inkább egy második fázisnak, egy továbbfejlesztésnek, el is kezdődött a munka, körülbelül hasonló keretek között, mint ahogy a reformfolyamat előkészítése történt, de ez csakhamar megrekedt. Akkor történt az, amit csak az ismert, aki a színpalak mögé belátott, hogy egy politikai vonalban az MSZMP-ben egy balos fordulat volt tapasztalható, amely minden bizonnyal – amit szintén nem lehetett csak a bennfenteseknek látni – külső, úgy értem, hogy külföldi alátámasztással történt részben szovjet, részben csehszlovák alátámasztással történt és ennek a lényege a reform lefékezése volt, ami bizonyos olyan reakciónak is be volt állítva, hogy minket a Szovjetunió is és a szocialista országok jórésze is ezek miatt a reformok miatt revizionistának kezel. A revizionista jelző az egy megbélyegző jelző volt, körülbelül azt jelentette, hogy attól a politikától, amit a szocialista országokban folytatni kell, legyen az védelmi politika, legyen az gazdaságpolitika vagy bármely más, attól a politikától eltér és ha eltér, akkor azt a politikát gyengíti, és ha gyengíti, akkor az ellenfeleknek a kezére nem játszik. Ezt jelentette a szó, hogy revizionista és a gazdasági reformot kívülről nyíltan, kevésbé nyíltan, burkoltan, revizionistának kezelték. Nem megbélyegezték, mert ilyen nyilvános határozat, de még vita sem igen hallatszott akkor, nem nagyon emlékszem pontosan ezekre a dolgokra, de emlékezetem szerint ez inkább a kezelésben nyilvánult meg. Hivatalos, kevésbé hivatalos beszélgetésekben és nem nyilvános deklarációkban a javaslatok, kapcsolatok lazulása, javaslatok kevésbé elfogadása. Ezt lehetett úgy tapasztalni és erre támaszkodva, vagy ezt egy kicsit mondom, a színpalak mögött megerősítve, akkor volt egy olyan csoport, amelyik először kifogásolta, már eleinte sem tetszett neki a reformfolyamat, először kifogásolta, azután pedig vitatkozott vele és azt javasolta, hogy meg kell állítani. Visszafordításról nem volt szó, de a megállítást gyakorlatilag egy visszafordításnak a kezdetét jelentette. Ez történt körülbelül 1971 körül.

K.: Akkor volt, hogy berekesztették a szociológiai konferenciát, hogy a saját szakmámról beszéljek, mi is hirtelen éreztük a változást. Ez a csoport nyilván a Szovjetunióból indult, a Brezsnyev kemény vonala, de itt Magyarországon végül is nem tudom hogy kik voltak, akik a balranyítást vagy hogy mondjam, a gazdasági reformnak ellaposítását csinálták.

V.: Nekem erről információim, ismereteim nincsenek. Az, hogy az ember mit hallott, olvasott, utólag most mit lehet hallani erről, ezeket a forrásokat én nem tudom megkritizálni, de megint arra emlékeztetek, hogy ez nincs benne abban, amit én vállaltam. Csak arról tudok beszélni, ami az ismereteimben benne volt vagy van.

Tehát 1971 volt egy ilyen balos fordulatnak az érezhető kezdete. Közben az OMFB-nek a vezetőségében egy igen tragikus esemény következett be 170 nyarán, Kiss Árpád Jugoszláviában, Bulgáriából Magyarországra hazajöve, autóbalesetet szenvedett és meghalt. Utólag is, a bírósági tárgyalás megállapította, hogy ő teljesen vétlen volt, a szemközt jövő és egy autóbust vontató teherautó sofőrnek a gondatlansága okozta a balesetet, aki úgy vontatta azt a súlyos és jó nagy darab autóbust, hogy az jobbra-balra kilengett. És az egyik ilyen kilengésnél, tehát meg nem engedett módon kilengett jobbra-balra, és az egyik ilyen kilengésnél oldalba ütötte a teljesen szabályosan szembejövő Kiss Árpádnak a kocsiját. Ott érte az ütés ahol ő a vezetői ülésben ült.

K.: Azért minden tárgyilagosság mellett, elég sok ilyen baleset volt.

V.: Így volt, egymás után következő években. Kiss Árpád halála után mint helyettese, rövid ideig én vettem át az OMFB vezetését, majd a kormány Ajtai Miklóst, aki akkor miniszterelnök-helyettes minőségben az OMFB-nek is, az Akadémiának is a kulturális minisztériumnak, az éppen akkor aktuális neve mi volt, azt nem tudom, ennek is, meg az Egészségügyi Minisztériumnak is a felügyelője volt, őt kinevezték az OMFB elnökének is. Tehát egy személyben miniszterelnök-helyettes és OMFB elnök is volt, a kormányban a miniszterelnök-helyettesi pozíciót megtartotta, lényegében a Parlamentben székelt és engem kineveztek általános helyettesnek és éppen ezért, mert ilyen volt a szituáció, és így dolgoztam tovább az OMFB-ben.

K.: Ez gyakorlatilag mit jelentett, hogy a kezében volt az irányítás?

V.: Ajtai Miklós volt az elnök, de hát neki számos egyéb teendője mellett, a munkának a konkrét nagy részét rám kellett hogy bízsa és ő pedig a felügyeletet és a közvetlen irányítást tartotta meg, amennyire ezt az egyéb munkája megengedte.

Kiss Árpád tragikus halála, autóbalesete, időpontban nagyjából összeesett az 1968-as reformfolyamat megtorpanásával, lefékeződésével, pontosabb kifejezést akarnék mondani, akkor a lefékezésével. Ilyen értelemben a már vázolt fellendülés a műszaki fejlesztés országos és a kormányzati munkájában, amely a reformfolyamat következtében lendületet kapott, annak is a lefékeződésével, lassulásával, talán beszélnék erről a gazdasági reform lefékezési folyamatáról.

K.: Megköszöném.

V.: A gazdasági reform már az előkészítés idején és a bevezetés idején különösen meglehetősen kritikát, ellenvetést, kifogást talált saját magával szemben belföldön is és külföldön is. Külföld alatt értem a KGST országok bizonyos vezető köreit és talán azt is mondhatnám, hogy bizonyos KGST országokban a kritika élesebb és erősebb és hangosabb, más országokban kevésbé, de azért ott is lehetett ilyen hangokat hallani. Belföldön pedig az MSZMP vezetésén belül nem a gazdasági szakemberek részéről, hanem ilyen ideológusok és ideológus-politikusok részéről. Valószínűleg a belső és a külső kritikának volt valamiféle összefüggése, amit az ember általában nem ismert és úgy gondolom, hogy amúgy sem ennek az interjúnak a körébe tartozik, nekem pedig információim sincsenek. Ezekről az összefüggésekről a saját véleményemet, vagy találgatásaimat talán mellőzném, mert nem tartozik a tárgyhöz.

Egy bizonyos, hogy az ellenvetések és a kritikáknak a summázata, összegeződése abban csúcsosodott ki, hogy ez a reformelgondolás tendenciája voltaképpen revizionista tendencia, tehát itt a szocializmus revizionista megváltoztatásáról volt szó és nem a javításáról, a hibák csökkentéséről, ha lehet, kiküszöböléséről. Ez a summázat ez általában nem viták és érvek, ellenérvek fölsorakoztatásával folyt egy bizonyos idő után, hanem sokkal inkább politikai jelszavak hangoztatásával, indulatokkal, vagy éppen egyszerűen csak vádaskodással. A reformfolyamatot ez bizonyos mértékig zavarta olyértelemben, hogyha az ember megnézi az előkészület alatt keletkezett dokumentumokat, azoknak a megvitatását, határozatokat és visszaidézi azoknak az állami gazdaságirányításba való áttevődését, amelyet törvények, törvényerejű rendeletek vagy egyéb jogszabályok útján és más intézkedések, szervezések útján kellett hogy realizálódjanak, akkor az ember azt látja, hogy jónéhány dolog, ami az elhatározásokban még benne volt, az nem, vagy nem úgy valósult meg, vagy nem olyan mértékben valósult meg a már akkor föllépő ellenállás vagy ellenállások következményeképpen. Ennek eredménye az is volt, hogy a reform már születése pillanatában a realizálódás folyamatát egy bizonyos mértékig deformálva vagy sérülten kezdte meg és ez is természetesen oka volt annak, hogy nem olyan mértékben, sebességgel, intenzitással folyt még az első két évben sem, mint ahogy az kívánatos lett volna, ahogy a reform híveinek szándékában volt. Szintén nem akarok ezeknek a részleteire kitérni, mert ez sem tartozik a beszélgetésünknek a tárgyhöz.

K.: Ha bizonyos észrevételek vannak, ezt esetleg lehetne

V.: Az észrevételeket elmondtam és a részletek az egész beszélgetés szempontjából nem túlzottan érdekesek, azonkívül sincs az embernek 20–25 év után a részletek és az időpontok úgy a fejében, hogy azt nyugodtan, ha tetszik, akkor lerögzíteném, ezt akarnám,

vagy tudnám. Talán azt mondhatnám, hogy az ilyen politikai jellegű megjegyzéseken, később gáncoskodásokon túlmenően, függetlenül attól, hogy azok az országon kívülről vagy az országon belülről eredtek, mert a kettő egymással a színpalak mögött összefüggött, ennek a folyamatoképpen azután a 60–70-es évtized fordulóján ezután megkezdődött egy olyan folyamat, amely egészen határozottan a már elért reformeredményeknek ellene tett, nemcsak lefékezés szempontjából, hanem visszalépés szempontjából is. És talán ezekről érdemes egy pár dolgot mondani azért, mert ezek között olyanok is voltak, amelyek a műszaki fejlődésre negatívan erősen kihatottak. Ez már Kiss Árpád halála után volt.

Ilyen volt elsősorban az, hogy a hetvenes évek elején további vállalati centralizáció kezdődött el, voltaképpen bizonyos mértékig annak a folytatása volt, amit említettem, hogy a reform előkészítése előtt volt egy ilyen vállalat-összevonás, trösztösítés, ez a hatvanas éveknek az első felében volt. Ennek kvázi a folytatása volt az, hogy a már kialakult, kialakított nagyvállalati trösztök további kis- és közép vállalatokat nyertek el, mindenekelőtt azokat, amelyek addig kevésbé a minisztériumoknak a felügyelete alatt, inkább a tanácsok felügyelete alatt álltak. A tanácsok felügyelete alatt elég nagy ipari termelő vállalatok, szolgáltató vállalatok, mégpedig nemcsak úgynevezett közüzemek, víz, csatornázási mű volt valami ilyesmi, egyéb szolgáltató vállalatok is voltak. Budapesten különösen nagy vállalatok, de a vidéki városokban, megyékben is voltak ilyen vállalatok, termelő vállalatok is, amelyek tanácsi felügyelet alatt voltak és ezeket egymás után beolvasztották vagy pedig kényszerrel beolvasztottak különböző ilyen kialakított vagy ipar, vagy országos szolgáltatási vállalatokba, trösztökbe. Tehát kvázi a folytatása volt annak, amit már az előbb jeleztem és ilyen módon a monopóliumok, tehát egy-egy nagyvállalatnak, trösztnek a monopóliuma országon belül az még teljesebbé vált és ez a verseny az, ha egyáltalában versenynek lehet nevezni, ami már abban az állapotban még létezett, vagy létezhetett volna, az még jobban visszaszorult.

K.: Tehát kvázi a piaci feltételek még rosszabbodtak?

V.: Még rosszabbodtak. Ez természetesen, most nem akarom részletesen vázolni, a piaci feltételeknek a hiánya, a monopóliumoknak a további kiterjedése, ez a műszaki fejlődés hajtóerejét csökkentette, összezsugorította vagy semmivé tette, ami a belföldi hajtóerőt illeti. Ezekről már beszéltünk, a piacokról, ami nem volt, hát elsősorban a KGST piacok, ott a műszaki fejlesztésre a hajtóerő nagyon kevés volt, amit a nyugati, úgynevezett tőkés piacokra szállítottunk, ott a verseny rettentő nagy volt és az előkészülete fölkészületlenül, gyenge állapotában érte a magyar exportot és annak az előállításait. Ami annak volt köszönhető, hogy a belső és a KGST piacokon a verseny kiirtódott.

K.: És tulajdonképpen ott is egy monopóliumhelyzet alakult ki.

V.: A monopolhelyzet az ugyanannak a kérdésnek a másik oldala, két oldala más kifejezéssel. A műszaki fejlesztésbe közvetlenül például ugyancsak ennek az újabb centralizációnak, vállalati szervezeti centralizációnak egy kivételése mondhatom annak volt, a már azelőtt is említett profilgazda felfogásnak és annak a rendeletbe foglalásának a föléléde. A profilgazdáról talán egy-két szót mondhatok, mert nem emlékszem, hogy annak idején az előző felvételekben erről beszéltünk volna.

K.: Azt hiszem, erről a témáról nem tetszett még beszélni.

V.: A profilgazda az egy-egy gyártmányra, gyártmánycsaládra egy monopolvállalatnak, vagy a vállalatok közül a legnagyobbnak központi intézkedéssel rendszerint valamilyen ipari minisztériumi rendelettel vagy ipari minisztériumi, tervhivatali közös rendelettel majdnem azt mondhatnám, hogy hitbizományként ki lett adva, – a profilgazdaság. Ez azt jelentette, hogy most idézem, ha nem is szó szerint, ami a rendeletben volt, hogy a profilgazda felelős azért a gyártmányért vagy gyártmánycsaládért, amelynek ő a profilgazdája, oly módon, hogy az mindig korszerűen legyen fejlesztve, korszerű legyen az előállítás, gyártás, tehát sok minden jókívánság van benne. Ugyanakkor, amikor a monopóliumot megerősíti, szentesíti, jogszabályosítja. A monopólium léte az mindannak, ami a profilgazda rendeletben egyébként mint jókívánság benne van, maga a monopólium léte az határozottan ennek egy mérgező anyaga, a monopóliumlét. És ennek következtében, hogy azt életre keltsen egy rendelettel, amit ugyanazzal a rendelettel meg is mérgezek, az egy fából vaskarika. A profilgazda rendelet az minden ellenkező szövegezése ellenére nagyjából és egészében agyonütötte annak a gyártmánynak a műszaki fejlesztését, a gyártmányfejlesztését. Érdekes módon talán valamivel konzekvensebb lett volna bizonyos technológiai folyamatokra, ha egyáltalában az lehetséges, ezt nem gondolta át senki és természetesen nem is rendelte el senki. Tehát bizonyos technológiai folyamatokra profilgazda kijelölés oly értelemben, hogy ő gondoskodjék annak a folyamatos fejlesztéséről, ápolásáról, tapasztalatok összegyűjtéséről és kvázi terjessze el oly módon az országban, hogy adjon mindenkinek aki ebben az ügyben oda jön, tanácsot, vagy ellenkezőleg, ő nézze meg, hogy abban az országban ki foglalkozik ezzel és akkor igyekezzék annak segíteni, ha esetleg egyedül nem boldogul. Ez is egy erőltetett valami. De ezt még mindig sokkal inkább el lehet képzelni, mint a profilgazda rendelet olyan módon való érvényesítését, hogy az gyártmányokra, gyártott javakra összpontosuljon.

K.: Itt azért hadd jegyezzem meg, hogy valószínűleg ez a műszaki gondolkodás elkényelmesedésére is hatott, mert hogyha monopolhelyzetben volt, nem is nagyon kellett

magát megerőltetnie ahhoz semmilyen vonatkozásban, szellemi vonatkozásban sem, hogy eladhassa a termékeit.

V.: Ez természetes, ez járulékos, következménye a monopolhelyzetnek, de van ennek még egy csomó más negatív műszaki fejlesztési szempontból negatív következménye is, amelyre azért nem térek ki, mert nem az a cél, hogy itten valamit ismertessek,

(8. kazetta, 2. oldala)

V.: nem az a cél, hogy valamit ismertessek itt. Fel kell tételezni, hogy aki ezt hallgatja vagy olvassa, annak a műszaki fejlesztésről, a technikáról alapismeretei vannak. Ugyancsak nagy ütemben folyt tovább az említett KGST profilírozás, szakosítás, ahogy hivatalosan nevezték és annak egyre több olyan negatív következménye is volt a saját gazdaságunkra, elsősorban a saját iparunkra, amely jobb lett volna, ha elkerülhetjük, de a nyomás fokozódott és a belső koordináció az országon belül szintén nem volt elég erős és elég pozitív, ahhoz, hogy itten bizonyos negatív következményeket eredményesen mindenütt sikerüljön elhárítani. Ugyanakkor, szintén a hetvenes évek elején volt, ugyanakkor országon belül erősödött az az ellenállás, ami a hatvanas években a nyugat felé a kereskedelmi és ennek következtében a technikai nyitást kifogásolta és akadályozta. Említést tettem akkor a nyugat felé való, mi főként a technikai oldalával foglalkoztunk, a kapcsolatok építésének azért, hogy a haladottabb technikához hozzá tudjunk férni.

K.: Ez utalás a frankfurti...?

V.: Ez utalás a Frankfurt utáni történésekre, amikor arról beszéltem, hogy az OMFB a kezdeti időszakában, ha tetszik, akkor az első 6–8 esztendőben, hogyan állt fel, szerveződött meg és milyen területekkel foglalkozott. Ebből az alkalomból említettem a külföldi kapcsolatok építését, a technológiai transzfert, különböző formáit és a kapcsolatokban a fejlesztését. Ezek nagyon érezhetően, ezeket próbálták a hetvenes évek elején lefékezni, akadályozni még oly módon is, hogy megfélemlítéssel, nem személyi megfélemlítéssel, hanem olyan kisebb-nagyobb ügyek, perek kreálásával, amelyeknek a lényegében hátul mindig valami külföldi összeköttetés volt és az előtérben pedig valamiféle vagy bizalmas adatok, információk közlése, vagy valami anyagi természetű vádaskodás volt, de az igazi célja, ez az én véleményem, és nemcsak az én véleményem, az igazi célja az a kapcsolatok szélesítésének, mélyítésének a lefékezése.

K.: Az OMFB-n belül is?

V.: Az OMFB-n belül is, de az csak egy mellékhatás volt. Ez elég széles körben folyt. Nem mondom, hogy olyan széles körben, mint ahogy az ötvenes évek első felében az ilyen koncepciós perek, de alapjában véve ezek is koncepciós perek voltak, csak nem olyan súlyos következményűek, akiket azonban érintett, azoknak épp elég súlyos.

K.: Ez börtön volt?

V.: Olyasmi is volt

K.: Az illetőnek a munkaköre megszűnt, vagy mit tudom én.

V.: Az is. Nem kívánok én ezzel konkrétan foglalkozni, mert ez megint nem abba a témakörbe tartozik, amiben megegyeztünk. Látványos személycserékre is került sor az állami és a pártvezetésben, és ezek is azt eredményezték, vagy arra mutattak, hogy itten a reformfolyamatnak a lefékezéséről vagy távolabbi célkitűzések esetleges visszafordításáról is van szó. Ilyen látványos váltás volt, mikor a reformfolyamatnak a szervezőjét, előadóját és a bevezetésének, végrehajtásának a felelősét Nyers Rezsőt leváltották. Információm nincs róla, de az én meggyőződésem szerint Fock Jenő leváltása a miniszterelnökségről lényegében ennek a folyamatnak a következménye volt, ha az kicsit később is következett be. Ugyancsak, ez az OMFB-t közvetlenül is érintette, Ajtai Miklóst is a miniszterelnök-helyettesi pozíciójából nyugdíjba helyezték, mert éppen elérte a nyugdíjkorhatárt és az OMFB elnöki pozíciójából viszont nem. Tehát ő nyugdíjasként betöltötte az OMFB elnöki pozícióját és ez kissé az OMFB belső vezetési viszonyait, ahhoz képest, amit az előzőkben mondtam, megváltoztatta.

K.: Milyen értelemben?

V.: Olyan értelemben változtatta meg, hogy Ajtai Miklós annál többet volt bent az OMFB hivatalában, mint miniszterelnök-helyettes korában, de nem kívánta, és nem is vette át teljes egészében az elnöki teendőket, a munkamegosztás nagyjából és egészében olyan maradt, mint amit már elmondottam, de többet informálódott és többet foglalkozott az OMFB vezetésével, irányításával, mind addig. Annak ellenére, hogy mindig, bizonyos mértékig tréfásan, félkomolyan hangsúlyozta, hogy én ugyan az OMFB elnöke vagyok, de nyugdíjas is vagyok és megérdemeltem a nyugdíj pihenő részét is.

K.: De én elsősorban úgy értettem, hogy pozitívan befolyásolta az OMFB működését vagy ellenkező irányban? Az, hogy ő többet tudott most az OMFB ügyeivel foglalkozni.

V.: A kérdés jó és azt mondhatom rá, hogy pozitívan befolyásolta ilyen értelemben, ahogy a kérdés elhangzott, és negatívan befolyásolta, erőteljesen negatívan befolyásolta, hogy az OMFB elnöke kikerült a kormányból. Addig az OMFB elnöke Kiss Árpád idején a kormány tagja volt, mint miniszter, Kiss Árpád halála után a kormány tagja volt, mint

miniszterelnök-helyettes és amikor Ajtai Miklóst nyugdíjba küldték, akkor nem volt a kormány tagja többé, és ennek következtében az OMF, ami a kisebbik baj lett volna, hanem rajta keresztül az egész műszaki fejlesztés az igen gyorsan perifériára került a gazdaságirányítás egész horizontján, ami mindig is a gazdaságirányítónak a fölfogása volt, csak éppen azok a pozíciók, amiket az előbb mondtam, ennek ellene hatottak. Amikor a pozíciók eltűntek, akkor egyedül ez a felfogás érvényesült. Így tehát Ajtai Miklósnak a bejövetele, nem a bejövetele volt negatív, hanem az onnani eltávozása volt negatív, erősen negatív hatású.

K.: Egy csomó információból eleve kivonták.

V.: Nemcsak az információból, minden másból. Beszelnék röviden néhány olyan ügyről, vagy akcióról, amely a hetvenes évek első felében, tehát ebben az időszakban, amikről eddig itten beszéltünk, zajlott, vagy zömmel abban az időben zajlott, és a gazdasági jelentősége mellett műszaki fejlesztési szempontból is nagy jelentősége volt. Mindenekelőtt szólnék a számítástechnikáról. A számítástechnika a világon robbanásszerűen az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején kezdett fejlődni, terjedni és a hatvanas évek közepétől pedig már a társadalom és a gazdasági informatizálásáról esett a legfejlettebb országokban szó, tehát arról, hogy a gazdasági és társadalmi életbe a számítástechnika olyan módon hatol be, hogy a fejlődésével annak a folyamatait, és bizonyos mértékben a kapcsolódásait befolyásolja és ezen az alapon át is súlyozza. Tehát lesznek és vannak olyan szektorai a gazdasági és társadalmi életnek, amelyik a számítástechnika behatolásával ugrásszerűen fejlődnek, és lesznek olyanok, amelyek éppen ennek a következtében visszafejlődnek, mert nincsen rájuk szükség ezen a magasabb, haladottabb szinten, amit a számítástechnika lehetővé tesz. Itt tehát egy átalakulás lényegében fontossá változása történik meg, különböző szektoroknak, előretörnek új műszaki irányok, gyarapodik a gazdasági életben a szellemi munkának a szerepe, mégpedig ugrásszerűen gyarapodik, mert hiszen ez az egész technikai fejlődés ideje alatt folytonosan gyarapodott, de a számítástechnika behatolásával, informatika elterjedésével ugrásszerűen gyarapodott, gyarapodik és az sok mindent megváltoztat társadalmi vonatkozásban is. A számítástechnikára ismeretes és sokat írtak már róla, újságokban is és gazdasági műszaki tudományos könyvekben is, hogy a számítástechnika megjelenését és annak a következményeit a nyugati országokban nagyon gyorsan fölismerték, a Szovjetunióban és annak a nyomán a legtöbb szocialista országban nemcsak nem ismerték el, hanem bizonyos mértékig ellenséges áltudománynak, propagandának is bélyegezték és így is kezelték, és ezáltal a szovjet számítástechnika minimum tíz esztendővel veszített és késett, amit soha be nem tudott hozni. Nézetem szerint ez erősen hozzájárult a szovjet gazdaság és a technika

lemaradásához, ami viszont különböző áttételeken keresztül a szovjet széthulláshoz is erőteljes mértékben szintén hozzájárult. A számítástechnikára a magyar műszakiak, bizonyos mértékig a magyar közgazdászok a hatvanas évek közepén figyeltek fel nagyobb tömegben, hogy így mondjam és szélesebben, de akkor az itthoni bevezetése, elterjesztése az még mindig az ilyen előítéleteknek a következtében és a meg nem értés, hozzá nem értés, fokozhatnám, hogy a tudatlanság következtében is nem volt lehetséges. Még csak ott tartottunk, hogy megpróbáltuk az OMFB-ben egy néhány szakember és a különböző intézetekben, a Magyar Tudományos Akadémián, meglehetősen ritkán különböző minisztériumokban levő szakembereken keresztül a gazdaságirányításnak fölhívni a figyelmét arra, hogy itt már a legfejlettebb országokban egy erőteljes változás, hogy azt az elcsépelet szót használjam, hogy forradalmi változás következett be, és itthon még föl se ébredtünk arra, hogy ezt észrevegyük. Ennek néhány nevetséges példáját is el tudnám mondani. Például az Akadémiának a legnagyobb és mondhatnám, hogy egyik legjobb kutatóintézetében, a KFKI-ban, a Központi Fizikai Kutatóintézetben foglalkoztak már a hatvanas évek közepén számítástechnikával, pontosabban kisebb teljesítményű számítógépeknek az előállításával és különböző tiltó körülmények miatt ennek egy más nevet adtak, tehát számítógépet csináltak és másnak hívták. Más elektronikus készüléknek hívták. Sok csatornás analízátornak többek között és ilyen neveket adtak, pedig az nem volt más, mint egy olyan számítógép, nem nagy, nem általános, de mondjuk az első számítógép Magyarországon, ami kis-sorozat gyártással előállítást nyert.

Nagyon jól emlékszem, ez egy másik példa, amikor az 1966–70-es ötéves tervnek a műszaki fejlesztési tanulmányai, koncepciói készültek, akkor az elektronika iparban, amit akkor még csak híradástechnikai iparnak lehetett nevezni, a hírástechnikai iparra az elkészült OMFB tanulmány azt ajánlotta, hogy az úgynevezett digitális technikát, amely egy kicsit általánosabb kifejezés, de számítástechnika, ennek a körébe beletartozik oly értelemben, hogy az is egy digitális technikával működik, de a kettő nem úgy, hogy az egyik a másiknak mondjuk egy alfejezete. A digitális technikával való foglalkozást kell a központjába állítani a műszaki fejlesztésnek, a műszaki kutatásnak a híradástechnika területén. És erre a hozzászóló KGM, ez a Kohó- és Gépipari Minisztériumot jelenti, főosztályvezető, aki megjelent a vitán, aki ebben illetékes volt, azt mondta, hogy a KGM nem óhajt a most következő jövőben digitális technikával foglalkozni. Ez olyan, mintha valaki azt mondta volna, hogy nem óhajtok táplálkozni, de a versenyt meg akarom nyerni.

K.: Gondolom a szakemberek körében nagy negatív ellentmondás.

V.: Ez nem érdekes, ezt csak egy példának hoztam. A másik példát ugye már elmondtam, a KFKI-t. Az OMFB, akkor még élt Kiss Árpád, az OMFB a programjára tűzte és csak néhány támogatója volt, ilyen volt például a Központi Statisztikai Hivatal, amely más szempontból, a számítástechnikának ilyen adatgyűjtési, adatfeldolgozási alkalmazásával foglalkozott, abban nagyon érdekelt volt, az Akadémia lényegesen messzebbre látván a gazdaságvezetésnél és az iparvezetésnél ugyancsak tudományos szerepét és fontosságát felismerte a számítástechnikának, akkor még élt az egyik akadémiai tag, aki a magyar számítástechnika ilyen apjának számít, nem úgy, hogy ő találta fel vagy ilyesmi, de egy ilyen megszállott apostola volt, szegedi matematikus volt, Kalmár László. Egyébként a számítástechnika a mai számítógépnek a tényleges feltalálója vagy a javaslója az a magyar Neumann János volt. Nem itt dolgozott, hanem a harmincas évek végétől az Egyesült Államokban. Sajnos ő, ha jól tudom, 1957-ben, rendkívül fiatalon meghalt, igen nagy veszteségére a számítástechnikának. De a számítógépek mai konstrukciója, ahogy mondják architektúrája, az ma is neumann architektúra túlnyomó részben. Állandóan az utóbbi 20–30 évben, állandóan szó volt és szó van róla, hogy fölváltják a neumann architektúrát más, gyorsabb, haladottabb architektúrák és rendkívül sokat dolgoztak már ezen, de eddig még ez nem következett be. Most megint úgy néz ki, hogy lesz valami előrehaladás.

Az OMFB a hatvanas évek végén erőteljesen elkezdett a számítástechnika és ahhoz kapcsolódó egyéb elektronikus ágazatok és alkalmazások kérdésével foglalkozni, akkor két dolgot csináltunk, az egyik, hogy alakítottunk egy intézetet, amely azóta is létezik és egészen a legutóbbi időkhöz nagy tempóban fejlődött, jól prosperált és az általa előállított, elsősorban szoftver termékek kutatások és fejlesztések, azok a világpiacon is igen jó nevezet szerezték és az egész magyar szoftverkészítésben élenjárt ez az intézet, a mit Kiss Árpáddal együtt alapítottunk a KFKI-ból kiutált számítástechnika ottani egyik bevezetőjének a vezetésével, aki a tudományok doktora és Náray Zsoltnak hívják.

K.: Matematikus, nem?

V.: Nem matematikus. Eredetileg villamosmérnök, de Kossuth-díjat például fizikai kutatásai alapján kapott. A hatvanas évek végétől pedig részt kellett vennünk, de ennek nemcsak hátrányai, hanem előnyei is voltak, a KGST országok KGST-n kívüli együttműködésében, számítástechnikai együttműködésében.

K.: Mit jelentett, hogy KGST-n kívüli?

V.: Nem a KGST bürokratikus szervezetében, hanem ugyanazok az országok a KGST szervezetén kívül egy külön kormányközi bizottságban, ez egy szovjet javaslat volt, foglalkoztak a számítástechnika fejlesztésével, alkalmazásával és ez egy meglehetősen nagy

együttműködés volt, amelyikbe a KGST bürokrácia direkt nem szólt bele, de azért megszabadulni a bürokratikus metódusoktól nem lehetett, mert az egyes országokban benne volt ez a bizonyos bürokratikus felfogás, bürokratikus munkaszervezés és így tovább. Ennek ellenére még a KGST is elismerte, hogy ez a formáció hatékonyabban, eredményesebben tudott együttműködni, mint a KGST-n belüli egyéb számos formáció.

K.: Ezt kik szorgalmazták és egyáltalában hogy lehetett ezt akkoriban véghez vinni?

V.: Ezt a szovjet szorgalmazta. Én azt hiszem, hogy ez egy kísérleti próbaút volt, megpróbálták azt, hogy a tapasztalt nehézség, maradiság, ami a KGST szervezetben tapasztalható volt, lehetséges-e az ilyen nemzetközi együttműködést más formában is csinálni. Azt mutatták az eredmények, hogy lehetséges eredményesebben, hatékonyabban, de ez vissza a KGST-re, hogy ennek a tapasztalatai, eredményei alapján átalakították volna, azért nem hatott vissza. Ezzel én részletesen nem foglalkozom, esetleg a későbbiekben még visszatérek erre a számítástechnikai együttműködésre.

K.: Ez érdekes lenne.

V.: Hát akkor most fejezzük be.

V.: Visszatérnék a hetvenes évekre, ahol az időben eddig tartottunk. A keleti kapcsolataimra a KGST-nek az az igyekezete volt akkor a 70-es években jellemző, hogy igyekeztek szorosabbra, feszesebbre fűzni azzal az úgynevezett szakosítási profilírozási szándékkal, céllal kötötték össze, amelyikről már mondtam, hogy az nem sikerülhetett, nem sikerült, mert mindenféle ésszerű részben saját országomban, részben pedig nemzetközi együttműködési racionalitásnak ellent mondott az az igyekezet és annak az alapvető indítéka, amelyikről beszéltem, hogy a mamut-üzemek, tehát minél nagyobb egy üzem, annál gazdaságosabb, annál jobb, tehát akkor egy üzembe, egy gyárba kell koncentrálni bizonyos profilokat és az majd ellátja mindazokat az országokat, akik ekkora gyárakat nem tudnak létrehozni vagy nem tudnak vevőkörrel ellátni. Ezt, mint mondtam, már kezdetben lehetett látni az országok természetes ellenállásán megghiúsulni, valóban meg is bukott, amit saját magunknak mondjuk úgy nyilvánosan, félnyilvánosan sem vallottak be, de olyan engedményeket tettek a KGST-ből erre a nagyon szigorúan induló profilírozási kampányra, amely az egészet oly mértékben fölhígította, minthogyha egy fazék levesbe egy dézsa vizet belemernénk. Ezt nem akarom részletezni, hát nem ide tartozik, ez jellemző volt, részben a hetvenes évek első felének a KGST külkapcsolataira és részben jellemző volt a magyar belső műszaki fejlesztési problémáknak a további alakulására is. A másik irányú kapcsolataink, nyugati irányú kapcsolatainkra az volt a jellemző, hogy a már említett ilyen más fordulat miatt, ami a reakciója volt a 68-as reformnak, a belső és külső erők, melyek ez ellen felléptek,

ugye a külső erők a KGST-nek valamennyi országa a szovjet vezetéssel fellépett ez ellen, már mint a gazdasági reformnak az úgynevezett revizionista iránya ellen, ami mondjuk a piaci gazdasági bizonyos elemeinek a bevezetésére vonatkozott ez a revizionista irányzat. Ennek egy itthon tapasztalható, külkapcsolatokban tapasztalható olyan lecsapódása, olyan reakciója volt, hogy megkurtították, megnehezítették, ha kifelé nem is látszott az, hogy megszigorították, de megnehezítették a nyugati kapcsolatoknak még a tartását is, nemhogy a fejlesztését és az ápolását. Ez volt a hetvenes évek első felében két olyan jellemző dolog, amelyik erősen befolyásolta a műszaki fejlesztés munkáját, a műszaki fejlesztés-politika alakítását. Ugyanakkor a világban egy olyan esemény történt, amelyiknek viszont rendkívül nagy kihatása volt az egész világon éppen a műszaki fejlesztésre, a technika haladására, de természetesen az egész világgazdaságra is. Ez utóbbira talán nem térnék ki részletesen, de igen nagy technikai fejlődési kihatása miatt azért erről mégis beszélni kell. Ez az 1973-ban bekövetkezett úgynevezett olajválság volt, amikor is most már nem érdekes annak fölidézése, hogy milyen külső és belső okok és milyen prompt események következtében következett éppen abban az időpontban be, de hát ez az olajválság azt jelentette, hogy az odáig rendkívül alacsony stagnáló árszínvonalat az olajnak és valamennyi energiahordozónak a világon az elsősorban az OPEC-ban tömörült és főként arab és dél-amerikai olajtermelő fejlődő országoknak, amelyeknél a fejlődőt ezért teszem idézőjelbe, nem mintha nagyon magas szinten lettek volna, hanem azért, mert rendkívül gazdagok voltak, a fejlődő fogalom a magyar közgazdasági nyelvben szegénységet is jelent. Ezek olyan fejlődők voltak, akik nem magas gazdasági és műszaki szinten dolgoztak, de rendkívül gazdagok voltak, ezeknek a szoros összefogása, politikai összefogása következtében és alapján hirtelen fölszökött az olajár oly módon, hogy először nagyjából stabilizálódott a régi olajár két uszkve háromszorosán, nagyon rövid idő alatt és azután később amiről szintén egy pár szót még ejtünk, a hetvenes évek legvégén, akkor még egyszer egy ugyanekkora emelkedés, egy hirtelen fölszökkenő emelkedés volt az olajárban. Olajárat mondom, de ez valamennyi energiahordozó árára vonatkozott, mert természetesen, ha az energiahordozók közül az egyik, a legfontosabb, amelyiket mással nagyon nehéz helyettesíteni, gondoljunk a közlekedésre ugye, ha az hirtelen két-háromszorosára emelkedik, ilyen hektikusan, még magasabbra, még többre is emelkedett, de aztán megállapodott a két-háromszorosánál, akkor az annyit jelent, hogy a többi energiahordozó, mivel valamennyi szerepét az olajnak nem lehet pótolni, de nagyon sokat lehet, hát annak is fölemelkedik az ára, lassabban, mondjuk nem olyan hektikusan, de előbb-utóbb olyan arányban, hogy olyan arányban lesznek, mint amilyenben voltak addig is egymáshoz képest. Itt voltaképpen olajár, olajkrízisről beszéltek és

olajárrobbanásról beszéltek, ez volt az első, ez volt az, amit meg lehetett fogni, de nem ez volt az, amelyik egyedül emelkedett, valamennyi úgynevezett fosszilis energiahordozó, a fosszilis az annyit jelent, hogy bányászott, annak az ára a világpiacon fölemelkedik. Ez először hirtelen ilyen sokkos jelenséget okozott, hiány-jelenségeket idézett elő, azután pedig, amikor bizonyos mértékig megnyugodott az ár ezen a magas színvonalon, akkor azok az országok, amelyek ettől kárt szenvedtek, azok az országok elkezdtek azon gondolkodni, hogy hogy lehet ezt kiküszöbölni, hogy lehet ezt áthidalni, hogy lehet az ebből szenvedett hátrányokat, aminek az előnyei ezeknél az olajtermelő országoknál jelentkeztek, amelyek addig is gazdagok voltak, de egyszeriben magyarán mondva dúskáltak a tőkében, meg az aranyban, hát hogy lehet ezt valahogy equalizálni.

Két csoportja volt az országoknak, amelyek ezekből, ebből az olajárrobbanásból ugye kárt szenvedtek, az egyik a nagyon fejlett, iparilag fejlett, gazdaságilag fejlett országok voltak.

K.: A nagy energiafelhasználók.

V.: A világ energiafogyasztásának a rendkívül nagy, túlnyomó részét használták elé és a többi fejlődő ország, amelyeknek nem volt olajuk és amelyek szegények voltak, szegények maradtak, ezek az utóbbiak, ezek ezt nem tudták kiküszöbölni, ezek kénytelenek voltak a rossz életszínvonalukat még rosszabbra visszaszófolni és azt eltérni nem volt olyan egyszerű dolog, de a fejlett országok azok már a sokszerű hatás után az egyetlen lehetséges, helyes utat választották, a technika fejlődésével először is az addigi energiapazarlást, amit ők is véghez vittek, azt fokozatosan kiküszöbölték, azután elkezdtek azon gondolkodni, hogy hogyan lehetne az energiahordozók fogyasztását, elsősorban energiavonalon, másodsorban energiahordozók egy részéből, egy részét nyersanyagként használták fel, hogyan lehet azon takarékoskodni, és miután az energiahordozók ára addig igen olcsó volt, tehát meglehetősen pazarlóan bántak vele, ezt még egyébként az automatikusan takarékos tőkés gazdálkodás mellett is, ami nagyon olcsó azzal azért pazarlóbban bánnak, tehát meglehetősen pazarlóan bántak vele, ugyancsak a technika fejlesztésével hogyan lehet az energiafogyasztást visszaszorítani és hogyan lehet a másféle felhasználását ezeknek az energiahordozóknak ugyancsak valamiféle mással más, nem ilyen hirtelen fölszökött árú nyersanyaggal pótolni. Továbbá elkezdtek komolyan foglalkozni azzal, amivel addig csak teoretikusan foglalkoztak, hogy úgynevezett alternatív vagy megújuló energiahordozókat, energiaféleségeket hogyan lehet drasztikusan bekapcsolni az energiafogyasztás folyamatába. Hát ez az utóbbi nagyon nehéz feladat volt, máig sincs megoldva, pedig azóta eltelt már idestova húsz esztendő, máig sincs megoldva, de ez az energiaár-robbanás, olajárrobbanás egy olyan lökést adott ennek a

technika fejlesztésének, kutatástól kezdve egészen az innovációig, amelyeknek az eredményei ma már kétségtelenül láthatók, még abban az esetben is, hogyha az effektíve a gazdaság statisztikai adataiban még távolról sem jelennek meg. De mindenesetre a 20 esztendő alatt, ha nem is kellő ütemben, de közeledett elsősorban a technikailag fejlett világ ahhoz, hogy a jövő században fokozottabb mértékben tudja helyettesíteni ezeket az úgynevezett fosszilis, tehát bányászott energiahordozókat az eredetileg a napenergiából származó legkülönbözőbb energiahordozókkal.

K.: Gondolom: nap, szél, víz.

V.: Hát a legfontosabb ezek közül a nap, a szél nem olyan nagyon, hogyha egész globálisan, az egész földet tekintem, akkor nem olyan nagyon fontos, a vízenergiát addig is kiépítették, legfeljebb ez valamivel rentábilissá tette, tehát a vízenergia kiépítésével fokozódó mértékben jár együtt ugye a környezetkárosítás és azt már a társadalom nyomására egyre jobban kell figyelembe venni. Az utóbbi időben, ugye, az utóbbi

(9. kazetta, 1. oldala)

Nemcsak a húsz évvel ezelőtti olajárrobbanás és annak a megisméltődése és folyamatos hatása az, amelyik ezt az egész dolgot előrehajtotta, hanem a rádöbbenésszerű fölismerés, hogy a fosszilis energiahordozók alkalmazása, magyarázva, elégetése olyan károkat okoz a földnek az atmoszférájában és a környezet egyéb részein, amelyek ugrásszerűen emelkednek most a század végén, 20 évvel ezelőtt azok, akik ezzel foglalkoztak, előrelátták, tudták, de a közvélemény nem, mára már azonban a közvélemény is felébredt, és ezért nemcsak az ár-okok miatt, hanem ilyen környezetpusztító okok miatt is nagyon erősen ráirányult a figyelem, – erre az egész kérdésre. Én azt akarom mondani, hogy ezt azért említettem, mert az első ilyen jelenség a világon ugye 1973 közepén, második felében volt. Akkor volt az első olajsokk, az első olajár-robbanás. Magyarországon, amely nyugatról nagyon kevés, vagy voltak esztendő, amikor semmi olajat nem hozott be, nyugat alatt értem a tőkés világot. Itt valószínűleg a KGST-ben kialakult vélemény miatt is, nem hiszem, hogy ezt csak az itteni gazdaságirányítás találta volna ki ezt a jelszót, azt hangoztatták számos alkalommal felelős gazdasági vezetők, hogy miránk nem fog kihatni ez az olajárrobbanás, az olajválság, mert hiszen mi olajat és annak mondjuk a testvérét, a földgázt azt a Szovjetunióból importáljuk, nemcsak mi, hanem a KGST országok valamennyien, a Szovjetunióból importáljuk, ott az áraknak a megállapítása nem ilyen alapon történik. A világpiaci árakat

előbb-utóbb követni kell, de hát az még sem ilyen alapon történik és ezért a mi gazdaságunkba az olajárrobbanás nem gyűrűzik be. Nézetem szerint a hetvenes éveknek a legnagyobb gazdaságpolitikai tévedése volt, amelyiknek azután a kihatása befelé és kifelé egyaránt igen negatívan hatott a magyar gazdaságra és szerintem bizonyos mértékben az addig nem kellő ütemben fölfelé ívelő gazdálkodási tevékenységet megállította és visszaszorította és egyre gyorsuló ütemben fordult azután vissza ez a gazdasági fejlődés. Nézetem szerint az eredete, a kiváltó eredete, mert hát annak ilyen mély okai voltak, de a kiváltó eredete ez a 73-as olajválság utáni rossz reakció volt. Mert akkor rá kellett volna arra döbbsen, hogy itthon is az energiapazarlást meg kell fogni, erre az energetikusok nem akkor, hanem azelőtt húsz évvel is mindig rámutattak, hogy az energiapazarlást meg kell fogni és az energiapazarlás két fő eredete, két fő gyökere volt annak, az egyik a konkrét nem takarékos, felhasználása, alkalmazása, nem korszerű technikával való alkalmazása az energiahordozóknak, a másik pedig, ami ennél még sokkal jelentősebb volt Magyarország energiafogyasztása számára negatívan, az pedig a rossz energiafalo gazdasági-ipari struktúra. Tehát az a helytelen struktúra, amelyik preferálta az energiafalo ilyen nyersanyag, félkész áru iparágakat, mind kohászat, mind az alumíniumiparnak a kezdeti ágainak a forszírozása, timföldgyártás, alumíniumelektrolízis és így tovább és még sok minden egyéb és elhanyagolta lényegesen kevésbé forszírozta és támogatta a feldolgozó ipart és a különleges célú feldolgozó ipart, értem alatta a magasan kvalifikált termékeket, az ilyen jól fizetett, jó áru világpiaci hézagokba, lyukakba való behatolást, ami ilyen kis országnál feltétlenül szükséges lett volna. Ennek a technikáját, ennek a fejlesztését elhanyagoltuk, a Tervhivatalból vezető emberek szájából lehetett a hetvenes években is, előtte is olyan véleményeket hallani, hogy a mi iparunk, a mi technikai felkészültségünk, ezt sajnos még az agrárgazdaságra is értették, az nem alkalmas arra, hogy a feldolgozást itthon csináljuk, hanem arra alkalmas, hogy nyersanyagot, félkész gyártmányokat, előgyártmányokat, azok a feküdjünk rá, azokban konkurenssek vagyunk a világpiacon. Minél tovább földolgozzuk, relatíve annál rosszabb árat érünk el, mert a földolgozó iparunk olyan, és arra nincs pénzünk, hogy azt fejlesszük. Érdekes módon arra egy bölcs közgazdász sem gondolt, hogy a feldolgozó ipar mondjuk egy dollárnyi nemzeti jövedelem vagy GDP kitermeléséhez talán harmad- vagy negyedannyi beruházás is elegendő, mintha ugyanazt a nyersanyagiparból akarom, vagy a félkész áru iparból akarom kitermelni, tehát nem annak a fejlesztése, a másíknak a fejlesztése lett volna természetes. Ennek ellenére ez a vélemény ez meggyökeresedett, elterjedt és meggyökeresedett. Tehát visszatérek arra, hogy az olajárrobbanás, az volt fennen hirdetve, hogy az mihozzánk nem gyűrűzik be, ennek ellenére természetesen már röviddel, egy-két évvel az olajárrobbanás után

és az egész hetvenes évek további folyamán egy sor olyan aktuális gazdasági beruházási probléma merült fel, amelyeknek mindegyike több-kevesebb kapcsolatban állt az energiaproblémával. És hát ebben az OMFH hallatta a véleményét, és megpróbálta egy kicsit a technikai fejlődés érveivel, annak alapul vételével ezt korszerűbb fejlesztési irányokba terelni, némelyiket sikeresebben, a legtöbbet azonban kevésbé sikeresen, ezért pár szót ezekről a dolgokról beszélnek.

K.: Ez a korszak, az olajárrobbanás, az a reform-visszaszorítás, az hogyan nyilvánult meg?

V.: A reform visszaszorításáról, arról már beszéltem.

K.: Igen, igen. Lényegében időben ott vagyunk a hetvenes években.

V.: Igen. Tulajdonképpen három ilyen téma volt akkor így szőnyegen, az atomerőmű kérdése, azután a dunai vízlépcső kérdése és azok a különböző szépprogramoknak a kérdései, hogy lignitprogram Bükkábránynál vagy volt ugye az eocénprogram, az a Közép-dunántúli barnaszénbánya Tatabánya és vidéke központtal és az úgynevezett liász-program, amelyik Pécstől északra, a mecseki hegyekben a fekete kőszén előfordulás... Hát talán először az atomerőműről egy néhány szót. A hatvanas években már kezdődött egy tárgyalás a Szovjetunióval a KGST együttműködésének az egyik ága, az Atomenergetikai Állandó Bizottságban realizálódott, atomerő építése, atomerőművek szállítása és az atomenergiával fejlesztett villamos energia bekapcsolódása a villamos energia ellátási programba. Ez már a 60-as években fölvetődött és Magyarország is tárgyalt erről. Akkor ettől a technikától azonban elég sokan, teljesen joggal, fáztak Magyarországon és nagyon drága is volt az atomerőművek létesítése akkor még, a hatvanas években és a hetvenes évek elején, a fosszilis energiahordozók, amint mondtam, az olajjal együtt viszonylag olcsók voltak, de hát az atomenergia akkor még nem volt elég konkurensképes a fosszilis energiahordozókhoz viszonyítva. Tehát ott nem a gazdaságossági szempontok miatt, hanem ilyen voluntarista elhatározás következtében lehetett volna csak az atomerőművek Magyarország energiaellátásába beilleszteni. És ettől azért meglehetősen sokan fáztak, húzódoztak, hosszú viták voltak és végül is a hatvanas évek vége, a hetvenes évek elején nem született olyan döntés, hogy az atomerőmű, amelyeknek akkor még részben keresték a helyét, azután hát kijelölődött Pakson a mostani helyén a valószínű telepítési hely. Nem léptünk be azoknak a KGST országoknak a sorába, amelyek ezeket a viszonylag korai gyártású és ezért meglehetősen kis biztonsággal rendelkezett, amit akkor még nem tudtunk, nem volt olyan nyilvánvaló, mint amilyen utólag már nyilvánvalóvá vált.

K.: A csernobili katasztrófa...?

V.: Az már sokkal később történt, az akkori kétségtelenül nem eléggé szolid és ez nemcsak a szovjet atomerőműveknek a tulajdonsága, az egész világon bizonyos mértékig azok az atomerőművek abban az időben keletkeztek, sokkal kisebb biztonságú technikával épültek, mint amilyen azután később, a tapasztalatok következtében, mint követelmény előállott. A Bécsben székelő, ENSZ égisz alatt működő Nemzetközi Atomerő Ügynökség abban az időben még viszonylag gyenge és nem elég tapasztalatra visszatekintő intézmény volt és csak később nőtte ki magát olyanra, hogy az egész világ elfogadta és oda hallgatott rá és ma már az a helyzet, hogy ha azt mondja valaki, hogy a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség felügyelete alatt áll és annak a, kedvezően nyilatkozik az atomerőművéről, akkor arra nyugodtan biztonságosnak deklarálnak a szóban forgó erőművet. Tehát tekintélye van, tapasztalata van, fölszerelése van és így tovább. Akkor ez még sokkal kisebb mértékben volt. De különösen így volt a szovjet relációban, az akkor különböző helyekre leszállított atomerőművek, én pontosan nem tudnám felsorolni, de nem is ide tartozik, hogy melyek voltak azok, a különböző KGST országokba akkoriban leszállított atomerőművek azok sokkal kisebb biztonságúak voltak, mint a később leszállítottak és mi szerencsére ezt kikerültük, elkerültük, majdnem megkötöttük, vagy talán meg is kötöttük a szerződést, most már erre nem emlékszem egészen biztosan, mégis inkább azt hiszem, hogy volt egy előszerződés, amelyiket azután le kellett állítani és későbbre kellett helyezni, meg kellett állítani.

K.: Igen. Ez minek volt köszönhető?

V.: Ez egy ellenállásnak, egy belső ellenállásnak, amelyik az energiaiparból is jött, máshonnan is jött és mi egyike voltunk azoknak, az OMF B egyike volt azoknak, amelyek ezt nagyon erőteljesen hangsúlyozták, hogy nem kell sietni.

K.: Hogy nem kell sietni?

V.: Nem kell sietni.

K.: Ez talán a tanulmányokra alapozva, vagy maga az OMF B?

V.: Tanulmányokra is alapozva, a szakemberekre is alapozva és az OMF B belső műhelymunkájára alapozva. A hetvenes években, sőt még később is, volt olyan hangok, elég erős hangok, amelyik a nyolcvanas években, a nyolcvanas éveke elején, amikor gazdaságilag, bizonyos mértékig energetikailag is nehéz helyzetbe került Magyarország, akkor voltak olyan hangok, amelyek azt mondták, hogy ezért azok is felelősek, akik megakadályozták azt, hogy az atomerőmű, amelyik akkor már sokkal biztonságosabb konstrukcióval Pakson épülőfélben volt, a második nekirugaszkodása volt és a végleges szerződés a Szovjetunióval, tehát akik megakadályozták azt, hogy a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején épüljön az atomerőmű, azokat is felelősségre kell vonni, mert azok okai az energiaproblémáknak. Ezek

után, amikor az amerikai atomerőműnek a majdnem szerencsétlensége bekövetkezett 79-ben és főképpen, mikor Csernobil bekövetkezett, akkor úgy elhallgattak, mintha soha életükben nem mondták volna.

K.: Egyébként ezek a hangok személy szerint Sebestyén urat is hibáztatták?

V.: Kérem szépen, az OMFB-t hibáztatták, az OMFB-ben pedig az energetikai dolgokkal én foglalkoztam.

K.: És tulajdonképpen kik hibáztatták, úgy név szerint, vagy melyik lobbis, melyik csoport, melyik hibáztatta?

V.: Hát kérem szépen, én azt már nehezen tudnám emlékezetembe idézni, hogy személy szerint ki mondta ezt, és ki nem mondta. Ez a korszakra volt jellemző dolog.

Az olajárrobbanásnak a következtében azután a hetvenes évek második felében, amikor a magyar energiaproblémákat és vázlati terveket újra felülvizsgálták, akkor újra felmerült az atomerőmű gondolata, de akkor már egy jóval biztonságosabb, gondolatjel között mondom, még mindig a későbbi szemlélet mutatta, hogy nem eléggé biztonságos, de a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején szállítottaknál jóval biztonságosabb atomerőmű konstrukció volt az, amelyik azután szerződésre került. A közbeeső világtapasztalatok, az atomerőművekkel kapcsolatos meghibásodások és a technikával kapcsolatos fejlődés következtében a nyolcvanas évek elején, amikor az atomerőmű még javában épült, a magyar, Paksi Atomerőmű javában épült, akkor igen erőteljesen és szerintem nagyon helyesen, a magyar energiaiparnak a vezetői összefogva belföldi és külföldi technikai lehetőségeket, jelentősen tovább javította az akkor már magasabb színvonalú biztonsági technikával bíró szállítás alatt lévő atomerőmű tekintetében éppen a biztonságtechnikában és számos dolgot saját konstrukcióval, számos dolgot a nyugati országokból, amit az embargó lehetővé tett és megengedett, onnan importálva, végül is egy teljesen elfogadható biztonságú erőművet sikerült összehozni, amely erőműnek, a paksi erőműnek az első egysége, ha jól emlékszem rá, jövőre lesz tíz esztendő. És folyamatos üzemben van és azóta a többi három egység is gyors egymásutánban üzembe lépett és eddig még, hála Istennek, semmi különösebb probléma és nehézség nem történt vele. Tehát az egyik ilyen probléma, amit mondok és összefüggésben van természetesen az energia-árrobbanással, az olajárrobbanással, az az atomerőmű problémája. A második ilyen a dunai vízlépcső. Beszéljünk erről még ma?

K.: Lehet a következő alkalommal.

V.: A Bős–Nagymarosi Dunai Vízlépcsőnek és kizárólag az energetikai vonatkozásairól szeretnék beszélni. A többi az, nevezetesen a környezetvédelmi problémák, azokat mint újságolvasó, mint műszaki ember ismerem, megértem, de hát abban én egyrészt

nem vagyok járatos, másrészt pedig az illetékesség szempontjából sem foglalkoztam vele, ezért arról nem beszélnek, amúgy is rengeteget foglalkozott vele helyesen és jogosan a sajtó, a rádió, a televízió. A Dunai Vízlépcső gondolata már az ötvenes évek története alkalmával beszéltünk róla. A csehszlovákoknál, főként a szlovákoknál már a negyvenes évek második felében elkezdődött a gondolata, az azzal való foglalkozás, a magyar féllel a tárgyalás, emlékezetem szerint 1951-ben kezdődött és mondtam, 54 és 56 között én a tárgyaló oldalról a tárgyaló delegációban résztvettem. Azután nem az OMFB oldaláról, azonban mint energetikai kérdéssel foglalkoztam, foglalkoztunk a dologgal. Amikor a Dunai Vízlépcsők kérdése szőnyegre került, akkor a két ország között megoszló összes kihasználható energia az nagyságrendileg olyan 600–650 megawatt teljesítményű és mintegy 3–3,5 milliárd évi kilowattóra össz-villamosenergia mennyiséget adott, ismétlem, a két ország számára. Ez nagyságrendileg megegyezett azzal, amit a magyar országos erőműrendszer és a villamos energia fogyasztás körülbelül az ötvenes évek első harmadában fogyasztott. 1953-ban, amikor beszéltünk a villamos energia rendszer, a magyar villamos energia rendszer összeomlásáról, akkor az 1953. évi hálózati, országos hálózati csúcs az 650 megawatt nagyságrend körül volt és ez, mondom, nagyságrendileg azzal megegyezett, amit a két ország között kellett aztán szétosztani. Ez talán akkor még jelentős energiakvantumnak számított Magyarországon szempontjából is, kisebbnek Csehszlovákia szempontjából, többnek egyedül Szlovákia szempontjából, mert a cseh energia, tehát szén, esetleg kevés gázolaj, ilyesmi az nem a szlovák oldalon volt, ott a vízenergia volt az, amelyik jelentősebb volt, a felvidéki folyókon is, meg amit ők forszíroztak, a Dunán. Ezért volt bizonyos mértékig érthető, hogy ők ezt nagyon forszírozták. Ha az ember a gazdaságosság kérdésétől eltekint, amitől a tervgazdálkodásban gyakran eltekintettek, ugye, bizonyos mértékig ilyen voluntarista fölfogások, kényszerhatár fölfogások is fölléptek, ezért a gazdaságosság megfontolásokat nem mindig, vagy nem úgy vették figyelembe, ahogy ezt kellett volna. Ebben az esetben a Dunában rejlő vízenergia mondjuk értékesebbnek látszott, fölértékelődött, és ezt a szlovákok erősen forszírozták. Mint ismert az, a magyaroknak akkor mondjuk, ha fele-fele arányt veszem, körülbelül a fele-fele arányt veszem, akkor az annyit jelent, hogy 52–53 körül a Duna által szolgáltatható energiamennyiség, a villamos energia mennyiség az megegyezhetett az akkori fogyasztásnak körülbelül a felével. Ez annyit jelent, hogy jelentős mennyiségnek számított. Ha figyelembe veszem azt, hogy a fogyasztás akkor rendkívül gyorsan nőtt, kevesebb mint tíz év alatt megduplázódott Magyarországon is, meg Csehszlovákiában is, akkor rájöhetek arra, hogy egy ilyen óriási műnek a megépítése az nagyságrendileg szintén megközelíti az előkészítéssel, tervezéssel mindennel együtt ugye a tíz évet, akkor ez annyit

jelent, hogy Magyarországon már tíz év eltelt, ahhoz képest tíz év elteltével már csak a negyede lett volna, ugye, ha megduplázódik a fogyasztás. Ez marad ugye, nem duplázódik meg, amit a Dunából ki lehet venni, tehát akkor már a negyede, vagy annál is kevesebb lett volna annak az energiahányada az országos fogyasztáshoz képest. Később, amikor a fogyasztás tovább emelkedett, a nyolcvanas években, ugye, Magyarországon a fogyasztás megközelítette már a 40 milliárd kilowattórát évente, és az országos csúcsterhelés pedig meghaladta az ötezer megawattot, ez annyit jelent, hogy akkor már jóval a tíz százalék alá csökkent, süllyedt már a nyolcvanas években ez, tehát nem azt mondom, hogy jelentéktelen, de abszolúte nem döntő. Csehszlovákia számára, mivel ott eleve nagyobb volt a fogyasztás, jobban iparosodott, nagyobb a lakossága, mint Magyarországnak, ennek következtében ott nagyobb volt a fogyasztás, annak még kisebb százaléka az, amit a Dunából lehet kapni. Éppen ezért a magyar energetikusok, mint az említettem, soha nem lelkesedtek a Dunáért, mert egyrészt egyre csökkent az összfogyasztáshoz képest ennek az aránya, amit a Dunából ki lehetett kapni, másrészt pedig nagyon drága beruházás volt és miután a villamos energia iparnak mindig a beruházás szűke volt a baja, az 1953-as katasztrofális helyzetnek is az elmaradt beruházások miatt be kellett következnie, és a további években is foggal-körömmel kellett mindig a megfelelő beruházásokért harcolni, szerencsére sikerrel, és ezért, mint már régebben mondtam, soha nem következett be villamos energia szűke Magyarországon, korlátozás olyasmi, mint más környező államokban, sokszor hallottunk róla.

K.: Ezek a környező államok, Románia...?

V.: Románia, Bulgária, meg Jugoszlávia egyes tartományaiban is előfordult. Miután mindig a beruházással volt gondja a magyar villamos energia iparnak, ezért nem nagyon szerette ezt a formát, amely hajlamosan igen nagy beruházást vitt el. Végül is a gazdasági vezetéssel úgy sikerült a Dunai Vízlépcső költségei tekintetében egy “megegyezést”, szóval olyan módon sikerült egy közös platformra jutni a villamos energia iparnak, hogy annyit terheltek rá a villamos energia iparra, amennyi a villamos energia ipart terhelte volna, ha ugyanezt az energiát valami széneróműből kellett volna, tehát ennek a beruházását vették alapul és azt terhelték a vízeróművekből, a vízlépcsőből annyi összeget terheltek a villamos energia iparra, amelyik ennek úgy nagyjából megfelelt, bizonyos modifikációval. A többit pedig az árvízvédelemre, a hajózásra és egyéb, ennek a vízlépcsőnek a megvalósítása, megvalósíthatósága érdekében például a szennyvíz-kérdést, a Dunába ömlő folyóknál, vízfolyásoknál, a Duna mellett fekvő községeknél és városoknál meg kellett oldani, mert nyilvánvaló, hogy egy duzzasztásos, egy mesterséges beavatkozás egy ilyen nagy folyóba, az megköveteli azt, hogy ne tisztítatlan szennyvízzel szennyezzék még tovább a környezetet. Ez

is azonban a villamos energia iparra ez egy nagy terhet jelentett azért, mert hosszú volt a megvalósítási idő, be kellett addig mindig fektetni a villamos energia iparra jutó pénzeknek egy nagy részét és nem jött ki belőle energia, csak a legeslegvégén. Nem jött volna ki, ha az építés akkor megkezdődött volna a hatvanas-hetvenes években. Ezért a villamos energia rendszer nem lelkesedett érte, nem forszírozta. Én privát azt gondoltam, hogy ez minenkünk egyáltalán nem fontos, mindig kisebb és kisebb percentje az energiának, a villamosenergiának jöhetett ebből a Dunai Vízlépcsőből, sokba kerül, hosszú a beruházás, nem egyhamar lesz az országnak, gondoltam én, arra pénze, hogyha reálisan és racionálisan osztják el a gazdasági ágak között és a társadalmi szükségletek között a befektethető pénzeket, hogy akkor erre jusson pénz. Körülbelül azt a bizonyos ismeretes mondást gondoltam erre, nem kell levágni, mert leesik az magától is. De aztán kiderült, hogy a hetvenes évek közepén akkor egy nagyon masszív politikai nyomás következett be a szlovákok részéről Csehszlovákia belső szerveinél és azon keresztül Magyarország felé és biztos nem vagyok benne, de voltak olyan pletykák, hogy ezt még különböző ilyen KGST vezetői szinteken is szóvá tették, vagy politikai vezető szinteken, én azt már nem tudom megmondani, mert nem volt erről soha információm. De egy nagyon masszív politikai nyomás volt elsősorban direkt Csehszlovákia felé, mégpedig az akkori elnök a Huszáknak a részéről, aki szlovák származású volt és lelkes híve volt már régen, mielőtt még elnök lett, lelkes híve volt ennek a Dunai Vízlépcső kiépítésének. Úgyhogy 1977-ben, amikor ezt aláírták, akkor úgy gondoltam, hogy az élet mégis csak erősebb lesz és aláírás ide, aláírás oda, egyelőre nem nagyon valószínű, hogy a mindenkor feszített ötéves tervekbe egy nagyobb összeget Magyarország be tudjon állítani és nem gondoltam azt, hogy Csehszlovákiában nincs ennél fontosabb és sürgősebb feladata a tervezésnek, a beruházások irányításának, mint ez. Ebben megint csalódtam, mert Csehszlovákiában úgy látszott, hogy a politika győz az ésszerűség fölött, és Magyarországra továbbra is az aláírás után is folyton nyomás nehezedett, egyre többet beállítottak, egyre nagyobb összegeket állítottak be a hetvenes évek végétől kezdve, a 81–85-ös tervbe is egyre nagyobb összegben állította be a Dunai Vízlépcsőt.

K.: Elnézést, Sebestyén úr, az aláírást tulajdonképpen kik eszközölték?

V.: Úgy tudom, a két miniszterelnök, de erről hiába kérdez, mert ezt én nem ismerem. Mondtam, hogy 1954 és 56 között vettem ebben részt, nekem ebben semmiféle szerepen nem volt, az OMFB, ahol én foglalkoztam, mint mondtam, az energiakérdésekkel, véleményt nyilvánított és mindig olyan véleményt, amit az előbbieken összefoglalt.

K.: Ami ellentétes volt azzal...

V.: Ami azt mondta, hogy ez egy költséges, hosszú beruházási idejű, valamint és ezért az energiaipar szempontjából, amikor gyorsan emelkednek a szükségletek, nem kívánatos beruházás akkor, hogyha az energiaiparra nagyjából és egészéből egy bizonyos nagyságrendű beruházási összeg jut az ötéves tervben. Ezt én változatlanul hangsúlyoztam az OMFB-n belül is, és az OMFB is ilyen véleményeket adott tovább. Ennek ellenére megkezdtek

K.: De akkor magyar részről is lehetett, természetesen nem Sebestyén úr, mert már régen nem ezzel foglalkozott, ráadásul ellentétes volt a koncepciója, de azért magyar részről is lehetett egy olyan lobbis talán, vagy olyan emberek, akik...

V.: Kérem, ezzel én nem tudok foglalkozni, mert pletykákból, pletykákra nem gondolom, hogy arra kíváncsi az Oral History és nekem konkrét tapasztalatom, vagy konkrét adataim nincsenek, ebben nem vettem részt.

K.: Értem. Én csak arra reagáltam, hogy szlovák részről valóban egy erős nyomás lehetett, abból még önmagából a szerződés nem ...

V.: Nekem, én ezzel azért nem foglalkozom, mert én azt mondom el, én tőlem azt kérdezték, hogy az életem során milyen műszaki tevékenységben vettem részt, végeztem és ezzel kapcsolatosan.

K.: Határozottan erről

V.: Ez pedig nem volt feladatom, és pletykákkal nem szeretnék foglalkozni, mert az nem az én mesterségem. Tehát akkor ott tartunk, hogy ez a vízlépcső, az elfogadását, szerződés aláírását, azután a kivitelezését, tervezését, kivitelezését azt a véleményünk nyilvánítása mellett

(9. kazetta, 2. oldala)

V.: sem tudtuk megakadályozni, lassítani, lefékezni ezt én ilyen nagy idő távolságból meg tudom állapítani, az biztos, hogy bizonyos megfontolások el kell hogy jutottak legyen az illetékes vezetőkhez, akik végül is a döntést meghozták. Figyelembe vették, nem vették figyelembe, az egy másik kérdés. Azt gondolom, ennyi elég a dunai erőműből energetikai szempontból. Volt időközben egy másik ilyen vízenergia szörnyszülött gondolat, amelyiket én személy szerint mindig élesen elleneztem és azt valóban környezeti és tájvédelmi szempontokból elleneztem, mert műszaki szempontból nehezen lehetett volna kifogást emelni. Ez a létesítmény a Prédikálószerék-i hogy is hívták akkor, tározó, Vízározó Erőmű néven volt ismeretes.

K.: Ez Esztergom környékén?

V.: A Prédikálószték az a Dunakanyarban Dömös, Visegrád, nagymarosi Dunakanyarban a Duna legközvetlenebb közelében fekvő, legmagasabb hegy. Majdnem olyan magas, mint a Dobogókő, amelyik egy kicsikét távolabb van. És ez a legszebb része annak a szép Dunakanyarnak, amely viszont a legszebb rész a Bécs fölötti szakasztól kezdve le a Vaskapuig, ez a Dunakanyar, ez a legszebb rész. És annak ez a legszebb része. A vizesek és volt egy jó néhány villamos energia vezető szakember, akik tisztán energetikai megfontolások alapján a vizesek mellé szegődött. Ezeknek az elgondolása volt, hogy a Prédikálósztéken, tehát ott a nagy magasságban kibányásszák, kivájják a hegyet, egy óriási víztartályt csinálnak a hegyben és onnan lemegegy csővezetékekkel a Dunához, a Dunánál viszont szivattyú és vízturbina gépházat csinálnak, amelyben éjszaka fölszivattyúzzák a Dunából a vizet abba a felső tartályba, és a csúcsodőben, ami Magyarországon rendszerint délután, tehát a sötétedés előtt és közvetlenül a sötétedés után egy bizonyos időszakkal, ebben az időben leeresztik a vizet, meghajtják a turbinát és így csúcsoldi energiát készítenek az éjjeli energiafőleslegből. A világon mindenütt így csinálják ezeket a víztározós erőműveket. Ezek nem nagyon drága erőművek, mert itten voltaképpen csak a szivattyú, turbina gépházat, gépeket kell beállítani, csővezetéket és fönt a hegyen meg kell csinálni ezt a tartályt, ami mondom, műszakilag, kivitelezhető volt, semmi fantasztikum nem volt benne, csak éppen tökéletesen tönkre tette volna azt a gyönyörű környezetet, ahol énnekem azért volt szubjektíve talán azt a kifejezést használhatom, hogy borzasztó gondolat, mert én fiatal gyerek korom óta ilyen természetjáró voltam világéletemben és azt a vidéket szeretem a legjobban, úgy ismerem mint a tenyeremet. Nincs még egy, vagy nagyon kevés olyan főváros van a világon és Európában különösen, amelyikhez egy ilyen gyönyörű vidék elérhető közelségben van, mert 50 kilométer közelségbe esik. Nekem egy borzasztó gondolat volt, hogy azon a tetőn lesz, miután műszaki érveket ellen nem lehetett felhozni, ezek a természet- és környezetvédelmi érvek azok úgy lepattantak róla, mint egy páncélosról a puskagolyó erről a vizes lobbiról, meg akik melléje szegődtek, ugye. Hosszú éveken keresztül tartott a veszekedés és a vitatkozás, de ha a dunai vízlépcső megvalósult volna és a Visegrád–Nagymaros-i vízlépcső is megvalósult volna, akkor ez kivédhetetlen lett volna és akkor a Duna-kanyart, lényegében nemcsak a vízlépcsővel, hanem ezzel talán még jobban tönkre tették volna.

K.: Ez tulajdonképpen miniszteri elgondolás is volt?

V.: Mi az, hogy miniszteri elgondolás?

K.: azt hiszem, hogy az a miniszter, aki az eocén-programot kidolgozta, az akarta ezt is forszírozni.

V.: Ki? A Kapolyi?

V.: Igen.

V.: A Kapolyi ezt már készen kapta. A Kapolyi nem volt ellene, de pontosan nem tudom, a Kapolyi nem volt ellene, de ő elsősorban a szénprogramokat forszírozta. Ellene nem volt tudomásom szerint.

K.: igen. Na most, Sebestyén úr, ezek a, ez a terv, ami tulajdonképpen befutott egy pályázat alapján ez a szörnyűséges tervezet?

V.: Nem tudom, milyen pályázatra gondol.

K.: Azt hiszem, hogy ez egyike volt

V.: amit mi finanszírozunk?

K.: Nem. Hát ön említette volt, hogy ellenezte ezt a tervet. Nem úgy értettem, hanem hogy valaki egy pályázati izé alapján küldte be azt talán? Kérdem.

V.: Ja, mint ötletet?

K.: Igen.

V.: Nem. Ez nem úgy ment, ez nem úgy ment akkor ugye, hogy hol, kinek jutott eszébe, hogy itten a Duna mellett, ahol hegyek vannak, ott lehet szivattyús tározós erőművet is építeni, én azt nem tudom megmondani. Ez abban az időben merült fel, ha jól tudom, az ötvenese évek végén, a hatvanas évek elején, maga a gondolat, amikor én nem is voltam itthon, de igazából a hatvanas évek végén került azután oly módon elő, hogy az akkori vizes lobbó néhány energetikussal megtámogatva komolyan kezdte forszírozni. Ha jól tudom, megint nem vagyok benne biztos, mert ezekben a tárgyalásokban nem vettem részt, információim ilyen részletekről nem voltak, akkor a csehszlovákok ezt szívesen vették, de beszállni nem akartak a költségekbe, ennek következtében ők nem is kaptak volna ebből csúcserőenergiát. De mondom, ezt én csak így hallomásból, emlékezetből mondom, dokumentumokat soha nem láttam erről. A harmadik csoportja ezeknek az energetikai problémáknak amivel abban az időben az OMF is sokat foglalkozott, az az olajválság következtében megint előtérbe került magyar székfelhasználás kibővítése, megint az utark gondolkodás ugye, hogy nincs elég olaj, nincs elég gáz, nagyon drága lesz, akkor a magyar szénét vegyük igénybe, jobban vegyük igénybe. Ez az alapgondolat természetesen a bányászat részéről és a nyolcvanas évek elején a Nehézipari Minisztérium karolta fel, a nyolcvanas évek kezdetétől a három minisztérium egyesülése után az Ipari Minisztérium karolta fel ezeket a magyar szénfelhasználás kiterjesztésének a gondolatát. Három olyan projekt volt, amelyik, mind a három olyan volt, hogy meglévő széntermelés bővítése már föltárt, megtalált szénvagyonra alapozva, 3 programnak mindegyikének volt egy karakterisztikus elnevezése, amit a gazdasági életben is, meg a sajtóban is emlegettek. Az egyik a lignit-program volt, a másik az úgynevezett eocénprogram és a harmadik pedig a liászprogram. Ez a két, lényegében geológiai szakkifejezés, a lignitprogram az a Mátra és a Bükk lábától dél felé eső területen meglehetősen nagy kiterjedésű lignitvagyon kiaknázása volt a célja, a Mátra-aljai lignitvagyonra a hatvanas években meg is épült egy erőmű, amelyiket aztán Gagarin Erőműnek neveztek el, most is így van, most is az a neve, ez egy olyan külfejtésre támaszkodik, lignitet csak külfejtésben érdemes fejteni, amikor is letakarítják ilyen nagy baggerekkel a fölötté levő meddő földréteget, akkor jön a lignitréteg, a lignitréteget kifejtik ilyen szénfejtő baggerekkel és aztán közvetlenül be az erőműbe esetleges előtisztítás, válogatás, szintén automatikusan az előfordulhat, de a külfejtésnek és az erőműnek szorosan, szinkron együtt kell működni. A Bükk alján annak a

vagyonnak, amit a Mátra alján, a Mátrától délre lehetett találni, annak a többszöröse volt és van föld alatt, azt megkutatták egy nagyon kis külszíni fejtés jelenleg is, vagy legalábbis a legutóbbi időkig is működött, erre egy nagy erőművet, kétezer megawattos erőművet, aztán később visszamentek 1200 megawatttra, terveztek, kívántak telepíteni. Ez volt az egyik ilyen energetikai probléma, amivel a hetvenes években sokat foglalkoztunk. A másik az az úgynevezett eocénprogram volt. Az eocén mint mondtam, egy geológiai szakkifejezés, egy bizonyos geológiai korszakot jelent, nem túl régi geológiai értelemben nem túl régi korszakot jelent, ahol a Tatabánya, Oroszlány, Bánhida, ezen a vidéken található szénfélések ebben az eocénkorszakban keletkeztek. Barna szén, de jó minőségű barna szén, legalábbis a tatabányai és a bánhidai, amit először kezdtek el fejteni, jó minőségű barna szén. Meglehetősen, magyar relációban számítva, jó kalóriatartalommal és meglehetősen jó, ahogy mondják, szemcsehullással, tehát viszonylag sok, lakossági fűtésre használható darabos szén is került ki ebből a szénvagyomból. A tatabányai eredetileg fölfedezett Tatabánya, Bánhida környéki szénvagyon azonban lassan a hatvanas, hetvenes években kimerülőben volt, ezért tovább kutattak és akkor Oroszlány és Dorog felé Márkushegy, meg ezeken a vidékeken találtak újabb szénvagyont, aminek egy óriási baja volt, az volt a baja, hogy az egyre lejjebb, egyre mélyebben volt és egyre inkább a karsztvíz szint alól volt, ami egy veszélyes bányászatot és egy költséges bányászatot jelent, és ráadásul a karsztvíz megbontását, aminek viszont, most ebbe nem akarok részletesen belemenni, az egész Dunántúl vagy annak egy nagy részét, az északi részét károsító, környezetkárosító hatása volt a karsztvíz megbontásának. Még nagyobb károsító hatása társult emellé a bauxitbányászattal, amelyik aztán egész Hévízig kiterjesztette a romboló hatását.

K.: Na de most ezek a hatások már érvényesülnek is? Nem?

V.: Nem akarok ebbe belemenni, ebben nagyon sok

K.: Értem.

V.: ... ez nagyon messze elvezet. Ez tényleg nem tartozik ide, én el tudnám mondani. Most hol tartunk?

K.: A karsztvíz...

V.: Igen, ez volt a második program, az eocénprogram. A harmadik pedig a mecseki, úgynevezett liászprogram volt, amelyik a Pécs–Komlói körzet és annak a távolabbi környékén levő egyetlen magyar fekete szén előfordulás ugye, három szénfajta volt és van Magyarországon, az egyik a lignit, amelyik igazából még csak nem is nevezhető szénnek, mert egy egész fiatalkori geológiai képződmény és nagyon kis fűtőértékű, nagyon nagy víz- és hamutartalmú, a második a barna szén, amelyik nagy hamutartalmú vagy kevesebb hamutartalmú, a nógrádi az nagy hamutartalmú, a Tatabánya környéki az kevesebb hamutartalmú, ilyen közép minőségű szénfajta, annak a jobb szortimentjei, mint a dunántúli szortimentek, azok különböző célokra jól használhatók. A harmadik a legjobb minőségű szén, a világon, a fekete szén, a kőszén, az igazi kőszén

K.: Mert az a legnagyobb kalóriatartalmú?

V.: Az a legnagyobb kalóriatartalmú, minimális víztartalma van, vagy nincsen víztartalma és minimális hamutartalma van. A magyar fekete szén, a Pécs és Pécs környéki és

Komló környéki szenek azok ebbe a szortimentbe tartoznak, de ennek a gyengébb minőségébe. Igazán jó fekete szén Magyarországon nincs. Ennek ugyanis viszonylag nagy a hamutartalma. Ezzel szemben a fekete szénnek, ennek a magyar fekete szénnek van egy viszonylag jó tulajdonsága, az hogy van benne olyan szénféleség, amely kokszolható, nem minden fekete szén kokszolható, az az összetételétől függ. Kokszt lehet belőle csinálni, ami háztartási koksza megfelel, csak azt nem érdemes, mert annak nincs olyan magas ára, a kohókoksznak azonban magas ára van, egyelőre a nagyolvasztó technikában még mindig szükség van, vagy a közelmúltig igen nagy szükség volt nagymennyiségű kohókoksza, amelyet viszont csak bizonyos szénféleségekből lehet csinálni, a magyar fekete szénféleségben benne vannak olyan előfordulások, amelyet elég jól lehet kokszozni. Ennek azonban megvan az a hátránya, ami az egész mecseki szénvidéken van, mint ahogy mondtam, hogy viszonylag nagy hamutartalma. De mindenesetre kokszozni lehet és itt megint előtérbe lép az autark gondolkodás, hogy ugye a magyar kohászatot elsősorban a dunaújvárosi kohászatot kokszzal el kell látni. A kokszt az ottani kokszozó műben lehet fekete szénből előállítani, a fekete szén egy része lehet magyar is. Ilyen módon függ össze a kohászattal a mecseki szénbányászat egyik rugója, a mecseki szénbányászatnak a kohászat kokszz-szükséglete. Ebből a liászszenből, fekete szénből lehetséges ugyancsak lakossági használatra megfelelő tüzelőanyagot, tehát szemcsés, darabos szenet nyerni, lehetséges brikettálni és lehet energetikai szenet is nyerni a fekete szénnek abból a részéből, amelyik viszonylag nagy hamutartalmú, de hát az erőművekben kitűnően el lehet tüzelni. Amikor arról volt szó, hogy olajválság, olajáremelkedés bizonyos időközökkel, de a gáznak az ára vele emelkedik, akkor rögtön előtérbe került a magyar szénbányászat fölfejlesztése és akkor ez a három program volt, amelyik különböző, mert a bányászati lobbik is megosztódott, de a különböző bányászati lobbik próbáltak előre hajtani és forszírozni. Végül is a győztes, tehát amelyiket a leginkább előrehajtotta, az az eocénprogram volt, de ezek az új nagy bányák, Márkushegy, Lencsehegy, az új oroszlanói bánya, Oroszlány környéki bányák a Duna középfelől, elterülő vidék, ezeknek a nagy pénzzel való fölfejlesztése ment és egész addig ment, amíg ezt a bizonyos karsztvíz problémát olyan szerencsétlenül ütötte meg például Márkushegyen a bányászok, hogy ott kénytelenek voltak a márkushegyi és többi új bányának a termelését részben fékezni, részben leállítani.

K.: Valami halpusztulásról is hallottam, hogy valami rejtélyes módon összefügghet

V.: Azt én nem hiszem, mert nem ismerem, de nem is hiszem. Ezt azért mondtam, mert ebben nagyon sok energiát és hosszú éveket fektettek be az OMFB is, igen szélsőséges és egyoldalú nézetek merültek föl ott a három szénprogram tekintetében is, amit az OMFB

mindig igyekezett elemzésére, mérlegelésre visszavezetni és gazdaságossági és bizonyos mértékig az egyéb szempontokat is, az egyéb szempontok például a karsztvíz probléma, ilyen értelemben a környezetvédelmi problémáknak a figyelembevétele is, igyekeztünk érvényesíteni. Ezt azért mondtam, mert arról volt szó, hogy milyen műszaki kérdésekkel foglalkoztunk a hetvenes évek második felében, az OMFB és azon belül ezek a kérdések érintettek bennünket. Megemlítek még egy-két olyan kérdést is, amelyekkel személy szerint nem én foglalkoztam, az OMFB foglalkozott vele. Ott van például a lakásépítés problematikája

K.: Igen?

V.: a ház gyári lakásépítésnek a mindenk fölé való helyezése, tehát a panel házépítésnek a mindenk fölé helyezését azért mi nem lelkesedtünk, de mindig azt mondta vele szemben az Építési Minisztérium és a tervhivatali szakértők, hogy viszonylag ez lesz, ezek a legolcsóbbak, igazából gazdaságossági számítással vagy elkészült nagy kiterjedésű építkezéseknek a költséganalízisével nem voltak ezek olyan nagyon alátámaszthatók, de mindig azt vetették oda, hogy gyorsan, olcsón építeni még az összes hátrányokkal együtt is csak panelből lehet. A mi véleményünk ezzel szemben az volt, hogy a panelépítésnek a gyorsaság és a viszonylagos olcsóság az esetleg előnyös oldala, de mondom, bizonyítva nem volt, de például az üzemeltetési költségek, mondjuk a fűtés, a karbantartás költségei, ezeket szintén figyelembe kell venni, nem egyedül a beruházás, hanem az épület élettartama alatti összköltséget kell figyelembe venni, a megfelelő kamatokkal, amortizációs hányaddal kiegészítve, amit abban az időben ugye nem nagyon vettek számításba.

K.: Nagy sok hiba adódik

V.: adódhat. És a klimatikai költségek, tehát fűtési, szellőzési költségek azok lényegesen nagyobbak, mint a hagyományos építkezésnél, amelyeknek a modern kivitele, a modern technikája a különböző fejlett technikájú országokban ugyancsak kifejlődött. Tehát nem volt egészen biztos, hogy ez az egyedüli a házgyári, a panelépítés az egyedül üdvözítő a magyar lakásépítés tekintetében is. Ezen hosszú-hosszú ideig, évekig, majdnem azt mondhatnám, hogy évtizedekig menő vita volt és mondjuk, ez a vita hozzájárult ahhoz, hogy a végén aztán reálisabban ítélték meg, maga az Építési Minisztérium is, a házgyári építkezéseket. És az egész építési technikát. Közben aztán a szituáció is megváltozott. Az országos lakásépítés egész más irányba fejlődött, csak mint az egyik ilyen problémát, műszaki problémát említem, amelyekkel abban az időben kellett foglalkozni.

K.: Igen, de ez nemcsak műszaki probléma, mert úgy tudom, hogy ennek egy egészségügyi károkozások is mintha lennének.

V.: Igen, ilyen a vitában fölmerültek. Nem tudom. Ezek nem az én szakterületemhez tartoznak igazán és én azért ezzel nem foglalkoztam. Nem tudnám megmondani, hogy bizonyító erővel fölmerültek-e és megváltoztatták-e az akkori nézeteket, amit nyilván mi akkor helyesnek tartottunk, és ami eltért a minisztériumétól. Volt egy olyan kérdés, amelyikkel nem foglalkozott az OMFB, kifejezetten az illetékes minisztérium, sőt azon belül az illetékes miniszternek az akaratából, aki a magáénak tartotta, a maga területének tartotta azt és egyáltalában nem volt kész sem semmiféle együttműködésre, se semmiféle más véleménynek még a meghallgatására sem. Ez az úgynevezett közúti jármű-program volt.

K.: Ez most a Kapolyi idejében volt?

V.: Nem, ez a Horgos idejében volt, Horgos Gyula, aki a KGM, Kohó- és Gépipari Minisztériumnak volt a minisztere és amikor fölmerült ez a program, akkor mi szokásos módon, segítő módon igyekeztünk ebbe bekapcsolódni, külföldi kapcsolatokat is ajánlva, létesítve és ezt ő a leghatározottabban ellenezte. Miután jogilag, államigazgatásilag ez ellen nem tiltakozhatott vagy nem léphetett fel, nem ellenezhette, egyéb módon, megvannak erre a megfelelő módok annak, aki az államigazgatásban jártas, úgyhogy mi nem azt mondom, hogy semmit nem foglalkoztunk ezzel a dologgal, de igazából ezt úgy tekintettük, mint egy olyan szakmai kérdést, magát a közúti járműgyártást, ami olyan szakmai kérdés, amivel az illetékes minisztérium megfelelő súllyal és eréllyel foglalkozik és ezért mi ezzel nem foglalkoztunk. Ennek inkább a közlekedéstechnikai részével, mert azzal a minisztériummal sokkal jobb volt az együttműködésünk és inkább azzal a résszel foglalkoztunk.

A hetvenes években indult vagy lendült fel Magyarországon egyrészt a számítástechnika alkalmazása és az elektronika alkalmazása és azzal kapcsolatban az ezzel foglalkozó iparnak is a fellendülése. Erről most nem is beszélnék, majd egy következő alkalommal beszélnek róla.

Most visszatérnék akkor az OMFB történetére, amely engem személyesen azért érintett, mert ugye a mindenkori elnöknek, elnököknek az általános helyettese lévén egyáltalában nem volt nekem mindegy az, hogy az elnökök valami más és mást gondolnak, mint mondjuk az OMFB által követendő műszaki fejlesztéspolitikai teendők vezérfonalaként, mint amilyen az addigi elgondolás volt, vagy az állandóan változó, megújuló szituáció következtében magán a felfogáson is mindig változtatni kellett, és változtattunk is, vagy valami egész más elgondolásuk volt. Ez nagyon lényeges dolog volt és ezért ezzel szeretnék talán egy kicsit foglalkozni. Mint mondtam, 1978-ban Ajtai Miklóst felmentették és a Pál Lénárd, aki addig a KFKI-nak, az Akadémia Központi Fizikai Kutatóintézetének volt a

főigazgatója, azt nevezték ki az OMFB elnökének. Ő 1970-ig volt az OMFB elnöke, amikor is az Akadémia

K.: 70-ig? 80-ig!

V.: 80-ig, bocsánat, rosszul mondtam. 80-ig volt az OMFB elnöke, amikor is az Akadémia főtitkárává választották és az ő helyébe Szekér Gyula addigi miniszterelnök-helyettes, addig az Ipari Minisztériumhoz tartoztak elsősorban más állami szervekkel együtt, az került az OMFB elnökének a posztjára. Én ezzel a két időszakot, 1984-ig volt az OMFB elnöke, tehát én ezzel a 6–7 évnyi időszakkal foglalkoznék most, hogy milyen hangsúlyeltolódások voltak akkor az OMFB fölfogásában, vezetésében és megmondanám, hogy mi volt a véleményem, és ma is mi a véleményem erről, ezekről az eltolódásokról. A koncepcionális munka, amit én úgy szoktam nevezni, hogy koncepcionális munka, amely lecsapódott az OMFB által a kormányzat, a tervekészítés számára készített műszaki fejlesztési tanulmányok és koncepciókban, ez a koncepcionális munkát, amelyet a Tervhivatal sosem nézett jó szemmel, mert ő a saját vadászterületének és monopóliumának tekintette a gondolatgyártás, az elgondolásgyártást és azt, hogyha mások, még akkor is, hogyha az országban az adott lehető legjobb szakemberek álltak neki és vetették papírra és dolgozták ki ezeket a koncepciókat, akkor is, ha idegen, más valami volt, nem az ő elképzelésük, nem látták szívesen, egyes kivételektől eltekintve. Ugyanez volt egyébként a Pénzügyminisztériumra is jellemző, amely akkor is egy bizonyos mértékig ilyen gazdasági csúcsmisztérium szerepében tetszelgett és annak ellenére, hogy a különböző elnevezésű ilyen kormányzati gazdasági bizottságok voltak, mondom, különböző elnevezésekkel, sőt volt olyan időszak, amikor két-három ilyen gazdasággal foglalkozó bizottság is volt, mégis a Pénzügyminisztérium egy ilyen szerepben tetszelgett, annak se tetszett, hogy itten műszaki súllyal, vagy műszaki hangsúllyal vagy elképzeléssel is ilyen koncepcionális munka folyt, és pláne az, amit még az OMFB megalakulása alkalmával említettem, hogy volt az OMFB statútumban mindig egy olyan mondat, egy olyan rész, hogy abban az esetben, ha a tervtanulmányok koncepcióját a tervekbe valamilyen oknál fogva nem foglalják be, tehát nem azzal konform a terv, akkor a tervekészítés, amit beadnak a kormánynak és a Parlamentnek, ebben ezt meg kell indokolni, hogy miért nem, vagy miért nem tartják helyesnek, hogy mért nem tudják bevenni. Ez borzasztóan bántotta a Tervhivatalt, és mindig ennek a felszámolására, megszüntetésére törekedett, a 80-as években az OMFB konstitúciójának az újraformálásánál is sikerült aztán ezt a mondatot kihagyni. A legvégén sikerült.

K.: Tulajdonképpen, ha jól értem, bizonyos értelemben önállóságot adott az OMFB-nek.

V.: Ez adott. Ez több volt, ez lényegében egy opponensi álláspont. Most nem azt mondom, hogy ellenzéki, mert annak ilyen politikai színezete van, hanem egy opponensi álláspontnak az érvényesülése és a szerepe, nem szerepe, figyelembevétele kellett, hogy ennek a következménye legyen. Ezt nem szerették, az opponensi álláspontot és hogy más véleményt is figyelembe kell venni, még akkor is, ha azt elvetik, mert akkor azt meg kell indokolni, ezt nem szerették. De az új elnökök, tehát Pál Lénárd is, meg különösen Szekér a tanulmányok leállításával, először lefékezésével, azután leállításával reagáltak erre a külső nyomásra. Bizonyos igazság volt benne, hogy a tanulmányok készítésén változtatni kell. Az volt benne, hogy miután a minisztériumok az eredeti elképzeléssel ellentétben a saját ágazati szempontjaikból a saját ágazati problémáikat ilyen koncepcionális módon nem vagy ritkán dolgozták föl, vagy nem elég mélyen, vagy nem elég szélesen, számos esetben az OMFB a minisztériumokkal egyetértésben és konszenzussal fölvette a programjába. Egyes minisztériumok azért mondhatnám, hogy nagyon szívesen látták, talán azt is mondhatnám, hogy hálásak voltak, hogy ezt a munkát az ő szakembereik igénybevitelével is elvégeztük helyettük, más minisztériumok pedig ugyanakkor, amikor velük konszenzusban állapítottuk meg minden esztendőben, vagy minden öt esztendőben azt a munkát, ami a koncepcionális tanulmánykészítésnek szolgált alapul, elkezdtek azt firtatni, hogy az OMFB mi a csudának avatkozik az ő dolgukba. Először beleegyeztek, sőt, volt eset, amikor kívánták, hogy csináljunk ilyen munkát, utána pedig elkezdtek kifogásolni, hogy mi az ördögnek avatkozik ilyen dolgokba, semmi szükség nincs arra, majd ők megcsinálják. Egy részét el is kezdték, és a nagy részét soha nem csinálták. Ez volt az alapja annak, amit a két új elnök, akit mondottam, azt mondották, hogy ha ilyen sok a kifogás ez ellen, nagyon széles körben is dolgozunk, le kell redukálni. Ebben volt igazság, de először is a minisztériumoknak át kellett volna ezt venni és csak részben vették át, vagy kismértékben vették át, másodsor pedig azokat az átfogó, áttekintő munkákat, ami országos jellegű volt, ami ágazatok közötti volt, ami ágazatokat átfogó volt, továbbra is az OMFB-nek kellett csinálnia és azokat is leerodálta ez az igyekezett, amit itt az új elnökök ugye képviseltek.

K.: Sebestyén úr, ne haragudjon, hogy megkérdem, lehetne azt részletezni, hogy melyik minisztériumok voltak, amelyek kedvezően és melyek, ami

V.: Én nem részletezem, de azt megmondhatom, hogy mondjuk a Közlekedési Minisztérium az nagyon kedvezően fogadta. Az Ipari Minisztérium, amikor egységes volt, akkor kedvezőtlenül fogadta, amikor

V.: Három minisztérium létrejött 1980 előtt, akkor a Könnyűipari Minisztériummal igen jól együtt tudtunk dolgozni, a két másikkal, a Kohó- és Gépipari Minisztériummal és a Nehézipari Minisztériummal részben megfelelően, elfogadhatóan, részben pedig kevésbé elfogadható viszony oly értelemben, hogy külső beavatkozásnak vették azt, hogyha az ő illetékességi területük egyik vagy a másik részével, itt, tanulmányi alapon foglalkoztak, viszont saját maguk területét nem mindenben és nem mindenhol dolgozták úgy fel koncepcionálisan, kitekintve a világra, kitekintve a jelenre és a jövőre, ahogy ezt voltaképpen egy tanulmányban kell. Ezért ezekkel a minisztériumokkal a viszony olyan volt, hogy ők voltaképpen felhasználták az elkészült tanulmányokat, de állandóan arról beszélte, hogy ez bizonyos mértékig beavatkozás az ő illetékességi körükbe. Ezt az utóbbi állítást és ennek a mellékzöngéit hallották meg az új elnökeink és ennek alapján fékeztek le a munkát, amit mondtam, volt alapja, hogy kevesebbet, széleskörűen, áttekintően, alaposabban kell csinálni, amit fölhagytunk vagy nem vettünk föl a továbbiakban a programba, azt viszont túlnyomó részt a minisztériumok se művelték. Ugyancsak az új elnököknek a vezetése alatt az OMFB kevésbé foglalkozott a kelletténél a műszaki fejlesztéspolitika vagy ahogy később, a 80-as évek derekán kezdték nevezni a technológia-politika kidolgozásával, illetőleg aktualizálásával és ennek a kölcsönkapcsolataival egyrészt a tudománypolitikával, kutatópolitikával, másrészt a másik oldalról a gazdaságpolitikával, holott a műszaki fejlesztéspolitika kidolgozására éppen ezek a kölcsönkapcsolatok adták volna meg az igazi létjogosultságát, mert hiszen a műszaki fejlesztés közismertem nagyjából azt a szerepet játssza az ország gazdasági életében, hogy hidat képez a tudomány, a kutatás eredményei és a gyakorlat között, az egyik a kutatópolitika, a másikra pedig a gazdaságpolitika az, amelyik összefoglalja, összefogja és leírja a jelenségeket és analizálja. A műszaki fejlesztés-politika voltaképpen a 80-as évtizedekben nagyjából és egészében a Tervhivatal által minden ötéves és hosszú távú terv készítése alkalmával kidolgozásra megrendelt tanulmányok között szerepelt a Tervhivatal, zárójelben mondom, hogy noha szavakban általában kevésbé ismerte el a tanulmánykészítések koncepcionális munka fontosságát, gyakorlatba a 70-es évek vége után igen erőteljesen áttért arra, hogy minden tervezést széleskörűen tanulmány- és koncepciókészítéssel kell megalapozni, legyen az középtávú ötéves tervezés vagy legyen az távlati tervezés. Egész tanulmány- és koncepciókészítési programot és kidolgozási munkatervet vázoltak mindig fel, amelyet megfelelő kormányzervekkel is elfogadtattak és a munka az tényleg széles körben és amennyire én egy jó részét át tudtam tekinteni, megfelelő emberek részvételével és megfelelő mélységű analízissel folyt. Egész más azonban arról a

véleményem, hogy azt mennyire használták föl a tervekészítésben vagy csak mennyiben volt kulizva. Ha a tervekészítésben alaposan felhasználták volna, nézetem szerint, akkor a tervek sokkal realisabbak lettek volna. Most megint egy más kérdés, hogy a tervgazdálkodás, még a megújított formájában is, mennyiben volt hatékony, mennyiben érte el azt a maximális hatékonyságot, ha egyáltalán egy tervgazdálkodás azt elérheti, vagy mennyivel volt ennél is sokkal rosszabb, az egy más kérdés, de maguk a tanulmányok azok széles körben készültek és alapot adtak volna jobb tervek készítésére is.

K.: Bocsánat, hogy megkérdezem, ezekről a problémákról, vitákról tulajdonképpen személyek tehettek, vagy a tervezetek mechanizmusa volt az, hogy ez tulajdonképpen szinte szükségszerű volt, hogy nem használták fel a megfelelő módon a tanulmányokat. Egy-egy személytől függött vagy tulajdonképpen magától a rendszertől, mechanizmustól?

V.: Én azt hiszem, hogy igazából se az egyiktől, se a másiktól, illetőleg részben mindegyik oldalról az említett összefüggések részben érvényesültek. A nagyobbik részben azonban az volt a hiba, hogy a Tervhivatal joggal, jog nélkül, okkal, ok nélkül magát gazdasági csúcsmisztériumnak képzelte, és azt, amit ő kitalált, elfogadott, kidolgozott, ami előfordult, hogy a másoknak a munkájára támaszkodott, de az nem fordult elő, hogy másokkal alaposabban megvitatta volna, kivitatta volna és különösen az ritkán fordult elő, hogy másoknak a véleményét elfogadta volna. A Tervhivatalt ezen, saját maga szerepének a saját önkényes beállítottsága következtében ezek a tanulmányok nem úgy érvényesültek a tervekben, mint ahogy érvényesülhettek volna olyan állapotban is, amilyen állapotban a tanulmányok kidolgozása megtörtént. Így világos?

K.: Persze, igen.

V.: Említettem a műszaki fejlesztés-politikát, amivel az OMFB az új elnökök alatt lényegesen kevésbé foglalkozott, mint kellett volna. A gazdaságpolitikával való összefüggéssel még inkább és különös volt egy bizonyos érzéketlenség az OMFB vezetésében az iparral kapcsolatban. Lehet, hogy ez az egymást váltó OMFB elnököknek mondjuk talán az ipari praxis hiányából fakadt. Különösképpen, azt hiszem arról beszéltünk, Kiss Árpád után az összes OMFB elnök egész mostanáig valamilyen véletlen folytán mind kémikusok voltak, vagy az Eötvös Lorándon tanult vegyészek, vagypedig vegyészmérnökök. Az Ajtai Miklós, aki bölcsész-vegyész volt, Pál Lénárd, akinek az eredeti foglalkozása, illetve képzettsége bölcsész-vegyész volt, Szekér Gyula, aki vegyészmérnök volt, a Tétényi Pál, aki szintén egy vegyészmérnök volt. A jelenlegi elnök, Pungor Ernő is vegyészmérnök, sőt az elődje, aki ideiglenesen elnökként funkcionált, a dr. Gelei Frigyes. Ezek véletlenségek. Kevés kivétellel

azután, akik Ajtai Miklóst váltották egymás után, nem az volt a baj, hogy ők vegyészek, vagy vegyészmérnökök voltak, hanem hogy semmiféle ipari praxisuk nem volt.

K.: Tehát az iparban nem dolgoztak, hanem ilyen kutatók voltak az egyetemeken, főiskolákon?

V.: Igen. Hát a Szekér Gyula az rögtön bevonult, vagy majdnem rögtön a diploma megszerzése után bevonult az államapparátusba és ott tevékenykedett. Semmiféle üzemi praxisuk ezeknek a vezetőknek nem volt és ezért nagyon kevés megértésük volt az ipar problémáival szemben.

K.: Talán kivételt képez Geleji Frigyes.

V.: Igen, mert ő az iparból jött ide.

K.: Ez egyfajta látásmód hiányát jelentheti.

V.: Igen. Pungor Ernő ugyanolyan kivétel, mert ő ugyan egyetemi tanár, akadémikus, ilyen értelemben kutató volt, de soha nem volt valamiféle ilyen elvont kutató. Állandó legszorosabb érintkezésben volt a gyakorlattal és ő valóban híd volt a tudomány meg a gyakorlat között. Úgyhogy nem okvetlenül az jellemző valakinek a felfogására és munkájára, hogy mi az alapképzettsége, milyen területen dolgozott, az is jellemző, de nem okvetlenül egyedül és kizárólag.

Még hozzátehetném, hogy az Ajtai Miklós utáni elnököknek egy olyan mondjuk ráhatása is volt az OMFB munkájára, hogy a nyugati kapcsolatokat azt egyrészt nem becsülték, másrészt de facto igyekeztek meg is fékezni vagy formálissá tenni. Olyan formálissá tenni, hogy úgy fogták föl a nyugati műszaki és műszaki tudományos kapcsolatokat, műszaki fejlesztési kapcsolatokat, mint ahogy a KGST hasonló természetű kapcsolatai mentek, amelyre a jellemző egy nagyon erős formalizmus, nemcsak a külsőségekben, hanem a lényegnek a belső tartalomnak alábecsülése, nem is ment a KGST nemzetközi együttműködési kapcsolat különböző okoknál fogva, arra talán most nem térnék ki, de a nyugati kapcsolatok nem ezt a stílust követelték meg, nem ezt a felfogást és a OMFB-nek ebbe igen jelentős szerepe lehetett volna, ha a vezetés ezt magáévá tette volna oly értelemben, hogy az egész magyar gazdaságban a nyugati kapcsolatok csak az export-import növelése irányába mentek, elsősorban az exportmérleg, az import az ugye mindig túlsúlyban volt, 20 éven keresztül azt hiszem, csak egy alkalommal volt, akkor is véletlenül a tőkés deviza mérlegünk, beleértve nemcsak a fejlett országokat, hanem

K.: Ez mikor volt, nem tetszik emlékezni?

V.: Nem, de a hatvanas években egy évben. Hanem annak a felismerése, hogy minden propaganda ellenére, vagy minden saját magunknak tett ígéretünk ellenére, a nyugati fejlett

ipari országok műszaki színvonala az egyre távolodott tőlünk, egyre jobban megelőzött és mi nem behoztuk, hanem lemaradtunk emögött és ezt csak egy jól kiépített kapcsolatrendszerrel lehetett volna ha nem is kiküszöbölni, de legalább fékezni a lemaradást. Ennek az útja a műszaki ismereteknek, vagy a műszaki ismereteket megalapozó tudományos ismereteknek, eredményeknek a formális és informális megszerzése és a határokon keresztül való behozatala mindenféle elfogadható, művelhető és számunkra kifizetődő módon, aminek a legjárhatóbb és legjobb útja minél több közvetlen kapcsolat megteremtése kutatóhelyek és kutatóhelyek között, vállalatok és vállalatok között, iparágak és a másik oldalon, tehát a fejlett országok vonalán a multinacionális cégekkel való kapcsolatok kiépítésében, licencia vásárlásban, know-how vásárlásban és személyi kapcsolatokban, ahol a kölcsönös látogatások, tanulmányutak, esetleg ösztöndíj révén rengeteg informális módon megszerezhető ismeretre tehattünk, illetőleg még sokkal többre tehattünk volna szert. Ennek a fontosságát vagy nem ismerték fel, vagy felismerték, de akkor az a bizonyos ellenségkép megakadályozta, hátráltatta ennek a kiépítését. Az biztos, hogy rengeteg nehézségbe ütköztünk és a fő baj nézetem szerint az volt, hogy az OMF-n belül is csak egy kis része volt a vezetésnek, amelyik ezt tényleg fontosnak tartotta, a vezetés lényeges része, tehát a nagyobbik része ezt határozottan, ha nem is azt mondom, hogy letiltotta, de mindenesetre nem pártolta, akár ellenezte, akár kifogásolta.

K.: Na most én ezt értem, de hadd kérdezzem meg a Sebestyén urat, az említett elnökök jó részének inkább elméleti tudása volt, de Sebestyén úrnak gyakorlati vénája is volt, gyakorlatban dolgozott. Nem volt ez konfliktusforrás a legfelsőbb vezetés és Ön között vagy a csoportja között?

V.: Én nem úgy fejezném ki, hogy konfliktusforrás, hanem a meg nem értés.

K.: Végeredményben Sebestyén úr inkább a gyakorlatot képviselte, illetve a gyakorlatot is.

V.: A gyakorlatot is, amennyiben én mindig az ipari végeredmény az, ami engem érdekelt, a gyakorlati végeredmény, az ahhoz vezető út és nemcsak a formális kezelése a dolgoknak, a gyakorlati végeredmény és az ahhoz vezető út azonban belefért a kutatás, a műszaki fejlesztés egész területe, mert ott születtek meg a műszaki ismeretek. Akiknek én kifogásoltam az ezzel kapcsolatos felfogását a Pál Lénárdnak például a kutatással kapcsolatosan igen széles körű ismeretei voltak, Tétényi Pálnak szintén.

K.: De ezek elméleti jellegűek voltak? Nem?

V.: Nem azt mondanám, hogy az elmélet, hanem hogy a kutatás oldalát jól ismerték a dolognak, de hogy az hogy lesz gazdasági erő, mert a műszaki ismeret az gazdasági erő, abból

hogy lesz gazdasági erő, gazdaságosság, gazdaságosan kifizetődő módon, ara őnekik kevésbé volt érzékük. A Szekér Gyulának, bár az vegyész-mérnök volt, úgyszólván nulla praxisa volt, kapcsolata volt a gyakorlati étellel, ezért az ő gondolkodása is elég nagy mértékben papírszagú volt és teljesen egyoldalúan a vegyiparra koncentrált. Teljesen egyoldalúan, a vegyipar oldaláról, mégpedig a Magyarország adottságaihoz nagyon is nem adekvát, ún. nehézvegyipar, először a szervetlen, azután a szerves nehézvegyipar, ami többnyire a petrokémiai vegyiparba torkollott, neki ezzel volt szorosabb kontextusa és ezt forszírozta. Az ún. feldolgozó vegyiparból, a nem nehéz könnyű vegyiparból, ahogy néha nem pontosan szokták nevezni, a gyógyszeripart preferálták, egyébként igen helyesen, de egy sor más dolgot, mást ne mondjak, a kozmetika, a háztartási vegyipar, a különböző újabb vegyipari technológiák, hogy egyet mondjak, a szilikonkémia, szilikontechnika, amit elkezdtek nyomokban, azt is abbahagyták, KGST profilírozás miatt. Azt az NDK-ra profilírozták és akkor Magyarország ne foglalkozzék ezzel, ami egyébként egyre inkább, ma is egyre inkább terjedő technológiai ágazat a vegyiparnak.

K.: Én ezt értem, de azért ezek nem voltak buta emberek. Az OMFB helyi viszonyait nem ismerem, ezért is lehet, hogy laikus kérdésem erre irányul, hogy nem volt-e olyan munkamegosztás Önök között, hogy ők azokat a területeket művelték, a kutatását, amihez ők értettek és a gyakorlati résznek egy kicsit szabadabb utat engedek a Sebestyén úr felé, mint általános elnökhelyettes felé. A laikus úgy gondolná, hogy ezek a nem teljesen buta emberek ezekben a szituációkban átengedik a gyepelőt.

V.: Én most nem mennék ebbe bele, sőt ilyen irányítási, vezetési viszonyainkba, voltaképpen az egész felfogása az OMFB tevékenységének az akkor lett volna helyes, ha az elnöktől kezdve valamennyi itt dolgozó vezető átlátta volna és belátta volna, hogy az átfogó koncepcionális kérdésekkel kell az OMFB-nek elsősorban foglalkozni, a műszaki fejlesztéspolitikával és annak kölcsönkapcsolatával, az nem kiszolgálója a gazdaságpolitikának, hanem társa, kölcsönkapcsolódása, tehát annak a kölcsönkapcsolódása a gazdaságpolitikához, másrészt pedig az ismeretek forrásával, a kutatásokkal. Ebből a gazdaságpolitikával való kölcsönkapcsolat nagyon rosszul ment és a kutatópolitikával való kölcsönkapcsolat valamivel jobban.

Még egy ilyen dologról mondanék egy-néhány mondatot, amely végig az OMFB megalapítása óta körülbelül addig az időpontig, amikor én nyugdíjba mentem, több ízben felmerült és én mindig ugyanezen az állásponton voltam és sikerült ezt az álláspontot addig nagyjából és egészében érvényesíteni. Ez pedig a haditechnikával, illetőleg a haditechnikai kutatófejlesztéssel való kapcsolat. Nekem mindig az volt a véleményem az OMFB

megalapítása óta, hogy amennyiben az OMFB bármilyen haditechnikai kérdéssel foglalkozik, abban a pillanatban ez egy zárt ház lesz, ahová csak különleges engedéllyel lehet bejönni, amelyik nagy félforgalmat nem bonyolíthat, külföldi kapcsolatot rendkívül megnehezíti stb. Ezért az OMFB abban a pillanatban nem tudja folytatni azt a tevékenységét, amelyért egyáltalán létrejött, ezzel szemben nyilván nem lehet azt mondani, hogy az olyan műszaki vagy bármilyen információ, amire a haditechnikusoknak vagy ha tetszik, akkor a katonai vezetésnek szüksége van és itt megtalálható, hogy az nem áll a rendelkezésükre. De a haditechnikai kutatásfejlesztést azt a Honvédelmi Minisztérium intézetei és intézményei csinálják, foglalkozzanak vele és akkor minden olyan probléma, ami ezzel kapcsolatban a mi munkánkat nehezítené, akadályozná vagy fékezne, az innen ugye messzire kerül. Ez tehát azt jelenti, hogy az örészükre az itt folyó munka az legyen teljesen átlátszó, vegyenek részt az ő választásuk szerint munkabizottságokban, egyéb bizottságokban, tanácsokban, mindenben, vitákon vegyenek részt, ami az OMFB-ben történik. Előfordulhat az, hogy ők javaslatokat tesznek vagy kívánságokat nyilvánítanak, hogy milyen tanulmányokkal foglalkozunk, milyen tanulmányokat dolgozzunk ki, akkor azt teljesen szigorúan titkosan lehet kezelni, ők segíthetnek kiválasztani azokat a munkatársakat, külső munkatársakat, akik ezzel foglalkoznak, akik a tanulmányt kidolgozzák, megnézhetik, hogy kik foglalkoznak a saját munkatársaink közül ezekkel a kérdésekkel, tehát ő mindent láthat itt, de mi semmit nem akarunk látni ott. A 60-as évek kezdetétől fogva nekem ez volt a véleményem. Kiss Árpád, az első elnök teljes mértékben osztotta ezt. Sikerült a 60-as években és a 70-es években is ezt megőrizni. A 80-as években, igaz, már a 70-es években is, időnként történtek olyan kísérletek, amelyek mondjuk ezt a státust megváltoztatták volna, de ennek a rugóját én mindig abban gyanítottam, hogy nekünk a 70-es években olyan kutatási pénzek, kutatásfejlesztésre olyan pénzek álltak rendelkezésünkre, amelyekből ők mindig nagyobb részt szerettek volna a saját céljaikra kihalászni, hogy ez volt a motívuma, ez volt az indító oka, és nem valami egyéb akár szervezeti, akár elvi megfontolás. Soha nem mondták ezt, de nekem ez volt mindig a benyomásom és továbbra is ezt az álláspontot hangsúlyoztam és sikerült is az újabb és újabb elnököket is erről többé-kevésbé meggyőzni, egészen körülbelül azt mondhatnám, hogy a nyolcvanas évek közepéig, amikor azután ők elkezdtek intenzívebben kívánságokat támasztani és valószínűleg valahogyan megérezték azt, hogy egyébként nemcsak megérezték, mert én soha nem titkoltam, hogy erről mi a véleményem, felfogásom, hogy engem, sokkal jobb lenne nekik, hogyha az én megkerülésemmel intéznék a dolgaikat, ezért nekem a 80-s évek második felében, mikor a tevékenységemnek a vége felé jártam, semmiféle információm nincs, hogy akkor ők milyen mértékben jöttek ide be, erre a területre. Annyit tudok, hogy a

nyolcvanas évek közepétől kezdve a mindenkori elnököknek ilyen nyugalmazott katonatisztek elsősorban, főtisztek, tábornokok voltak a külső tanácsadók, szerződött külső tanácsadók. Hogy aztán milyen tanácsokat adtak és milyen nem, azt én nem tudom.

Hát ennyit erről a kérdésről.

Pál Lénárdnál, mint elnöknél

K.: Elnézést, ő mikor is került ide?

V.: A Pál Lénárd 78 elejétől 80 közepéig volt itt

K.: Nagyon rövid ideig ezek szerint.

V.: Viszonylag rövid ideig, azután másodszor nem egészen egy évig volt itt, 84 és 85 között, nem egészen egy évig volt itt másodszor. Na most, a Pál Lénárd elnöksége alatt még egy dolgot lehetett itten tapasztalni, nemcsak azt, amit mondtam, hogy ő az OMFB tevékenységének a kutatással, a tudománnyal kapcsolatos oldalát ápolta és azzal foglalkozott elsősorban, hanem azt is, hogy bizonyos mértékig a saját egyéniségéből kiindulva, említettem, hogy ő milyen munkafelfogásban gondolkozott, autokrata is volt egyrészt, másrészt pedig ilyen formalista, ilyen katonai dríllt, túlbecsülte azt az OMFB tevékenységében, hogy ilyet be lehet vezetni.

K.: Ilyen működési szabályzatokkal forszírozta

V.: Igen, igen. Azt akarom mondani, hogy túlértékelt az ilyen műszaki fejlesztési programokat. Magát a programrendszereket is túlértékelt, tehát a középtávú, országos középtávú kutatási, fejlesztési terv, meg a vállalati kutatási fejlesztési terv, egyrészt ezeket, másrészt azoknak az egyes programjainak a szerepét túlértékelt.

K.: Na de mit jelent ez a gyakorlatban? Maguktól a leírásoktól, ezeknek a leírásától várt valamilyen nagyszabású eredményt?

V.: Nem. Azt jelenti, hogy az OMFB rendelkezésére álló anyagi eszközök közül aránytalanul sokat fordítottunk ezeknek a programoknak a finanszírozására, vagy részfinanszírozására, ezeket a programokat, egyik részét saját magunk finanszíroztuk, a nagyobbik részét egyes minisztériumokkal együtt, végeredményben majdnem valamennyi a vállalatokkal, esetleg az önálló kutató intézetekkel együtt ko-finanszíroztuk, tehát együttesen finanszíroztuk. De az OMFB pénzeiből az ő ideje alatt és ő utána is, a kelletténél sokkal több ezekre a programokra áramlott ki és sokkal kevesebb volt, maradt az olyan vállalati, kutató intézeti, egyetemi ötletekre, kezdeményezésekre, amelyek nem ilyen nagy programoknak a keretében jelentek meg, hanem azon túlmenően, akár külföldön nemrégiben megjelent új technológia, új konstrukciós formák, új alkalmazási formák, legalábbis a megismerése, kísérleti bevezetése, tapasztalatok szerzése, akár saját gondolatainknak, saját ötleteiknek, saját

találányaiknak a finanszírozása céljából ide fordultak, erre mindig sokkal kevesebb pénz maradt, mint kellett volna. Nagy része elment ezekre a középtávú kutatási tervekre.

K.: Félreértettem. Azt hittem, ennek már annyira nagy fontosságot tulajdonított, már a megfogalmazásnak, hogy már szinte úgy éreztem, már attól meg is valósult. Ennek anyagi vonatkozásai és időkihatalási vonatkozásai is vannak. Mert a többi területre akkor óhatatlanul nem került sor vagy kevésbé került sor.

V.: A Szekér Gyulának az elnöksége alatt

K.: Szekér Gyula volt az utolsó rendszerváltás előtt.

V.: Nem, nem, nem, a Tétényi Pál. Sőt, a Tétényi már 89-ben lemondott és akkor ideiglenesen Gelei Frigyes végezte az elnöki teendőket. Szekér Gyulának is a vegyipari felfogásáról, a vegyipar túlértékeléséről, arról vallott nézeteiről már az előbb beszéltem. Ő például tipikus felfogása volt neki az agrárkemizálásnak a mértéktelen kiterjesztése. Őnála az, hogy mennyi műtrágyát használnak föl hektáronként Magyarországon, az az agrártermelésnek a nivóját jelentette. Tehát hogy mennyi műtrágyát használnak fel, tehát agyonkemizálni a földet. Ugyanaz a helyzet volt például, hogy mennyi műanyagot fogyaszt az ország egy lakosra nézve, az az ország műszaki és jóléti színvonalának a jellemzője. Kikarakírozom a dolgot.

K.: Annak ellenére, hogy gondolom, az OMF-ben ekkoriban már jelentek meg olyan tanulmányok, amelyek a műtrágyának a környezetszennyezését...

V.: Azt kérem szépen nem

K.: Nem?

V.: Nem.

K.: Nem jelentek meg?

V.: Nem jelentek meg, mert azt hiszem ár ellen való úszás lett volna. Azt, hogy erre itten egyes tanulmányokban szakértők rámutattak, az teljesen világos, de a fő áramlat, a fő tendencia ennek az ellenkezője.

Két dolog volt még az ő mondjuk működésére, vezetési működésére jellemző. Az egyik, amelyik voltaképpen, amit mondtam, hogy az iparral nem sok érzelme és kapcsolata volt, a 80-as években akkor vált mondjuk világszerte az a fogalom általánossá, hogy high tech, tehát a magas, a csúcstechnika, és teljes érzéketlensége volt eziránt. Teljes érzéketlensége. Például az elektronika fontossága és szerepe, teljes érzéketlensége volt. Az ő felfogásában hajlandó volt szembeállítani az elektronikát, az egyik ember túlbecsüli az elektronikát, másik ember pedig mondjuk a vegyipart. Tehát az, hogy az általános technikában az elektronizálás, azon belül az infomatizálás, az mennyire teljesen

megváltoztatja a technikát és annak alapján a gazdasági életnek a képét, a technika és gazdasági élet minden ízébe való behatárolása az informatikának, az elektronizálásnak, annak a jelentőségét és a fontosságát körülbelül ugyanannyira becsülte, mint amint mondtam, hogy az agrárkemizálásban minél több műtrágyát szórunk ki, annál jobb az országnak, körülbelül ez volt a felfogása. Én mindig karikirozok, de csak azért karakirozom, hogy mondjuk megpróbáljam jobban érzékeltetni az én véleményemet.

K.: De gondolom, hogy ezzel majdnem egyedül maradt, vagy pedig bizonyos emberek álltak csak mellé?

V.: Nem bizonyos, van neki egy ilyen stábja, amelyik ezt vitte.

K.: Nem tűrt ellentmondást ezekben a kérdésekben?

V.: Nem úgy volt, hogy nem tűrt, ellentmondást, hanem ő nem csinálta egyszerűen. Ha egy szervezetnek az elnöke nem csinál valamit, vagy nincs hozzá érzéke, affinitása, akkor az nem

K.: Nem teljesen értem Sebestyén úr, mert azért pályázati munkák voltak továbbra is, az OMFB-nek végig szerves része volt

V.: Pályázat az újabb időkben van, akkor nem pályázat volt, hanem beadott igények voltak, annak a felülbírálata, felülvizsgálata és azután annak alapján a támogatásoknak az odaítélése.

K.: Én értem, de a tudományos munkában a tudósok azért csak emlegették ezt a

V.: Ezt most nem értem.

K.: Hogy ezek szerepeltek, és ha ezek szerepeltek, akkor erre oda kellett volna, vagy kénytelen-kelletlen oda kellett hogy figyeljen.

V.: Én nem értem ezt a fogalmazást. Én elmondtam a belső beállítottságát, felfogását az én kiértékelésemben. Én soha nem mondtam, hogy én, hogy mondjam, a bölcsek követ megtaláltam, ennek következtében az én kiértékelésem 100%-ig biztos. Ez az én véleményem és az én kiértékelésem.

10. kazetta, 2. oldala

(10. kazetta, 2. oldal)

V.: ...az elnök munkájára és felfogására szintén már más alkalommal említett KGST műszaki együttműködésnek a túlértékelése vagy túlbecsülése és az összes formalításoknak a

teljes mértékű kielégítése, amivel egy csomó munka és energia és bizonyos mértékű költség is elment így az OMFB-ben és alig hozott valami eredményt. Erről nem érdemes többet beszélni. Erről eddig is már beszéltünk, a KGST műszaki tudományos együttműködés különböző ágazatiról.

K.: Arról igen, a számítástechnikáról tetszett ígélni.

V.: Azt majd a legközelebbi alkalommal. Na most, amit mondtam, ezen kívül, ezen túlmenően egy bizonyos személyzeti, én szerintem szerencsétlen személyzeti politika is jellemző volt erre a pár esztendőre, mégpedig az, hogy azelőtt kezdettől fogva az OMFB-be kevés számú, de igen jól képzett, széles látókörű praxissal bíró és kifelé nagy tekintéllyel bíró kollégákat igyekeztünk fölvenni és a létszámot inkább kicsire, kisebbre tartottuk, többet követeltünk meg a kollégáktól és jobban is honoráltuk. Ez bizonyos mértékig leerrodált, szerintem egy nem helyes személyzeti politika következtében, amikor is a személyzet felhígult, nem volt olyan szellemi és képességi és kifelé tekintéllyel bíró követelmények teljesítésére akkora hangsúly téve, mint azelőtt, ennek következtében nagyobb személyzetre, belső személyzetre is volt szükség, vagy úgy látszott, úgy ítélték meg, hogy szükség volt, és ezért fölhígulni kezdett az OMFB minőségileg és létszámszerűen duzzadni. Ebből következően azonban rosszabbul kezdett dolgozni, nem jobba, hanem rosszabbul. Amit most megint nem úgy gondolok, hogy itt részletesen kifejtteni, az OMFB-nek az alapvető elképzelése mindig az volt, hogy egy kis létszám, mint egy törzskar, mint egy vezérkar és egy nagy létszám kívül, amelyiket amennyire lehetett honoráltuk, nem megfizettük, csak részben fizettük meg, de az ő ügyszeretetüket, szakmai szeretetüket felhasználva, ha csúnya szót akarok alkalmazni, akkor azt mondhatnám, hogy kihasználva, de őket azért bizonyos mértékig honorálva, jó nagy létszámot, külső létszámot dolgoztattunk úgy, mint az OMFB köré csoportosuló műszaki elit, így neveztük őket. Ez hígult föl úgy, hogy a követelmény kisebb lett, a létszám nagyobb lett és egyáltalában nem volt már olyan csábító a kifelé vagy a szakma ténylegesen legjobb szakemberei felé nem volt olyan csábító, mint azelőtt, mert nem is fizettük meg annyira, relatíve annyira, a munkákat, mint amennyire azelőtt, rögtön megérezték ezek az emberek, hogy itten ilyen minőségi felhígulás van a követelményekből, a vitáknak, az elkészült dolgozatoknak és a vitáknak a stílusából, szelleméből. Hát az igényességnek a csökkenése az egy valóban jól képzett gárdánál az eltitkolhatatlan.

K.: Ez az idő függvényében hogy néz ki? Mikor történt?

V.: Ez a hetvenes évek végétől.

K.: És a létszám az tulajdonképpen mennyi volt? Az hogyan alakult?

V.: A 60-as évek első felében az OMFB-nek a létszáma jóval 100 alatt volt minden kisegítővel együtt. És ebben az időben pedig már, mondjuk a 80-as évek elején, első felében, ennek legalább a háromszorosa volt. Én azt nem mondom, hogy a nyolcvanas, kilencvenes létszámot már akkor is meg lehetett volna még tartani, de azt állítom, hogy nem kellett háromszoros. Lehet, hogy másfélszeres kellett, de háromszoros biztos nem kellett.

Megemlítem még, hogy az OMFB helyzete az államapparátusban akkor lett volna és akkor volt elfogadható, amikor a vezetés minden igyekeztével bizonyos preszízis vagy álpreszízis szempontok félretételével kielégítő és jó viszonyt igyekezett az államapparátusban dolgozó különböző főhatóságokkal és egyéb szervekkel és a legfontosabb vállalatokkal, kutató-fejlesztő szervekkel kiépíteni. De elsősorban a minisztériumokkal és a főhatóságokkal. Ez gyakran egy taktikus és bölcs önmérsékletet megkövetelő fellépést szükségelt és nem valami hogy mondjam, önértetskedő ki vagyok én, nekem kijár, meg ez, meg az, magatartást igényel. Nem megalkuvó, hanem nem kirívó magatartást. Ez valahogy nem sikeredett ebben az időszakban és ezért egyre több és több ellenérzés és egyre kevésbé jó viszony alakult ki az OMFB-vel szemben, ezért így gyakran a véleményein opozícióban voltak ezeknek a főhatóságoknak a véleményével, amelyeknek az ütközése az nagyon hasznos dolog lett volna, ha a viszony jó és ha kvázi két kianalizált véleményt lehetett volna megfelelően egy döntéshozó szerv elé terjeszteni. Ez azonban nem történt meg, a viszonyok nem voltak jók, ennek következtében egyre inkább előfordult az, hogy az OMFB véleménye nem vagy későn, vagy torzán került az ilyen döntéshozó szervek elé, vagy olyan módon, hogy azt nem lehetett ilyen vagy olyan oknál fogva, megfelelően megvédeni és egyre sűrűbben történt, hogy olyan módon fogadtak el fontos műszaki fejlesztési kérdéseket, illetőleg olyan dolgokat is, amelyek fontos műszaki fejlesztési, melyeknek fontos műszaki fejlesztési kihatásuk volt. És ez a nem kellő társas viszony következtében, vagy annak a következtében is keletkezett.

(11. kazetta, 1. oldala)

V.: Ma egy külön beszélgetést fordítsunk a számítástechnika és az azzal összefüggő témákra. A számítástechnikával és azután az abból továbbfejlődő általános elektronizálási problémákkal az OMFB vezetése részéről hát úgy nagyjából 20 éven keresztül én foglalkoztam. És ez hozzátartozik, hogy ahhoz a témafonalhoz, amiben megállapodtunk, tehát hogy én a saját technikai működésemet mondom el ennek az Archívumnak a részére. A számítástechnika története már önmagában is rendkívül érdekes dolog. Én úgy gondolom, hogy nem taglalnám részletesen, mert az nem egy ilyen személyes interjúnak a keretében

tartozik. Azt azonban meg kell mondani, mert az időpont fontos dolog, hogy a számítástechnika az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején a fejlett ipari országokban, mindenekelőtt az Észak-Amerikai Egyesült Államokban, azután Nyugat-Európában és jóval később Japánban robbanásszerű fejlődésnek indult. A 40-es években készítették az első, közvetlen a háború után, az első használható elektronikus számítógépeket, amelyek akkor még vákuumcsövekkel dolgoztak, a tranzisztor, a félvezető technika feltalálása után azután áttértek az ötvenes években a tranzisztorra és ez egészen 1964-ig így ment, de mint mondtam, az alkalmazása a számítógépeknek az ilyen forradalmi módon, robbanásszerűen az ötvenes évek végén, a hatvanas évek első felében történt. 1964-ben a világ akkor is és máig is legnagyobb számítógépét előállító és a technikát fejlesztő vállalat az IBM volt. Ez 1964-ben egy gyökeresen megváltoztatott új modern sorozatot hozott ki a piacra, amelyeknek érdemes megjegyezni a típuszámát is, mert az később a világ számos táján és Magyarországon is, mint prototípus, mint utánozandó és az egész világon elismert és elfogadott valami, egy jellegzetesen új, korszerű és előrelépést jelentett, ez az IBM 360-as sorozat. Ez volt a típus. Ennek az volt a fontos jellegzetessége, hogy ez már nem tranzisztorokból alakult, tranzisztorokból készült, hanem igen nagy mértékben integrált áramkörök volta, félvezető lapkák, rendszerint szilíciumlapkákra felvitt, a legkülönbözőbb magas technikával elkészített és elképzelhetetlen sűrűségű, manapság már elképzelhetetlen sűrűségű alkatrészhalmazt jelentenek. Egy-egy integrált áramkörben kezdetben néhány száz, manapság már milliós nagyságrendű elemi alkatrész, funkció sűrűsödik össze. Enélkül ma semmiféle modern technika el nem képzelhető.

Tehát amikor 1964-ben az IBM az új technikával megjelent, ez egy újabb óriási lépést jelentett a számítástechnika felhasználás irányába. Két okból. Az egyik az, hogy egyre fejlettebb funkciókra képes számítógépeket és berendezéseket lehetett készíteni és azok nem egyre drágábbak, hanem egyre olcsóbbak voltak. Ez a technika, ez a különleges technika az óriási mennyiségekben volt gyártható, sokkal kisebb költséggel, tehát nagyjából azt lehet mondani, hogy a háború utáni mindenkor és minden országban többé-kevésbé inflációs időkben ez az egyetlen, elsősorban ez a technika volt olyan, amelyik nem egyre drágább, egyre magasabb áron árulta az egyre többet tudó portékáit, hanem egyre olcsóbb áron gyökeresen többet tudott portékát adni, különösen akkor, hogyha valamilyen fajlagost számítottunk, tehát hogy mennyibe kerül egy-egy számítástechnikai funkciónak az ára dollárban vagy akármilyen devizában kiszámítva. Ez volt az egyik oka a robbanásszerű fejlődésnek. A másik oka pedig az volt, eleinte, tehát a negyvenes, ötvenes években még a csöves, de később a tranzisztoros időben is a számítógépek nagy terjedelmű olyan

berendezések voltak, amelyek különleges helyiségekben voltak csak elhelyezhetők, klimatizált helyiségekben és számos más követelmény is volt. Ezek gyorsan, nagyon gyorsan miniatürizálódtak, a vákuumcsövekből a tranzisztor az egy óriási miniatürizáló lépést jelentett. A tranzisztorból pedig az integrált áramkör egy ugyanolyan, vagy még nagyobb miniatürizáló lépést jelentett és az integrált áramkör megjelenése óta egész máig, azóta is egyre sűrűbb, egyre nagyobb tömegű funkciót lehet egyetlen kis lapkára, amelynek a nagysága azóta se nagyobb, talán kicsikét megnövekedett, néhányszorosára, de a funkciója, mint mondtam, milliószorosára növekedett. Ma az a helyzet, hogy elképzelhetetlenül hihetetlen kis helyen olyan teljesítményű számítógépeket lehet összesűríteni, és forgalomba hozni és üzemeltetni, és hibátlanul üzemeltetni, ami a hatvanas, hetvenes években ennek az óriási fejlődésnek a kezdetén teljesen elképzelhetetlen lett volna. Ezzel tehát a folyamatos és rohamos árcsökkenéssel és a miniatürizálással párhuzamosan ugyanilyen tempóban fejlődött a számítástechnika alkalmazásának a technikája, mégpedig célszerű alkalmazásának, gazdaságos alkalmazásának és technikailag szükséges alkalmazásának egyaránt. Tehát nemcsak arról volt szó, hogy ezt is, azt is, amazt is meg lehetett csinálni, vagy jobban, gyorsabban, olcsóbban meg lehetett csinálni számítástechnika segítségével, amit azelőtt csak kevéssé jól és sokkal drágábban és nehezen lehetett megcsinálni, hanem arról is szó volt, sőt egyre inkább arról is szó volt és mindmáig szó van, hogy a számítástechnika lehetőségei teljesen új technikai lehetőségeket is, teljesen új gyártmányokat tesznek, szolgáltatásokat tesznek lehetővé, új technikai célokat, illetőleg új gazdasági célokat és társadalmi célokat lehet vele megoldani, ami azelőtt sokkal nehezebben vagy egyáltalában nem volt elképzelhető, technikailag nem volt elképzelhető megoldani. Ilyen értelemben tehát az árcsökkenés, a miniatürizálás mellett a számítástechnika behatolása a gazdasági és társadalmi élet minden ágába és azt mondhatnám, hogy mind zugába, kezdődött el a hatvanas évek után és folytatódik máig is. Egyelőre nem látjuk azt, hogy hol és mikor következik be majd egy telítődési, telítettségi állapot.

Tehát visszatérek a hatvanas évek második felére, a hatvanas évek közepére, amikor is az OMFB elnöksége dr. Kiss Árpádból és belőlem állott, erre felfigyelve az volt a leghatározottabb véleményünk, hogy nekünk ezzel foglalkozni kell, ez a jövő technikai fejlődésének az útja és pedig nemcsak az USA-ban, hanem a világon mindenütt és itt Magyarországon is – ez elkerülhetetlen. Ezért először is gondoskodtunk olyan személyzetről, személyekről, akik ezzel a kérdéssel már előzetesen és országosan elismerten foglalkoztak. Ilyen volt Tarján Rezső, a műszaki tudományok doktora, akit szakértő koordinátorként idevettünk és még több más kolléga is, és úgy gondoltuk, hogy nekünk elsősorban a

számítástechnika alkalmazásával kell foglalkozni, tehát mire jó, mire használható, mire okvetlenül szükséges és elkerülhetetlen a számítástechnika, tehát a számítástechnika kultúrájának a magyarországi meghonosítását és elterjesztését gondoltuk. Igen ám, de hát a kultúra önmagában nem létező valami, ahhoz szükségesek számítógépek, számítástechnika és a hozzá szükséges berendezések. Ezek azonban a fejlett országokból voltak csak vásárolhatók és ott is csak korlátozott mértékben, azért, mert akkor már kezdett érvényesülni az embargó, amiről már érdemben korábbi beszélgetésekben szóltunk és ezért én részletesen nem térek ki rá. Másrészt legalább ilyen embargó hatása volt a Magyarországon krónikus és végig, az egész tervgazdálkodás idejében krónikusan maradt, devizahiánynak, aminek a végeredménye ugye az volt, hogy nemcsak az, hogy soha nem volt elég deviza, hanem pontosan ezekre a technikai újdonságokra, az új technika bevezetésének az elősegítésére, ez a sorrendben valahol a végén állott a deviza odaítélés, vagy kiutalás szükségességi listáján. Nemcsak ez állott a végén, hanem az egész technika lebecsülésének, pontosabban a technika fontosságának az el nem ismerése a modern gazdaság számára, azt képezte ez a felfogásbeli hiba, képezte az alapját annak, hogy végeredményben a sorolásnak végére sorolódott vissza. És nemcsak a számítástechnika, hanem minden olyan dolog is, amely lényegében akár fontosabb, akár kevésbé fontos módon a technika előrevitelét segítette volna, oppozícióban a világ legtöbb országával, amelyik mégis a fejlődést tűzte a zászlójára és ahol jobban megértették azt, hogy mit jelent a technika. Tehát eszköz nélkül ugye számítástechnikai kultúrát egy országba megteremteni és bevezetni nem lehet, ha a nyugati beszerzésnek ilyen korlátai voltak és ezért áttekintettük a helyzetet, ami nem volt nehéz, mert alig volt, hogy úgy mondjam “helyzet” ezekben az országokban, tehát áttekintettük a helyzetet a KGST országokban. Ott azt a képet kaptuk, hogy voltaképpen a hatvanas évek második felében is még a tíz évvel ezelőtti technikát, tehát a tranzistoros technikát alkalmazták kivétel nélkül mindenütt, és csak nagyon kevés drága, és kisteljesítményű gépeket építettek.

K.: Elnézést, közbevetőleg hadd kérdezzem meg, hogy az Ural-2 ami hatalmas területet foglalt el, az hova sorolható?

V.: Az Ural-2 ez volt szovjetben az egyik legelterjedtebb tranzistoros gépnek. A Szovjetunióban természetesen azért ők tudatában voltak a számítástechnika fontosságának, különösen a szakemberek, de az anyagi nehézségek és elsősorban a haditechnikára való súlypontképzés következtében a polgári technikában a számítástechnika az távolról sem kapott jelentőségének megfelelő fejlesztési támogatást. Ezért, bár ott az országban különböző intézetekben majd később gyárakban, elég sok helyen foglalkoztak a számítástechnikai berendezések készítésével. Volt bizonyos párhuzamosság is, ami önmagában nézetem szerint

nem baj, bár a tervgazdaságban van egy kiátkozott fogalom, hogy azért tervgazdaság, hogy ne legyen párhuzamosság. Persze, ha nincs párhuzamosság, az magyarul annyit jelent, hogy verseny sincs. Akkor belső mozgató erő sincs.

A szovjetben tehát megjelentek ezek a tranzistoros számítógépek és volt olyan típus is, amely viszonylag, sőt világviszonylatban is, ha nem is élvonalbeli, de elég számottevően nagy teljesítményű volt. Mindennek az volt a jellegzetes hibája, hogy drága volt, igen nagy munkába került, ennek következtében kevés volt belőle és nagyon nehezen lehetett nekünk hozzájutni, azonkívül, mint mondtam, nem a legutolsó technika volt és főként a számítástechnikai kultúra, ami a számítástechnika behatolása, alkalmazása tekintetében volt nekünk elsőrendű fontosságú, azt nem kaphattuk vele, mert itten csak a gépről, magáról a berendezésről és az ún. hozzátartozó gép szoftverről lehetett szó, amelyik a számítástechnikai kultúrának előfeltétele, egy fontos része, de mégis csak egy része és egyre inkább a szoftvernek, a rendszertechnikának a nem erre vonatkozó része az, amelyik megalapozza a számítástechnikai kultúrát. Onnan nemigen lehetett hozzájutni.

K.: Tehát eleve a hardver és a hozzátartozó gép szoftver

V.: Nem pontosan kifejezve, gépi szakma.

K.: Ha jól emlékszem, emlékeimben, Minszk

V.: Volt. Csinálták ezt Belorussziában, ha jól emlékszem rá, akkor Moszkvában, Leningrádban is csináltak, más típusú számítógépeket Jerevánban például, egy másikat. Nem is ismertem én olyan nagyon ezeket és nem is foglalkoztam azokkal, így nincs semmi értelme visszaemlékezni.

K.: Engem az érdekelne, hogy hogy nézett ki a kép. Azt tetszett mondani, hogy körül tetszett nézni a környező országokban, hivatalból is, a környező szocialista országokban, mi talán jól álltunk, vagy viszonylag jól álltunk a többi országokhoz képest?

V.: Nem. Magyarországon egy ilyen kezdeti és primitív kísérleti prototípus építéseket leszámítva, igazából a Magyar Tudományos Akadémia kutató intézetei, és azon belül is mindenekelőtt a Központi Fizikai Kutató Intézet foglalkozott számítástechnikával a hatvanas években. A hatvanas évek alatt értem a hatvanas évek közepét, második felét. Ott az egyik nagy vezető, máig is vezető amerikai gyárnak, mármint a számítógépgyárnak a Digital Equipment Corporationnak, magyarul DEC-nek nevezett óriáscégnek, amely kb. második a világon az IBM után, de jóval kisebb, mint az IBM, de azért egy óriáscég, ennek egy jól kiválasztott típusát utánéreztek, vagy ha tetszik utánozták és jellemző volt, most már nem tudnám, nem is akarnám megmondani kiknek az elhatározása, döntése, milyen személyeknek a befolyása volt az, aki azt mondta, hogy Magyarországon számítástechnikával foglalkozni

nem szabad, mert az divatkérdés, nyugati divatkérdés, egyébként sem vagyunk mi fölkészülve se szellemileg, se műszakilag, se pénzügyileg az ezzel való foglalkozásra, tehát számítógépgyártással foglalkozni nem szabad. Ezért a KFKI-ben ilyen majdnem azt mondhatnám, hogy haladó szándékú összeesküvéssel csinálták ezeket a DEC számítógéputánczatokat, és elnevezték sokcsatornás analízátornak, egy bizonyos funkciórendszer, amit ezek a számítógépek el tudtak végezni, de nem azért készültek ezek és azt tudomásul vették, hogy a KFKI ilyeneket állít elő. Ha deklaráta volna, hogy ez egy számítógép, akkor ezt valamilyen módon megtiltották volna. Ez nem az Akadémiától indult ki. A KFKI abban az időben az Országos Atomenergia Bizottságnak a hatáskörébe, tehát a felügyeleti körébe tartozott, és ez a felfogás és intézkedés az Atomenergia Bizottság titkárságától származott. A másik konc Magyarországon az ÉMG, tehát az Elektronikus Mérőműszerek Gyára volt, később, de ugyancsak még a hatvanas évek második felében elkezdett igenis számítástechnikával foglalkozni. Ők meg a KFKI-ban kitanult szakembereket átvéve és akkor már saját iniciatívájából deklaráltan számítógép prototípust kezdett el építeni. Egész kezdetleges, primitív stádiumban volt, de rendkívül jó szándékkal foglalkozott és lelkesen foglalkozott ez a szakgárda ezzel.

Említettem, hogy megnéztük a KGST országokban a helyzetet, a Szovjetből egy pár mondattal még jellemeztem is, hogy körülbelül hogy nézett akkor ki. A többi KGST országban sem állottak a dolgok különbül, sem Csehszlovákiában, sem Lengyelországban, sem az NDK-ban nem állottak máshogy, a többiben pedig akkor egyáltalán ezzel a kérdéssel nem foglalkoztak.

K.: Bulgária, Románia.

V.: Ennek következtében megpróbálkoztunk a Nyugat felé orientálódni ebben a kérdésben. Amerika nem jöhetett szóba.

K.: Embargó miatt?

V.: Cocomlista. Amerika különleges helyzetben volt, értsd alatta, hogy különleges helyzetbe tette magát, mert öneki a COCOM intézkedésen túlmenő saját belső, sokkal szigorúbb akadályozó intézkedései voltak, amit azután később a Cocomra is ráerőltetett.

K.: Ezt hogy tetszik érteni?

V.: Ez annyit jelent, hogy megvoltak a COCOM embargó szabályok, hogy ez szállítható, az meg nem szállítható. Amerikában ez a határ mindig sokkal lejjebb volt, amit amerikai gyár vagy cég nem szállíthatott, európai még szállíthatott. Sajt maguk fogták erősebbre a dolgokat. Igaz, hogy ez a bizonyos sávkülönbségben az volt, hogy ez olyan volt, amit külön engedélyeztetni kellett és ha ők úgy gondolták, akkor engedélyezték is. A többi,

ami ezen felül volt az európai cocom-országoknak a tilalmi listáján volt, arra engedélyt se lehetett kapni. Egész rendkívüli figurális esetekben, egy-egy alkalommal. Tehát gyakorlatilag arra nem volt lehetőség az alacsonyabb amerikai embargókorlátozások és a magasabb szintű európai embargókorlátozások között, az amerikaiak azonban gyakorlatilag nem szállítottak. Tehát az ottani embargó szigorúbb volt. Ezért Amerikával, amerikai gyárakkal együttműködés nem volt, arra nem lehetett gondolni, noha egész biztos, hogy lehetett volna találni olyan gyárat, sőt bizonyos, jó évtizeddel később bizonyos gyárat talált is az akkor már talpon lévő magyar számítástechnikai ipar, amelyekkel licenszszerződést is kötött, amit engedélyeztek is az amerikaiak. A nyugat-európai országokat végigjárva a németek elzárkóztak, az angolok bizonyos hezitálás után elzárkóztak, a svédeknel, dánoknál lehetőség kevés volt, olaszoknál szintén kevés volt, egyedül Franciaországban találtunk olyan partnerre, amely egyrészt az együttműködésre hajlandó volt, másrészt állami vonalon is engedélyt kapott arra, mégpedig hivatalosan engedélyt kapott arra, hogy a magyar számítástechnika kiépítésében segítséget nyújtson. Abban az időben egy olyan cocomlista uralom volt Franciaországban, a kezdeti időkben még De Gaulle-nak a köztársasági elnöksége alatt, azután Pompidounak a köztársasági elnöksége alatt, amely bizonyos mértékig így ... állt egy kicsit, ha nem is azt mondom, hogy szemben állt, de egy kicsit oldalvást állt ettől az atlanti szolidaritástól és amely könnyebben kezelte, bizonyos mértékben könnyebben kezelte ezeket a lehetőségeket. Ezért Franciaországban bizonyos korlátok között partnert találtunk, sőt, állami vonalú együttműködésre is nyílt lehetőség. Ott megismerkedtem egy olyan hivattal és annak vezetőjével, aki azután a későbbi goullista kormányokban miniszteri tárcákat, különböző miniszteri tárcákat kapott, akkor 1967–68 körül, akkor az ún. számítástechnikai kormánybiztosságot vezette és ő volt a kormánybiztos, tehát nem volt kormánytag, de egy olyan hivatalnak volt a vezetője, amely a miniszterelnökhöz tartozott és annak számolt be. Egy meglehetősen nagy súlyú társaság volt, az OMFB ezzel először szóbeli, azután írásbeli megállapodást, együttműködési megállapodást kötött, és ez tette lehetővé később, erre majd rátérek, a francia vonalú licencia vásárlásokat.

K.: Nevére nem tetszik emlékezni?

V.: Arra nem, arra nem. Galley, úgy hívják, mint a Haley-üstökösnek a felfedezőjét, csak G-vel.

Ezeket a külföldi összeköttetéseket jártuk végig akkor kb. egy esztendő alatt és mértük föl az ezzel kapcsolatos helyzetet. Ezzel párhuzamosan, ugyanabban az időben és még azt se mondhatom, hogy véletlenül, mert egész biztos, hogy ilyen belső karzális összefüggés volt, a magyar miniszterelnök a Szovjetunió miniszterelnökétől kapott egy levelet, ha jól

emlékszem rá, ez valamikor 68 második felében volt, tehát kapott egy levelet, amely a számítástechnika fontosságára hívta fel a figyelmet. Megállapította, hogy a KGST országokban ez rendkívül el van maradva, és ezt az elmaradást gyorsan fel kell számolni. Nem ezekkel a kifejezésekkel, de körülbelül azt mondta el, mint amit az előbb én is a számítástechnikai kultúráról és ehhez eszközök, berendezések kellene és ezért egy olyan együttműködést javasol a számítástechnikai eszközök előállítására terén a KGST országok között, amelynek a célkitűzése az előbb említett IBM 360-as sorozatnak, mint prototípusnak a megközelítése. Ez nagyon szépen van mondva, ez magyarul a másolását, koppantását jelentette nemzetközi vonalon az IBM 360-as sorozatnak. És Magyarországot is, mint ahogy a többi európai KGST országot, fölkéri, fölhívják arra, hogy ebben vegyen részt. Ezt az együttműködést, és ez nagyon érdekes, nem a KGST szervezet keretében volna (nem indokolta meg, hogy miért, de nyilvánvaló azért, mert annak nagyon gyenge volta hatásfoka, nagyon bürokratikus, nagyon hosszadalmas az ügyintézés) és ezért ezt megpróbálták kísérletképpen, kísérleti nyúlóképpen úgy futtatni, hogy egy külön ún. Számítástechnikai Kormányközi Bizottságot hoztak létre, az európai KGST országokból, és ez a KGST-től függetlenül, később a KGST nyomására velük együttműködve továbbra is az ő kereteiken kívül dolgozott úgy kb. 20 esztendőn keresztül.

K.: Nyilván sikeres is volt ez?

V.: Relatív sikeres volt olyan módon, hogy a régóta sikertelen megint "megőrizni" az elmaradásnak az induláskori időhosszát, tehát az évei számát, de azért mondom időben, hogy megőrizni, mert ha ez nem lett volna, akkor az idők folyamán nagyon gyorsan nőtt volna a lemaradás. Maradt az a lemaradás, egyes helyeken csökkent, de nagyjából maradt az a lemaradás, és nem növekedett.

K.: Ez óriási dolog!

V.: És én meg vagyok győződve róla, hogy a KGST bürokrata keretei között lett volna, akkor a lemaradás sokkal nagyobb volna. Magyarországot is felszólították tehát, és a kormány elhatározta, hogy ebben részt veszünk. Igen, de miben vegyünk részt. Azt, hogy senki nem értette meg a KGST országok közül igazából azt, hogy a számítástechnika behatolása a gazdasági és társadalmi életbe mit jelent és milyen következményekkel, milyen feltételekkel jár együtt, arra az jellemző, hogy mindenki műszakilag teljesen indokolatlanul a minél nagyobb teljesítményű és minél nagyobb számítógéptípusokat akarta saját magának megszerezni, olyan érveléssel is, hogy ők már dolgoznak hasonló nagyságrendű gépeknek a prototípusain és a legkisebb típus az úgyszólván senkinek sem kellett. Végül Bulgáriának maradt és azt akarták, hogy mi is szálljunk bele. Most jön a francia együttműködési lehetőség.

Először is abból indultunk ki, hogy meg voltunk róla Magyarországon győződve, nemcsak Kiss Árpád vagy én, hanem természetesen a szakma, a mi szakembereink és a mi külső szakértő gárdánk, meg voltunk arról győződve, hogy a mini-számítástechnikáé a jövőnek egy nagy része, tehát az akkori időpontból nézett jövőnek egy nagy része, mert számos esetben és számos helyen nincs akkora volumen, amit a számítástechnikának fel kellene dolgozni, fel kellene ölelni, hogy egy nagy teljesítményű vagy nagyobb teljesítményű számítógépet kelljen, teljesen másképp gondolkozott akkor az ember az egészről és a mai helyzetet csak néhány évvel később, akkor is csak elképzelés formájában lehetett úgy áttekinteni. Mindenesetre az volt inkább a megérzésünk, minthogy tudományos következtetésünk, de mondhatnám, hogy technikai megérzésünk vagy gazdasági és technikai megérzésünk, hogy mi az IBM sorozat legkisebb tagja alatti kategóriát kérjük magunknak, egyrészt azért, mert az ezzel a francia kooperációs licencvásárlási lehetőséggel gyorsan megtudjuk, viszonylag modern körülmények és a KGST viszonylatban egyéb modern körülmények között oldani, másrészt azért, mert erre senki a világon nem pályázott, – akkor még. Pár év múlva a többi ország is meglátta azt, hogy mi a helyzet és akkor rávetették magukat, mindenki pályázott rá és akkor egy külön, az együttműködésnek egy külön szektorát kellett a mini számítástechnikához kialakítani, de akkora mi már a saját helyzetünket megerősítettük. Kiepítettük elsősorban a szovjet fel, másodsorban a többi KGST ország felé és ezért akkor teljesen napvilágra került az, hogy a mi ráérzésünk végeredményben jó volt. Ilyen módon a KGST sorozatnak a legkisebb tagját vállaltuk gyártani és szállítani, amelyik már kisebb volt, mint az IBM sorozat, mintaképpen vett IBM sorozatnak a legkisebb tagja. És természetesen nem lehetett a francia géppel (amit zárójelben mondom, eredetileg amerikai fejlesztés volt és a franciák egy ismert amerikai vállalattól vették át, ezt azonban a kormányközi bizottság felé nem árultuk el, mert akkor még nehezebb lett volna egy tőkés licencia alapján vásárolt gépet az ő sorozatukba beépíteni).

Tehát a következőt, ha mondjuk a számítástechnikai kultúrának a berendezés dolgait illeti, ez az együttműködésnek az eredményeképpen elkezdődött egy ilyen KGST országok által gyártott berendezés-sorozat kifejlesztése, kipróbálása, felhasználása, szállítása, a számítástechnikai kultúrának tehát az egyik része az mondjuk már jobban tapintható, ha nem is azt mondom, hogy megalapozott volt a felszerelések kérdésében, természetesen Magyarországon soha nem mulasztottuk el, hogy követni, tehát import berendezések vásárlásával, üzembe helyezésével és tanulmányozásával követni a számítástechnika nyugati, rendkívül gyors előrehaladását, a legfontosabb mozzanatait, ezt mi nem mulasztottuk el, de igazából a számítástechnikai kultúrát sem az egyik oldalra, sem a másik oldalra teljes

mértékbe nem támaszkodhattunk, hanem azt saját magunknak kellett valamilyen módon kifejleszteni, innen elsajátítani, onnan elsajátítani és ...

K.: Vége ennek az oldalnak

V.: Jó, akkor

(11. kazetta, 2. oldala)

V.: az előző felvételnél kissé túlrészletezve beszéltem a számítástechnika magyarországi megindulásáról, amely sajnos számos akadályba ütközött és végül is a KGST országok együttműködésének a fölvetődésével kapott Magyarország zöld utat és ennek volt egy komoly negatív oldala is, az, hogy nem a számítástechnikai kultúra, a számítástechnika megalapozása került előtérbe, hanem a KGST együttműködésnek általában más szektorokban is ismeretes jellegzetessége alapján elsősorban a berendezések gyártásának a megindítása. Ez mindenesetre arra jó volt, hogy Magyarországon a számítástechnikával szemben való ellenállást, ellenérzést, meg nem értést azt sikerüljön legalább az induláskor átlépni, azonban jobb lett volna, hogyha nem gyártási problémaként vetődik fel a dolog nálunk, azonban még mindig jobb volt, mint hogyha egyáltalában fel sem vetődött volna és a hatvanas éveknek ez a stagnálása tovább folytatódott volna. Említettem, hogy kicsit túl részletesen foglalkoztam a megindulást megelőző nehézségekkel és magával a megindulással is. Ezt nem szándékozom tovább folytatni az interjú további folytatásában, de mindenesetre összefoglalóan mondanám tovább a dolgokat, és nem időbeli sorrendben, amire az ember nem is emlékszik olyan egész pontosan, másrészt nem is lényeges. Laza kronológiában természetesen lehetséges.

Tehát a hetvenes évek elején vagyunk, körülbelül a megindulástól számítva 2–3 év alatt bevontunk ebbe a számítástechnikai gyártásba 6 meglévő magyar gyárat, amelyek eddig is vagy finommechanikával vagy elektronikával vagy mind a kettővel foglalkoztak. A legnagyobb volt ezek közül a Videoton, amely a francia licencia alapján készülő központi egységet, a számítógépet gyártotta, erre készült fel, azután a saját gyártási, addigi gyártási profiljának megfelelően különböző egyéb számítástechnikai, ún. periférikus berendezéseket is elkezdett gyártani. Így például diszpléket, azok lényegében képernyős monitorok voltak, amit aztán a televíziós technikában tanult egyedeknek a gyártását, azután hozzákezdtek nyomtató berendezéseknek a gyártásához, amerikai licenc alapján. Egy kaliforniai gyárral kötöttek megállapodást, amelyet hosszú időn keresztül a gyár, a licencadó nagyon korrektül betartott és a Videoton oly mértékben elsajátította ezt a technikát, tovább is tudta fejleszteni, amikor már megnehezültek a licencia kapcsolatok az embargó miatt. És más hasonló berendezéseket

is gyártott a Videoton. Rövidesen az addigi rádió, televízió és haditechnikai célú elektronika gyártása mellé a számítástechnika, mint harmadik gyorsan fölnövekvő nagyságrenddel, harmadik ágazatként járult hozzá a Videoton termeléséhez. A másik nagyvállalat, a Magyar Optikai Művek volt, amely az optikán kívül Magyarországon a finommechanikának is egyik központi gyártó vállalata, mondhatnám intézménye volt. Ez olyan számítástechnikai periférikus berendezéseket gyártott, kezdett el gyártani és késült rá föl, amelyeknek a finommechanika volt az egésznek a döntő része. Szintén gyorsan fejlődött. Nagyrészt saját fejlesztéssel állt rá a különböző ilyen kazettás mágnesszalag memóriáknak a gyártására. A további négy elektronikai gyár is részt vett a programban, különböző olyan berendezésekre állt rá, amelyek a már művelt hadi gyártási ágaival is rokonok voltak, saját gyártási ágaival. Ezek a gyárak voltak az Orion, amely főképp adatátviteli berendezésekkel foglalkozott, a BRG, a Budapesti Rádiótechnikai Gyár, amely szintén mágnesszalag készülékekkel foglalkozott, a Telefongyár különböző légberendezéseket készített és az EMG, az Elektronikai Mérőműszergyár, amely szintén a saját addigi profiljához hasonló berendezéseket vállalt. Ez a hat gyár volt az, amelyik végeredményben KGST együttműködésben a 90–95%-át a számítástechnikai berendezéseknek Magyarországon gyártotta. Lehet látni, hogy mi nagyon takarékosan igyekeztünk a programot fölépíteni és vinni oly értelemben, hogy nem azt a megoldást választottuk, hogy vadonatúj gyárakat építettünk föl a pusztaságban, mint például a bolgárok csinálták. Én jártam annak idején, a hetvenes évek első felében Bulgáriában, ahol 6 vagy 7 nem túlzok: futballpálya nagyságú gyárat láttam épülni vagy fölépítve, amelyben kísérleteztek különböző berendezések gyártásával, tanulták azt, hihetetlen nagy anyagi áldozatokkal egy ilyen kis és viszonylag szegény országhoz képest, ahhoz képest a mi investícióink az elenyésző volt és nézetem szerint ahhoz képest, hogy mennyibe került, ahhoz képest nagyon jól jövedelmezett. De mondhatnák más országokat is. Például az NDK-ban egy óriási kombinátot építettek föl bizonyos mértékig meglévő vállalatokra blazírozva, túlnyomó részét új gyárakból, ez volt a Robotron Kombinát, amelyiknek, ha jól emlékszem, akkor a fénykorában 60 ezer ember dolgozott, persze nem egy helyen, ahol a székhelyei voltak, ott tízezres nagyságrendű gyárakban nagyjából csak számítástechnikával és ahhoz való berendezésekkel foglalkoztak. Hasonló volt a helyzet a Szovjetunióban is, ahol nemcsak igen nagy gyárakat, amelyeket még az együttműködő országok szakembereinek sem igen voltak hajlandók megmutatni, de Moszkva közelében egy egész városrész volt, amelyik főként fejlesztéssel és prototípus gyártással foglalkozott, persze nemcsak a polgári számítástechnika, hanem elsősorban a hadiipari számítástechnika részére. Ez volt az ún. Zelenográd, amelyiket aztán később eleinte

ilyen zárt intézmény volt, később azért bizonyos mértékig megnyitották az együttműködő partnerek számára is.

K.: Mi volt ez?

V.: Zelenograd. Annak a fordítása, ha jól tudom, annyit jelent, hogy Zöldváros. Mint említettem, minimális investíció mellett főként a licenciákra épített gyártás, gyártmányoknál olyan előnyöket tudtak felmutatni, amelyeket elsősorban a szovjet piac oly módon becsült meg, hogy viszonylag nagyon jó árat fizetett érte, de a többi magyar gyártmányokra is meg saját fejlesztésű gyártmányokra is az árak elsősorban a szovjet piacon, de aztán később a többi KGST ország piacán is nagyon jól jövedelmeztek. Ez lehetővé tette azt, hogy azok a gyárak, amelyek ilyen viszonylag minimális investíció segítségével ebbe a gyártási ágba, üzletágba beszálltak, összekaparjanak annyi pénzt, hogy a további fejlesztéshez elsősorban a saját eszközök segítségével nekiindulhassanak. Ez a hetvenes évek elején ment, aztán amikor a gazdasági helyzet az országban elkezdett nehezedni, akkor a Pénzügyminisztérium erre a nyereséges üzletágra oly módon szállt rá, hogy egyre többet és többet vont el, fizettetett különadóban, vagy lefölözésben, ahogy annak idején mondták, és lényegében kisebb és kisebb, relatíve kisebb és kisebb összegek maradtak meg az egyes vállalatoknál a saját fejlesztés céljaira és ez bizonyos mértékig lassította és fékezte az előrehaladást. Amint mondtam, a ... számítástechnika volt az, amelyet mi a KGST együttműködés elején megcéloltunk és később azután kiderült, hogy ez a gépkategória és ennek az alkalmazási, felhasználási, alkalmazási lehetőségei azok, amelyek legszeleesebb alkalmazási technikát és a legnagyobb perspektívát nyújtják a számítástechnika behatolásának az iparba, szolgáltatásba és a gazdasági élet és a társadalmi élet legkülönbözőbb részeibe. Ezt a technikát a hetvenes évek második felében azután követte a hetvenes évek végén a még kisebb méretűre, de a teljesítményben nem kisebbre összezsugorodó elektronika, technika, amelynek az eredményeképpen egyetlen egy integrált áramkörben egyesítették, egyesítettek egy egész kis számítógépet, amely azután egyre növelte a teljesítményét, és ezek voltak az ún. személyi számítógépeknek a kategóriája. A 70-es, 80-as évek fordulóján uralkodóvá vált a világon és milliós számra gyártották, először Amerikában, azután a Távol-Keleten, azután Európában is. Hamarosan fölfigyeltünk erre a technikára, de hát ennek a technológiai követése és az itthon elérhető gyártási volumenek, ezek nem voltak összehasonlíthatók azokkal a számokkal, amelyet hát gazdaságosan lehetne gyártani és ezért különböző olyan áthidaló megoldásokat kellett választani és választottunk is, amelyeknek a segítségével azért itthon ezt a kultúrát is meg lehetett valósítani.

Mindeddig a számítástechnikai kultúrának azzal a részével foglalkoztam inkább, majdnem kizárólag, amelyek hardvernek, keményárunak mondanak, amelyek lényegében az elektronikai berendezések. A számítástechnikának azonban minél fejlettebb, annál inkább volt régebben is egy, manapság már két másik oldala, amelyiket a számítástechnikusok szoftvernek, tehát lágy-árunak neveznek, amely lényegében szellemi termék. Ez egyre nagyobb és nagyobb szerepet játszott és játszik ma méginkább a számítástechnikában és a számítástechnika alkalmazásában. Ennek a szoftvernek két fő csoportja van. Azt mondhatnám talán, hogy két és fél vagy három. Az egyik, és ez a legrégebbi szoftver, amelyik az egyes gépek, berendezések működéséhez egyáltalán hozzátartozik, azt lehetővé teszi. Ez elsősorban matematikára alapozódik, alapozódott és ez a berendezéseket gépekhez, annak a működéséhez szorosan hozzátartozó rész, enélkül a berendezés egyáltalán nem is működhet. A másik az a szoftvernek a másik része az alkalmazástechnikához kötődik és alkalmazói szoftvernek nevezik. Ott a berendezésekhez fűződő szoftver segítségével életre kel és működni képes berendezéseknek bizonyos feladatokra, problémákra orientált szellemi működési lehetősége a, amit alkalmazói szoftvernek neveznek, tehát ott a feladatra és a berendezésre egyaránt orientálva van ez, és ezáltal tud az a bizonyos számítástechnikai berendezés bizonyos feladatokat megoldani, mert hiszen arra született, hogy feladatokat oldjon meg. A fejlődéssel kapcsolatosan egyre inkább az egyes feladatok helyett feladatrendszerek, feladatfolyamatok merülnek fel és itt jön a két és feledik, vagy a harmadik része a szoftvernek, az alkalmazástechnikának az alkalmazási rendszerek felé való eltolódásának a szoftverje, amely egy még magasabb rendű és még inkább az alkalmazás belső kívánságai felé orientált szoftver és hogyha ezt a különböző szoftverfajtákat összeveszem és megnézem, hogy az milyen értéket képvisel, ha tetszik, akkor mennyi munkamennyiséget képvisel, az alkalmazott számítástechnikában, akkor azt látom, hogy bizonyos feladatok esetén ez nemcsak hogy egy nagy részt képvisel, hanem már egy-két évtizeddel később átkerült abba a stádiumba, amikor nagyobb részt, tehát az 50%-nál nagyobb részt képviselte, és arra felé mozog, hogy egyáltalában a túlnyomó részt képviselje az értéknek az a különböző szoftvereknek az értéke. Tehát a számítástechnikában egyre kevésbé döntő érték szempontjából, munkamennyiség szempontjából a hardver és egyre döntőbb a szoftver, de természetesen a hardver olyan dolog, hogy anélkül nem lehet csinálni semmit.

K.: Tehát a gépnek, berendezéseknek azért meg kell lennie.

V.: Ha az nincs meg, akkor egyáltalában nem lehet semmit se csinálni, de annak az össz-számítástechnikai megoldásában, az informatikai problémának a végmegoldásában,

helyes megoldásában egyre kisebb rész jut a hardverre. Feladattól is függ, hogy az a kicsi, az milyen kicsit. Egyre kisebb percent jut a hardverre, és egyre nagyobb percent jut a szoftverre.

K.: Ez most milyen arányú átlagban a fejlett ipari államokban?

V.: Feladattól függ. Természetesen a berendezés fejlettségétől is függ, a feladattól függ. Mondhatnám azt, hogy vannak olyan feladatfajták, csoportok, ahol egészen 80%-ig megy el a szoftver vagy még annál is tovább. Más feladatoknál viszont még mindig kisebbségben van.

K.: Ez a munkáknak a bonyolultságával, összetettségével vagy tudományosságával van összefüggésben?

V.: Sok mindennel. Függ a feladat természetétől és természetesen attól is, hogy milyen technikával állok rá. Ebben bizonyos mértékig divatok is vannak, mert volt egy időben olyan divat, hogy hardverrel megoldható feladatokat is divatos volt szoftverrel megoldani és a szoftver nagyon gyorsan nyomult előre. Azután rájöttek arra, hogy bizonyos szoftverre megoldott feladatokat abban az esetben, hogyha az elég gyakran fordul elő, elég nagy mennyiségben fordul elő a piacon, akkor adott esetben hardverrel olcsóbb megoldani, akkor megint bizonyos mértékig visszament. Ez egy kicsit ilyen változó fejlődési sebessége volt a számítástechnika alkalmazásában a hardvernek. Az általános tendencia az mind máig az, hogy a szoftver egyre nagyobb részt foglal el a szürke agysejtekkel megművelhető, megművelhető része a számítástechnikának. Én mindezt azért mondom el, mert már a hetvenes évek első felében igyekeztünk Magyarországon a szoftver, hogy úgy mondjam, készítés, a szoftverrel való munkálkodást forszírozni, annak a fejlesztését elősegíteni, mert úgy gondoltuk, hogy egyrészt a magyar tudományos és műszaki állomány, a rendelkezésre álló emberek agykapacitása erre jó alapot és jó lehetőséget nyújt és ennek az elsajátítása, megtanulása, úgy gondoltuk, hogy kisebb befektetéssel, mindenesetre kisebb tőkés devizabefektetéssel jár és ezért úgy gondoltuk, hogy célszerű ennek az előkészítése, így általános gazdasági szempontból is, nemcsak a számítástechnika szűken vett fejlesztése szempontjából is. Miután ezt a legcélszerűbben úgy lehet megtanulni, hogyha azokat, akik erre hajlamosak, azokat a szakembereket, elsősorban a fiatalabb korosztályt olyan helyzetbe hozzuk, hogy ilyen munkán tudjon dolgozni, ezért a hetvenese évek közepe táján eléggé igyekeztünk elsősorban a nyugat-európai piacon a lehetőségeket, olyan kapcsolatokat kiépíteni, hogy egy szoftvermunkát vállaljunk, a szoftverhez legalább alapfokon vagy középfokon értő szakembereket bér munkára kiküldjünk, ahol elsajátítják a szoftverkészítésnek a technikáját, hazajönnek és akkor fölgerjesztik ez az ipart. Ez elég sikeresen indult, nem sok megértéssel a pénzügyi és gazdasági vezetőszervek részéről, de amikor azután megkezdődött ez a szoftverkészítés és a

szoftver bér munkában való részvétel devizát hoz, akkor engedtek a mi nyomásunknak és megkönnyítették ezeket az embereknek a külföldi munkáját.

Most már $\frac{3}{4}$ 12 van, az javasolom, hogy hagyjuk abba.

A számítástechnika az egy olyan matematikai tudományokon és a műszaki tudományokon alapuló technikai terület, technikai vívmány, hogy újságíró módon fejezzem ki magam, amely a XX. század második felére jellemző, rendkívül gyors és rendkívül intenzív fejlődési folyamatokat indított el. Maga a tudomány is azoknak, akik eziránt érdeklődnek, óriási perspektívákat nyit, óriási jelentőségű, a matematikának mondjuk egy speciális ága az, amit úgy neveznek, hogy számítástudomány, de ennél sokkal, legalábbis az én véleményem szerint sokkal nagyobb a jelentősége annak, azoknak a lehetőségeknek, amit a számítástechnika felhasználása, alkalmazása, a többi tudomány művelése, a technika, valamint a technika alkalmazása folytán a gazdasági élet, sőt azon túlmenően a társadalmi életnek az egyes folyamataiban nyújt. Ez a jelentősége rendkívül kiterjedt és rendkívül mély hatást gyakorol a XX. század második felében az iparilag fejlett országoknak a tudományára, a gazdaságára és a társadalmára. Francia eredetű szakkifejezéssel, persze a francia eredet végeredményben mégis csak a latinon alapszik, ezt a, a számítástechnikának ezt a behatolását, a számítástechnika fölhasználását, alkalmazását informatikának vagy informatikai tudománynak, vagy informatikai technikának is nevezik. Ez az utóbbi 10–15 évben eléggé széles körben elterjedt ez a kifejezés a világon és Magyarországon is. Nem tudom, hogy mondtam-e már, de megbocsátható ha esetleg még egyszer mondom, hogy az informatizálás, tehát az informatika felhasználása, behatolása ebbe a sok mindenbe, amit elmondottam, az minőségi változást okoz azokon a területeken, ahová behatol és ahol fölhasználják. Leginkább hasonlíthatnám a villamosításhoz a század elején és a század első felében, amelyik szintén egy döntő változást okozott a XIX. század technikájához mérten a XX. század technikájában, a behatolás a század elején és a század első felében. Ilyen mértékű minőségi változást, vagy ennél talán még nagyobb mértékű, szélesebb körű minőségi változást okoz illetőleg eredményez az informatizálás, ezeken a területeken, amiket említettem. Az informatizálásnál még valamivel szélesebb terület az elektronizálás. Az elektronizálás és az informatizálás nem teljesen azonos, sőt az informatika, a számítástechnikának a behatolása és alkalmazása az nem szükségképpen, praktikusán 100%-ig elektronizálás útján történik. De hiszen tudjuk azt, hogy a modern számítógépek megjelenése előtt már voltak mechanikus számítógépek, amelyek a számítástechnikának a primitív alkalmazásai, sőt, nem is olyan primitív alkalmazásai, már régebben és ennek a századnak a közepe tájékán megelőzték, az egész lyukkártya-technika, amelyiken az IBM nagy lett. Az IBM nem elektronikus világcégnek indult, hanem lyukkártya

világcégnek. Még a neve is azt mutatja, lyukkártya világcégnek, tehát lényegében számítástechnikai adatfeldolgozási célú és főként mechanikus megvalósulási gépberendezésekkel és technikával dolgozott. Ezzel csak azt bizonyítom, hogy az informatika, az informatizálás és az elektronizálás nem 100%-ig azonos, nem egymásnak szinonimája, de rendkívül nagymértékben átfedik egymást. De érdekesebb a másik oldala az átfedésnek. Az, hogy van az elektronizálásnak, az elektronikus technikának olyan része, olyan oldala is, amelyiknek csak kevés köze vagy alig van köze a számítástechnikához. Ilyen például a távközlési technikának, például a telefontechnikának egy jelentős része, ahol a számítástechnika és a telefontechnika az olyan módon függ a modern telefontechnikával is össze, hogy a számítástechnikai elemekkel vezérlik a telefonközpontokat, maguknak a telefonközpontoknak a kapcsolási működése, ezután a távközlésnek az átviteli technikai része csak kis mértékig számítástechnika és nagy mértékig egyéb elektronika. Ezért mondom azt, hogy az elektronizálás és az informatizálás nem teljesen azonos, de rendkívül nagymértékben átfedik egymást. Az elektronizálás az éppen a számítástechnika rendkívül gyors fejlődése következtében indult talán egy hullámmal később annak az óriási fejlődésnek, ami most egybefonódik a számítástechnikával, de még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy a kettő nem teljesen azonos. Itt Magyarországon is az volt a helyzet, hogy a hetvenes években és a nyolcvanas évek elején a kutatási és műszaki fejlesztési központi programnak a tárgya, tematikája, célja a számítástechnikai kultúra emelése és a számítástechnika behatolása, tehát az informatizálás volt. A nyolcvanas évek közepére ez kibővült, magába foglalta az addigit is, de kibővült az elektronizálás fogalmára és azután magába foglalta volna, ha közben a gazdasági nehézségek nem uralkodtak volna el, akkor magába foglalta volna a legtöbb elektronikai, elektronizálási területnek a támogatását is, amelyik így ezután de facto szerényebb mértékűre sikerült, mint ahogy el volt azelőtt képzelve.

Talán nem lesz érdektelen, ha a számítástechnika itthoni fejlesztésének és elterjedésének az időszakában, tehát 10–15–20 év alatt előfordult furcsaságokról egy néhány szót mondok. Ez jellemző lesz arra, vagy lehet arra, hogy milyen környezetben, milyen “megértő” és “segítő” környezetben kellett ezt a munkát végezni és a számítástechnikának polgárjogot szerezni, elterjesztését elősegíteni. Néhány furcsaságot említenék erről. Ilyen volt az általam “múzeum szindrómának” nevezett jelenség, ami azt jelentette, hogy mindenki, akinek módjában volt valahonnan, fejlett országból, nyugatról számítástechnikai berendezést, számítógépet vásárolni, az általa kinézett vagy hozzá ügynökök útján eljutott vagy általa valahol üzemben látott, vagy bármilyen módon előkerült, az ő tudatában előkerült, típusú, gyártmányú számítástechnikai berendezés, öneki csak az kell, semmi más számítástechnikai

berendezés az ő problémáját, az ő feladatát megoldani nem tudja. Ennek következtében egy kis túlzással az volt a helyzet, hogy majdnem minden megvásárolt gép valamely más típust lett volna, vagy volt Magyarországon és nem volt nehéz arra következtetni, hogy a technika fejlődésével ezek az egyenként felállított egyedi számítógépek egy-egy problémára, egy-egy számítóközponttra alkalmazva, előbb-utóbb olyan pozícióba, olyan helyzetbe fognak kerülni, hogy nagyon hasznos lenne ezeket együttműködtetni. Azonkívül a szoftver megírása, különösen a számítástechnika kezdeti időszakában nagyon erősen függött a hardvertől is és nem voltak olyan általánosan alkalmazható szoftvertechnikák, nem megyek bele a technikai részletekbe, amelyeknél a számítógép mondjuk eredete, specifikumai döntő módon nem játszottak volna szerepet, hanem általánosan lehetett volna azokat bármely más számítógépre is alkalmazni.

(12. kazetta, 1. oldala)

V.: ...voltak és ezért olyan műszaki-gazdasági embernek, aki az ország informatizálását igyekezett előmozdítani, nyilvánvaló nem lehetett az a törekvése, hogy lehetőleg minden beszerzés valami más legyen. Akkor egy múzeum számára kielégítő megoldás lett volna, értelme semmi nem lett volna, ezzel szemben az ember a vásárlásnál egy óriási technikai és gazdasági nehézséget is bevásárolt volna. Ez ellen nagyon nehezen lehetett küzdeni és nem is volt mindig eredményes a harcot fölvenni, mert ezzel a gépek típusának számszerű csökkentésével együtt járt az, hogy a beszerzés rendkívül elhúzódott, meg kellett győzni az embereket és így tovább. Ez egy ilyen furcsa jelenség volt. Egy sor másik furcsa jelenséget csupán primitivizmusnak lehet nevezni azoknak a részéről, akik a technikához, a dolog lényegéhez semmit nem értettek és ilyen rendkívül primitív, mondhatnám, szabás női módra közeledtek az egész technikához.

K.: Ez azért nem azonos azzal az ötvenes években burzsoá áltudománynak ismert...

V.: Nem, nem. Az ötvenes években nem volt számítástechnika.

K.: ... ezen már rég túlvagyunk.

V.: Nem. Ennek semmi köze nem volt, olyanokat mondtak itt például ugye, hogy voltaképpen kár a számítástechnikára, a számítógépekre pénzt kidobni, mert itten az csak itten az igazgatóknak a presztízseszköze. Minden valamire való igazgató azt akarja, hogy az ő vállalatánál számítógép dolgozzék, tehát presztízsdolog, semmi értelme nincs, erre nem kell pénzt kiadni.

K.: Bizonyos értelemben ebben nem volt valami igazság? Mert abban az időben valóban divatos volt.

V.: Mindenben volt igazság és az ellenkezője is volt. Ebben az igazság morzsányi, az ellenkezője pedig a haladás. Ebben az igazság az morzsányi volt. Hogy presztízs!? Volt olyan is, vagy lehetett olyan is, nem ez volt a jellemző és nem ennek az örvén kellett megállítani, kifogásolni, visszatartani. Arra nem gondoltak, hogy mondjuk a legökonomikusabb nyugati gazdaságokban, mondjuk Amerikában, mondjuk Németországban, Angliában vagy Japánban az igazgatók nem presztízsből vásárolták ezrével, meg tízezzel a számítógépeket. Arra nem gondoltak csak a magyar vállalat igazgatói? És kitette valahová a hirdetését a gyárkapura, hogy nekem van egy ilyen meg ilyen számítógépem. Primitív gondolkodás volt. Egy másik, ugyanennek a rokona az, ugye amikor azt mondták, az egész számítástechnika egy múló divat most, nem kell ennek a divatnak bedőlni, ennyi pénzt kiadni, meg egy csomó berendezést vásárolni, embereket ráállítani, majd el fog múlni. Lehet, hogy el fog múlni. Az emberi civilizációval együtt fog elmúlni. Akkor jött az, hogy voltaképpen nem rentábilis, mert lám, lám, ugye senkit nem pótol, ugyanúgy talán még több ember kell ahhoz, hogy ezt üzemben tartsák, mint azelőtt, amikor csak kézzel vagy primitív eszközökkel dolgoztak. Tehát igazából ez nem pótol embert. Mindent föl lehet úgy használni, hogy az nem a funkciójának megfelelően működik, ennek következtében nem rentábilisan használható, nem ezt a példát kell sokszorosítani, hanem azt, amikor fölhasználható. Például az ilyen véleményeket hangoztatóknak eszébe sem jutott, nem juthatott, mert fogalmuk nem volt róla ugye azoknak, akik ezeket mondták, nem juthatott eszébe az, hogy itt nem arról van szó pótol-e embert vagy nem, hanem másfajta technikát, más lehetőségeket, más megoldásokat nyit és egy óriási horizontot nyit olyan munkák elvégzésére, amelyek rendkívül hasznosak, de azelőtt még gondolni sem lehetett ezekre, ezek nélkül a berendezések nélkül, a tudatunkba be sem hatolt. Mondhatnék még egy pár ilyen dolgot is, de ezek nagyon általánosan elterjedt nézetek voltak. Hát ilyen primitivizmus ellen kellett itten nap mint nap küzdeni.

K.: Bocsánat, hogy megkérdem, csak az érdekesség kedvéért, olyan jellegű támadás nem érte a számítástechnikát, hogy az emberi egészségre ártalmas?

V.: Ilyen nem érte. Ha a primitívebb, ún. ernyők a szemet fárasztották, a szemem keresztül az embernek a koncentrálóképességét is fárasztották, hozzá lehetett szokni. Azonban a technika gyorsan fejlődött, az elektronikus technika olyan gyorsan fejlődött, hogy ezeknek a problémáknak a túlnyomó része gyorsan kiküszöbölődött. Máig sincs teljesen kiküszöbölve minden, de hát nincs olyan technikai berendezés a világon, amelynek valami negatívuma nincsen, hanem csak pozitívuma lenne. Említettem a század elején mondjuk, egy hasonló,

alapvető változást, a villamosítás problémáját. A villamos áram azóta is egy bizonyos feszültségen túl életveszélyes, ennek ellenére nem lehet a mai életet villamosítás nélkül elképzelni. Ez nem azt jelenti, hogy ez ellen folyamatosan nem kell küzdeni, az ilyen egészségi ártalmak ellen, de ma ez nem jelentős, kinek jut eszébe, hogy azért nem néz tévét, mert az nem egészséges. Hát kérem szépen, ha valakinek eszébe jut, akkor ne nézze. Én nem azért nem nézek, ha nem nézek, hanem mert olyan műsorok vannak, hogy az ember nem bírja ki. Egy néhány akciót, amit az OMFB részéről vezettünk, vagy abban benne voltunk, elmondok egy ilyen szektor által a számítástechnikai kultúra elterjedésének, elterjesztésének az informatizálása. Azt hiszem, hogy már említettem az iskola-számítógépeket. Az a 80-as évek első felében volt egy akció, hogy az általános iskolák nagyobb, tehát korosabb osztályai, a 12 évtől fölfelé, számára és a gimnáziumok számára, később az egyetemek számára is, ilyen akció, iskola-számítógépeket, az egyetemek számára persze komolyabb, tökéletesebb számítógépeket igyekeztünk pénzt szerezni ennek az elterjesztésére és rendkívül megható és nagy öröm volt nézni, amikor kisgyerekek, 10–12 évestől kezdve, 15 éves, 16 éves gyerekek bemutatták ezt egy-egy ilyen népszerűsítő bemutatón, óriási tömeg volt, és bemutatták azt, hogy ők mivel foglalkoznak, hogy mit fejlesztenek, mivel dolgoznak. Tényleg nagyon-nagyon örülünk ennek.

K.: Volt is ilyen, hogy számítástechnikai órák, nem?

V.: Az is volt. Nem kötelező, hanem fakultatív óra, de rendkívül nagy érdeklődés mellett.

K.: Hogy áll ez az ügy? Most megszűntek a számítástechnikai iskolai...?

V.: nem szűntek meg, hanem már a normál tanítás keretébe került. Én arról a korszakról beszélek, amikor a nulláról elindultak. Ha jól emlékszem rá, Karinthy írta valahol, hogy a nullától az egyik ugyanakkora távolság van, mint az egytől a kettőig, mégis milyen sokkal nehezebb a nullától az egyik eljutni, mint az egytől a kettőig. Hát erről beszélek én, a nullától az egyig.

K.: De mintha mostanában nem is lehetne erről annyit hallani?

V.: Dehogynem! Hát hallani nem lehet, hanem az már a mindennapos gyakorlat. Éppen most a héten hallottam az egyik pesti, pestkörnyéki iskolában, egy gimnáziumban beíratott fiúnak a tapasztalatairól, hogy milyen mértékben van bevezetve magába az oktatásba, és nem a matematika órába, magában az oktatásban a számítástechnika oly módon, hogy a fiú családja elhatározta, a család többi tagjának is a fölhasználására, hogy beszereznek és már be is szereztek egy nagyteljesítményű személyi számítógépet, ahhoz a gyerek teljesen hozzá fog szokni és az apja és az anyja is használja a maga foglalkozásához. Ez csak egy per

ma aktuális példa. Ez már nem is az egytől a kettőig, hanem a mit tudom én tíztől a tizenkettőig terjedő része a dolognak. Én a nullától az egyig terjedő részére értettem. Vagy ilyen volt például egy szintén általam fölkarolt akció, a nyomdatermékeknek, sajtótermékeknek az elektronikus előállítására, legyen az könyv, folyóirat, újság vagy akár prospektus, amely az eddiginél sokkal gyorsabban, sokkal gazdaságosabban, sokkal rugalmasabban, sokkal színesebben, sokféleképpen, ilyen módon lehetett az elektronizálás bevezetésével, a fényszedés bevezetésével és aztán egyéb területekre való kiterjesztésével a nyomdatechnikában az elektronikának megújítani ezt az egész ... Vagy ilyen volt a legkülönbözőbb helyeken, kedve a Malév-tól a MÁV-on keresztül a szálloda, utazási, üdülési helyfoglalásoknak a területére való bevezetése, azután a banktechnika területére való bevezetése a számítástechnikának. A számjegyes szerszám gép vezérlése, amely már sokkal régebben, lényegében szintén számítástechnikai elven és alapon készült, amely egészen az egyedi gyártásnak, az automatikának is mennyiségű és az egyedi gyártásnak az automatizálásig vezetett el. Ez nem egy kis valami, hanem egy óriási gépalkatrész, vagy valami ilyesmi, amelyik rendkívül bonyolult, akkor van értelme egyedinek, de hogy ne csak ezer, tízezer számra lehessen gazdaságosan automatizálni egy gyártást, hanem öt, tíz, húsz, száz darabra is, arra való volt igazából kezdetben a számjegyes vezérlésű szerszám gép. Ilyen volt a szövegszerkesztés, amit nem kell manapság elmondani, hogy micsoda és hogyan. Az is az elektronikának a behatolása az irodatechnikába. Talán még megemlíthetném a telekommunikációs, azon belül is a telefontechnikát és még azon belül is a nagy központokat, amelybe az elektronizáció, a számítástechnika behatolása a legtovább tartott és még a nyolcvanas évek elején is, nem minálunk elsősorban, mert mi akkor még teljes mértékben a telefontechnikában a mechanikus telefontechnikában éltünk és alkalmaztuk, de a világ legfejlettebb országaiban is még a nyolcvanas évek elején kérdőjeles volt, hogy rövid idő alatt, az nem volt kérdőjeles, hogy az elektronizálás az behatol-e és elfoglalja-e az egyéb kapcsolástechnikát, a telefontechnikában, hanem az, hogy mikor és hogyan, és milyen áldozatokkal. És akkor még vita volt, beszéltek az elektronikus vezérlésű, mechanikus kapcsolású központokról, házi elektronikus központokról, mindenről, és akkor hirtelen előállott egy kis differenciával a legnagyobb telefontechnikai vállalatok a világon egymástól bizonyos mértékig függetlenül a probléma megoldásával és rövid néhány néven belül más, mint tiszta elektronikus központ aztán még tovább fejlődve, az egész távközlésből minden tiszta elektronikus megoldással, más nem is került azután alkalmazásra. Ez a nyolcvanas évek alatt zajlott le, és ma már így működnek.

K.: Ez nem digitális technika?

V.: A digitális technika a számítástechnikának egy kissé kibővített, nem teljesen szinonim, nem teljesen azonos kifejezése, de a digitális technika, nem akarok ebbe belemenni, a digitális technikát a legegyszerűbb elektronikával megoldani és az elektronikát, bár a kezdetben az elektronika a digitális technikától eltérően, úgynevezett analóg technikával indul, az elektronika teljességével digitális technika valószínű számjegyes technika, azt jelenti a digitális, számjegyes technika. Tehát az egy, kettő, nulla, kettes számrendszernek az alapjára fölépített, elvi alapjára fölépített technika. Különösen a mikroelektronikus alkatrészeknek a nagy integráltságú áramköröknek, integrált áramköröknek az elterjesztésével minden problémát megoldott. Most már alig van olyan terület, ahova a digitális technika ne hatolt volna be, vagy ne foglalta volna el a teljes területet.

Voltaképpen a számítástechnika és az elektronizálás problematikájának a végére értem, mert itt nem technikai részleteket, vagy technikátörténetet gondoltam. Ezeket az akkori a 70-es, 80-as évek időszakának és gazdasági berendezkedésének, rendszerének megfelelően programokba, tehát központi kutatási, fejlesztési programokba foglaltuk össze, amely programok rugalmasan, lehetőleg rugalmasan voltak kezelve, és főként az igyekeztek megjelölni, hogy melyek a lehetőséghez képeset rugalmasak, melyek azok az irányok, amelyek felé tanácsos haladni és ezeknek az irányoknak az elősegítésére anyagi eszközöket is rendelkezésre bocsátani.

A hetvenes évek elejétől egészen a nyolcvanas évek első feléig ezt számítástechnikai kutatási és fejlesztési célprogram néven az elmondottak indokai alapján kibővítésre elektronizálási, tehát az elektronika behatolását elősegítő kutatási és fejlesztési célprogrammá, amelyik a nyolcvanas évek végéig tartott. Ismereteim szerint, ha 90-ben ezek a különböző központi kutatási, fejlesztési célprogramok kifutottak, ezek ötéves időszakra készültek, és azóta ilyen nincs, de tudomásom szerint az OMFB most is foglalkozik néhány, kevés számú, de nagyon nagy jelentőségű ilyen központi célprogramnak az előkészítésével, megindításával. Azért nem mondom, hogy újraindításával, mert nyilvánvaló, hogy a megváltozott helyzetben és helyzetekben más gazdasági, még azonos technikai célkitűzések mellett is más gazdasági célkitűzés és más, gazdasági úton elérhető követendő szorgalmazás, profilozást kell ezeknek a programoknak tartalmazniuk, de a közös dolog mégis csak az, hogy a technika azonos benne, és hogy a program célja, iránya azonos benne még abban az esetben is, hogyha a gazdasági oldal és különösen a segítségnek és segítségnek a módjai, a befolyásolás módjai azok a gazdasági rendszernek a függvényében. Más ott a technikai tartalommal nyilvánvaló nagy analógiát fog tartalmazni. Ma egyetlen ilyen programról tudok, amely tovább folytatódott, ez az Akadémia és az OMFB közös finanszírozásában az utóbbi években kialakult ún.

informatikai hálózatfejlesztési program, amelyik az akadémiai intézeteknek az informatikai célú összekapcsolásával kezdődött, ezután az OMFB beszállt a nyolcvanas évek második felében és akkor a műszaki és más kutatási területen dolgozó intézetek, iparvállalatok, posta stb. szintén beszálltak és résztvettek ebben a programban. És ez a program viszonylag kis anyagi eszközökkel és segítséggel magyarországi viszonylatban igen jelentős eredményeket ért el. Manapság a kutató akár intézetekben, akár vállalatoknál, akár egyetemeken dolgoznak, egy rendkívül nagy hányada fér ezeken a hálózati csatlakozásokon keresztül nemcsak egymáshoz, hanem a külföldre az információk adathalmazaihoz és tud levelezni a világ túlsó oldalára elektronikusan pillanatok alatt. Ami egy óriási elősegítése és fellendítési lehetősége a nagyobb kutatásnak és fejlesztésnek.

Az eddigi beszélgetések alkalmával számos esetben volt szó olyan műszaki területekről, ahol a világban végbemenő rendkívül gyors előrehaladás a hetvenes évek második felében és a nyolcvanas években a mi országunk műszaki emberei igyekeztek követni és lehetőleg a lemaradás növekedését legalábbis megakadályozni, minden tőlük telhetőt megtettek és az OMFB ebben igyekezett részben segítségükre lenni, részben információkkal ellátni, a lehetőségeinket javítani és bizonyos mértékig utat mutatni. Ezt az igyekezetét és ezt a tendenciát az egész időszak alatt megtartotta, azonban a nyolcvanas években, különösen annak a második felében rákényszerült egy olyan dologban való intenzív foglalkozásra is, amely az OMFB szemszögéből úgy nézett ki, hogy egy szervezett és igen erős és intenzív támadás az OMFB léte, egzisztálása és munkája ellen, voltaképpen azonban, ha az ember egy kicsit a mélyére néz a dolgoknak, akkor, legalábbis az én nézetem szerint, nem erről, vagy nemcsak erről, sőt, nem is elsősorban erről van szó, hanem a technológia-politika lebecsüléséről, arról a ki nem mondott véleményről, hogy technológia-politikára, amelyet az állam, az állami szervek, a kormányzat azért folytat, hogy azt a bizonyos híd szerepet a technikafejlesztés részére, amelyről már szó volt és amely a tudomány, a kutatás eredményei és annak a gyakorlati alkalmazása között feszül, nagyjából ez a műszaki fejlesztés, ennek a lebecsüléséről volt szó és az erre való költségeknek, idézőjelben mondom a megtakarításától, vagy legalábbis a lecsökkentéséről, mert azoknak a véleménye szerint, akik ezt a támadást kezdeményezték, vezették és irányították azt a vélemény, hogy ilyenre semmi szükség nincs, a technikai szintet minden egyes gazdasági egység, minden egyes vállalat, vagy akár egyének is saját maguk munkája részeként elintézik és kollektív technológiapolitikára semmi szükség nincs. Ebben kvázi egyedül álltak vagy állhattak a világon, a világ minden országában és nemcsak a tervgazdálkodó országokban, hanem a legfejlettebb iparral rendelkező, legfejlettebb gazdasággal rendelkező országokban is a

kormányzat, az állam technológiapolitikája az egyre fontosabb szerepet játszott minden kormányzatnak a tudatában és gyakorlatában, csak éppen Magyarországon nem óhajtották ezt észrevenni és regisztrálni. Levonni belőle a szükséges konzekvenciákat. Itt tehát amint mondom, nemcsak az OMFB elleni támadásról volt csak szó, sőt, talán elsősorban nem is arról, bár az volt a táblára kiírva, hanem ennek a gondolatnak a jegyében fogant meg az egész. Az a tünetsorozat, amelyikről én mostan beszélnék, az körülbelül a nyolevanes évek első felében kezdődött, olyan 1983–84-ben és egészen az évtized végéig tartott. Az első látható és értékelhető megnyilvánulása ennek egy olyan dolgozatban volt olvasható, amelynek a szerzője Sárközi Tamás jogászprofesszor volt, az ELTE Jogi Karának a professzora, ma is az, aki olyan tanulmányt írt, amelyben az állam államigazgatási szerveinek a munkáját, feladatát, felépítését tárgyalta és taglalta. Ezt ő nem egyetemi tanári minőségében írta, hanem inkább olyan módon, hogy ő tanácsadója nem tudnám megmondani, hogy milyen szakmai téren, de mindenesetre közeli és igen befolyásos tanácsadója volt az akkori Központi Bizottság, MSZP Központi Bizottsági titkárnak, Havasi Ferencnek. Bent is volt ő, Sárközi, különböző olyan bizottságokban is, amelyet Havasi Ferenc vezetett vagy irányított és hát nyilvánvaló, hogy a munkája ilyen minőségben, ezzel kapcsolatban készült, hogy egyedül ő írta-e vagy nem, vagy kollektívával, azt én megállapítani nem tudom. Ebben ő államigazgatás jogi szempontból és állami apparátus felépítése, szervezeti felépítése szempontjából vizsgálta a dolgokat és különböző megállapításokra jutott, amelyet azután a későbbiek folyamán igyekezett tevékenyen is érvényesíteni, amire majd később rátérek. Ebben az időszakban azonban még a tanulmány, tanulmányai felkészítésénél tartott, és amire azután felhívták a figyelmemet és akkor elolvastam, az az volt, hogy lényegében ahogy az előbb említettem, a műszaki fejlesztésnek az állam által való ún. szerepvállalása foglaltatott benn azokban a témákban, amikkel ő foglalkozott, és azon belül az OMFB-nek, illetőleg más olyan szerveknek a munkája, ami a műszaki fejlesztéssel azért valamilyen módon kapcsolatban volt. Hát például a különböző szakminisztériumoké, ipari, agrár szolgáltatások, különböző szakminisztériumai és így tovább. És lényegében azt mondta, arra az eredményre jutott, hogy különböző szervekre, legyenek azok minisztériumok vagy legyenek azok más állami, kormányzati szervek, amelyeknek csúcsmisztériumi státusa, funkciója lehet, de nincs minisztériumi státusa, hogy ezek hogyan alakuljanak, mi az ő tevékenységük, van-e ilyen tevékenység, szükséges-e, külön kell-e azt elvégezni, vagy máshogy, melléktevékenységként és így tovább, és így tovább. Arra az eredményre jutott, hogy amit mondott, van a műszaki fejlesztésnek központi funkciója, tehát az ún. technológiapolitikának önálló funkcióként való kezelése az nem szükséges, voltaképpen ennek következtében az a szerv, az OMFB, amelyiknek a

munkája tengelyében, gerincében ez áll, szükségtelen, a munkájának egy részt át lehet és át kell adni különböző szervezeteknek, elsősorban az Országos Tervhivatalnak, bizonyos mértékig a Pénzügyminisztériumnak és az egyes szakmai minisztériumoknak, más részét egyáltalában nem szükséges végezni. Erre a következtetésre jutott, de ezt semmivel nem bizonyította, össze nem hasonlította külföldi tapasztalatokkal, tényekkel, információkkal és ami különös volt benne, az összes átalakításra vagy funkció-átcsoportosításra, ennek következtében szervezeti átcsoportosításra arra mind pro és kontra írt érveket és véleményeket, az OMFB az egyetlen kivétel volt, ahol csupa negatív véleményt és negatív értékelést írt és azt mondta, hogy ez a legsürgősebb feladat az egész államapparátus megújításában, átalakításában, az OMFB-t meg kell szüntetni, fel kell darabolni és így tovább. Funkcióit másnak át kell adni, mert teljesen meg kell szüntetni. Függetlenül attól, hogy ezzel maximálisan nem értettem egyet, függetlenül attól, hogy ez az eddigi 20–25 év, a legutóbbi 20–25 évben végzett munkám ebben az irányban ment és ezt a területet elég jól ismertem, a feltűnő az volt, hogy ez az egyetlen olyan terület, amelynél semmi vizsgálatra nincs szükség. Vizsgálat nélkül kinyilatkoztatni lehet a véleményt és a legsürgősebb teendő eme első lépésének a megtétele. Hát nyilvánvaló, hogy ez nem lehetett valamiféle tárgyilagos értékelés, hanem ennek szubjektív okai lehettek. Volt-e Sárközi Tamásnak valamiféle összeköttetése, összekapcsolódása az OMFB-vel? Neki, az én tudomásom szerint soha nem volt, ezzel szemben az édesapjának, aki a hetvenes évek elején hirtelen, viszonylag fiatalon meghalt, annak nagyon is sok volt, mert egyike volt azoknak, az egyébként igen kitűnő gyakorlati tapasztalatokkal bíró vezető mérnököknek, akiknek az OMFB megalakulása alkalmával, sőt még annak az előkészítése idejében, megalakulása előtt, az OMFB-be Kiss Árpáddal együtt egyetértésben fölvevünk, alkalmaztuk, beállítottuk és tíz esztendeig kitűnően végezte a munkáját.

K.: Mint micsoda?

V.: Ő voltaképpen ún. általános mérnök volt, mai szóhasználattal építőmérnöknek neveznénk, ez volt a szakmája, útépités, azon belül ő 20 esztendeig a Betonútépitő Vállalatnak volt a műszaki igazgatója, úgy hívták, hogy főmérnöke. Lényegében ő vezette a vállalatot, isten tudja, hány igazgató volt, nyütt el és Magyarország legnagyobb útépitő és mélyépítő vállalatává nőtt fel az ő vezetése alatt. Ő neki olyan munkastílusa és bizonyos mértékig modora is volt lefelé mindenki szerette, és fölfelé pedig megmondta a véleményét és nem nagyon kedvelték.

K.: Már mint a vezetők?

V.: A vezetők és az akkori közlekedési miniszter, a Közlekedési Minisztériumhoz tartozott a vállalata, az akkori közlekedési miniszter voltaképpen még bíróságilag is készült

eljárni ellene, ahogy mondják pestiesen, tejesen ki akarta csinálni. Ilyen körülmények között vettük őt föl, ismerve a tehetségét, ismerve az előző munkásságát. Itt kitűnő munkát végzett az OMFB-nél. A természetéből folyt, hogy olyan ember volt, aki két oldalt égette a gyertyát, két végén égette a gyertyát, a saját gyertyáját és ezért minden előzetes, vagy legalábbis énnekem nem volt semmiféle tudomásom arról, hogy valamiképpen beteg lett volna, minden előzetes ilyen jelzés nélkül, 70-ben vagy 71-ben, 1971-ben váratlanul szívinfarktust kapott és az első szívinfarktus elvitte. Érzésem szerint Sárközi Tamás akkor talán egyetemista volt, fiatal végzett volt, ez rendkívül súlyosan érintette és talán azt gondolta, de erről soha szó nem volt, azt gondolta, hogy kvázi az OMFB kihasználta és halálra dolgoztatta az édesapját. Az édesapja akárhol lett volna, olyan helyen, ahol ő

*

(12. kazetta, 2. oldala)

V.: ... akár nálunk, akár a régi helyén, akár új vezető állásban, ő mindig agyonhajtotta volna magát olyan belső nyugtalan természetű volt, vannak ilyen típusú emberek. Vannak ilyen típusú emberek, azon felül ő imádta a saját szakmáját. Csak azért mondom, hogy a Sárközi Tamásnak semmiféle konkrét ismerete erről a területről nyilvánvalóan nemigen volt és nemigen lehetett, tehát más szubjektív oka erre az egész hadjáratra nem lehetett. Egyszóval nem akarom azonban mondani, hogy ő kvázi egyedül lett volna ebben a hadjáratban a hadvezér is, meg a hadsereg is, hanem ő volt az, aki megfogalmazta azt, amit nagyon sokan, elsősorban a gazdasági vezetés és annak a legprominensebb szervei gondoltak, éreztek, vélekedtek a műszaki politika kérdéséről, a technológiapolitika kérdéséről és ezzel kapcsolatban az OMFB szerepéről, tehát őt ő ezt csak megfogalmazta és nem mint egyedüli véleményező, küzdő vitéz állt ki a csatasíkra, ahol őneki ez a véleménye.

K.: Jó, ezt én értem, de mégis, ahogy az elbeszéléséből kitűnik, amennyire tárgyilagos volt más területeken, tehát pro és kontra véleményeket is feltárt, ha jól értettem, az OMFB területéről csak a negatívumot. Ennek az indulatnak tulajdonképpen az okára részben válaszolt, de azt akartam megkérdezni

V.: Nem tudok más okot. Egyébként talán egy kicsit mérsékelném, amit az előbb mondtam, tehát nem azt akartam mondani, hogy kivétel nélkül minden területen tárgyilagos volt, csak itt rendkívül elfogult, hanem az utóbbiról igaz, hogy itt rendkívül elfogult volt és a többi területen viszonylag tárgyilagosabb vagy sokkal tárgyilagosabb.

K.: Értem.

V.: Ezt akartam mondani.

K.: Mindenesetre ez egy indulatos dolog volt, és nem lehet tudni, ezt szerettem volna kérdezni, hogy ez egy önálló gondolata volt különböző szubjektív indokok miatt az OMFB-vel kapcsolatban, vagy pedig bizonyos erőknek jól jött ez.

V.: Azt hiszem, inkább az utóbbi. Erről én soha nem beszélgettem vele négy szemközt, vitán összekerültünk és egyik is elmondta, másik is elmondta a véleményét, de én négy szemközt nem beszélgettem vele. Ezt én kombinálom, de nem hiszem, hogy más indoka lett volna.

Már az előzőekben egyes helyeken részletesebben szó volt arról, hogy az OMFB-t a megalakulása óta voltak nem is kevesen és jelentős vagy befolyásos helyen, és jelentős vagy befolyásos szervek, akik és amelyek nem értették a műszaki fejlesztés jelentőségét, nem értették ezzel kapcsolatban az OMFB törekvéseit, munkájának a célját és értelmét és ezért meglehetősen tartózkodóan, barátságtalanul vagy éppen ellenségesen viselkedtek adott időben, alkalommal vagy folyamatosan. Már a megalakulás után, sőt még a megalakulás előtt is, mikor az OMFB megszervezési munkája Kiss Árpád közvetlen felügyelete alatt még a Tervhivatal keretei között folyt, akkor a Tervhivatal apparátusa, vagy legalábbis annak a konzervatívabb nézeteket valló része, támogatást kapva az MSZMP Gazdaságpolitikai Osztályától, legalábbis annak egyes munkatársaitól, már eleve negatívan voltak beállítva azért, mert az OMFB-ben vagy a leendő OMFB-ben az készülődött, hogy a Tervhivatal monopóliumát, gondolkodási, tervezési, tehát lényegében gazdaságirigálási monopóliumát kívánta ez bizonyos mértékig megtörni, legalábbis a műszaki megalapozást illetően és a hivatal apparátusának a munkájából részben kivonva, vagy legalábbis azt megalapozva a szakemberek kollektívan, sőt mondhatnám, hogy kollektív munkájává tenni. Ez volt az egyik alapvető elgondolása az OMFB létrehozatalnak és ez sértette a Tervhivatalnak az addigi hegemonisztikus nemcsak törekvéseit, hanem tényleges állapotát, sértette az ott dolgozóknak, idézőjelben mondom, az önérzetét, tehát azt, hogy másutt belebeszélnek, holott ő tudja pillanatnyilag a legjobban ezeket a dolgokat, és sértette azt is, hogy ilyen módon voltaképpen ki kell rúkolni és meg kell védeni, meg kell alapozni az ilyen vagy olyan döntéseket, tehát azok nem lehetnek olyan voluntarista döntések, ahogy sok döntésnél előfordult. Azonkívül pedig egy bizonyos oppozícióra, ami alatt nem ellenzékieskedést kellett abban az időben érteni, hanem mondjuk azt, ahogy egy doktori vagy kandidátusi fokozatot, annak a disszertációját meg kell védeni az opponensek ellen, érteni kell hozzá és az opponens is ért hozzá és a kettő közötti vitában kialakulnak a tudományos nézetek vagy állítások, és ez

kényelmetlen, sokkal kényelmetlenebb volt egy bizonyos mértékig egyes primitívebb gondolkozású embereknek, még az önérzetét is sértette. Mért beszélnek mások bele. Ebből már az OMFB megalakulása előtt konfliktusok voltak, és nem véletlenül fogadta ezután el az akkor kormányzat az OMFB statútumának azt az egyébként eredetileg keményebben megfogalmazott passzust kissé enyhébben megfogalmazva, azt tudniillik hogy az OMFB által kidolgozott műszaki, gazdasági koncepciókat a tervezésnél a Tervhivatal köteles figyelembe venni és ha valamilyen oknál fogva nem veszi figyelembe, akkor azt a terv mellékleteként meg kell indokolni. Ez a passzusa az OMFB statútumának egészen 1985-ig állott fenn, tehát körülbelül 25 esztendőn keresztül állott fenn, és állandóan bombázták és kifogásolták a tervhivataliak és bizonyos mértékig a pénzügyminisztériumiak is, akik ugyanolyan autokrata módszerekkel folytatták a saját munkájukat és kezelték a saját dolgukat, mint a tervhivataliak, bizonyos mértékig még egymással is súrlódva, nagyjából azért egymással többé-kevésbé összhangban, illetőleg munkamegosztással. De hát a pénzügyminisztériumi apparátus, amely azután személy szerint cserélődött, de az apparátus szelleme folyamatosan átöröklődött, állandóan kifogásolta az OMFB statútumának ezt a passzusát.

Ugyancsak számos, a számos nem jó szó, több olyan minisztérium, szakminisztérium volt, amelyeknek az apparátusa és a vezetése ugyancsak kifogásolta nem ezt a pontját az OMFB statútumnak, hanem azt, hogy az OMFB olyan átfogó, az egész gazdaságot, az egész műszaki fejlődést átfogó témákkal foglalkozott, amely átfogó témák a dolog természeténél fogva nagyon sok, vagy gyakran minden ágazatban is külön-külön mint ágazati problémák szerepeltek, és ilyen módon az OMFB-nek az átfogó témákkal való foglalkozása az ő oldalukról tekintve, beleszólt az ő dolgaikba. Amihez megint azt mondták, hogy ez ugye kérem szépen, a mi dolgunk, azért van a miniszter, hogy ő azon a területen a legokosabb legyen, tehát ide senki kívülről ne szóljon bele még koordinációs joggal, vagy egyeztetési joggal se. Ezt a jobban vezetett és belátóbb apparátussal bíró szakminisztériumok megértették, hogy ez az ő munkájuknak a hasznára is lehet, ha ezt az OMFB jól végzi és nem opponálták. Voltak azonban olyan minisztériumok és minisztériumi vezetők, akik ezt állandóan folyamatosan és élesen opponáltak. Hát hogy példát is említsek, a Könnyűipari Minisztérium és annak a vezetése soha nem opponálta a Kohó- és Gépipari Minisztérium vezetése pedig folyamatosan és mindig opponálta.

Ezek voltak azok az elemek, amik a nyolcvanas évek előtt hosszú ideig, ugyancsak lappangva vagy a felszínen az OMFB ellen szóltak. Ebben csak egy időszak volt, amikor a gazdaságirányítás és a gazdasági kormányzat mondjuk ezen oly értelemben felülemelkedett, hogy a saját részéről állást foglalt egy ilyen munka szükségessége és fontossága a műszaki

fejlesztés, a műszaki színvonal, a technikának a haladás tekintetében való döntő fontossága terén, értelmében, ez pedig a 68-as gazdasági reformnak az időszakára volt, az azt megelőző előkészítés és az azt követő egy-két-három esztendő addig, ami a reform reakciójaképpen fellépő ellenáramlat azután ezt a felfogást el nem fújta. Ez volt az, amelyik a Sárközi-féle dolgozatnak, mondjuk a szellemi töltést adta, miután a dolgozat elkészült, ezek a szervek, és ezeknek vezetői vagy vezető garnitúrája volt az, amelyik leplezetten vagy kevésbé leplezetten emögé a felfogás mögé odaállt.

A Sárközi-féle dolgozat körülbelül 1983 vagy 1984-ben valamilyen gazdasági, vezető gazdasági fórumon megtárgyalást nyert, nem tudom már megmondani, hogy hol és akkor levették a napirendről, hogy majd 1–2 év múlva lehet vele foglalkozni, de úgy volt általában érezhető, hogy ez csak a díszítés volt rajta, tehát a lényeg az, hogy nem fogadták el. A nyolcvanas évek közepén az akkori gazdasági helyzetben, amikor a lefelé irányuló gazdasági mozgást vagy az elmaradó, a világtól elmaradó gazdasági önmozgásukat a hetedik ötéves terv elkészítése alkalmával ismét egy túlfeszített hetedik ötéves tervvel gondolták megfordíthatóvá tenni és ez a hetedik ötéves terv már az első esztendőben megmutatkozott, hogy irreális és nem teljesíthető, akkor élesen fölmerült megint az, hogy itt további reformokra van szükség, amely nagyon nagy mértékben igaz volt. Akkor merült föl az, hogy a piaci elemeket, amelyek a 68-as reform idején a magyar gazdaságirányításba elkezdtek bekerülni, és pedig nem is kis mértékben, hogy ezt tovább kell folytatni és tovább kell haladni a szabályozott piac, az ún. szocialista piac irányába. Ez a törekvés 86-ban kezdődő hetedik ötéves terv látható irrealitásai következtében fölerősödött és ha jól emlékszem rá, 87 elején egy átfogó olyan kormányzati program került kidolgozásra, amelynek az egyik fontos része az államapparátusnak a megreformálása, a megújítása is volt, és akkor előszedték újra Sárközi Tamást, aki a dolgozata megírása után is, mint Havasi Ferencnek a tanácsadója továbbra is funkcionált, és megtették a Minisztertanács Hivatalában egy önálló olyan osztálynak a vezetőjévé, igen magas rangban, amelynek a feladata ez a bizonyos reformnak a kidolgozása és azután levezénylése, keresztül vitele, annak a megszervezése volt. Ebben ő beosztottja, de inkább azt mondhatnám, hogy az egyik fő szellemi sűgője volt a Minisztertanács Hivatala akkori vezetőjének, államtitkári rangban tevékenykedett Kraft? Miklósnak hívták. Azután ott összeszedett egy olyan apparátust a Minisztertanács Hivatalában, amelyiknek ez volt a feladata. Az első, vagy az egyik legelső írásmunkája, amelyik ezen a területen kikerült az volt, hogy a legfontosabb és legsürgősebb feladat ezen a területen, hogy az OMFB-t fel kell darabolni és be kell olvasztani. Hogy mért ezt volt a legfontosabb akkor? – soha nem indokolták meg, de őszintén megmondom, senkit nem érdekelt rajtunk kívül.

K.: De önök szenvedtek ettől.

V.: Tessék?

K.: Ez a szemlélet valahogy begyűrűzött az intézetbe is. Ez a kellemetlen megítélése az OMFB-nek...?

V.: Olyan értelemben, hogy természetesen a OMFB elnökét, aki pénzügyminisztériumi rangú ember volt, Tétényi Pál volt, az OMFB elnökét ezekre a vitákra, bizottságokba meghívták, de ott mindig, azt mondhatnám, tegyük idézőjelbe, a vádlottak padján ült. Nem úgy hívták meg, mint aki egyenrangú, hanem mint aki a vádlottak padján ült és védekezett a nem létező, légből kapott vádak ellen. A Sárközi Tamás által kezdeményezett és nagy mértékben irányított hajtóvadászat az OMFB ellen természetesen nem az ő személyes problémáin alapult, azon a megalapozatlan ellenszenvén, amit a személyes problémái következtében az OMFB-vel szemben belsőleg érzett, hanem az ő kezdeményezéseit nyíltan vagy burkoltan támogatták vezető szervek, gazdasági vezető szervek, és ezeknek a vezetői és apparátusát ennél mélyebb indokok vezették. Ezekről az indokokról a sokszori beszélgetésvétel folyamán már részleteiben többször, sőt mondhatnám, hogy sokszor volt szó, azonban hogy meg lehessen érteni ezt a koncentrált támadást, ahogy én nevezem, hajtóvadászatot, azért engedtessek meg azt, hogy tekintsük át a lényegét nem részletezve, hanem összefoglalóan és röviden, tömören és ezáltal jobban lehet akkor alátámasztani egyrészt, megérteni másrészt azt, hogy mik voltak a mozgató okok, illetőleg motívumok.

1962-ben megalakult az OMFB, amely úgy működött, ahogy a neve mondotta: műszaki fejlesztési bizottság, tehát bizottság formájában és lényegében azt végezte oly értelemben a munkát, hogy a munka végén, a munkák végén elkészült koncepciókat, tanulmányokat átnézte plenárisan vagy részletesen, megerősítette és továbbterjesztette vagy javításra vitte, aztán újra átnézte, tehát tulajdonképpen a bizottság dolga az, amely a munkát végezte, és aztán volt neki egy akkor nem hivatalnak, hanem irodának nevezett munkaszerve, amely a bizottság működését alátámasztotta, előkészítette, segítette, végrehajtotta, a határozatait pedig realizálta. A bizottság és az iroda tehát olyan kooperációban működött együtt, amely elvi alapokon nyugodott és a bizottság iroda nélkül nem tudott volna dolgozni, az iroda a bizottság nélkül egy bürokrata szerv lett volna. A kettő tehát együtt volt egy egységes egész. Ez kezdetben a javaslatban az átgondolás, ennek az átgondolása volt benne és a javaslat alkalmával annak a kifejtése történt meg. A tényleges munkát a bizottságon kívül az OMFB-ben dolgozó érdemi munkatársak, akiket koordinátoroknak hívtunk, azok olyan szakértők voltak, akiket az egész szakma, sőt a szakmán kívüli műszaki-gazdasági körök is ismertek, elismertek és respektáltak. Ezek a koordinátorok vitték az OMFB irodájába a fő

munkát és az azok által szervezett, válogatott és irányított külső szakértők, akik nem voltak az OMFB-nek az alkalmazottai, de a tudásukat lényegében társadalmi munkában, amit azonban honoráltunk is, így végezték. Voltaképpen minden koordinátornak, ahogy talán már régebben elmondtam, Janus-arca kellett hogy legyen, tehát kétfelé nézett, egyrészt a szakmája felé, a szakmájának a szakemberei felé, mert onnan jött, azoknak a problémáit ismerte, bíztak benne, a szakma vezetése is bízott benne. A Janus-arcának a másik fele viszont az OMFB többi koordinátora és az OMFB vezetése felé, akiknek az volt azután a munkájuk, a vezetésnek teljes mértékben, a többi koordinátornak részben az volt, hogy egymással egyeztettek, koordináltak, azért is hívjuk őket koordinátoroknak, koordináltak nemcsak a nézeteket, szempontokat, hanem a kidolgozott koncepciókat és tanulmányokat is és ilyen módon egységbe ötvözték és úgy terjesztették a műszaki fejlesztési bizottság elé, amely összetételénél fogva volt szakértő gárda is és koordináló gárda is. Tehát a koordinátornak ez volt a szerepük és a bizottságban dolgozók és a témabizottságokban, tehát a valóban a munkákat kidolgozó szakértőknek viszont a legjellemzőbb státusa, tulajdonsága a garantált, kormány által garantált függetlenség volt, ami azt jelentette, hogy az OMFB státusában a Minisztertanács által rendeletileg kimondott lehetősége minden egyes OMFB által alkalmazott külső szakértőnek joga és lehetősége volt a saját véleményét mondani, függetlenül a munkahelye, főnöksége véleményétől, természetesen ezzel csak az élt, aki el is merte mondani. Sajnos, voltak az akkori egész helyzet és szerkezeti összetétel miatt, akiknek meg lehetett és meg is voltak a saját véleményük, csak éppen nem merték elmondani, nem merték hangoztatni, mert félték a saját főnökségüktől. De mindenesetre a koordinátoroknak a Janus-arca és a külső szakgárda függetlensége, vélemény-függetlensége az volt az OMFB lényege. Ebből következik az is, hogy az a kettősség, amit a bizottsága, nagybizottság és az iroda jelentett és aminek az egysége volt az egész OMFB, ez a kettősség ez alapvető tulajdonság volt, enélkül az OMFB nem lett volna az, ami volt, amivé az alapító rendelethez kívánta tenni és amivé remélem, hogy tényleg lett is.

Az OMFB-t mint kormány szervet a többi kormány szerv, minisztérium és egyéb kormányzati hivatalok meglehetősen lekezeltek, gyakran le is nézték azért, mert nem volt ott olyan utasítási joga, amilyen minden minisztériumnak, más kormányzati szervnek, amelyhez iparágak, gazdasági ágak, vállalatok, intézetek tartoztak a tervgazdálkodásban, a tervutasítás gazdálkodásban, utasítási joga volt a tervezésre és a tervek módosítására. Az OMFB-nek utasítási joga volt, sőt többet mondok, sem intézete, sem vállalata úgyszólván nem volt, egy néhány olyan szakmai intézete volt, vállalata nem volt, olyan szakmai intézet tartozott hozzá,

amely olyan általános átfogó műszaki kérdésekkel foglalkozott, hogy ide kellett tenni és máshová nem is lehetett tenni.

K.: A Szabványügyi Hivatal?

V.: Azok viszont a műszaki fejlesztés egy-egy részterületével foglalkozó kormányzati hivatalok voltak, amelyeket a mindenkori OMFB elnök személyes felügyelete alatt, alá helyezett a kormány, de a kormány felügyelte őket jogilag továbbra is, csak az OMFB-t bízta meg a felügyeleti jog gyakorlásával. Én azokról beszéltem, azokról az intézetekről, intézményekről, amelyek nem ilyen kormányzati hivatalok voltak, kutató-fejlesztő intézetek stb. Ilyen egy néhány tartozott az OMFB-hez, idők folyamán, azok, amelyek ilyen átfogó kérdésekkel foglalkoztak. A legelső volt, amelyik idetartozott az Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet, amely érthetően a nevéből függően nem valami egy-egy szakmához vagy egy-két szakmához tartozó, hanem teljesen átfogó az egész népgazdaság számára. Tehát az OMFB-nek vállalatai, intézményei nem voltak, nem volt kinek parancsoljon, erre ismét idézőjelben mondván, azt mondta az akkori mentalitást kifejezve a többi kormányzati szerv, hogy miféle társaság az, amelyiknek semmiféle utasítási joga, semmiféle hozzá tartozó intézménye nincs, az voltaképpen nem is igazán kormányzati szerv, hiszen a gazdálkodás Magyarországon utasítások alapján történt. Ezzel szemben rendkívül irritálta őket az, hogy az OMFB-nek ez a bizonyos joga volt, hogy lényegében mentesítette a számára dolgozókat a külső befolyástól, még a főnökeik befolyásától is.

K.: Ezt hogy érte el?

V.: Hát azért, mert kimondta az alapító statútum rendelet, hogy mindenkinek a főnöke, a munkáltatója, a munkahelye véleményétől függetlenül a saját véleményét joga van mondani és azért őt semmiféle bántódás nem érheti. Ezt magyaráztam az előbb.

K.: Akkor tulajdonképpen szabadok voltak!?

V.: Szabadabb volt, mint bárki más. Ezenkívül is volt egy olyan irritáló dolog, elsősorban a Tervhivatalt irritálta, de más szerveket is, hogy az OMFB által kidolgozott, a nagybizottság által elfogadott koncepciókat, amelyek a jövő terveknek a műszaki megalapozását, a műszaki tartalmát is tartalmazták, ezeket a koncepciókat vagy beépítette ezekbe a tervekbe, vagy ha nem építette be, akkor a terv benyújtásánál köteles volt megindokolni, hogy miért nem építette be. Ez megint egy olyan új momentum volt, amelyik azelőtt a gazdasági irányításban nem létezett, és ez a Tervhivatal, de a többi ágazati gazdasági minisztérium is meglehetősen prűszkölt ellene, mert ezzel az ő hogy mondjam, monopóliumukat a tervezéshez zavarta, ez egy bizonyos oppozíciós opponálási jog volt, olyan volt, mondjuk hasonlatos ehhez elvileg, mint amikor a Tudományos Minősítő Bizottság

kandidátusi vagy doktori fokozatot adományozni óhajtott, akkor előzetesen be kellett nyújtani az értekezést, a disszertációkat, és akkor arra opponenseket küldtek ki, nem azért, hogy tagadják azt az opponensi szót, az opponens szó nem azt érdekelte, hanem bírálják és kritizálják és ha szükséges mellette, ha szükséges ellene érveljenek. Lényegében ez az opponensi joga volt meg az OMFB-nek, az alapító statútumban, azzal amit elmondottam és ez a Tervhivatalt elsősorban, de a többi minisztériumot is irritálta, mert mint mondtam, sértve, megsértve érezték és tényleg megsértve érezhették az ő tervekészítési monopóliumukat, ami addig volt. Ez tehát egy új jelenség volt és rettentően irritálta a környezetét az OMFB-nek.

1968-ban a reform alkalmával ezt a helyzetét az OMFB-nek megerősítették, tehát nem feloldották, fellazították, hanem megerősítették, méginkább kritikus szellemben kívánták az OMFB munkáját, elnökét kormánytaggá, az Alkotmány módosításával kormánytaggá fogadták be és pénzt a vállalati műszaki fejlesztési alapok bizonyos centralizálása következtében, illetőleg alapján abból egy bizonyos részt az OMFB kezelésébe adtak át minden esztendőben, tehát a tanulmányai, a javaslatai alátámasztására pénzügyi lehetőséget is biztosítottak, valamint nemzetközi munkára a műszaki ismeretek országunkba való beáramlásának a megkönnyítésére, lehetővé tételére és az egész folyamatnak az áttekintésére olyan jogosítványokat is adtak, amely más szervezeteknek ugyancsak megvolt, de az OMFB-nek valamilyen módon megkönnyítve fokozott mértékben adták ezt meg. Ugyanakkor a minisztériumok olyan helyzetbe kerültek, ami megfelelt annak, amiért 68 előtt az OMFB-t lebecsülték és megmosolyogták. Az ti., hogy a vállalatok, intézetek most már nem olyan módon tartoztak hozzájuk, mint azelőtt, hogy utasításokat, tervutasításokat adhattak nekik, hanem olyan módon, hogy kinevezték és fölmentették a vezetőiket, jóvá, oda kellett benyújtani a terveket, azt oly értelemben jóváhagyták, hogy az országos tervekkel próbálták összeegyeztetni, tárgyaltak a saját vállalataikkal, nem utasították őket, hanem kvázi egyenrangú partnerként tárgyaltak vele. Ez persze az elmélet volt, mert azért megvolt a módjuk ezeknek és pillanatok alatt meg is találták a módját, hogy hogy kell az akaratukat érvényesíteni, ha nem direkt paranccsal, akkor közvetett ráhatással és préssel, esetleg különböző helyi szervek közreműködésével, állami meg pártiszervek közreműködésével és így tovább.

K.: Voltak is gyakorlati példák?

V.: Ez most nem ide tartozik. A minisztériumoknak ugyanúgy nem volt mag a közvetlen tervutasítási joguk 68 után, mint a miért az OMFB-t lenézték. Elkezdődtek a minisztériumban olyan hangok, hogy amit az OMFB csinál, ezek a tanulmányok, koncepciók, a terveknek a műszaki alátámasztása, előkészítése, hát csináljuk mi. Majd mi megcsináljuk.

Érdekes módon, ezt mi 62 óta javasoltuk, akkor nem volt semmi reakciója ennek, nem óhajtották ezt átvenni, most egyszerre ráharaptak, amire mi azt mondtuk, hogy rendben van, akkor mi ágazati tervek koncepciókkal, tanulmányokkal nem foglalkozunk, vagy átlapolva egyre kevésbé foglalkozunk, vagy a vadonatúj technikát jelenti a világban, akkor megjelenő műszaki problémákkal foglalkozunk és az ágazatok foglalkozzanak a saját tanulmányaikkal. Kevés minisztérium volt, amelyik ezeket elkezdte és csinálta is. Voltak olyan minisztériumok, amelyek azt mondták, hogy nem szívesen foglalkoznának ezzel, csináljuk ezt közösen, állapítsuk meg, hogy milyen koncepciókat és tanulmányokat dolgozunk mi ki, esetleg közösen vitassuk meg, de ők is kvázi úgy fogták fel az OMFB-t, hogy társ a munkában is, tehát az OMFB munkatársi szerv és ilyen értelemben közösnek tekintették az elkészült tanulmányokat és koncepciókat.

K.: Elnézést, melyek voltak ezek a minisztériumok, amelyek társként szerették volna, még tetszik rá emlékezni?

V.: A Könnyűipari Minisztérium feltétlenül és amíg volt az Élelmezésipari Minisztérium, azután akkor, amikor a MÉM-mel összevonták, Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztérium lett belőle, akkor is az a része, amelyik az élelmiszeriparral foglalkozott, a másik is, de az kevésbé. Az inkább szeretett önállóan dolgozni. Volt olyan minisztérium, amelyik azt mondta, majd ő csinálja a dolgokat, az OMFB ne foglalkozzék vele.

K.: Gondolom ezek a nehézipari vagy kohóipari?

V.: Elsősorban a KGM, a Kohó- és Gépipari Minisztérium és bizonyos mértékig a Nehézipari Minisztérium, tehát hogy az OMFB ne foglalkozzék vele, de ők nem csinálták. Csak megígérték, mindig deklarálták, de nem csinálták. Ezért azután az OMFB más módon foglalkozott ezekkel, az ezekhez a minisztériumokhoz tartozó problémákkal olyan értelemben, hogy az ágazatokkal vagy a minisztérium szakirányításával, illetékes miniszterhelyetttel stb. megállapodva az egyik ágazatnál foglalkozott, a másik ágazatnál nem foglalkozott, volt olyan, amelyikkel egyáltalán nem foglalkozott, ahol a minisztérium vezetője vagy vezetői nagyon agresszíven nem akarták, hogy foglalkozzunk vele. Tipikus példa volt erre a közúti járműgyártás, ahol részben

(13. kazetta, 1. oldala)

V.: ... részben pedig a közúti járműgyártással foglalkozó legnagyobb centrális helyzetben lévő vállalat, a Magyar Vagon és Gépgyár, amelyet aztán később Rába néven ismertek. Ennek a vezérigazgatója tehetséges, rendkívül erőszakos ember volt, a Horváth Ede.

Ők keményen tiltakoztak, hogy ez az ő dolguk, majd ők foglalkoznak vele. Mi tehát nem foglalkoztunk az egész közúti járműgyártással. Ez csak egy példa.

K.: Ezt én értem. Sebestyén úr szerint ezek a minisztériumok eltérő viselkedésének mégis mik lehettek az objektív okai?

V.: Nem tudom én azt, megvan a véleményem róla, de nem ide való. Ezeknek voltak személyes okai, az apparátusnak a fölfogása ugye, hogy diktatórikus fölfogása volt, hagyományai voltak az apparátusnak.

K.: Engem nem is a szubjektív okok érdekelnek, hanem inkább az objektív okok. Az, hogy a Könyvüipari Minisztérium társként fogadta az OMFB-t, Nehézipari nem annyira, tulajdonképpen az az igazi kérdésem, hogy lehettek ennek objektív okai.

V.: Semmi. 1971–72-ben, amiről már beszéltem, az egy ilyen antireform-korszak volt, akkor megfordult, politikai indíttatásból megtorpant a reform és elég hidegen vissza is fordították, megpróbálták visszafordítani az akkor hangadó politikai és egyes gazdaságirányítási embereknek az OMFB egész felfogása, munkája és egész szervezete túl liberális volt és azért már eleve ezeknek a színrelépésekor az ő szemükben az OMFB nem volt szimpatikus szervezet. Ugyanakkor közben a Tervhivatal és az egyes minisztériumok megint ilyen hideg módszerrel újra elkezdtek a tervutasításoknak nem is túlságosan burkolt újra kiadását, különböző rendeleteket, beszéltem egyszer például a profilgazda rendeletről, amelyik tipikusan ilyen dolog volt. Most nem akarom újra elmondani, mert ezt az interjúk folyamán részletesen elmondtam. Tehát megkezdtek a visszafordítását, a hidegen való visszafordítását ezeknek a reformoknak.

Ennek az állapotnak a következtében valamicskével később az államapparátus egy bizonyos, ahogy mondták rendezése, kisebb átalakítása alkalmából az OMFB kimaradt ebből a rendezésből, aminek aztán később a hajtóvadászat alkalmával is bizonyos következményei voltak. 72 és 73-ban, akkor a nem minisztériumok, de kvázi miniszteriális államigazgatási munkát végző főhatóságok, állami szervek egyikét, másikat azoknak egy részét nem kimondottan, de kiemelt főhatóságnak nyilvánították oly módon, hogy az elnökét, vezetőjét államtitkári rangban nevezték ki és ilyen módon megkülönböztették, hogy a minisztériumok után következnek az állami hierarchiában az államtitkár által irányított állami szervek, azután a nem államtitkár által irányított állami szervek. Az OMFB-t ebből se az egyikbe, se a másikba nem sorolták be a következő indokolással. Az OMFB-nek akkor Kiss Árpád halála után Ajtai Miklós volt az elnöke, aki sokkal magasabb rangban volt, mert ugyanakkor miniszterelnök-helyettesi pozícióban és rangban volt és ezért nem lehetett őt államtitkárnak kinevezni, mert két fokozattal magasabb rangban volt. Azt mondták, hogy

szükségtelen, az OMFB-nek ilyen értelemben rendezett a helyzete. Se az egyikbe, se a másikba nem sorolták be. Ajtai Miklós 1974-ben nyugdíjaztatott mint miniszterelnök-helyettes, és nem nyugdíjaztatott, mint az OMFB elnök, abban a pillanatban voltaképpen ki kellett volna nevezni államtitkárnak és az OMFB-t államtitkár által irányított szervezetnek deklarálni, ez azonban nem történt meg. Ezt mindenki nem fontosnak tartotta, nem lényegesnek tartotta és ennek következtében az OMFB-nek a vezetője nem volt egycsapása kormánytag, kettő: nem volt abba a csoportba deklaráltam besorolva, ahová a nem minisztériumokat az állami hierarchiában elsőként besorolták, az egész helyzete ilyen értelemben tisztázatlan volt. Ezt használta föl például Sárközi Tamás az egyik ellenérvként, hogy az OMFB amúgy is fölösleges szerv, mert nem is érdemesítették arra, hogy valahová besorolják. A 70-es évek végén, a 70-es évek végéig az OMFB-nek a státusa, állapota ilyen bizonytalan volt, de nem vetődött fel senki részéről. A hetvenes évek végén

K.: Bocsásson meg, mi nem vetődött fel?

V.: Hogy ezen változtatni kéne. A hetvenese évek végén elkezdtek, elsősorban a Pénzügyminisztérium és maga az akkori pénzügyminiszter azzal foglalkozni, voltaképpen az OMFB mért bizottság, bizottsági alapon nem lehet államigazgatásban dolgozni, legyen egy hivatal, a hivatalnak legyen egy tanácsadó bizottsága és így tovább, tehát ilyen értelemben kezdték el firtatni az OMFB státusát. Ugyanakkor a hetvenes évek égen az Országos Tervhivatal az általa kifogásolt tanulmánykészítést, amit nem azért kifogásolt, hogy ne csinálja az OMFB, vagy ne csinálják mások, hanem hogy az őrája nézve ne legyen kötelező, ne kelljen neki megindokolni azt, hogy nem veszi azt figyelembe, olyan módon hidalta át az első évben, 81-ben, a 85-ös terv készítésénél, ezt nevezték hatodik ötéves tervnek, hogy a tervkészítésben előírtak egy tervelőkészítő fázisként a tanulmányok, koncepciók készítését és ezt jóváhagyatták a kormánnyal, a tanulmányok készítésének a tervét. Ilyen értelemben ő gondolta a tervezés céljaira szolgáló tanulmányok készítésének az irányítását, mert azt a bizonyos opponensi szerepét az OMFB-nek ilyen módon kívánta áthidalni. Az természetesen az OMFB-nek is egy igen jelentős részt és szerepet nyújtott a tanulmánykészítéseknél, mégis az volt a helyzet, hogy az egész szituáció ilyen alapon az OMFB munkája körül fölhígulni látszott. Röviddel ezután a nyolcvanas évek elején, akkor annyira megnehezedett az ország gazdasági helyzete, ismeretes, hogy azóta azután a fejlődés nem ment tovább, bár csekély fejlődést a nyolcvanas évek első felében is kimutattak, de igazából a fejlődés az átment fokozatosan stagnálásba, a tervek pedig átmentek az ún. kézi vezérlésbe. A nyolcvanas évek első fele volt ez, a kézi vezérlésnek a kialakulása, az akkori helyzet volt ennek a melegágya. A kézi vezérlésbe az OMFB azok számra, akik ebben aktívan résztvettek, meg ennek az

irányítói számára még idegenszerűbb lett, mert távlati szempontokat tartott a szem előtt, de tanulmányait úgy végezte, az egész munkáját úgy végezte, a gépi vezérlést meg a más meg a holnapot tartotta.

K.: Tehát ez önmagában egy ellentmondás.

V.: Még fokozta az OMFB körül kialakult idegenkedő réteg.

Ezt mondtam, hogy dióhéjban elmondom és ebbe a helyzetbe azután kapcsolódott be a Sárközi Tamás az ő javaslatával, az ő elképzelésével, amiről beszéltünk. Ebbe a kialakult szituációba a gazdasági szervekkel és egyéb kormányzervekkel illetően alakult viszonyrendszerébe az OMFB-nek így kapcsolódott be Sárközi Tamás. Azért a kampány során tipikus ellenérvek alakult ki azoknak a részvételével, akik a Sárközi mögé így felsorakoztak és ezek közül az ellenérvek közül talán elmondom mindegyiket egy pár szóban, mert jellemzőek voltak. Nincs szükség a műszaki fejlesztésnek makro szintű, tehát népgazdasági szintű kezelésére, azzal törődésével, tehát nincs szükség technológiapolitikára sem, mert minden műszaki kérdés elintézhető a vállalat keretei között vállalati alapon. Ezt elsősorban olyan emberek mondták, akiknek a leghalványabb fogalmuk se volt, hogy mit jelent a műszaki munka és hogy miért nem lehet mindent elizélni a vállalatok hídján. A vállalatok azok, amelyek megvalósítják a műszaki fejlesztést természetesen, de az nem annyit jelent, hogy az egyedül vállalati kategória, mint ahogy egy hülye hasonlattal, a mozdonyvezető vezeti a vonatot, de nem a mozdonyvezető az az ember, aki megszabja, hogy hová menjen, mikor menjen, milyen nyomvonalon menjen, hol építsenek vasúti pályát és így tovább, és így tovább. Ő vezeti a vonatot és önmagáé nem mozog a vonat. Egy másik tipikus ellenérv, kifogás. Semmi szükség társadalmi alátámasztású bizottsági munkára, mert mindent hivatali apparátussal el lehet intézni, tessék kicsit a hivatali apparátusokat fölbővíteni vagy átadni a minisztériumoknak, amelyeknek amúgy is megvan a hivatali apparátusa, majd azok megcsinálják a tanulmányt. Amit nem tudnak megcsinálni, azt odaadják, megrendelik és a dolog el van intézve. Az, hogy itten nem a fogalmazás kérdéséről van szó, hanem arról a kollektív ismeretről, amit a bizottságok, a jól megválogatott bizottsági tagokból álló bizottságok kollektíven ki tudnak munkálni és amelyeket a szakma kiváló ismerői jelenlétében, vagy a téma kiváló ismerői jelenlétében megvitatnak és ilyen módon javítanak, hogy az minőségileg más munka, azt föl se fogták. A második ellenérv, hogy nincs szükség bizottsági munkára, tehát hivatali apparátussal csinálják. Az opponensi szerepkört ellenezték, azt már részleteztem és előszedték azt a képtelen állítást, bizonyos mértékig az Ipari Minisztérium, amely akkor három minisztériumból egyesült, 1980-ban, egységes Ipari Minisztériummá, hogy az OMFB-t 1962-ben abból a célból alapították, hogy az akkor három

minisztériumba szervezett ipart, ipar kérdéseit fogja össze, miután megalakult az egyeséges Ipari Minisztérium az OMFB-nek a feladata, a célja ilyen értelemben megoldódott, tehát az OMFB fölösleges, a feladatait be kell olvasztani az Ipari Minisztériumba. Ebben csak az sántított, hogy a műszaki fejlesztés az ipari kérdés és nagymértékben ipari kérdés, de távolról sem kizárólag, mert a gazdaság valamennyi többi szektorában a műszaki színvonal, a mezőgazdaság, az élelmiszeripar, az építés, az építőipar, amelyik akkor még önálló és különálló volt, az egész terciér szektor, szolgáltatások és az infrastruktúra, amely egyre nagyobb és nagyobb szerepet kap egy modern nemzetgazdaságban, az rég nem ipari kérdés és az OMFB ezzel mind foglalkozott. Ez egy légből kapott ellenérv volt és azután a Sárközi által állandóan hajtogatott mert ő volt a jogfilozófia és a jogtudomány megtestesítője, ebben a hajtóvadásban, hogy olyan államigazgatási szerv a profilozás és a jogtudomány alapján nem létezhet, amelyiknek testületi és hivatali szerve egyaránt van és ilyet az államapparátus, jogtudomány szektor fejezete ilyet nem ismer és nem ismerte el. Ergo az ilyen szervezet meg kell szüntetni.

K.: Ezt hogy képzelte Sárközi Tamás?

V.: Megegyezően azzal, ami néhány évvel ezelőtt, ismételtam, a Pénzügyminisztérium vagy az akkori pénzügyminiszter részéről fölmerült, hogy csináljanak egy hivatalt, amelyik a Találmányi Hivatal níveljén ugye, már úgy értem a níveljét, hogy az államigazgatási hierarchiában, aztán vagy odahallgatnak vagy nem, vagy megszüntetik, kettévágják, fölosztják, mit tudom én. Ilyen szervre, amelyiknek társadalmi héttérként bizottsági hálózat és főbizottsága van és hivatali apparátusa van és a kettő egymást segíti, ilyen szervnek nincs létjogosultsága. Ilyen szerv a tudomány szerint nem szabad, hogy létezzék. Ezek voltak a fő ellenérvek, amelyeket akkor hangoztattak, de igazából az volt a helyzet, mindennek a kiinduláspontja, nem azt mondanám, hogy rejtett, hanem a belső kiinduláspontja az volt, hogy igazából a gazdaságirányítás nem ismerte fel Magyarországon a műszaki fejlesztésnek a szerepét a modern gazdasági életben, a műszaki fejlesztésnek a fontosságát Magyarország speciális helyzetében, tehát se a világhelyzetet nem ismerte fel, a magyar helyzetet azt világhelyzettel kapcsolatban nem ismerte fel. És ennek következtében nem ismerte el. Ez volt az egésznek, az én véleményem szerint, a mélyebb indító oka, és ennek a következtében volt azután az OMFB szervezete, törekvése, véleménye környezetidegen, mert ők képezték a környezetet és a környezettől ez teljesen idegen volt. Mért nem ismerték ezt fel? Ezek nem ostoba emberek voltak. Igaz, hogy a műszaki műveltségük, a műszaki alapkultúrájuk bizonyos mértékig a magyar oktatási rendszer, meg talán azt is mondhatnám, hogy társadalmi értékítélet következtében nemigen vagy nem sok volt, de ettől függetlenül egész más okok

voltak, vagy én egész más okokat látok arra, hogy mért nem ismerték fel azt, amit az egész világ felismert. Nézetem szerint ebben a következők is szerepet játszottak. A tervgazdálkodásban akár az eredetileg Magyarországon bevezetett tervtudasításos, bürokratikus tervgazdálkodásban 67–68-ban megvalósult reform alapján továbbvitt tervgazdálkodásba, amikor tervtudasítások helyett egyrészt a piaci hatások korlátozottan, de érvényesültek, másrészt pedig nem utasításokkal, hanem közvetett módon, tehát ún. gazdasági szabályzókkal igyekeztek a gazdaságot irányítani. Nem működött se az egyik, se a másik tervgazdálkodásban a távlati, elsősorban a távlati érdekeltség. Kisebb mértékben a megreformált tervgazdálkodásban a rövidtávú érdekeltségben működött, kisebb mértékben, nem a kellő mértékben, de a távlati érdekeltség egyáltalában nem működött. Ha a valódi piacgazdaságot nézi az ember, akkor ott a rövidtávú érdekeltségeket haszonérdekeltségnek vagy profitérdekeltségnek nevezik, a távlati érdekeltséget azt vagyon-érdekeltségnek nevezik, de egyik se működött igazából, a távlati érdekeltség, a vagyonérdekeltség pedig egyáltalában nem. És mért volt baj az, hogy ez nem működött? Azért, mert ennek a következtében, továbbá a kialakult monopolhelyzetek következtében, amit még a reform után is erősítettek, Magyarországon az iparban a monopolhelyet, már említettem, 63-ban erősödött meg szélesebb dimenziókban, de még a 68-as reform után is reformellenes irányzat érvényesülése után tovább erősödött ez. A tanácsi vállalatokat beolvasztották úgyszólván kivétel nélkül ezekbe a nagyvállalatokba, odaadták fióközemnek a különböző regionális ilyen-olyan szolgáltató vállalatokat, infrastrukturális vállalatokat foglalták össze egyes iparágak, mondjuk egy élelmiszer-iparág, mint szeszipar, cukoripar stb., stb., trösztökbe foglalták őket, tehát tovább alakult és tovább képződött a monopolrendszer, a versenynek még a csíráját, a lehetőségét is kiirtották a versenynek szervezeti lehetősége volt, és a verseny hajtóereje az érdekeltség, a távlati érdekeltség az pedig teljes egészében hiányzott. Tehát nem csoda az, hogy egy ilyen helyzetben a műszaki fejlesztésre, amely egyik motorja a haladásnak, a vállalati érdekeltséget kiszolgáló motorja a haladásnak. A műszaki fejlesztésre egész más szemmel néztek egy olyan gazdaságban, ahol a verseny megvan, a vállalati érdekeltség megvan. Tehát nézetem szerint az egyik fő oka volt, ilyen rejtettebb fő oka volt ennek, hogy mért nem ismerte fel a gazdaság vezetése, a gazdaságirányítás a műszaki fejlesztés fontosságát.

K.: A Sebestyén úr szavaiból úgy tűnik, hogy elég nagy réteg volt az a vezetők között, amelyik így gondolkozott.

V.: Persze. A jellemző az volt, hogy nem ismerték föl a jelentőségét a műszaki fejlesztésnek, és én most azt elemezem, hogy miért nem ismerték föl. Nem azért, mert nem voltak képesek megérteni, olyan volt az egész szituáció, amiben dolgoztak.

K.: Ezt értem. De fordítsuk meg egy pillanatra a kérdést, hogy kik azok, akik viszont megértették, mert nyilván az volt a kevesebb. Volt-e ilyen réteg, illetve kik voltak?

V.: Én nem akarok.

K.: Bár a pozitív részét említem most, akik felismerték a jelentőségét.

V.: Hogy mondjam, sokan voltak. Erős kisebbség.

A másik ilyen mélyebben rejlő ok, a gazdaságban rejlő ok a gazdaság akkori szituációban rejlő oka annak, hogy nem ismerték el a műszaki fejlesztés jelentőségét az, hogy a mikro szinten kialakult a tervezéses gazdasági rendszerbe, akár tervutasításos volt, akár a megreformált, tehát a 68 utáni tervezés volt, a gazdasági szabályzókkal kormányzott irányított tervezés volt, hogy makro szinten ugye kialakultak lényegében a monopóliumok, hiányzott az érdekeltség és kialakult a hiánygazdálkodás, mint egy természetes folyamat. Ennek egyrészt a monopóliumok voltak az okai, tehát a monopolhelyzet volt az oka, nem törekedtek a keletkező lehetséges fogyasztás teljes és gyors kielégítésére, másrészt az, hogy a tervezés következtében a hiányzó hajtóerő miatt a megfeszített, úgy szokták mondani annak idején, hogy reális, de feszített tervekkel előrevitt gazdálkodás következtében is, ez volt a második indoka, hogy mért alakultak ki ezek a hiányhelyzetek, mért volt az egész gazdálkodás hiánygazdálkodás. Ez volt nézetem szerint a második oka. Ebbe nem mennék bele, de minden közrejátszott abban, hogy a műszaki fejlesztést, amelyik egy hajtó ereje és szerintem egy sokkal nagyobb hajtó ereje, mint a hiánygazdálkodást előidéző feszített tervezés, azt lebecsülték. Ugyancsak hiba volt ugyanakkor ezzel párhuzamosan a tercier szektornak, tehát a szolgáltatásoknak és az infrastruktúra szerepének, fontosságának a lebecsülése. Arról több ízben már részletesen beszéltünk a beszélgetés folyamán, így erre én nem térnék vissza. De mindezek következtében mondanék még egy negyedik dolgot, ami a többinek részben következménye, hogy azt végképpen nem ismerték föl a hetvenes, nyolcvanas években a technika a világ legfejlettebb országaiban nyugaton a GDP, a bruttó nemzeti termék előállításában a műszaki fejlesztés szerepét ugyancsak nem tekintette át és nem látta át azt, hogy a klasszikus termelési tényezőket, mint tőke, tehát beruházás, munka, anyag, tehát természeti adottságok, bányá, agrártermelés stb., stb. ezek az alapvető gazdasági mutatók, alapjában ezek az alapvető termelési tényezők, hogy ezeknek mindegyikét a műszaki fejlesztés szürke állománnyal helyettesíteni képes. Mert egy jó műszaki terv alapján készített beruházás kisebb költségű, hatékonyabb és olcsóbb, a jobb műszaki fejlesztésen lehet

megtakarítani anyagot, tehát a természeti kincseket, és egy jó műszaki fejlesztéssel be lehet helyettesíteni, hatékonyabbá és pontosabbá lehet tenni az emberi munkát. Kivétel nélkül mindent a GDP megtermelés növeléséhez műszaki fejlesztéssel mindezt gazdaságosan el lehet érni. Ezt egyszerűen képtelenek voltak belátni és átlátni, a technika fejlődése még a század elején nem tette ilyen világosan lehetővé. De a hetvenes, nyolcvanas években ez már teljesen világos volt.

K.: Első a szellemi tőke volt?

V.: Az első a szellemi tőke volt. Ma például az egy triviális dolog, hogy az ún. ázsiai kistigrisek ezt fölismerve ugrottak akkorát, amekkorát ugrottak. Persze alattuk volt egy olyan ugró, amelyik amerikai tőke, meg japán tőke, meg a saját eredeti felhalmozással összeharácsolt nemzeti tőkéjük, de azért ezt ismerték fel és ez volt az alapvető mozgató rugója.

Az oktatás ezt lehetővé teszi. A műszaki színvonal emelése az a többit be tudja helyettesíteni nem száz százalékban, de gazdaságosan és jórészt. Ennek következtében kisebb nemzeti erőfeszítéssel tudott előrehaladni, hogyha ennek megfelelő részt juttatott, ez is termelő erő. Az itteni felfogás szerint a műszaki fejlesztés az nem termelő erő, hanem a megtermelt GDP-ből a ráfordítás. Tehát nem a GDP megtermelésében vesz részt, hanem a megtermelt GDP-ből a ráfordítás, amit az alapfokú oktatásra, meg a betegellátásra, meg a nyugdíjazásra, meg ilyenekre fordít helyesen, a műszaki fejlesztést is ebbe a kategóriába sorolták.

K.: Ez egy teljesen hibás szemlélet volt.

V.: Igen. Csak az a baj az, hogy – majd rátérek – ma is ugyanúgy csinálják.

A fejlesztést irányító vezetőknek, tehát az OMFB vezetőinek, elnökeinek ezzel kapcsolatban nem az volt a fő hibája, hogy ezt nem látták be, mert többé-kevésbé, azt mondhatnám, hogy nagy általánosságban ezt belátták, tudták, ismerték. Hanem az volt a fő hibája, hogy azt nem látták be, hogy abban a helyzetben, ami akkor folyamatosan volt, ezt csak az illetékes gazdasági vezetéssel, gazdasági szervekkel, gazdaságirányító szervekkel szoros kooperációban lehet elvégezni és nem velük vitatkozva, viaskodva és presztízs szempontoktól vezetve, hanem olyan szoros kooperációban, amely nem az ő előttük való megalázkodást is tartalmazza, hanem a téma előtti alázatot tartalmazza. Nem a partnerek előtt kell megalázkodni, hanem alázatosan kell szolgálni azt a témát úgy, hogy állandóan agitálom, tanítom és türelmesen megpróbálok társalogni azokkal, akikkel együtt kell dolgozni. Ezt nem végezték el az OMFB vezetői, vagy nem megfelelően végezték el és hagyták magukat mindig belesodorni a különböző, hogy úgy mondjam provokációk által szembeállási helyzetekbe.

Ezek voltak azok az elemek, amelyekre mondtam, hogy én dióhéjban elismételem, bár mindegyikről valamilyen kapcsolatban volt szó, vagy úgyszólván mindegyikről már volt szó. De a végére akartam egy ilyen áttekintést, egy ilyen képet adni.

A hajtóvadászatról el kell mondanom, hogy végül is az ő oldalukról nem volt eredményes, olyan értelemben, hogy az OMFB-t se nem szüntették meg, se nem oszlatták fel, se nem osztották széjjel. Ezzel szemben sikerült az OMFB-t oly mértékben meggyengíteni, legyengíteni, hogy se a fiatal tehetséges műszakiak vagy más diplomások nem jöttek ide, vagy nem olyan számban jöttek ide, mint kellett volna, mert ez a léggör, ami itt körülöngte az OMFB-t és amit itten terjesztettek róla, azért bizonytalanok voltak a jövőben, az itteni megfelelő embereknek egy része elment máshová, vagy hamarább elment nyugdíjba, nem megfelelőek is elmentek, de annak az ember örült, a másiknak viszont nem. Ilyen értelemben sikerült az OMFB-t meggyengíteni, de olyan értelemben, hogy kiradírozzák, kiirtsák, felosztják, stb., stb. ez nem sikerült. Pedig olyan momentumok is, csak éppen mondjuk kvázi anekdotaszerűen mondom, hogy egy alkalommal, lehetett talán 88-ban, amikor éppen a Sárközi előterjesztésében elfogadták az ún. társasági törvényt, tehát megint bevezették a részvénytársaságot, korlátolt felelősségű társaságot és így tovább, fogalmát és intézményét Magyarországon, akkor a Cégbíróságok voltak azok, amelyeknek be kellett jegyezni és akkor születtek ezek meg. A Cégbíróságokat fel kellett állítani, hát a budapesti Cégbíróság, mint központi Cégbíróság vagy minek nevezzem, azt gyorsan fel kellett állítani, annak nem volt helye, hát a Sárközinek ragyogó ideája támadt, az OMFB-t azonnal fel kell oszlatni és oda kell elhelyezni a Cégbíróságot. Ezt csak kvázi jellemzés és anekdotaképpen mondom el, hogy hogy nézett ki akkor ez a szituáció.

K.: Ez évben mikor volt?

V.: Ez 88-ban. 1989-ben, Isten tudja hányadik nekirugaszkodásra megint a Minisztertanács szűkebb kabinetje elé került egy államigazgatási átszervezési javaslatcsomag, ahol benne volt az OMFB most már változatokban, hogy földarabolni, föloszlatni vagy ne adj Isten, még is megmaradjon, most már azért volt ilyen változat is 89-ben. A kerekasztal tárgyalások után, amikor a Németh Miklós akkori miniszterelnök pontosan tudta, hogy az a kormány akkor már a választásokig átmeneti kormányképpen szerepel, ezért amikor 89 ősszel ez a csomag ismét odakerült, akkor ezt a kérdést levette a napirendről, elhalasztotta a döntést és ezért az OMFB úgy, ahogy volt, ahogy akkorra a különböző viharok között megmaradt, úgy élte meg a rezsimváltást és az új kormányt. Még az új kormányt is ezek a konok ellenzői, ellenfelei az OMFB-nek még az új kormányt is megkörnyékezték és nagyon gyorsan szétkürtölték, hogy eredményesen környékezték meg, mégis a miniszterelnök akkor úgy

döntött, 1990-ben, hogy ennek a javaslatnak nem ad helyt és kinevezte a jelenlegi elnököt, Pungor Ernő professzort az OMFB elnökének, kinevezte tárcanélküli miniszternek és ilyen módon azután elkezdődött az OMFB-nek a reformja és a rezsimje, de ebben én már részt aktívan nem vettem, miután nem erről van szó, és nem az OMFB történetéről, hanem az én műszaki tevékenységemről, ezért ezzel már nem foglalkozom. Tehát lényegében a dolgot ilyen értelemben befejeztem. Talán még egynéhány mondatot szólnék még arról, hogy nem a mostani helyzetét és törekvéseit az OMFB-nek, mondom én már ebben aktívan nem vettem részt, de van a múltból áthúzódó néhány olyan momentum, amely a mai szituációjára az OMFB-nek még mindig hatással van. Egynéhányat említenék ezek közül. Talán elsőnek azt, hogy ma már senkit nem irritál, alapvetően nem irritál az a szervezet, az a munkamódszer, az a státus, az a fölépítés, amiről beszéltem, hogy azt fel kell oszlatni, ezzel ma senki nem törődik. Ez egy pozitívum. Ezzel szemben ma gazdaságirányítása továbbra sem ismeri fel, nézetem szerint, hogy a világon mindenütt a huszadik század végén a technika a motorja és nem a velejárója a fejlődésnek, a gazdaság fejlődésének. Továbbá azt sem ismeri föl, hogy mi, akik törekszünk most helyesen az Európai Gazdasági Közösség és az egész világpiac felé, oda a Közösségbe becsatlakozni, a világpiacon eredményeket elérni csak ugyanolyan műszaki, vagy azt megközelítő műszaki színvonal mellett lehetséges, mint ahol ők tartanak, mi pedig nem tartunk ott, tehát a műszaki fejlesztésre rendkívül sok behoznivaló hárul és nem lehet azzal elintézni, hogy mindenütt sok a behoznivaló, mert akkor az alapvető helyzetet nem tudjuk elérni, az EGK-hoz és a világpiachoz való nyitást és csatlakozást. Ezt sem látják be, – jelen pillanatban a gazdasági vezetés irányításnak a nagy többsége.

(13. kazetta, 2. oldala)

V.: És végül azt mondhatnám, hogy nagyon sokan vannak, akik úgy vélik, hogy voltaképpen a makro szint technológiapolitika, amelynek a fontosságát gyakran említettem, és az OMFB ma is ezt tartja, az nem a tervgazdálkodásnak egy csökevény maradéka, hanem az egész világon egy olyan elismert és aktívan figyelemmel, tevékenységgel honorált jelenség, amit minden gazdaságirányító és minden gazdaságpolitikus tud. Ez Magyarországon nem köz-elfogadott, nem azt mondom, hogy ismeretlen, de sajnos nem köz-elfogadott. Hogy ezzel a kérdéssel nagyon intenzíven foglalkoznak a gazdaságiak a legfejlettebb országokban is, arra egy példát mondom. A német Bundesministerium für Forschung und Technologie, magyarra fordítva a kutatással és technológiával foglalkozó szövetségi minisztérium, amely minisztériummal az OMFB-nek, miután a feladatköre elég nagy mértékben fedi egymást a két

szervezetnek, élénk és aktív eleven kapcsolata van. Ez a német minisztériumnak egy olyan programja van, amelyik, amelynek az elnevezése, az ő általuk adott elnevezése a technika fejlődése következményeinek a kutatása. Tehát egy ilyen témával foglalkozik egyre intenzívebben és ezen belül vagy emellett egy másik témával, aminek nagyon hasonló címe van, a technika következményeinek a megsejtése, megbecsülése, helyesebben megsejtése és felbecsülése, a megbecsülés az egy kicsit mást is jelenthet. Erre a, ebben például másodsorra említett, elsővel rokon témakörben például külön hangsúlyozzák azt, hogy ez annyit jelent, hogy foglalkoznak és vizsgálják a folyamatos kapcsolatok alakulását az állam, a társadalom, a gazdaság és a tudomány között. Tehát ezt olvastam most e pillanatban az ő zsmnaljukban, tehát az ő közleményeikből olvastam ki egy cikkből, nem a magam fogalmazása. Ebből következik, hogy ezzel a kölcsönkapcsolattal, amit én mindig mondok és mondtam itt ezen interjú alkalmával is, hogy ugye a rendkívül fontos a gazdasági fejlődés számára a műszaki politikának a kölcsönkapcsolata a tudománypolitikával, egyik oldalról a gazdaságpolitikával, a másik oldalról, mert a műszaki fejlesztés, híd a tudomány eredményei és a gazdaság között. Ez volt eben elrejtve.

K.: Köszönöm szépen Sebestyén úr az Oral History Archívum nevében ezt a teljes életút interjút.